

ISSN 1857-1999
E-ISSN 2345-1963

REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE
Chișinău, Republica Moldova

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

*Moldavian Journal
of International Law
and International Relations*

*Молдавский журнал
международного права
и международных отношений*

**Nr. 4
2016**

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

Apare din 2006 de 4 ori pe an

Nr. 4 (Volumul 11), 2016

Publicație periodică științifico-teoretică
și informațional-practică fondată de
[Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova](#)

Asociați:

[Institutul de Cercetări Juridice și Politice
al Academiei de Științe a Moldovei,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova,
Asociația pentru Politică Externă
și Cooperare Internațională din Republica Moldova](#)

Înregistrată
de către Camera Înregistrării de Stat
de pe lângă Ministerul Justiției al Republicii Moldova
[Certificatul nr. MD 000039 din „04” august 2009](#)

Acreditată
prin Hotărârea C.S.S.D.T. al A.Ș.M. și C.N.A.A.
[Nr. 146 din 27.06.2013](#)

în calitate de publicație științifică de profil, Categoria „B”,
la specialitățile: 12.00.10 - drept internațional public; 12.00.03 - drept
internațional privat (*profilul drept*) și 23.00.04 – teoria și istoria
relațiilor internaționale și dezvoltării globale (*profilul științe politice*)

„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații
Internaționale” este o revistă științifică care publică articole
cu acces deschis în baza Licenței

[Creative Commons Attribution 4.0 International Public License \(CC BY\)](#).

Revista este inclusă în bazele de date internaționale:
[International Scientific Indexing \(ISI\)](#) – /Factorul de impact -0.719 (2015)/,
[European Reference Index for the Humanities and Social Sciences \(ERIH
PLUS\)](#), [Social Science Research Network \(SSRN\)](#), [Biblioteca Științifică
Electronică eLIBRARY.RU](#), [Instrumental Bibliometric Național](#)
pentru calcularea factorului de impact și indexului de citare

ADRESA NOASTRĂ:

Republica Moldova, mun. Chișinău,
str. Gh. Iablocikin, 2/1, bir. 802, MD 2069.

Tel: (+373) 69185527

Fax: (+373) 22.43.03.05

E-mail: alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com;

WEB pagina: <http://www.rmdir.md>; <http://usem.md/md/p/rmdir>

Indexul poștal: PM 32028

Toate articolele științifice primite de biroul editorial al revistei în
mod obligatoriu sunt supuse recenzării. Revista folosește
recenzarea “double-blind reviewing” (recenzentul nu știe cine este
autorul articolului, autorul nu știe cine este recenzent).

Formulările și prezentarea materialelor nu reprezintă întotdeauna
poziția revistei și nu angajează în nici un fel redacția.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor
revine în exclusivitate autorilor.

© „Revista Moldovenească de Drept Internațional
și Relații Internaționale”, 2006-2016.

Toate drepturile rezervate

SUMAR

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

- **BURIAN Alexandru.** Unele aspecte privind evoluția dreptului
internațional cosmic (spațial) în secolul XXI..... **489**
- **CIUCĂ Aurora.** Limba dreptului internațional..... **513**
- **MRÁZ Stanislav, ZUBRO Tetyana.** Suveranitatea statală și
intervenția umanitară..... **519**

DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT

- **JUGASTRU Călina.** Normele conflictuale privind actul juridic –
perspectiva Codului Civil Român..... **528**

RELATII INTERNAȚIONALE

- **BOIKOVA Elena.** Cooperarea ruso-chineză-mongolă și problemele
de mediu..... **540**
- **LAJČIAK Milan.** Modelul de dezvoltare al Coreei de Sud..... **549**

TRIBUNA TINERILOR CERCETĂTORI

- **CHELARU Valeria.** Reevaluarea conflictelor înghețate din fostul
spațiu sovietic din punctul de vedere al medierii între părți..... **561**
- **DANCÁKOVÁ Ivana.** Definierea noțiunii migrația ecologică în
context internațional..... **572**
- **MOCANU Diana.** Curtea de Justiție a Uniunii Europene – curte
pentru chestiunile refugiaților..... **580**
- **MOLDOVEANU Bianca.** Reglementarea fondurilor europene și
importanța lor pentru țările candidate și membre ale Uniunii
Europene..... **596**
- **TRIȘIN Olga.** Factorul secesionist în fosta URSS și apariția noilor
state independente în spațiul post-sovietic..... **601**

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

- **BURIAN Cristina.** „Deșeurile spațiale” și răspunderea
internațională pentru daune cauzate de obiecte lansate în spațiul
cosmic..... **609**
- **KONONENKO Valeriu.** Actele instanțelor naționale și
internaționale cu privire la problemele integrității teritoriale a
statelor..... **617**
- **MAITDINOVA Guzel.** Perspectivele de integrare meridională a
statelor din Asia de Sud și Asia Centrală în arena de responsabilitate a
Organizației pentru Cooperare de la Shanghai (OSC)..... **625**
- **SELEZNEV Igor.** Unele aspecte ale integrării euroasiatice, precum
și perspectivele pentru formarea unei politici sociale unice a Uniunii
Economice Eurasiatice (UEEA) în lumina experienței europene..... **637**

TRIBUNA DISCUȚIONALĂ

- **ARIFHANOV Șavkat.** Lupta împotriva terorismului – o sarcină
strategică..... **645**
- **BAYASAH Jamsran.** Cu privire la neutralitatea actuală a
Mongoliei..... **652**
- **EVSEEV Vladimir.** Asia se apropie ... O perioadă de schimbare a
echilibrului de forțe în lume..... **657**
- **MIRZAZADE Lilia.** Fenomenul terorismului informațional și
măsurile pentru a-l combate..... **662**

RUBRICA REVISTEI

- Consiliul redacțional al revistei „Revista Moldovenească de Drept
Internațional și Relații Internaționale”..... **671**
- Colegiul de redacție (Recenzenții)..... **678**
- Date despre autori..... **683**
- Cerințele privind condițiile de prezentare a manuscriselor pentru
publicare în „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații
Internaționale”..... **688**
- Declarație privind etica publicațiilor științifice..... **700**

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

Nr. 4 (Volumul 11), 2016

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

CONSILIUL REDACȚIONAL:

REDACTOR-ȘEF:

BURIAN Alexandru

doctor habilitat în drept, profesor universitar

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT:

CHINDĂBALIUC Oleana

doctor în științe politice, conferențiar universitar

SECRETAR ȘTIINȚIFIC:

CHIRTOACĂ Natalia

doctor în drept, conferențiar universitar

MEMBRI AI CONSILIULUI REDACȚIONAL:

ANGEL Jose Luis IRIARTE

Doctor în drept, profesor universitar (Spania)

ARHILIU Victoria

Doctor habilitat în drept, profesor cercetător (Republica Moldova)

ABASHIDZE Aslan

Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)

BALAN Oleg

Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Republica Moldova)

BENIUC Valentin

Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar (Republica Moldova)

BOSHITSKY Iuryi

Doctor în drept, profesor universitar (Ucraina)

DERGACIOV Vladimir

Doctor habilitat în științe geografice, profesor universitar (Ucraina)

DYULGEROVA Nina

Doctor habilitat în economie, profesor universitar (Bulgaria)

FUAREA Augustin

Doctor în drept, profesor universitar (România)

HABÁNIK Jozef

Doctor în economie (Slovacia)

HEINRICH Hans-Georg

Doctor în drept, profesor universitar (Austria)

KAPUSTIN Anatolie

Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)

LIPKOVA Ludmila

Doctor, ing., profesor universitar (Slovacia)

MAZILU Dumitru

Doctor în drept, profesor universitar (România)

NAZARIA Sergiu

Doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar (Republica Moldova)

PAPAUA Vladimer

Doctor habilitat în economie, profesor universitar (Georgia)

POPESCU Dumitru

Doctor în drept, profesor universitar (România)

STRATIEVSCHI Dmitrii

Doctor în științe istorice (Republica Federală Germania)

SEDLIȚCHI Iurie

Doctor în drept, profesor universitar (Republica Moldova)

TIMCENCO Leonid

Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Ucraina)

VERESHCHETIN Vladlen

Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)

WILLIAMS Silvia Maureen

Doctor în drept și științe sociale, profesor universitar (Argentina)

COLEGIUL DE REDACȚIE (RECENZENȚII):

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT, PREȘEDINTE AL COLEGIULUI DE REDACȚIE:

CHINDĂBALIUC Oleana

doctor în științe politice, conferențiar universitar

MEMBRI AI COLEGIULUI DE REDACȚIE:

ANIȚEI Nadia Cerasela

Doctor în drept, profesor universitar (România)

BURIAN Cristina

Doctor în drept, conferențiar universitar (Republica Moldova)

CIUCĂ Aurora

Doctor în drept, profesor universitar (România)

DORUL Olga

Doctor în drept, conferențiar universitar (Republica Moldova)

EVSEEV Vladimir

Doctor în științe tehnice (Federația Rusă)

GENTIMIR Alina Mirabela

Doctor în drept (România)

GLADARENCO-STOIAN Maia

Doctor în istorie (Marea Britanie)

GLUHAIA Diana

Doctor în drept (Spania)

IOVIȚĂ Alexandrina

Doctor în drept (Republica Moldova – Elveția)

JANAS Karol

Doctor în științe politice, conferențiar universitar (Slovacia)

KOVALEVA Natalia

Doctor în pedagogie, conferențiar universitar (Federația Rusă)

LÎSENCO Vladlena

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar (Republica Moldova)

MATTOȘ Boris

Doctor în științe politice (Slovacia)

METREVELI Levan

Doctor în științe politice (Georgia)

MOUSMOUTI Maria

Doctor în drept (Grecia)

SĂRCU Diana

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar (Republica Moldova)

SÎCI Alexandru

Doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar (Ucraina)

SMOCHINĂ Carolina

Doctor în drept, conferențiar universitar (Cipru)

SOLNȚEV Alexandru

Doctor în drept, conferențiar universitar (Federația Rusă)

ISMAYL Togrul

Doctor în istorie, doctor în economie, conferențiar universitar (Turcia)

ȚIGĂNAȘ Ion

Doctor în drept (Republica Moldova)

© „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, 2006-2016.

Toate drepturile rezervate

**MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS**

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

Published quarterly. Issued since 2006.

No. 4 (Volume 11), 2016

Scientific-theoretical and information-practical
periodical publication founded by
[Association of International Law from
the Republic of Moldova](#)

Co-founders:

[The Institute of Legal and Political Research
of The Academy of Sciences of Moldova,](#)
[The University of European Studies of Moldova,](#)
[The Moldavian State Institute of International Relations,](#)
[The Association of Foreign Policy
and International Cooperation from the Republic of Moldova](#)

Registered
by the State Registration Chamber
of the Ministry of Justice of the Republic of Moldova
[the Certificate No. MD 000039 „4” august 2009](#)

Accredited
by decision [No. 146/27.06.2013](#)
of the Supreme Council for Science and Technological Development
of the Academy of Sciences of Moldova and the National Council
for Accreditation and Attestation of the Republic of Moldova
as of profile scientific publication, Category „B”,
in the field of: 12.00.10 - Public International Law; 12.00.03 - Private
International Law (*profile of legal science*) and 23.00.04 - Theory and
History of International Relations and Global Development (*profile of
political science*)

„Moldavian Journal of International Law and International
Relations” is a scientific journal that publishes articles
with *open access*, is licensed under
[Creative Commons Attribution 4.0 International Public License \(CC BY\)](#).

The journal is included in the international database:
[International Scientific Indexing \(ISI\)](#) – / Impact Factor - 0.719 (2015)/,
[European Reference Index for the Humanities and Social Sciences \(ERIH
PLUS\)](#), [Social Science Research Network \(SSRN\)](#), [Scientific Electronic
Library eLIBRARY.RU](#), [Instrumental Bibliometric National](#)
to calculate the impact factor and citation index

OUR ADDRESS:

MD-2069, The Republic of Moldova, Chisinau, of. 305,
2/1 Ghenadie Iablocikin str.

Tel: (+373) 69185527

Fax: (+373) 22.43.03.05

E-mail: alexandrurian@mail.ru; alexandrurian@yahoo.com;

WEB site: <http://www.rmdir.md>; <http://usem.md/md/p/rmdir>

Edition index PIN: PM 32028

All scientific articles, received by the Editorial Board of our journal
are subject to mandatory review. The journal uses *double-blind*
reviewing – (authors do not know who reviews their paper, and
reviewers do not know the names of the authors).

The views of the Editorial Board does not necessarily coincide with
the views of authors.

The responsibility for the authenticity and accuracy of the facts
in the published articles rests with the authors.

© Moldavian Journal of International Law
and International Relations, 2006-2016.

All rights reserved.

CONTENTS

PUBLIC INTERNATIONAL LAW

- *BURIAN Alexander*. Some aspects of evolution of International Law of Outer Space in the XXI century.....**489**
- *CIUCA Aurora*. The language of International Law.....**513**
- *MRÁZ Stanislav, ZUBRO Tetyana*. State sovereignty and humanitarian intervention.....**519**

PRIVATE INTERNATIONAL LAW

- *JUGASTRU Calina*. The conflict norms regarding the legal act – the perspective of the Romanian Civil Code**528**

INTERNATIONAL RELATIONS

- *BOYKOVA Elena*. The russian-chinese-mongolian cooperation and environmental issues.....**540**
- *LAJČIAK Milan*. South Korean Development Model.....**549**

THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS

- *CHELARU Valeria*. Reassessment of frozen conflicts in the former Soviet space in terms of mediating between parties.....**561**
- *DANCÁKOVÁ Ivana*. The definition of the environmental migration in an international context.....**572**
- *MOCANU Diana*. The court of Justice of the European Union - the Court for the issues of Refugees.....**580**
- *MOLDOVEANU Bianca*. Regulation of European funds and their importance for candidate countries and EU member.....**596**
- *TRISHIN Olga*. Secessionist factor in the former USSR and the emergence of new independent states in the post-Soviet space.....**601**

THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS

- *BURIAN Cristina*. „Space debris” and the international responsibility for damage caused by space objects.....**609**
- *KONONENKO Valerii*. Acts of international and national courts on issues of territorial integrity of states.....**617**
- *MAITDINOVA Guzel*. Prospects of meridional integration of South and Central Asian states in the Shanghai Cooperation Organization (SCO) area of responsibility.....**625**
- *SELEZNEV Igor*. Some aspects of the Eurasian integration and the formation prospects of united social policy of the Eurasian Economic Union with the European experience.....**637**

THE TRIBUNE OF DISCUSSION

- *ARIFHANOV Shavkat*. The fight against terrorism - a strategic task.....**645**
- *BAYASAKH Jamsran*. On the current neutrality of Mongolia.....**652**
- *EVSEEV Vladimir*. Asia is getting closer ... A period of change in the balance of forces in the world.....**657**
- *MIRZAZADE Lilia*. The phenomenon of information terrorism and measures to overcome it.....**662**

OUR JOURNAL

- Editorial board of the „Moldavian Journal of International Law and International Relations”.....**671**
- Reviewers.....**678**
- About authors.....**683**
- Requirements to papers for publication in the „Moldavian Journal of International Law and International Relations”.....**692**
- Declaration on the ethical and legal basis of the editorial policy.....**702**

MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

Nr. 4 (Volume 11), 2016

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

EDITORIAL BOARD (CONSILIUM):

EDITOR –IN – CHIEF:

BURIAN Alexander

Doctor of Juridical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR–IN–CHIEF:

KINDIBALYK Olyana

Ph.D in Political Sciences, Associate Professor

SCIENTIFIC SECRETARY:

CHIRTOACA Natalia

Ph.D in Law, Associate Professor

MEMBER OF THE EDITORIAL BOARD (CONSILIUM):

ANGEL Jose Luis IRIARTE

Doctor of Law, Professor (Spain)

ARHILIUC Victoria

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Republic of Moldova)

ABASHIDZE Aslan

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)

BALAN Oleg

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Republic of Moldova)

BENIUC Valentin

Doctor of Political Sciences, Professor (The Republic of Moldova)

BOSHITSKYI Iurii

Ph.D in Law, Professor (Ukraine)

DERGACHEV Vladimir A.

Dr. Sc. (Geography), Professor, Expert in geopolitics (Ukraine)

DYULGEROVA Nina

Doctor of Economic Sciences, Professor (Bulgaria)

FUEREĂ Augustin

Doctor of Law, Professor (Romania)

HABÁNIK Jozef

Doctor of Economic Sciences (The Slovak Republic)

HEINRICH Hans-Georg

Doctor of Juridical Sciences, Professor (Austria)

KAPUSTIN Anatoly

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)

LIPKOVA Ludmila

Doctor Eng., Professor (The Slovak Republic)

MAZILU Dumitru

Doctor of Law, Professor (Romania)

NAZARIA Sergii

Doctor of Political Sciences (The Republic of Moldova)

PAPAVA Vladimer

Doctor of Economic Sciences, Professor (Georgia)

POPESCU Dumitru

Doctor of Law, Professor (Romania)

STRATIEVSKI Dmitri

Doctor of History (The Federal Republic of Germany)

SEDLITSCHI Yuri

Ph.D in Law, Professor (The Republic of Moldova)

TIMCHENKO Leonid

Doctor of Juridical Sciences, Professor (Ukraine)

VERESHCHETIN Vladlen

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)

WILLIAMS Silvia Maureen

Doctor of Law and Social Sciences, Professor (Argentina)

EDITORSHIP (REVIEWERS):

DEPUTY EDITOR–IN–CHIEF, HEAD OF EDITORSHIP:

KINDIBALYK Olyana

Ph.D in Political Sciences, Associate Professor

MEMBER OF THE EDITORSHIP:

ANITEI Nadia Cerasela

Ph.D in Law, Professor (Romania)

BURIAN Cristina

Ph.D in Law, Associate Professor (The Republic of Moldova)

CIUCA Aurora

Ph.D in Law, Professor (Romania)

DORUL Olga

Ph.D in Law, Associate Professor (The Republic of Moldova)

EVSEEV Vladimir

Ph.D in Technical Science (The Russian Federation)

GENTIMIR Alina Mirabela

Ph.D in Law (Romania)

GLADARENCO-STOIAN Maia

Ph.D in History (United Kingdom)

GLUHAIA Diana

Ph.D in Law (Spain)

IOVITA Alexandrina

Ph.D in Law (The Republic of Moldova – Switzerland)

JANAS Karol

Doctor of Political Sciences, Associate Professor (The Slovak Republic)

KOVALEVA Natalia

Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor (The Russian Federation)

LISENCO Vladlena

Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor (The Republic of Moldova)

MATTOS Boris

Ph.D in Political Sciences (The Slovak Republic)

METREVELI Levan

Doctor of Political Sciences (Georgia)

MOUSMOUTI Maria

Ph.D in Law (Greece)

SARCU Diana

Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor (The Republic of Moldova)

SYCH Alexander

Doctor of History, Professor (Ukraine)

SMOCHINA Carolina

Ph.D in Law, Associate Professor (Cyprus)

SOLNTSEV Alexander

Ph.D in Law, Associate Professor (The Russian Federation)

ISMAYL Togrul

Ph.D in History, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor (Turkey)

TIGANAS Ion

Ph.D in Law (The Republic of Moldova)

© Moldavian Journal of International Law and International Relations, 2006-2016.

All rights reserved.

МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

Выходит с 2006 года. Издаётся 4 раза в год

№ 4 (Том 11), 2016 год

Научно-теоретический и информационно-практический
периодический журнал, основанный
Ассоциацией международного права Республики Молдова

Соучредители:

Институт юридических и политических исследований
Академии наук Молдовы,
Европейский университет Молдовы,
Молдавский государственный институт
международных отношений,
Ассоциация внешней политики
и международного сотрудничества Республики Молдова

Зарегистрирован

Государственной Регистрационной Палатой
при Министерстве юстиции Республики Молдова
Сертификат № MD 000039 от «4» августа 2009 года

Аккредитован

решением № 146 от 27.06.2013 г.

Верховного Совета по Науке и Технологическому развитию
Академии наук Молдовы и Национального Совета по
Аккредитации и Аттестации Республики Молдова как
профильная научная публикация, категория «Б»,
по специальностям:

12.00.10 - международное публичное право; 12.00.03 –
международное частное право (*профиль юридические науки*) и
23.00.04 - теория и история международных отношений и
глобального развития (*профиль политические науки*)

«Молдавский журнал международного права и международных
отношений» является научным журналом, который публикует
статьи с открытым доступом под лицензией
Creative Commons Attribution 4.0 International Public License (CC BY).

Журнал включен в международные базы данных:
International Scientific Indexing (ISI) – / Импакт-фактор -0.719 (2015)/,
European Reference Index for the Humanities and Social Sciences
(ERIH PLUS), Social Science Research Network (SSRN), Научная
электронная библиотека eLIBRARY.RU, Instrumental Bibliometric
National для учета импакт-фактора и индекса цитирования

НАШ АДРЕС:

ул. Г. Яблочкин, 2/1, оф. 305, мун. Кишинёв,
Республика Молдова, MD 2069
Тел. (+373) 69185527
Факс: (+373) 22.43.03.05

E-mail: alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com;
WEB страница: <http://www.rmdir.md>; <http://usem.md/md/p/rmdir>

Почтовый индекс: RM 32028

Все научные статьи, поступившие в редакцию журнала,
подлежат обязательному рецензированию.

В журнале используются двустороннее слепое рецензирование
(„double-blind reviewing” –рецензент не знает, кто автор статьи,
автор статьи не знает, кто рецензент).

Мнения редакции не обязательно совпадают
с мнениями авторов публикаций.

Ответственность за точность проводимой информации
и изложение фактов лежит на авторах.

© «Молдавский журнал международного права
и международных отношений», 2006-2016.

Все права зарегистрированы

СОДЕРЖАНИЕ

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО

- **БУРИАН Александр.** Некоторые аспекты эволюции международного космического права в XXI веке.....489
- **ЧИУКА Аурора.** Язык международного права.....513
- **МРАЗ Станислав, ЗУБРО Татьяна.** Государственный суверенитет и гуманитарная интервенция.....519

МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

- **ЖУГАСТРУ Кэлина.** Коллизионные нормы о правовом акте – перспективы Гражданского кодекса Румынии.....528

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

- **БОЙКОВА Елена.** Российско-китайско-монгольское сотрудничество и проблемы экологии.....540
- **ЛАЙЧИЯК Милан.** Южнокорейская модель развития.....549

ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

- **КЕЛАРУ Валерия.** Переоценка замороженных конфликтов на постсоветском пространстве с точки зрения посредничества между сторонами.....561
- **ДАНЦАКОВА Ивана.** Определение экологической миграции в международном контексте.....572
- **МОКАНУ Диана.** Суд Европейского союза – суд по делам беженцев.....580
- **МОЛДОВЯНУ Бианка.** Регулирование европейских фондов и их значение для стран-кандидатов и членов ЕС.....596
- **ТРИШИН Ольга.** Сепаратистский фактор в бывшем СССР и появление новых независимых государств на постсоветском пространстве.....601

НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

- **БУРИАН Кристина.** «Космический мусор» и международная ответственность за ущерб, причиненный космическими объектами.....609
- **КОНОНЕНКО Валерий.** Акты международных и национальных судов по вопросам территориальной целостности государств.....617
- **МАЙТДИНОВА Гузель.** Перспективы меридиональной интеграции государств Южной и Центральной Азии в зоне ответственности Шанхайской организации сотрудничества.....625
- **СЕЛЕЗНЁВ Игорь.** Некоторые аспекты евразийской интеграции и перспективы формирования единой социальной политики ЕАЭС в свете европейского опыта.....637

ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА

- **АРИФХАНОВ Шавкат.** Борьба с терроризмом – стратегическая задача.....645
- **БАЯСАХ Жамран.** О современном нейтралитете Монголии.....652
- **ЕВСЕЕВ Владимир.** Азия все ближе... Наступает период изменения баланса сил в мире.....657
- **МИРЗАЗАДЕ Лилия.** Феномен информационного терроризма и меры по его преодолению.....662

О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ

- Редакционный совет «Молдавского журнала международного права и международных отношений».....671
- Редакционная коллегия (Рецензенты).....678
- Наши авторы.....683
- Требования к оформлению статей для публикации в «Молдавском журнале международного права и международных отношений».....696
- Декларация об этических и правовых основах редакционной политики.....704

МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

№ 4 (Том 11), 2016

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

БУРИАН Александр

доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

КИНДЫБАЛЮК Оляна

кандидат политических наук, доцент

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

КИРТОАКЭ Наталья

кандидат юридических наук, доцент

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

АНХЕЛ Хосе Луис ИРИАРТЕ	Доктор права, профессор (Испания)	
АРХИЛЮК Виктория	Доктор юридических наук, профессор (Республика Молдова)	
АБАШИДЗЕ Аслан	Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)	
БАЛАН Олег	Доктор юридических наук, профессор (Республика Молдова)	
БЕНОК Валентин	Доктор политических наук, профессор (Республика Молдова)	
БОШИЦКИЙ Юрий	Кандидат юридических наук, профессор (Украина)	
ВЕРЕЩЕТИН Владлен	Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)	
ДЕРГАЧЕВ Владимир	Доктор географических наук, профессор (Украина)	
ДЮЛГЕРОВА Нина	Доктор экономических наук, профессор (Болгария)	
КАПУСТИН Анатолий	Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)	
ЛИПКОВА Людмила	Доктор, профессор (Словакия)	
МАЗИЛУ Думитру	Доктор права, профессор (Румыния)	
НАЗАРИЯ Сергей	Доктор политических наук, доцент (Республика Молдова)	
ПАПАВА Владимир	Доктор экономических наук, профессор (Грузия)	
ПОПЕСКУ Думитра	Доктор права, профессор (Румыния)	
СТРАТИЕВСКИЙ Дмитрий	Доктор исторических наук, (ФРГ)	
СЕДЛЕЦКИЙ Юрий	Кандидат юридических наук, профессор (Республика Молдова)	
ТИМЧЕНКО Леонид	Доктор юридических наук, профессор (Украина)	
ФУЕРЕА Августин	Доктор права, профессор (Румыния)	
ХАБАНИК Джозеф	Доктор экономических наук (Словакия)	
ХЕЙНДРИЧ Ханс-Георг	Доктор права, профессор (Австрия)	
УИЛЬЯМС Сильвия Морин	Доктор права и социальных наук, профессор (Аргентина)	

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ (РЕЦЕНЗЕНТЫ):

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА, ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

КИНДЫБАЛЮК Оляна

кандидат политических наук, доцент

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

АНИЦЕЙ Надия Черасела	Доктор права, профессор (Румыния)	
БУРИАН Кристина	Кандидат юридических наук, доцент (Республика Молдова)	
ГЛАДАРЕНКО-СТОЯН Майя	Доктор истории (Великобритания)	
ГЛУХАЯ Диана	Доктор права (Испания)	
ДЖЕНТИМИР Алина	Доктор права (Румыния)	
ДОРУЛ Ольга	Кандидат юридических наук, доцент (Республика Молдова)	
ЕВСЕЕВ Владимир	Кандидат технических наук (Российская Федерация)	
ИОВИЦЭ Александрина	Кандидат юридических наук (Республика Молдова – Швейцария)	
КОВАЛЕВА Наталья	Кандидат педагогических наук, доцент (Российская Федерация)	
ЛЫСЕНКО Владлена	Доктор юридических наук, доцент (Республика Молдова)	
МАТТОШ Борис	Доктор политических наук (Словакия)	
МЕТРЕВЕЛИ Леван	Доктор политических наук (Грузия)	
МОУСМУТИ Мария	Доктор права (Греция)	
СЫРКУ Диана	Доктор юридических наук, доцент (Республика Молдова)	
СЫЧ Александр	Доктор исторических наук, профессор (Украина)	
СМОКИНА Каролина	Доктор права, доцент (Кипр)	
СОЛНЦЕВ Александр	Кандидат юридических наук, доцент (Российская Федерация)	
ИСМАИЛ Тогул	Доктор истории, доктор экономики, доцент (Турция)	
ЦИГЭНАШ Ион	Кандидат юридических наук (Республика Молдова)	
ЧИУКЭ Аурора	Доктор права, профессор (Румыния)	
ЯНАС Карол	Доктор политических наук, доцент (Словакия)	

© «Молдавский журнал международного права и международных отношений», 2006-2016.

Все права зарегистрированы

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, a fost lansată în anul 2006 ca proiecție a unui forum ce promovează valorificarea diferitelor opinii, uneori diametral opuse, cu privire la starea actuală a dreptului internațional și a relațiilor internaționale, familiarizând cititorii săi cu punctele de vedere ale experților și oamenilor de știință din diferite țări, atât din Orient, cât și din Occident.

Revista publică articole cu *acces liber*, este licențiată de [Creative Commons Attribution 4.0 International Public License](#) (CC BY), este acreditată în Moldova ca o publicație științifică, fiind inclusă în diverse baze de date internaționale: [International Scientific Indexing \(ISI\)](#), [European Reference Index for the Humanities and Social Sciences \(ERIH PLUS\)](#), [Social Science Research Network \(SSRN\)](#), [Biblioteca electronică științifică eLIBRARY.RU](#), [Instrumentul Bibliometric Național](#) et al., pentru calcularea factorului de impact și indicele de citare. Revista folosește recenzarea „*double-blind reviewing*” — (recenzentul nu știe cine este autorul articolului, autorul nu știe cine este recenzent).

Actualmente, publicația este o revistă conceptuală despre diferite domenii ale dreptului internațional și relațiilor internaționale, devenind un centru de atracție pentru forțele de creație, care a obținut recunoașterea publicului și a creat un colectiv larg de autori.

De-a lungul perioadei 2006-2016 în revistă au fost publicate mai mult de 600 de articole a autorilor din peste 25 de țări (Moldova — 405, Ucraina — 70, Rusia — 42, România - 41, Slovacia — 11, Belarus — 7, Germania — 6, Georgia — 6, Grecia — 5, Franța — 5, Spania — 3, Azerbaidjan - 3, Turcia — 3, Tadjikistan — 2, Ungaria - 2, Polonia — 1, Bulgaria — 1, SUA — 1, etc.). Spectrul problemelor examinate a devenit extrem de larg. O atenție sporită este acordată elucidării problemelor teoretico-practice din domeniul dreptului internațional și al relațiilor internaționale.

MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

The „[Moldavian Journal of International Law and International Relations](#)” was launched in 2006 as an open forum for different, sometimes diametrically opposite points of view on the current state of international law and international relations, acquainting its readers with the views of scientists and experts from different countries, both in the East and the West.

The journal that publishes articles with *open access*, is licensed under [Creative Commons Attribution 4.0 International Public License](#) (CC BY), accredited in Moldova as a scientific publication, is included in the international database: [International Scientific Indexing \(ISI\)](#), [European Reference Index for the Humanities and Social Sciences \(ERIH PLUS\)](#), [Social Science Research Network \(SSRN\)](#), [Scientific Electronic Library eLIBRARY.RU](#), [Instrumental Bibliometric Național](#) etc., to calculate the impact factor and citation index. The journal uses *double-blind* reviewing – (authors do not know who reviews their paper, and reviewers do not know the names of the authors).

Today it is a conceptual journal about various fields of international law and international relations, which became the centre of attraction of creative forces and managed to find its readers, forming around a wide group of authors.

Over the period 2006-2016 more than 600 articles have been published in the journal, by authors from more than 25 countries (Moldova - 405, Ukraine — 70, Russia — 42, Romania — 41, Slovakia — 11, Belarus — 7, Germany — 6, Georgia – 6, Greece-5, France — 5, Spain – 3, Azerbaijan — 3, Turkey — 3, Tajikistan - 2, Hungary — 2, Poland — 1, Bulgaria — 1, USA — 1, etc.). Spectrum of the issues was as broad as possible. Particular attention is given to coverage of theoretical and practical issues of international law and international relations.

МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Издание «[Молдавского журнала международного права и международных отношений](#)» стартовало в 2006 г. как открытая трибуна для различных, подчас диаметрально противоположных точек зрения на современное состояние международного права и международных отношений, знакомя своих читателей с взглядами ученых и экспертов из разных стран, как с Востока, так и с Запада.

Журнал публикует статьи с *открытым доступом* под лицензией [Creative Commons Attribution 4.0 International Public License](#) (CC BY), аккредитован в Молдавии как научное издание, включен в различные международные базы данных: [International Scientific Indexing \(ISI\)](#), [European Reference Index for the Humanities and Social Sciences \(ERIH PLUS\)](#), [Social Science Research Network \(SSRN\)](#), [Научная электронная библиотека eLIBRARY.RU](#), [Instrumental Bibliometric Național](#) и др. для учета импакт-фактора и индекса цитирования. В журнале используются двустороннее слепое рецензирование (*double-blind reviewing* – рецензент не знает, кто автор статьи, автор статьи не знает, кто рецензент).

Сегодня это концептуальный журнал о самых различных сферах международного права и международных отношений, который стал центром притяжения творческих сил и сумел найти своего читателя, сформировав вокруг себя широкий авторский коллектив.

За 2006-2016 гг. в журнале было опубликовано более 600 статей авторов из более 25 стран (Молдова – 405, Украина – 70, Россия – 42, Румыния – 41, Словакия – 11, Беларусь – 7, Германия – 6, Грузия – 6, Греция -5, Франция – 5, Испания – 3, Азербайджан – 3, Турция – 3, Таджикистан -2, Венгрия – 2, Польша – 1, Болгария – 1, США – 1, и т.д.). Спектр рассматриваемых проблем стал максимально широким. Особое внимание уделяется освещению теоретических и практических вопросов международного права и международных отношений.

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2016, Issue 4, Volume 11, Pages 489-512. ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963 Submitted: 18. 09. 2016 Accepted: 15.11. 2016 Published: 22.11. 2016</p>
---	---

**DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC
PUBLIC INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО**

**UNELE ASPECTE PRIVIND EVOLUȚIA
DREPTULUI INTERNAȚIONAL COSMIC (SPAȚIAL) ÎN SECOLUL XXI¹**

**SOME ASPECTS OF EVOLUTION OF
INTERNATIONAL LAW OF OUTER SPACE IN THE XXI CENTURY**

**НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ЭВОЛЮЦИИ
МЕЖДУНАРОДНОГО КОСМИЧЕСКОГО ПРАВА В XXI ВЕКЕ**

BURIAN Alexandru* / BURIAN Alexander / БУРИАН Александр

**ABSTRACT:
SOME ASPECTS OF EVOLUTION OF INTERNATIONAL LAW OF OUTER SPACE
IN THE XXI CENTURY**

International space law, being one of the youngest branches of public international law, is under active improvement at this stage. In general, due to the development of economic activities and space tourism, we are seeing reformatting the legal field of space activities.

Private space law, which should give impetus to further development of space activities, appears. International space law should provide an adequate basis for cooperation of the states and their people in the economic use of space, and thus provide a more effective regulation of commercial space activities.

However, the trend of militarization of outer space appears more and more noticeable. It is doubtless a threat to the process of exploration and use of outer space for peaceful purposes and of international security at the global level.

The process of improving international space law is necessary to speed up, both within the UN and its specialized agencies, and bilateral and multilateral agreements and conventions.

Keywords: *space, right, international space law, private space law, space, international law.*

JEL Classification: K33

¹ Articolul a fost perfectat în cadrul Proiectului instituțional 15.817.06.10F al ICJP al AȘM „Redimensionarea politicii externe și interne a Republicii Moldova din perspectiva evoluției proceselor integraționiste și modificărilor geopolitice a sistemului internațional”. / Статья выполнена в рамках научно-исследовательского проекта Института юридических и политических исследований АН Молдовы 15.817.06.10F «Переосмысление внешней и внутренней политики Республики Молдова с перспективы эволюции интеграционных процессов и геополитических изменений международной системы». / The article is made within the framework of a Research project of the Institute of Legal and Political Studies of the Academy of Sciences of Moldova 15.817.06.10F „Rethinking foreign and domestic policy of the Republic of Moldova from the perspective of the evolution of the integration process and the geopolitical changes in the international system”.

* **BURIAN Alexandru** - Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Director al Institutului de Cercetări Strategice al Universității de Studii Europene din Moldova, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Republica Moldova (Chișinău, Republica Moldova); Profesor la Universitatea „Alexander Dubcek” din Trencin (Trencin, Republica Slovacă). / **BURIAN Alexander** - Doctor of Juridical Sciences, Professor, Director of The Institute for Strategic Studies of The European University of Moldova, President of the Moldavian Association of International Law (Kishinev, The Republic of Moldova); Professor of the University „Alexander Dubcek” in Trencin (Trencin, The Slovak Republic). / **БУРИАН Александр Дмитриевич** - Доктор юридических наук, профессор, Директор Института стратегических исследований Европейского университета Молдовы, Президент Молдавской Ассоциации международного права (Кишинев, Республика Молдова); Профессор Университета имени Александра Дубчека в Тренчине (Тренчин, Словацкая Республика).

РЕЗЮМЕ:

**НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ЭВОЛЮЦИИ
МЕЖДУНАРОДНОГО КОСМИЧЕСКОГО ПРАВА В XXI ВЕКЕ**

Международное космическое право, одно из самых молодых отраслей международного публичного права, на данном этапе находится в процессе активного совершенствования. В связи с развитием экономической деятельности и космического туризма происходит переформатирование правового поля космической деятельности.

Возникает частное космическое право, которое должно дать импульс дальнейшему развитию космической деятельности. Международное космическое право должно предоставлять адекватную основу сотрудничества государств, их лиц в деле экономического использования космического пространства, и, соответственно, обеспечивать более эффективное регулирование коммерческой космической деятельности.

Вместе с тем, все более и более проявляются тенденции милитаризации космического пространства, что представляет несомненную угрозу как процессу исследования и использования космического пространства в мирных целях, так и международной безопасности на глобальном уровне.

Процесс совершенствования международного космического права необходимо форсировать, как в рамках ООН и ее специализированных органов, так и в рамках двусторонних и многосторонних соглашений и конвенций.

Ключевые слова: космос, право, международное космическое право, частное космическое право, космическое пространство, международное право.

JEL Classification: K33**УДК:** 341.229

REZUMAT:

**UNELE ASPECTE PRIVIND EVOLUȚIA
DREPTULUI INTERNAȚIONAL COSMIC (SPAȚIAL) ÎN SECOLUL XXI**

Dreptul internațional cosmic (spațial), una dintre cele mai tinere ramuri ale dreptului internațional public, la moment trece prin etapa de perfecțiune activă. În legătură cu dezvoltarea activităților economice și a turismului spațial evoluiază și domeniul juridic al activităților spațiale.

A apărut dreptul spațial privat, care ar trebui să dea un impuls pentru dezvoltarea în continuare a activităților spațiale. Dreptul internațional spațial ar trebui să ofere o bază adecvată pentru cooperarea statelor și oamenilor de afaceri în utilizarea economică a spațiului, oferind astfel o reglementare mai eficientă a activităților spațiale comerciale.

În același timp, tot mai mult și mai mult se manifestă tendința de militarizare a spațiului cosmic, care este, fără îndoială, o amenințare pentru procesul de explorare și utilizare a spațiului cosmic în scopuri pașnice și a securității internaționale la nivel mondial.

Procesul de îmbunătățire a dreptului internațional spațial este necesar să se accelereze, atât în cadrul ONU și agențiilor sale specializate, precum și prin intermediul acordurilor și convențiilor bilaterale și multilaterale.

Cuvinte-cheie: spațiu; lege; drept internațional spațial; drept spațial privat; spațiul cosmic; drept internațional.

JEL Classification: K33**CZU:** 341.229**1. Noțiuni introductive**

Primele explorări și investigații ale spațiului cosmic, care s-au inițiat la 4 octombrie 1957 prin lansarea primului satelit artificial al Pământului, au evidențiat necesitatea elaborării unor principii și norme juridice, care să reglementeze relațiile dintre state în privința spațiului cosmic și activităților spațiale.

În apariția și dezvoltarea dreptului internațional al spațiului cosmic rolul principal l-a avut O.N.U., în cadrul căreia în 1958 s-a înființat Comitetul pentru utilizarea pașnică a spațiului cosmic, divizat în două subcomitete – Subcomitetul pentru problemele tehnico-

științifice și Subcomitetul pentru problemele juridice.¹

Pe parcursul a mai mult de 30 de ani în cadrul acestui Comitet au fost elaborate principalele acte normative internaționale care au format cadrul legal al Dreptului internațional al spațiului cosmic. Această activitate este reglementată și în legislațiile naționale ale statelor care participă la explorarea și utilizarea cosmosului și a corpurilor cerești.

De menționat, că în literatura de specialitate din domeniul respectiv există unele neînțelegeri și confundări privind terminologia utilizată. Spre exemplu, pentru a specifica denumirea a însăși ramurii de drept internațional public, care reglementează regimul juridic al spațiului respectiv, cât și relațiile dintre subiectele care participă la explorarea și utilizarea cosmosului, unii autori români (D. Popescu, A. Năstase)² folosesc termenul „dreptul spațiului extraatmosferic”, alții (D. Mazilu)³ preferă termenul „dreptul spațial”, terții (G. Geamănu, M.I.Niciu, A. Bolinteanu, I. Diaconu, R. Miga-Beșteliu)⁴ utilizează atât termenul „dreptul spațial” cât și termenele „dreptul cosmic”, „dreptul internațional cosmic” sau „reglementarea juridică a spațiului cosmic”.

În opinia noastră, termenul „dreptul spațiului extraatmosferic” este nereușit pentru a nominaliza ramura respectivă a dreptului internațional public, dat fiind faptul că activitățile spațiale pot fi efectuate atât în spațiul cosmic cât și în afara lui, inclusiv în atmosferă (spre exemplu, zborurile navelor cosmice „Shuttle” și

„Buran”)⁵ și chiar pe Pământ (lansarea obiectelor cosmice și întoarcerea lor), iar problema limitelor reale ale atmosferei este absolut nedeterminată (molecule de aer au fost fixate la distanțe de zeci de mii de kilometri de la globul pământesc)⁶. Deci, unde-i acest spațiu, „extraatmosferic”, și care activități pot fi calificate doar ca „activități extraatmosferice”?

La fel de nereușită este și tentativa de a utiliza termenele „dreptul spațiului ultraterestru”⁷ sau „dreptul aerospațial”⁸ pentru a determina zonele de acțiune a activităților cosmice și a nominaliza ramura respectivă a dreptului internațional. Evident, că *spațiul ultraterestru* include în sine atât *spațiul aerian* cât și *spațiul cosmic*, regimul juridic al cărora este distinct. Cu atât mai mult, că până în prezent nu este rezolvată *problema delimitării spațiului aerian de spațiul cosmic*, chestie care „încurcă ițele” la infinit dat fiind faptul că asupra spațiului aerian se răspândește principiul suveranității naționale a statului, pe când spațiul cosmic nu este supus acestui principiu.

Referitor la termenul „drept spațial” menționăm, că în dreptul internațional public există deja noțiunile de „spații extrateritoriale” și „spații de folosință internațională” care cuprind *spațiul maritim*, *spațiul aerian* și *spațiul cosmic* în sensul utilizării lor în regim de *domeniu public internațional* (în engleză „*international commons*”). Însă, în asemenea caz, utilizând termenul „dreptul spațial” doar în sensul *dreptului internațional al spațiului cosmic* riscăm, totuși, să comitem anumite confundări a noțiunilor de *spațiu* din toate aceste trei domenii distincte ale dreptului internațional public, care, după cum am indicat mai sus, au regimuri juridice diferite.

¹ A se vedea: Жуков Г.П. Космическое право. М.: «Международные отношения», 1966, с. 7-12; Geamănu Grigore. Dreptul internațional contemporan. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1965, p. 380-397.

² Popescu Dumitra, Năstase Adrian. Drept internațional public. București: Șansa, 1997, p. 183-192.

³ Mazilu Dumitru. Dreptul internațional public. Vol. I. București: ALL, 2001, p. 502-503.

⁴ Marțian I. Niciu. Drept internațional public. Vol. II. Ediția a II-a (revizuită și completată). Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1996, p. 113-125; Bolinteanu Alexandru, Năstase Adrian, Aurescu Bogdan. Drept internațional contemporan. București: Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, 2000. 2000, p. 248-253; Diaconu Ion. Curs de drept internațional public. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Casa de Editură și Presă „Șansa”, 1995, p. 139-141; Miga-Beșteliu Raluca. Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public. București: ALL, 1997, p. 253-260.

⁵ Бурьян А.Д. Проблема толкования действующих принципов и норм международного права, ограничивающих военное использование космоса. В: «Труды X научных чтений по космонавтике, посвященных памяти выдающихся советских ученых - пионеров освоения космического пространства (28-31 января 1986 г.). Проблемы космического права» / Отв. ред. В.С.Верещетин, Г.П.Жуков. Москва: ИИЕТ АН СССР, 1986, с. 41-58.

⁶ Жуков Г.П. Космическое право. М.: «Международные отношения», 1966, с. 8-14.

⁷ A se vedea: Williams Silvia Maureen. Derecho Internacional Contemporaneo: La utilizacion del Espacio Ultraterrestre. Buenos Aires: Abeledo-Perrot, 1990. 254 p.

⁸ A se vedea: Mateesco-Matte N. Aerospace Law. Toronto: Butterworths, 1977. 501 p.

Pe de altă parte, credem că este o cale incorectă de a utiliza termene traduse *mot a mot* din franceză, spre exemplu, „droit de l'espace” și „droit de l'espace extraatmosferique”, cu atât mai mult că francezii utilizează în paralel și termenul „droit international cosmique”.⁹

În afară de aceasta, luând în considerație faptul că pioneri ai activităților cosmice au fost rușii și americanii, dar nu francezii, terminologia cea mai corectă este utilizată în limbile rusă și engleză, francezii utilizând doar termeni traduși din aceste limbi, și, pare-se, nu totdeauna atât de reușit.

În engleză, pentru a se evita aceste posibile confundări și inexactități, nu se utilizează termenul „law of space”, ci „law of outer space” („dreptul extraspațiului” sau „dreptul unui alt spațiu”, distinct de noțiunea de *spațiu* la general și, bineînțeles, de cel al *spațiului aerian*). Acest moment indică clar și fără echivoc, că termenul menționat se referă doar la spațiul cosmic.¹⁰

La fel se procedează și în rusă, care utilizează termenul concret — „международное космическое право” („dreptul internațional cosmic”), evitând astfel explicațiile inutile pentru a preciza despre ce spațiu sau ce domeniu de reglementare juridică este vorba.¹¹

Posibil, că ar fi binevenit să introducem și noi în uzanță un termen mai concret și mai bine conturat, care ar defini prin însăși denumirea sa atât limitele spațiale ale cosmosului și ale corpurilor cerești cât și a activităților cosmice propriu zise și a relațiilor dintre subiectele care participă la ele. În viziunea noastră acest termen ar putea fi „dreptul internațional al spațiului cosmic” sau „dreptul internațional cosmic”.

2. Regimul de drept al spațiului cosmic

2.1 Definiția, subiectele și izvoarele dreptului internațional cosmic

Dreptul internațional cosmic este o ramură a dreptului internațional public și constituie un ansamblul de norme juridice și principii de drept destinate reglementării relațiilor dintre subiectele sale, relații care iau naștere ca urmare a explorării

și folosirii spațiului cosmic și a corpurilor cerești, și determinării regimului juridic al însăși spațiului cosmic propriu zis unde au loc aceste relații.¹²

Subiectele dreptului internațional cosmic sunt, în general, cele ale dreptului internațional public, cu excepția poporului care luptă pentru independență. Principalul subiect este *statul*, care este nu numai principalul purtător de drepturi și obligații, ci și creatorul și apărătorul dreptului internațional.

Subiecte ale dreptului internațional cosmic sunt și *organizațiile internaționale guvernamentale*, care desfășoară activități spațiale. Ele sunt subiecte derivate și limitate. Tratatul cu privire la principiile care guvernează activitatea statelor în materia de exploatare și utilizare a spațiului cosmic, inclusiv al Lunii și altor corpuri cerești, din 27 ianuarie 1967 precizează că statele sunt competente să rezolve probleme practice ivite în legătură cu activitățile spațiale ale organizațiilor internaționale (art. XIII, pct. 2) și ele răspund pentru activitatea acestor organizații.

Un alt subiect al dreptului internațional cosmic este *omenirea (umanitatea)*, în întregul ei. Tratatul cu privire la spațiul cosmic din 1967 stipulează că activitatea spațială trebuie desfășurată spre binele și în interesul tuturor țărilor, iar spațiul cosmic și corpurile cerești sunt „patrimoniul comun al umanității” (art. I, pct. 1). Omenirea (umanitatea) apare în dreptul internațional cosmic numai ca subiect de drepturi, și nu ca participant la raporturi juridice concrete.

Izvoarele dreptului internațional cosmic sunt, în general, cele ale dreptului internațional public.¹³ Principalul izvor este tratatul internațional. Un loc deosebit îl ocupă în dezvoltarea dreptului internațional al spațiului cosmic tratatele multilaterale, care consacră normele de bază ale dreptului internațional cosmic și care se aplică atât statelor, cât și organizațiilor internaționale.

Principalele tratate internaționale multilaterale ale dreptului internațional cosmic sunt:

— „Tratatul cu privire la principiile care guvernează activitatea statelor în materia de exploatare și utilizare a spațiului cosmic, inclusiv al Lunii și altor corpuri cerești”, din 27 ianuarie 1967 (în vigoare din 10 octombrie 1967, denumit

⁹ A se vedea: Mateesco-Matte N. Op. Cit.; Marcoff Marco G. Traite de Droit international public de l'espace. Fribourg: Edition Universitaire, 1973; Quadri R. Droit international cosmique. Recueil des Cours. Paris, 1960.

¹⁰ Christol Carl Q. The Modern International Law of Outer Space. New York: Pergamon Press, 1982. xiii + 932 p.; Zhukov G., Kolosov Y. International Space Law. New York: Praeger, 1984. xiv + 224 p.

¹¹ A se vedea: Международное космическое право. Учебник./Отв. ред. А.С. Пирадов, М.: «Международные отношения», 1985. 205 с.

¹² A se vedea: Andronovici Constantin. Dreptul internațional și cosmosul. Iași: Edit. Junimea, 1981. 173 p.

¹³ A se vedea: Международное космическое право. Учебник./Отв. ред. Г.П. Жуков. М.: «Международные отношения», 1999. 360 с.

pe scurt „Tratatul cu privire la spațiul cosmic” din 1967)¹⁴;

— „Acordul cu privire la salvarea astronautilor, reîntoarcerea lor și restituirea obiectelor lansate în spațiul cosmic”, din 22 aprilie 1968 (In vigoare din 3 decembrie 1968, denumit pe scurt – „Acordul cu privire la salvarea astronautilor din 1968”)¹⁵;

— „Convenția cu privire la răspunderea internațională pentru daunele provocate de obiectele spațiale”, din 29 martie 1972 (în vigoare din 1 septembrie 1972, denumită pe scurt – „Convenția cu privire la răspunderea internațională din 1972”)¹⁶;

— „Convenția asupra înregistrării obiectelor lansate în spațiul cosmic”, din 14 ianuarie 1975 (în vigoare din 15 septembrie 1975, denumită pe scurt – „Convenția cu privire la înregistrarea obiectelor cosmice din 1975”)¹⁷;

— „Acordul cu privire la guvernarea activităților statelor pe Lună și celelalte corpuri cerești”, din 18 decembrie 1979 (în vigoare din 11 iulie 1984, denumit pe scurt – „Acordul cu privire la activitatea pe Lună și celelalte corpuri cerești din 1979”)¹⁸.

¹⁴ Textul Tratatului vezi: Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, 27 January 1967. [On-line]: <http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/space1.html> (Visited on: 25.04.2016).

¹⁵ Textul Acordului vezi: Соглашение о спасании космонавтов, возвращении космонавтов и возвращении объектов, запущенных в космическое пространство. Принята резолюцией 2345 (XXII) Генеральной Ассамблеи ООН от 19 декабря 1967 года. [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/astonauts_rescue.shtml (Vizitat la: 15.05.2016).

¹⁶ Textul Convenției vezi: Convenția cu privire la răspunderea internațională pentru daunele provocate de obiectele spațiale din 29 martie 1972. [On-line]: <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-din-29-martie-1972-cu-privire-la-raspunderea-internationala-pentru-daunele-cauzate-de-obiecte-lansate-in-spatiul-extraatmosferic-emitent-consiliul-de-stat-30815.html> (Vizitat la: 15.05.2016).

¹⁷ Textul Convenției vezi: Конвенция о регистрации объектов, запускаемых в космическое пространство. Принята резолюцией 3235 (XXIX) Генеральной Ассамблеи ООН от 12 ноября 1974 года. [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/objects_registration.shtml (Vizitat la: 15.05.2016).

¹⁸ Textul Convenției vezi: Соглашение о деятельности государств на Луне и других небесных телах. Принято резолюцией 34/68 Генеральной Ассамблеи ООН от 5 декабря 1979 года. [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/moon_agreement.shtml (Vizitat la: 15.05.2016).

Statele au încheiat și alte tratate internaționale cu caracter special, prin care se reglementează fie anumite activități spațiale concrete (de exemplu: telecomunicațiile spațiale), fie au fost create organizații internaționale pentru activitatea spațială (de exemplu: „Convenția pentru înființarea Agenției Spațiale Europene” adoptată la Paris, la 30 mai 1975). De asemenea, au fost încheiate și tratate bilaterale de colaborare în activitatea spațială.

Un alt izvor al dreptului internațional al spațiului cosmic este cutuma internațională, care, în anumite condiții, îndeplinește un rol secundar în sistemul izvoarelor acestui drept.

Un rol special în spectrul izvoarelor de drept îl au rezoluțiile Adunării Generale a O.N.U. Ele sunt izvoare secundare ale dreptului internațional cosmic.

Dreptul internațional cosmic prezintă și anumite particularități. De la început, el a avut un pronunțat caracter de universalitate, fiind aplicabil tuturor statelor și celorlalte subiecte ale sale.

O altă particularitate a sa este caracterul său profund umanist și pașnic. De la bun început, chiar de la perioada inițială, dreptul internațional cosmic s-a constituit, fără echivoc, ca un drept al păcii și colaborării internaționale, în folosul întregii omeniri.

De menționat, că dreptul internațional cosmic este un domeniu original și autonom în cadrul dreptului internațional public. El nu este o simplă „extindere mecanică” a principiilor, normelor și instituțiilor dreptului internațional public asupra activității cosmice. El s-a dezvoltat ca un drept original, ceea ce îi conferă și autonomia pe care o are.

2.2. Principiile de bază ale dreptului internațional cosmic

Principiile de bază ale dreptului internațional cosmic au fost consacrate și reglementate în Tratatul cu privire la spațiul cosmic din 1967.¹⁹ Ele stau la baza regimului juridic al activității spațiale a statelor și organizațiilor internaționale, cât și a spațiului cosmic și al corpurilor cerești. Acest principii are un caracter imperativ și este criteriul principal al legalității activității cosmice și spațiale.

Tratatul cu privire la spațiul cosmic din 1967 s-a limitat doar la enunțarea acestor principii. El

¹⁹ A se vedea: Международное космическое право. Учебник./Отв. ред. А.С. Пирадов. М.: «Международные отношения», 1985. 205 с.

nu a precizat conținutul lor și nu definește anumite noțiuni de bază ale dreptului cosmic, importante pentru interpretarea și aplicarea corectă a principiilor de bază. Astfel, nu sunt definite în Tratat noțiunile de activitate cosmică (spațială), delimitarea spațiului cosmic de spațiul aerian, delimitarea obiectelor cosmice (spațiale) civile de cele militare etc.

Aspectul general și lacunar al reglementărilor din Tratatul cu privire la spațiul cosmic din 1967 a fost recunoscut de Adunarea Generală a O.N.U. care a cerut elaborarea și adoptarea de noi tratate privind activitățile cosmice și spațiale, care să concretizeze prevederile Tratatului menționat și să-l completeze.

Principiile de bază ale dreptului internațional cosmic sunt :

a) *Principiul folosirii cosmosului (a spațiului cosmic și a corpurilor cerești) exclusiv în scopuri pașnice.* El este prevăzut în mai multe articole ale Tratatului cu privire la spațiul cosmic din 1967. Astfel, articolul III al Tratatului stabilește obligația statelor de a desfășura activități cosmice (spațiale) în interesul menținerii păcii, iar în articolul IX se proclamă „explorarea și folosirea pașnică a spațiului cosmic, inclusiv al Lunei și celorlalte corpuri cerești”. Acest principiu este reafirmat și în alte tratate de drept cosmic, cât și în rezoluțiile Adunării Generale a O.N.U. (Spre exemplu, rezoluția intitulată „Folosirea spațiului cosmic în scopuri exclusiv pașnice, în folosul umanității”, din anul 1983. În ea se prevede: „Adunarea Generală declară că excluderea spațiului cosmic din domeniul cursei înarmărilor trebuie să devină o normă obligatorie...”.)

b) *Principiul explorării și folosirii cosmosului spre binele și în interesul tuturor țărilor, al întregii omeniri.* Tratatul cu privire la spațiul cosmic din 1967 stipulează: „Explorarea și folosirea spațiului cosmic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești, trebuie făcute spre binele și în interesul tuturor țărilor, indiferent de gradul lor de dezvoltare economică sau științifică” (art. I).

Din acest principiu rezultă obligația statelor de a se asigura că de rezultatele activității cosmice vor beneficia toate țările și popoarele. Realizarea acestui principiu implică o colaborare cât mai strânsă între state în activitatea lor spațială, colaborare care trebuie să îmbrace o formă instituționalizată, printr-o organizație internațională cu caracter de universalitate și cu competențele precise, în acest domeniu.

c) *Principiul libertății de explorare și folosire a cosmosului (a spațiului cosmic și a corpurilor cerești) de către toate statele (principiul libertății cosmosului).* Tratatul cu privire la spațiul cosmic din 1967 îl formulează astfel: „Spațiul cosmic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești, poate fi explorat și folosit în mod liber de către toate statele, fără nici o discriminare, în condiții de egalitate și în conformitate cu dreptul internațional, toate regiunile corpurilor cerești trebuie să fie liber accesibile (art. I, al. 2). Din acest principiu decurg următoarele drepturi pentru state și organizațiile internaționale: dreptul de a desfășura activități pașnice în cosmos; dreptul lor de acces, în condiții de egalitate, în spațiul cosmic și pe corpurile cerești, dreptul lor la libera explorare și folosire a cosmosului; dreptul tuturor țărilor de a avea acces la rezultatele activității științifice spațiale; libertatea de acces la instalațiile, stațiile, și vehiculele spațiale ale altor state, de pe corpurile cerești.

Exercitarea acestui drept de acces la stațiile sau instalațiile spațiale ale altui stat, de pe corpurile cerești, este condiționată de notificarea prealabilă a vizitei statului care este proprietarul obiectului spațial respectiv, iar vizita nu trebuie să stânjenească activitatea obiectului respectiv. La baza acestor vizite stă principiul reciprocității (art. XII).

d) *Principiul neadmiterii apropiatunii cosmosului.* Tratatul cu privire la spațiul cosmic din 1967 prevede că spațiul cosmic și corpurile cerești nu pot face obiectul apropiatunii naționale din partea statelor, prin proclamarea suveranității lor, prin folosință, sau prin alt mijloc (art. II). Acest principiu instituie interdicția și, totodată, obligația pentru state să nu-și extindă suveranitatea lor asupra spațiului cosmic și corpurile cerești (sau asupra unor zone ale lor). De asemenea, se interzice oricărei altei entități (persoană fizică sau juridică) de a pretinde drepturi de proprietate sau suveranitate în cosmos, cu excepția *omenirii*.

Din actualele reglementări ale dreptului internațional cosmic rezultă că omenirea are față de spațiul cosmic și corpurile cerești doar un drept real de folosință, în temeiul căruia ea poate folosi cosmosul în propriul ei interes, ca patrimoniul ei comun²⁰.

Principiile libertății cosmosului, al neapropriatunii naționale a spațiului cosmic și a

²⁰ A se vedea: Zhukov G., Kolosov Y. *Op. Cit.*

corpurilor cerești, ca și principiul folosirii cosmosului numai în scopuri pașnice și în folosul tuturor țărilor determină un regim juridic internațional al cosmosului, deosebit calitativ de regimul juridic al spațiului aerian al statelor. Datorită acestei situații a apărut și s-a impus chestiunea delimitării celor două spații.

Problema delimitării celor două spații este una dintre chestiunile care se discută de mai mult timp, în doctrina de drept cosmic, ca și în cadrul lucrărilor Subcomitetului juridic al Comitetului O.N.U. pentru folosirea spațiului cosmic în scopuri pașnice.

Dezbaterea referitoare la această problemă are caracter controversat, ceea ce a dus la conturarea a două poziții principale. Una este cea a „*teoriei spațiale*”, care susține necesitatea stabilirii unei „frontiere”, de natură convențională și artificială, între cele două spații. Se propune ca această frontieră să se situeze la o înălțime între 100 — 110 de km., limita aproximativă a zonei de atracție a Pământului care influențează asupra modalităților de utilizare a aparatelor cosmice. Prin *frontiera convențională* menționată, s-ar stabili de unde începe spațiul cosmic și se aplică dreptul internațional cosmic.

A doua poziție este „*teoria funcțională*”, care consideră că nu este neapărat nevoie de a delimita cele două spații, aerian și cosmic, ci de a determina regimul juridic al activităților concrete în dependență de funcțiile aparatului (obiectului) de zbor. Apariția însă a aparatelor cosmice de tipul „Shuttle” și „Buran”, care funcționează atât în spațiul cosmic cât și în spațiul aerian, au pus punctul pe „i” în discuție, revenind la prioritatea primei poziții bazate pe principiul trasării frontierei convenționale.

e) *Principiul păstrării jurisdicției și proprietății statului de lansare asupra obiectelor cosmice și a echipajelor lor.* Tratatul cu privire la spațiul cosmic din 1967 precizează: „Statul — parte în a cărui registru este înscris obiectul lansat în spațiul cosmic va păstra jurisdicția și controlul asupra unui asemenea obiect și asupra personalului lui, cât timp este în spațiul cosmic sau pe un corp ceresc” (art. VIII). Aceste drepturi ale statului de lansare se exercită și în cazul unui accident sau aterizare forțată a obiectului spațial, în alt loc decât unde era așteptat.

Pentru ca un stat să-și exercite dreptul de proprietate și jurisdicția asupra unui obiect spațial este necesar ca obiectul respectiv să fie înregistrat în registrul aceluia stat. Convenția cu privire la

înregistrarea obiectelor cosmice din 1975, stabilește obligația statelor, care desfășoară activitate spațială, de a înmatricula obiectele cosmice lansate de ele în registrul lor național („înmatricularea națională”), precum și în registrul Secretarului general al O.N.U. („înmatricularea internațională”).

f) *Principiul cooperării internaționale în activitatea cosmică,* în preambulul Tratatului cu privire la spațiul cosmic din 1967 se arată că „lărgirea cooperării internaționale, atât în ce privește aspectele științifice, precum și cele juridice ale explorării și folosirii spațiului cosmic în scopuri pașnice „va contribui la dezvoltarea înțelegerii mutuale și la consolidarea relațiilor de prietenie dintre state și popoare” (al. 5 și 6). De asemenea, Tratatul stipulează obligația statelor de a facilita și încuraja cooperarea internațională în domeniul cercetărilor științifice din cosmos (art. I, pct. 3).

Tratatul mai cere statelor ca în activitatea lor spațială să ia în considerare „interesele corespunzătoare ale tuturor celorlalte state părți la tratat” (art. IX), și să facă schimb de informații între ele, care să fie comunicate prin intermediul Secretarului general al O.N.U. publicului și comunității științifice internaționale (art. XI).

g) *Principiul interzicerii contaminării cosmosului și de a produce schimbări nocive în mediul terestru.* Statele sunt datoare ca în activitatea lor cosmică să evite contaminarea dăunătoare a spațiului cosmic și a corpurilor cerești, precum și schimbările nocive în mediul terestru, ca urmare a introducerii de substanțe extraterestre (art. IX).

h) *Principiul răspunderii internaționale a statelor pentru întreaga activitate spațială.* Tratatul cu privire la spațiul cosmic din 1967 precizează că statele poartă responsabilitatea internațională pentru activitățile naționale în cosmos, indiferent dacă ele sunt desfășurate de organe guvernamentale sau neguvernamentale (art. VI). Statul care lansează un obiect cosmic sau asigură lansarea lui, sau statul pe a cărui teritoriu sau instalații a fost lansat obiectul poartă răspunderea internațională pentru daunele provocate de acel obiect sau elemente componente ale sale, pe pământ, în atmosferă sau în cosmos (art. VII).

i) *Principiul considerării astronauților ca trimiși ai omenirii.* Din acest principiu rezultă obligația principală pentru state de a proteja și ajuta astronauții, în caz că se află în primejdie, au

aterizat forțat pe teritoriul altui stat decât cel de lansare, sau au amerizat forțat în altă zonă a oceanului, decât unde erau așteptați.

2.3. Statutul astronautilor, salvarea și reîntoarcerea lor și restituirea obiectelor lansate în spațiul cosmic

Potrivit *Tratatului cu privire la spațiul cosmic* din 1967 (art. V), astronautii trebuie considerați ca trimiși ai omenirii în spațiul cosmic, iar statele sunt obligate să le acorde asistență și protecție în caz de accident, de pericol sau de aterizare forțată pe teritoriul unui alt stat sau de amerizare în marea liberă.²¹

Salvarea astronautilor și restituirea obiectelor lansate în spațiul cosmic sunt reglementate prin *Acordul cu privire la salvarea astronautilor* din 1968.²² El este primul tratat internațional prin care s-a urmărit dezvoltarea și precizarea unor prevederi ale *Tratatului cu privire la spațiul cosmic* din 1967, în special prevederile cuprinse în articolele V, al. I și VIII.

Acordul cu privire la salvarea astronautilor din 1968 stabilește obligațiile care revin statelor părți referitoare la salvarea astronautilor, reîntoarcerea lor și restituirea obiectelor cosmice.

Referitor la *salvarea astronautilor și reîntoarcerea lor la statul de lansare*, acordul stabilește trei categorii de obligații. Prima o constituie obligația de informare a statului de lansare și a Secretariatului general al O.N.U. despre echipajul aflat în pericol. A doua obligație este cea de salvare a astronautilor. Îndeplinirea ei depinde de situația dacă ei au ajuns pe teritoriul unui stat sau într-un spațiu nesupus jurisdicției vreunui stat.

Dacă astronautii au ajuns pe teritoriul unui stat, altul decât cel de lansare a lor, statul respectiv trebuie să le acorde tot ajutorul posibil și să informeze statul de lansare (autoritatea de lansare) și pe Secretarul general al O.N.U. despre măsurile luate (art. 2). La acțiunea de salvare a astronautilor poate participa și statul de lansare,

sub conducerea statului pe a cărui teritoriu au ajuns astronautii.

În cazul când astronautii au ajuns într-un loc nesupus jurisdicției vreunui stat, toate statele, care pot să le acorde ajutor, trebuie să acționeze și să informeze despre acțiunile lor statul de lansare a astronautilor și pe Secretarul general al O.N.U.

A treia obligație care revine statelor părți la acord este să asigure reîntoarcerea astronautilor la statul de lansare. Acordul precizează că reîntoarcerea astronautilor trebuie făcută imediat și în condiții de securitate pentru ei (art. 4).

Referitor la *recuperarea și restituirea obiectelor spațiale sau a unor elemente ale lor*, acordul stabilește tot trei obligații principale, care revin statelor părți.

Prima obligație este de informare a statului de lansare a obiectului spațial și a Secretarului general al O.N.U. (art. 5). A doua obligație este de recuperare a obiectului spațial. Pentru realizarea ei, statul de lansare a obiectului spațial trebuie să comunice statului care îl deține date pentru identificarea faptului că îi aparține acel obiect (art. 5). A treia obligație este de restituire a obiectului spațial. Cheltuielile de recuperare sunt suportate de statul care a lansat acel obiect spațial.

Restituirea obiectelor spațiale se face numai la cererea statului de lansare a obiectului, în cazul când obiectul spațial prezintă un pericol deosebit (de exemplu are la bord o sursă de energie nucleară). La acțiunea de recuperare a obiectului cosmic trebuie să participe și statul de lansare, pentru, eliminarea pericolului (art. 5, al. 4).

2.4. Răspunderea internațională pentru daune cauzate de obiecte lansate în spațiul cosmic

Din principiul jurisdicției și controlului statului de lansare rezultă și principiul răspunderii. În acest sens, *Tratatul cu privire la spațiul cosmic* din 1967 prevede, în art. VII, că statele sunt responsabile pe plan internațional pentru daune cauzate unui alt stat sau persoanelor fizice sau juridice, de obiecte lansate în spațiul cosmic de ele sau de părțile lor componente, indiferent dacă aceste daune se produc pe pământ, în aer sau în spațiul cosmic.²³

Convenția cu privire la răspunderea internațională din 1972 stabilește reglementări detaliate privind răspunderea pentru daune cauzate de obiectele lansate în spațiul cosmic.

²¹ A se vedea: Верещетин В.С. Международное сотрудничество в космосе. Правовые вопросы. М.: «Наука», 1977. 263 с.; Bauza Araujo A. Principios de Derecho Espacial. Montevideo: Distribuidor exclusivo Editorial Librería Jurídica A.M. Fernández, 1977. 127 p.

²² Соглашение о спасании космонавтов, возвращении космонавтов и возвращении объектов, запущенных в космическое пространство. Принята резолюцией 2345 (XXII) Генеральной Ассамблеи ООН от 19 декабря 1967 года. [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/astonauts_rescue.shtml (Vizitat la: 15.05.2016).

²³ Popescu Dumitra. Răspunderea internațională în domeniul dreptului extraatmosferic. În: Studii de drept românesc. 1996, nr. 3, p. 217-224.

Menționăm îndeosebi faptul că prin convenție se introduce răspunderea obiectivă absolută a statului de lansare pentru daunele cauzate de obiectul său spațial la sol sau aeronavelor în zbor și răspunderea bazată pe culpă pentru daunele cauzate în orice alt loc decât la sol unui obiect spațial al unui stat de lansare sau persoanelor ori bunurilor aflate la bordul unui obiect spațial de către un obiect spațial al unui alt stat de lansare.²⁴

În legătură cu problema răspunderii pentru daune cauzate pe teritoriul altui stat, menționăm cazul satelitului sovietic „Cosmos — 954”, care, în 1978 s-a dezintegrat în spațiu și unele părți (resturi radioactive) ale acestuia au căzut pe teritoriul Canadei. Cazul a fost soluționat pe cale amiabilă, în cadrul diplomatic și fosta URSS a plătit compensații Canadei în valoare de 3 milioane dolari canadieni pentru pagubele cauzate în legătură cu investigațiile pentru găsirea resturilor satelitului, precum și pentru decontaminarea zonei.

De menționat, că conținutul negocierilor canadiano-sovietice pentru soluționarea acestui caz nu au fost date publicității, însă în literatura de specialitate discuțiile cu privire la accidentul provocat de „Cosmos — 954” s-au axat la două probleme: 1) dacă daunele cauzate, întrucât erau provocate de resturi radioactive, cad sau nu sub incidența art. I din Convenția privind răspunderea pentru daune cauzate de obiecte spațiale; 2) dacă acest caz a fost soluționat pe baza Convenției privind răspunderea sau și a Tratatului cu privire la spațiul cosmic din 1967 ori pe baza principiilor generale de drept internațional. Pentru ambele probleme s-au emis opinii atât negative cât și pozitive. Una dintre opiniile pozitive afirmă că nu poate să existe nici un dubiu asupra aplicabilității Convenției la soluționarea incidentului soviet o-canadian.

De altfel, incidente sau accidente s-au mai produs de-a lungul timpului, de exemplu, în octombrie 1995, o rachetă americană cu un satelit la bord a explodat la 45 de secunde de la lansarea de pe rampa NASA de la Wallops Island (Virginia), fără a produce victime, după cum au anunțat autoritățile americane, și fără a afecta teritoriul unui alt stat. În februarie 1996, la 20 de secunde după lansare, racheta chinezească de tip

„Long March 3B” a explodat și s-a prăbușit. Autoritățile chineze nu au furnizat date, privind posibilele victime sau pagube.

2.5. Principiile privind teledetecția prin sateliți

Teledetecția (*remote sensing*) este o metodă prin care se poate determina natura și starea resurselor naturale, elementelor naturale și elementelor mediului înconjurător al pământului prin observații și măsurători făcute de pe obiecte lansate în spațiul cosmic.²⁵

Comitetul special al O.N.U pentru utilizarea pașnică a spațiului cosmic (COPOUS) a creat, în 1971, un grup de lucru special destinația căruia era de a perfecta cadrul juridic al teledetecției prin sateliți.

După lungi dezbateri, Subcomitetul juridic al COPOUS a elaborat 15 principii privind teledetecția, adoptate de Adunarea Generală a ONU, prin Rezoluția nr .14/65 din 11 decembrie 1986.

Cea mai importantă problemă în acest context este cea a rolului suveranității. Teledetecția se efectuează prin sateliții unui stat cu o tehnologie avansată asupra teritoriilor altor state care n-au posibilități să o efectueze și constă în stabilirea bogățiilor subsolului acelor state²⁶.

Principiul I a enunțat ca scopuri ale teledetecției îmbunătățirea folosirii resurselor naturale, utilizării pământurilor și protecției mediului. Principiul XIII obligă statul senzor să accepte consultații cu statul supus teledetecției, să înlesnească posibilitățile pentru participare și să sporească beneficiile comune.

Ca o reglementare generală, principiul XII a căutat să găsească o convergență între drepturile suverane ale statului pentru care s-a efectuat teledetecția și suveranitatea statului care o execută. Acest principiu recunoaște dreptul statului ce efectuează teledetecția de a culege informațiile respective și acordă statului pe

²⁴ A se vedea: Cocca A.A. Consolidación del derecho espacial; contribución del pensamiento argentino a la codificación del espacio. Buenos Aires: Editorial Astrea de R. Depalma, 1971. xv + 398 p.; Ferrer M.A. Derecho Espacial. Buenos Aires: Plus Ultra, 1976.

²⁵ Бурьян А. Д. Международно-правовые аспекты борьбы Советского Союза против гонки вооружений в космическом пространстве: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.10 - Международное право /А. Д. Бурьян; Науч. рук. В. С. Верещетин; Академия наук СССР. Институт государства и права. М., 1987. 27 с. [On-line]: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=51872> (Vizitat la: 15.05.2016).

²⁶ A se vedea: The Declaration of Bogota, 1976. [On-line]: http://www.root.ps/download/ASM/dec_bogota.pdf (Vizitat la: 17.05.2016).

teritoriul căruia s-a efectuat teledetecția accesul la informațiile obținute, afirmând dreptul suveran al aceluia stat asupra acestor informații.

Nevoile țărilor în curs de dezvoltare au fost afirmate expres în principiile II, IX și XII. Potrivit principiului XII, toate statele, indiferent dacă sunt în curs de dezvoltare sau avansate trebuie să aibă acces la produsul teledetecției, pe o bază nediscriminatorie și în condiții rezonabile de plată.

Se prevede astfel că statul supus teledetecției va avea acces la informația analizată privind teritoriul sub jurisdicția sa, informație aflată în posesia oricărui stat care participă, la activități de teledetecție, în condițiile egale, luând în mod special în considerare nevoile și interesele țărilor în curs de dezvoltare.

În același sens, nevoile speciale ale țărilor în curs de dezvoltare au fost afirmate expres în principiile II, IX, XV, iar statele ce efectuează teledetecția și-au asumat obligația să nu facă discriminări pe motive legate de condițiile de dezvoltare economică, socială, științifică și tehnologică ale statelor respective. Toate statele în curs de dezvoltare sau avansate urmează să aibă acces la rezultatul teledetecției pe o bază nediscriminatorie și în condiții rezonabile în ceea ce privește costurile.

În esență s-a căzut de acord ca suveranitatea națională să fie aplicată în așa fel încât să faciliteze cooperarea internațională și să contribuie la atingerea scopurilor comunității mondiale.

3. Regimul juridic al corpurilor cerești

În Acordul cu privire la activitatea pe Lună și celelalte corpuri cerești din 1979²⁷ se concretizează și se dezvoltă unele prevederi ale Tratatului cu privire la spațiul cosmic din 1967 și se contribuie la dezvoltarea dreptului internațional al spațiului cosmic.²⁸

Acordul din 1979 se aplică, în primul rând, Lunii, dar și celorlalte corpuri cerești din interiorul sistemului nostru solar, cu excepția Pământului. De asemenea, el nu se aplică materiei extraterestre care ajunge pe suprafața

Pământului prin mijloace naturale (art. 1, pct. 1 și 3).

Acordul reafirmă că toate activitățile statelor pe Lună și celelalte corpuri cerești trebuie să se facă „în interesul păcii și securității internaționale și pentru încurajarea cooperății internaționale, cu luarea în considerare a intereselor respective ale tuturor statelor părți” (art. 2).

Acordul din 1979 aduce elemente noi în precizarea principiului folosirii cosmosului numai în scopuri pașnice, precizând că el implică nefolosirea forței sau amenințarea cu forța sau alte acte ostile pe Lună și celelalte corpuri cerești, sau împotriva Pământului, navelor cosmice, echipajelor lor sau împotriva altor obiecte spațiale (art. 3, pct. 2).

Acordul interzice statelor părți să „instaleze pe orbită circumlunară sau pe altă traiectorie în direcția Lunii sau în jurul ei obiecte purtătoare de arme nucleare sau a oricărui tip de arme de distrugere în masă, nici să plaseze sau să folosească astfel de arme pe suprafață sau în subsolul Lunii” (art. 3, pct. 3). Prin aceste prevederi ale sale, acordul stabilește un statut de *denuclearizare a Lunii și a celorlalte corpuri cerești*, interzicând toate armele de distrugere în masă, cum sunt: arma chimică, bacteriologică, etc. El prevede și *demilitarizarea Lunii și a celorlalte corpuri cerești*, interzicând statelor să amenajeze instalații militare pe ele, să construiască fortificații, să experimenteze diferite tipuri de arme și să desfășoare manevre militare pe corpurile cerești.

Cu privire la activitatea spațială a statelor pe corpurile cerești, acordul le cere să ia în considerare interesele generației actuale și ale generațiilor viitoare ale omenirii. De asemenea, statelor le revine obligația ca prin activitatea lor spațială, inclusiv pe corpurile cerești, să favorizeze ridicarea nivelului de viață și a condițiilor de progres și dezvoltarea economică și socială a omenirii” (art. 4, pct. 1). O altă cerință prevăzută în acord este ca statele și organizațiile internaționale, în activitatea lor pe corpurile cerești, să aplice principiul cooperării internaționale și al asistenței mutuale între ele (art. 4, pct. 2).

Acordul din 1979 cuprinde mai multe reguli referitoare la informarea care trebuie asigurată de state și de O.N.U. privind activitățile desfășurate pe corpurile cerești.

Statelor le revine obligația de a informa Secretarul general al O.N.U., publicul și

²⁷ Соглашение о деятельности государств на Луне и других небесных телах. Принято резолюцией 34/68 Генеральной Ассамблеи ООН от 5 декабря 1979 года. [On-line]:

http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/moon_agreement.shtml (Vizitat la: 15.05.2016).

²⁸ А се vedeа: Василевская Э. Г. Правовой статус природных ресурсов Луны и планет. М.: «Наука», 1978. 143 с.

comunitatea științifică internațională despre activitatea lor pe corpurile cerești. În cadrul acestei informări trebuie comunicate programul activităților lor pe corpurile cerești, ca și obiectele spațiale care urmează să ajungă pe ele și locul unde aceste obiecte își vor desfășura activitatea pe corpul ceresc, cât și durata misiunii lor. De asemenea, statele au datoria de a informa Secretarul general al O.N.U. și întreaga omenire despre rezultatele obținute de misiunile lor pe corpurile cerești, inclusiv în domeniul cercetărilor științifice. În desfășurarea acestor activități pe corpurile cerești este necesară evitarea suprapunerilor de activități ale diferitelor state, prin consultări între statele care desfășoară activități spațiale pe aceste corpuri.

Statelor le revine și obligația de a informa Secretarul general al O.N.U. și întreaga omenire despre orice fenomen descoperit pe Lună și celelalte corpuri cerești, sau în spațiul cosmic de natură să constituie un pericol pentru viața și sănătatea omului sau pentru orice altă formă de viață organică (art. 5).

Statele au și obligația de a informa Secretarul general al O.N.U. și celelalte state despre regiunile de pe corpurile cerești care prezintă un interes științific special pentru omenire (art. 7, pct. 3), precum și despre resursele naturale descoperite pe corpurile cerești (art. 11, pct. 6).

În general, tratatele de drept cosmic cuprind numeroase prevederi referitoare la informațiile pe care trebuie să le comunice statele și organizațiile internaționale ce desfășoară activități spațiale. Aceste dispoziții ale tratatelor se constituie într-un sistem care a dus la conturarea „*instanței informării*”, în dreptul internațional al spațiului cosmic²⁹. Această instituție exprimă dreptul întregii omeniri de a cunoaște activitatea spațială și rezultatele ei și de a beneficia de ea toate țările și popoarele.

Acordul din 1979 contribuie la precizarea principiului libertății cosmosului, prin aplicarea acestuia la corpurile cerești. El precizează libertatea tuturor statelor, fără nici o discriminare, de a desfășura cercetări științifice pe Lună și celelalte corpuri cerești (art. 6, pct. 1). În temeiul acestei libertăți, statele au dreptul de a culege, de a ridica eșantioane, minerale sau de altă natură de pe corpurile cerești. Eșantioanele ridicate rămân în păstrarea statelor care le-au ridicat și ele pot fi folosite în scopuri pașnice (art. 6, pct. 2). De

asemenea, statele au dreptul de a folosi o „cantitate rezonabilă” din mineralele aflate pe corpurile cerești pentru susținerea activității lor științifice.

Statelor le revine obligația, ca în cadrul activității lor științifice pe corpurile cerești, să faciliteze schimburile de personal științific între ele, ca și de la alte persoane care lucrează în instalațiile existente pe corpurile cerești (art. 6, pct. 3).

Acordul din 1979 reglementează și „libertatea de deplasare” a obiectelor spațiale și a astronautilor pe corpurile cerești (art. 8). În temeiul acestei libertăți, statele au dreptul de a *aseliniza* obiecte spațiale și de a lansa astfel de obiecte de pe Lună, în alte direcții; dreptul să-și plaseze astronautii și obiectele spațiale, stații spațiale, instalații în orice loc de pe suprafața sau subsolul corpurilor cerești; dreptul astronautilor, vehiculelor, stațiilor spațiale, etc. de a se deplasa, în mod liber, pe corpurile cerești (art. 8, pct. 2).

Acordul din 1979 consacră o nouă instituție a dreptului internațional cosmic și anume aceea a „*rezervațiilor științifice internaționale*”, de pe corpurile cerești. Se are în vedere acele regiuni ale corpurilor cerești care prezintă pentru omenire un interes științific special. Stabilirea acestor „rezervații științifice internaționale” se face prin acorduri încheiate de către state, pe baza cărora regiunile respective primesc un statut internațional, în vederea protejării lor (art. 7, pct. 3). Ele sunt patrimoniul comun al întregii omeniri și deschise accesului tuturor statelor.

În vederea desfășurării de activități pe corpurile cerești prezintă importanță instalarea pe ele, de către state, de „stații spațiale”. Acordul din 1979 stabilește dreptul fiecărui stat de a instala stații spațiale pe corpurile cerești (art. 9), care trebuie să ocupe numai suprafața necesară a corpului ceresc pentru „satisfacerea necesităților stației”. Statul care instalează o astfel de stație are obligația să informeze despre acest lucru Secretarul general al O.N.U., precizând locul unde a fost instalată stația, cu ce scopuri și să-i comunice periodic dacă ea continuă să funcționeze (art. 9, pct. 1).

Statului căruia îi aparține stația spațială îi revine numai o jurisdicție funcțională, asupra terenului unde a fost instalată stația. Această jurisdicție se menține numai atâta timp cât funcționează stația spațială. În amplasarea stației spațiale, statul respectiv trebuie să ia în considerare cerința de a nu împiedica exercitarea

²⁹ A se vedea: Zhukov G., Kolosov Y. Op. Cit.

dreptului celorlalte state de a stabili stații spațiale pe acel corp ceresc (art. 9, pct. 2).

Ca regulă generală, acordul prevede că statele își păstrează jurisdicția și dreptul lor de proprietate asupra vehiculelor spațiale lansate de ele pe un corp ceresc, ca și asupra instalațiilor, echipamentelor și stațiilor spațiale instalate de ele, pe corpurile cerești.

Referitor la asigurarea vieții, sănătății persoanelor care lucrează în stații spațiale de pe corpurile cerești acordul din 1979 prevede următoarele: astronauții aflați în pericol pe un corp ceresc au dreptul să folosească materialele, vehiculele, instalațiile, echipamentul și rezervele de pe acel corp ceresc, care aparțin altor state. Acordul stipulează: „toate vehiculele, materialele, stațiile, instalațiile și echipamentul parțial aflat pe Lună sunt accesibile celorlalte state” (art. 15, pct. 1). De asemenea, statele au datoria de a lua toate măsurile posibile pentru salvarea astronauților aflați în pericol pe un corp ceresc (art. 10). Statelor le revine și obligația de a informa statul de lansare și Secretarul general al O.N.U. despre descoperirea unui obiect spațial sau a unor elemente constitutive, care au ajuns pe un corp ceresc (art. 13).

Acordul din 1979 declară Luna și celelalte corpuri cerești ca fiind „*patrimoniul comun al omenirii*” (art. 11, pct. 1). Din această natură juridică a corpurilor cerești decurg următoarele: a) corpurile cerești nu pot face obiectul unei apropriațiuni naționale, nici a proclamării suveranității statelor asupra lor, ca urmare a ocupării sau folosirii acestora, sau printr-un alt mijloc (art. 11, pct. 2); b) suprafața și subsolul corpurilor cerești nu pot deveni proprietatea statelor, organizațiilor internaționale guvernamentale sau neguvernamentale, sau a persoanelor fizice ori juridice (art. 11, pct. 3); c) instalarea pe suprafața sau în subsolul corpurilor cerești de personal, vehicule, materiale, instalații, stații sau echipament spațial, inclusiv realizarea de lucrări pe suprafața lor, nu creează un drept de proprietate a statului de lansare asupra zonei ocupată de aceste obiecte spațiale și de astronauți; d) statele au dreptul să exploreze și să folosească corpurile cerești în condiții de egalitate, fără nici o discriminare, în conformitate cu dreptul internațional și dispozițiile Acordului din 1979 (art. 11, pct. 4).

Acordul din 1979 stabilește unele dispoziții generale referitoare la explorarea și folosirea resurselor naturale ale corpurilor cerești, cerând

statelor să instituie un regim internațional pentru explorarea și folosirea resurselor naturale ale corpurilor cerești. Acest regim urmează să fie stabilit în momentul când statele vor trece la acțiuni sistematice de explorare și folosire a resurselor naturale ale corpurilor cerești (art. 11, pct. 5). Acest regim internațional al resurselor naturale ale corpurilor cerești trebuie să aibă următoarele scopuri: să asigure punerea în valoare a acestor resurse, în mod sistematic și fără pericole; să fie asigurată administrarea lor rațională; să se asigure tuturor statelor posibilitatea de explorare și folosire a resurselor naturale ale corpurilor cerești, în folosul întregii omeniri; să se asigure o repartizare echitabilă a avantajelor obținute din exploatarea resurselor naturale ale corpurilor cerești tuturor statelor (art. 11, pct. 7).

Dispozițiile Acordului din 1979 se aplică și organizațiilor internaționale guvernamentale, care desfășoară activități spațiale.

Pentru nerespectarea dispozițiilor Acordului din 1979 răspund statele, ca și pentru eventualele accidente care se pot produce pe corpurile cerești și care produc daune obiectelor spațiale sau astronauților altor state. Totodată, statele au dreptul de inspecție și control pentru a verifica legalitatea activității spațiale de pe corpurile cerești (art. 15, pct.).

Acordul din 1979 reglementează un drept de consultații între state atunci când unul dintre ele consideră că un alt stat parte la acord nu respectă obligațiile care îi revin din acest act internațional (art. 11 pct. 2).

4. Dreptul național privind spațiul cosmic

Dezvoltarea dreptului internațional cosmic va fi, neîndoielnic, impulsionată și de legile naționale, în materie, existente în mai multe state și în primul rând în S.U.A., Rusia și statele Uniunii Europene.³⁰

Dreptul național privind spațiul cosmic este un ansamblu de norme juridice destinate reglementării relațiilor dintre subiectele de drept național apărute în legătură și ca rezultat al activității acestora în domeniul explorării și utilizării spațiului cosmic.

Primele reglementări în domeniul dreptului cosmic în S.U.A. au apărut încă din 1958, când a fost adoptată Legea cu privire la activitatea în domeniul aeronauticii și spațiului cosmic, în baza

³⁰ A se vedea: Международное космическое право. Учебник. / Отв. ред. Г.П. Жуков. Указ. Соч.

căreia a fost mai apoi creată și Administrația Națională Spațială și de Aeronautică (N.A.S.A.)³¹. Aceste reglementări au fost extinse și consolidate în baza Legii cu privire la sateliții de telecomunicații din 1962, Legii cu privire la lansarea în spațiul cosmic a sateliților comerciali din 1984, rectificată în 1988, Legii cu privire la comercializarea teledetecției prin sateliți, modificată în 1992.

Astfel de legi au fost adoptate și în alte state ca Franța (Legea cu privire la organizarea Centrului Național de Cercetări Spațiale, din 1961), Suedia (Legea cu privire la activitatea spațială, din 1982), Marea Britanie (Legea cu privire la spațiul cosmic, din 1986), Italia (Legea cu privire la organizarea Agenției Naționale Spațiale, din 1988), Rusia (Legea cu privire la activitatea spațială, din 1993)³², Africa de Sud (Legea cu privire la spațiul cosmic, din 1993), Japonia, Brazilia, Argentina, India, Ucraina³³ etc.

5. Cooperarea internațională în domeniul cercetării și utilizării spațiului cosmic

5.1 Cooperarea statelor în explorarea spațială

Rolul exclusiv al cooperării internaționale în domeniul cercetării spațiale și aplicarea acestui principiu în practică necesită o clarificare precisă a conținutului juridic al principiului cooperării internaționale din punctul de vedere al dreptului internațional cosmic (spațial)³⁴. Principiul general al cooperării, stabilit de dreptul internațional este pe deplin aplicabil relațiilor interstatale legate de explorarea și utilizarea spațiului cosmic. Tratatul privind spațiul cosmic din 1967³⁵ a consacrat

principiul cooperării între state ca unul dintre principiile generale, principiile de bază ale dreptului internațional cosmic (spațial).

Rolul principal în dezvoltarea cooperării între state în domeniul explorării și utilizării spațiului cosmic aparține Adunării Generale a ONU. Adunarea Generală a atins cel mai semnificativ progres în domeniul reglementării juridice a activităților spațiale, și este considerată pe bună dreptate, un centru de cooperare internațională în elaborarea normelor dreptului internațional cosmic (spațial).

Adunarea Generală a ONU a adoptat: 1) Declarația privind principiile juridice a activităților spațiale în 1963, 2) Tratatul privind spațiul cosmic, 3) Acordul privind salvarea cosmonauților (astronauților), 4) Convenția privind răspunderea, 5) Convenția privind înregistrarea, 6) Acordul cu privire la Lună și alte corpuri cerești. Rolul său esențial în formarea și dezvoltarea dreptului internațional cosmic (spațial) s-a manifestat deja în crearea Comitetului Națiunilor Unite pentru utilizarea pașnică a Spațiului Cosmic în scopuri pașnice, mai bine cunoscut sub numele de Comitetul ONU pentru Spațiul Cosmic.

Principalele funcții ale Adunării Generale sunt: 1) formularea obiectivelor pentru studiul și dezvoltarea problemelor juridice ale explorării spațiului, 2) aprobarea recomandărilor Comitetului ONU pentru Spațiul Cosmic cu privire la aspectele legate de reglementarea juridică a activităților spațiale ale statelor, și 3) aprobarea proiectelor de acorduri privind spațiul cosmic, în cadrul Comitetului ONU pentru Spațiul Cosmic, și 4) perfectarea și promovarea proiectelor de acorduri și proiectelor de articole individuale ale acestor acorduri la sesiunile Adunării Generale cu participarea majorității absolute a statelor.

În conformitate cu rezoluțiile Adunării Generale a ONU Comitetul ONU pentru Spațiul Cosmic este însărcinat să dirijeze atât cu problemele tehnice și științifice, cât și cu problemele juridice privind explorarea spațiului cosmic, servind ca un organism central de coordonare a cooperării internaționale în explorarea spațială. Comitetul ONU pentru Spațiul Cosmic este format din două subcomitete — Subcomitetul Tehnic și științific și Subcomitetul Juridic. Principala sa activitate legislativă Comitetul ONU pentru Spațiul

³¹ United States Code, Title 51 National and Commercial Space Programs. [On-line]: <http://uscode.house.gov/download/annualhistoricalarchives/pdf/2010/2010usc51.pdf> (Vizitat la: 15.05.2016).

³² Law of the Russian Federation „About Space Activity”. Decree No. 5663-1 of the Russian House of Soviets. [On-line]: http://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/nationalspacelaw/russian_federation/decree_5663-1_E.html (Vizitat la: 15.05.2016).

³³ Law of Ukraine of 15 November 1996: Ordinance of the Supreme Soviet of Ukraine on Space Activity. [On-line]: http://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/nationalspacelaw/ukraine/ordinance_on_space_activity_1996E.html (Vizitat la: 15.05.2016).

³⁴ A se vedea: Верещетин В.С. Указ. Соч.

³⁵ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, 27.01.1967. [On-line]: http://disarmament.un.org/treaties/t/outer_space/text (Vizitat la: 11.06.2016).

Cosmic o realizează prin Subcomitetul Juridic. Comitetul ia decizii prin consens.

Secretarul General al ONU este înzestrat cu atribuții suficient de largi referitor la domeniul coordonării și cooperării în explorarea spațială: 1) este însărcinat cu colectarea și difuzarea informațiilor cu privire la activitățile spațiale naționale 2) este însărcinat cu păstrarea registrului care conține informații cu privire la lansarea de obiecte spațiale în cosmos și este obligat de a asigura acces rapid la acest registru, și 3) este însărcinat cu colectarea și distribuirea datelor privind fenomenele, care reprezintă o amenințare pentru viața și sănătatea cosmonauților (astronauților) și acțiunile statelor referitor la salvarea și acordarea asistenței cosmonauților (astronauților) în caz de accident, primejdie, aterizare urgentă sau neintenționată, 4) desemnarea președintelui ad-hoc a Comisiei pentru investigarea pretențiilor conform prevederilor Convenției privind răspunderea statelor etc.

În plus, un rol important în explorarea spațială îl joacă mai multe agenții specializate ale ONU: 1) UIT (Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor), care aprobă reglementări privind alocarea benzilor de frecvență radio pentru comunicații spațiale, examinează aspectele economice ale comunicațiilor spațiale, efectuează schimburile de informații cu privire la utilizarea sateliților pentru comunicații pe distanțe lungi 2) UNESCO, a cărei principală misiune în domeniul spațiului este de a studia problemele de comunicare spațială pentru difuzarea informațiilor, dezvoltarea socială, extinderea schimburilor culturale, 3) OMS, care promovează cooperarea între state în domeniul medicinei spațiale; 4) alte organizații.

5.2 Organizațiile internaționale și dreptul internațional cosmic (spațial)

La moment, nu există nici o organizație internațională interguvernamentală universală privind explorarea și utilizarea spațiului cosmic. Concomitent, diverse organizații internaționale interguvernamentale

În prezent, aspectele practice ale cooperării internaționale în acest domeniu sunt efectuate de o serie de organizații internaționale interguvernamentale, în limita competenței fiecăruia din ele, cum ar fi: Organizația Aviației

Civile Internaționale (O.A.C.I.)³⁶, Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor (U.I.T.)³⁷ și altele îndeplinesc un rol important în promovarea și dezvoltarea reglementărilor de drept internațional al spațiului cosmic. La acestea se adaugă și activitatea organizațiilor neguvernamentale (O.N.G.), cum sunt: Federația Internațională de Astronautică (I.F.A.)³⁸, Institutul Internațional de Drept aerian și spațial (IIASL)³⁹, Institutul Internațional de Drept Cosmic (I.I.S.L.)⁴⁰ și alte organizații.⁴¹

În vederea desfășurării activităților comerciale spațiale s-au creat și organizații internaționale speciale, cu participare generală sau regională. Dintre cele cu participare generală, menționăm: Organizația Internațională de Telecomunicații prin Sateliți (INTELSAT)⁴², creată prin

³⁶

[On-line]: http://www.icao.int/Pages/ES/default_es.aspx (Vizitat la: 11.06.2016).

³⁷

[On-line]: <http://www.itu.int/es/about/Pages/default.aspx> (Vizitat la: 11.06.2016).

³⁸

Federația Internațională de Astronautică (engl: International Astronautical Federation, IAF) — O organizație științifică internațională non-profit, care se ocupă cu problemele de cercetare și dezvoltare a spațiului cosmic în scopuri pașnice, precum și aspecte legate de rachete și navele spațiale din punct de vedere juridic. Organizația a fost înființată în anul 1950, la primul Congres Internațional Astronautic din Paris de către șefii a 8 țări: Argentina, Austria, Marea Britanie, Danemarca, Spania, Franța, Germania, Suedia. Federație are sediul la Paris. [On-line]: <http://www.iafastro.org/about/history/> (Vizitat la: 21.06.2016).

³⁹

Institutul Internațional de Drept aerian și spațial (IIASL) este o instituție de cercetare și învățământ. Este specializat în chestiuni juridice și politice pentru activitățile de aviație și spațiu. Face parte din Facultatea de Drept de la Universitatea din Leiden. [On-line]: <https://www.universiteitleiden.nl/en/law/institute-of-public-law/institute-for-air-space-law> (Vizitat la: 21.06.2016).

⁴⁰

Institutul Internațional de Drept Cosmic /Spațial/ (IISL; engl: International Institute of Space Law, IISL) a fost fondat în 1960 ca un spin-off de Federația Internațională de Astronautică. Scopurile și obiectivele Institutului: cooperarea cu organizațiile internaționale competente și instituțiile naționale în domeniul dreptului spațiului și realizarea sarcinilor pentru promovarea dezvoltării dreptului internațional cosmic (spațial).

⁴¹

A se vedea: Mapelli E. Trabajos de Derecho Aeronautico y del Espacio. Coleccion Estudios Juridicos. Vol. II. Madrid, 1978.

⁴²

INTELSAT (engl: The International Telecommunications Satellite Organization) — Organizația Internațională de Telecomunicații prin Satelit, înființată în 1964 ca organizație interguvernamentală. Mai târziu, transformată într-o societate comercială. Cea mai mare companie din satelit din lume.

acordurile din 1971, la care participă peste 130 de state; INTERSPUTNIK⁴³, creată în 1971 de către fosta U.R.S.S. și alte state socialiste, organizație care s-a reorganizat și în prezent pretinde să-și reia activitățile; Organizația Internațională pentru Sateliți Maritimi (INMARSAT)⁴⁴, creată în 1976 pentru activitatea sateliților care supraveghează navigația maritimă.

Referitor la sfera regională, ne referim la: Organizația Europeană pentru Sateliți de Telecomunicații (EUTELSAT)⁴⁵, creată în 1976; Organizația în domeniul sateliților pentru statele arabe (ABABSAT)⁴⁶, creată în 1977; Agenția Europeană Spațială (ESA)⁴⁷, creată în 1972 și Organizația Europeană pentru Exploatarea Sateliților Meteorologici (EUMETSAT)⁴⁸, creată în 1983.

5.3 Stația Spațială Internațională

Stația Spațială Internațională (SSI; în engleză *The International Space Station, ISS*) — este un proiect internațional comun care implică cinci

⁴³ INTERSPUTNIK — este o organizație internațională interguvernamentală pentru a furniza servicii de comunicații prin satelit. Fondată la Moscova, la 15 noiembrie anul 1971. Inițial a fost fondată de Uniunea Sovietică și opt țări socialiste: Polonia, Cehoslovacia, Germania de Est, Ungaria, România, Bulgaria, Mongolia și Cuba. În iunie 1997, a fost un joint-venture „Lockheed Martin Intersputnik”, în calitate de parteneri care au inclus „Intersputnik”, iar societatea „Lockheed Martin”, operatorul acelorași sateliți nume. În 2013 membri ai Intersputnik —ului erau 26 de țări.

⁴⁴ INMARSAT — companie internațională de comunicații prin satelit, fondată în 1979, inițial ca o organizație interguvernamentală.

⁴⁵ Eutelsat - operator de satelit francez, deține primul loc în ceea ce privește cifra de afaceri a operatorilor de sateliți din lume. Cei mai mari acționari ai Eutelsat sunt British Telecom (17,5% din acțiuni), France Telecom (23,1%) și Deutsche Telekom (10,9%).

⁴⁶ Arabsat — (engl: Arab Satellite Communications Organization) este un operator de comunicații prin satelit în lumea arabă, cu sediul în orașul Riyadh, Arabia Saudita. Arabsat a fost creat pentru a oferi, serviciile de telecomunicații publice și private prin satelit pentru statele arabe, în conformitate cu standardele internaționale. Cu 21 de țări membre, organizația joacă un rol esențial de consolidare a comunicațiilor în lumea arabă.

⁴⁷ Agenția Spațială Europeană (ESA; engl: European Space Agency, ESA) — o organizație internațională creată în 1975, în scopul de a studia și explora cosmosul. Membri ai ESA 21 de membri permanenți. În unele proiecte participă și Canada.

⁴⁸ EUMETSAT (engl: European Organisation for the Exploitation of Meteorological Satellites) — o organizație interguvernamentală, fondată în 1983, scopul căreia este de a urmări crearea și funcționarea sistemului meteorologic european prin satelit precum și monitorizarea operațională a schimbărilor climatice asupra planetei.

mari agenții spațiale: NASA (Statele Unite ale Americii), RKA (Rusia), JAXA (Japonia), CSA (Canada) și 10 state membre ale Agenției Spațiale Europene (ESA): Belgia, Germania, Danemarca, Spania, Italia, Olanda, Norvegia, Franța, Elveția, Suedia. Inițial, participanți au fost și Brazilia și Regatul Unit.

Dirijarea SSI este efectuată și controlată simultan din diverse centre: segmentul rusesc — de la Centrul de dirijare și control a zborurilor spațiale din Koroliov, segmentul SUA — din Mission Control Center Lyndon Johnson din Houston, segmentul european „Columbus” — de către Centrul de control al Agenției Spațiale Europene (Oberpfaffenhofen, Germania) iar segmentul japonez „Kibo” — de către Agenția de Explorare a Spațiului a Japoniei (Tsukuba, Japonia). Între toate aceste centre există un schimb constant de informații.

Cadrul legal care reglementează aspectele juridice ale SSI, este divers și este format din patru nivele:

Primul nivel, care stabilește drepturile și obligațiile părților, este „Acordul interguvernamental privind Stația Spațială” (în engleză: *Space Station Intergovernmental Agreement — IGA*), semnat la 29 ianuarie 1998 de către cincisprezece guverne⁴⁹. Țările participante - Canada, Rusia, Statele Unite ale Americii, Japonia și unsprezece țări — membre ale agenției spațiale europene (Belgia, Marea Britanie, Germania, Danemarca, Spania, Italia, țările de Jos, Norvegia, Franța, Suedia și Elveția). Articolul 1 al acestui document reflectă principalele principii ale proiectului: acest acord — este cadrul internațional pe termen lung, pe baza unui parteneriat real, pentru proiectarea completă, crearea, dezvoltarea și utilizarea de către echipaje umane a stației spațiale civile pe termen lung în scopuri pașnice, în conformitate cu prevederile dreptului internațional.

Al doilea nivel se numește „Memorandumurile de înțelegere” (engl: *Memoranda of Understanding — MOUs*). Aceste memorandumuri reprezintă acorduri între NASA, RKA, JAXA, CSA și ESA. Memorandumurile sunt utilizate pentru o descriere mai detaliată a rolurilor și responsabilităților partenerilor. Reieșind din

⁴⁹ The International Space Station Intergovernmental Agreement, 29 January 1998. [On-line]: <http://www.state.gov/documents/organization/107683.pdf> (Vizitat la: 21.06.2016).

faptul că NASA a fost desemnată ca director al SSI, în mod direct nu exista acorduri separate bilaterale între organizații, ci nu numai acordul (Memorandumul) fiecărei organizații cu NASA.

Al treilea nivel include acordurile de barter sau de acordurile cu privire la drepturile și obligațiile părților — de exemplu, un acord comercial semnat în 2005, între NASA și Agenția Spațială Rusă, în ceea ce privește includerea unui loc garantat pentru astronauții americani în componența echipajului navei spațiale „Soyuz” și o parte din volumul util pentru mărfurile din SUA pe nava spațială „Progres”.

Al patrulea nivel al reglementărilor juridice completează al doilea nivel („memorandumul”) și dezvoltă anumite dispoziții ale acesteia. Un exemplu este „Codul de conduită pentru Stația Spațială Internațională”, care a fost dezvoltat în conformitate cu alineatul 2 al articolului 11 din Memorandumul de înțelegere — aspectele juridice de subordonare, disciplina, securitatea fizică și a informațiilor, precum și alte reguli de conduită pentru membrii echipajului.

Până la zborul primului turist spațial nu a existat o bază legală care ar fi reglementat zborurile persoanelor fizice private în cadrul zborurilor spațiale, inclusiv salvarea lor în caz de aterizare forțată pe teritoriul altui stat⁵⁰. Dar, după zborul lui Dennis Tito⁵¹, țările participante au adoptat „Principiile referitoare la procesul de selecție și criteriile de numire, formare și certificare a membrilor echipajului SSI și a membrilor expedițiilor de vizitare”, care a definit noțiunea de „turist spațial”⁵², precum și toate elementele necesare pentru participarea la

⁵⁰ Соглашение о спасении космонавтов, возвращении космонавтов и возвращении объектов, запущенных в космическое пространство. Принята резолюцией 2345 (XXII) Генеральной Ассамблеи ООН от 19 декабря 1967 года. [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/astronauts_rescue.shtml (Vizitat LA: 15.05.2016).

⁵¹ Tito the spaceman. [On-line]: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/1297924.stm> (Vizitat LA: 21.06.2016).

⁵² Până în prezent SSI a fost vizitată de 8 turiști spațiali, fiecare dintre ei plătind între 20 și 30 de milioane de dolari. Toți turiștii spațiali au fost transportați la SSI de către navele spațiale ruse „Soyuz”. De asemenea, pe segmentul rus al SSI a avut loc o nuntă prin corespondență: cosmonautul Yuri Malenchenko, care se afla pe SSI, s-a căsătorit cu Ekaterina Dmitrieva din Texas, care se afla pe Pământ. În conformitate cu legile Statului Texas, mirele sau mireasa poate să lipsească la nuntă (jur. Proxy Marriage Ceremony), în cazul în care el sau ea este reprezentat prin procură de o persoană de încredere (administrator).

echipajul ce vizitează SSI. În special, un astfel de zbor este posibilă numai în prezența unor afecțiuni medicale specifice, caracteristici psihologice speciale, cursuri de limbi străine, și contribuția în surse bănești⁵³.

6. Evoluția dreptului internațional cosmic (spațial)

6.1 Starea actuală și perspectivele reglementării juridice internaționale a activităților spațiale

Procesul evoluției lumii contemporane și al dezvoltării globale a condus la faptul că spațiul cosmic a devenit, pe de o parte, suprafața de coliziune a intereselor naționale ale diferitelor state, iar pe de altă parte — arena de extindere a cooperării internaționale⁵⁴. De fapt, astăzi lumea intră într-o nouă fază de confruntare geopolitică — o fază de luptă pentru a obține superioritatea strategică în spațiul cosmic, care se manifestă în domeniile economic, social, politic și militar.

În pragul secolului al XXI-lea activitățile spațiale se transformă în una din cele mai promițătoare arene de rivalitate între țările dezvoltate, cu caracteristici specifice privind principiile, formele și metode de activitate.

În mod firesc, un număr tot mai mare de state, conștientizând interesele sale geopolitice în spațiul cosmic, pe parcursul ultimilor ani își accelerează activitățile spațiale. În prezent, activitățile spațiale implică mai mult de 120 de țări, dintre care cel puțin 20 au un potențial semnificativ de planificare și producție a tehnicii și tehnologiilor spațiale, de lansare în spațiu a sateliților cu nave spațiale proprii sau închiriate, de explorare activă și utilizare a spațiului cosmic.

Evident, că problema explorării spațiului cosmic, ca o sferă globală de interes a omenirii nu rămân în afara procesului de reglementare juridică la nivel național, regional și internațional. Și atâta timp cât explorarea spațiului cosmic era considerat ca o „sferă exotica” a intereselor omenirii, reglementarea sa juridică satisfăcea nevoile fiecărei țări în parte, organizațiile internaționale și comunitatea mondială în ansamblu. Cu toate acestea, succesul aplicării

⁵³ Маргарита Кудрявцева. Когда космический туризм станет доступным. В: Деловой Петербург. 12.04.2016 г. [On-line]: http://www.dp.ru/a/2016/04/12/Kosmos_na_vihodnie/ (Vizitat la: 21.06.2016).

⁵⁴ A se vedea: Burian Alexandru. Drept internațional cosmic (spațial). În: Drept Internațional public, Ed. a 4-a (revăz. și adăugită). Ch.: S. n., 2012 (Tipogr. „Elena-V.I.” SRL), p. 393-407.

spațiului cosmic în domeniile economic, militar, tehnologic, comunicațional, ecologic, evidente mai ales în ultimii 20 de ani, a actualizat dreptul internațional spațial, plasându-l în categoria instrumentelor reale de politică tehnico-militară și socio-economică. Procesul de legiferare a încetinit, cedând treptat expansionismului „civilizat” a mai multor actori-cheie ai sistemului modern al relațiilor internaționale.

În același timp, refuzul conștient sau inconștient de a face față provocărilor de reglementare juridică internațională a activităților spațiale, ținând seama de explorarea spațială forțată, tendința obiectivă de penetrare a tehnologiilor spațiale în aproape toate sferile de activitate umană, nemaivorbind de strategia militară, poate duce la faptul că un număr de state va fi lipsit pentru totdeauna de cele mai extinse capacități spațiale, rămânând astfel în „curtea din spate” a dezvoltării mondiale. Pentru a evita acest lucru, sunt necesare eforturile coordonate ale tuturor țărilor lumii privitor la îmbunătățirea cadrului legislativ spațial (în mai multe ramuri și subramuri ale dreptului internațional cosmic) în scopul formării unui regim just și adecvat privind accesul în noul mileniu la resursele bogate și inepuizabile al de-al „saselea ocean”.

6.2 Deficiențele regimului actual al dreptului internațional cosmic (spațial)

6.2.1 Probleme de ordin general ale dreptului internațional cosmic (spațial)

Dreptul internațional cosmic (spațial), de altfel ca și alte ramuri ale dreptului internațional public, conține în sine anumite „pete albe”, sau domenii nereglementate juridic, chestie care duce la diverse neclarități pe parcursul exercitării activităților spațiale⁵⁵. Aceasta se referă, în primul rând, la problemele de ordin general, cum ar fi caracteristicile fizice ale mediului. De exemplu, nu sunt definite limitele teritoriale ale dreptului spațial internațional. Unii oameni de știință consideră că cutuma juridică internațională existentă, potrivit căreia limita dintre spațiul aerian și cel cosmic se află la o înălțime de perigeu minim de sateliți artificiali de pământ, la o distanță de aproximativ 100 — 110 km de la nivelul global al mării.

Probleme există, de asemenea, în domeniul terminologiei și a clasificării. În primul rând, nu

este clar ce nivel de activitate exercită statul care a efectuat lansarea navei spațiale. De exemplu, se consideră oare acest stat ca organizator de lansare, în cazul în care participarea statului în proiectul concret se limitează doar la participarea la experimentele științifice la bordul navei spațiale sau livrarea uneia dintre componentele rachetei purtătoare.

În plus, vânzarea unui satelit de un stat într-un alt stat nun ar trebui să ducă la transformarea celui de-al doilea stat în organizator de lansare, cu toate că, în practică, din lipsa sprijinului legislativ, se poate ajunge la situații ambigue.

Există, de asemenea, obstacole în calea dezvoltării dreptului spațial ca sistem. Unul dintre obstacolele majore este faptul că statul nu dorește să încheie noi acorduri privind spațiul cosmic, de fapt, unii chiar refuză să facă acest lucru.

Atribuind prioritățile politicii naționale, statul impune pe primul loc securitatea națională, ceea ce duce la faptul că apare dorința ca în viitor să fie legat de noile obligații internaționale. În special, politica Statelor Unite cere ca SUA vor protesta împotriva adoptării oricărui document care implică interdicții și restricții cu privire la activitățile lor spațiale.

În plus, există problema așa-numitei verificări. A verifica măsura în care toate părțile la acord îndeplinesc condițiile referitoare la spațiul cosmic poate fi tehnic imposibilă. În absența unui astfel de control sunt riscuri mari de nerespectare a participanților la acord. Astfel, nici un stat nu este de acord să fie legat de noi obligații, în cazul în care nu se poate ști în mod credibil modul onest de comportament a celorlalți membri ai acordului.

Există probleme și în cadrul Comitetului ONU pentru Spațiul Cosmic, datorită faptului că membrii Comitetului, în majoritatea sa, sunt reprezentanți diplomatici permanenți și mai puțini din ei sunt persoane care lucrează în domeniul spațiului cosmic și cunosc în de aproape dezvoltarea dinamică a acestei ramuri. Cu regret, între oameni, antrenați în activitățile spațiale și oamenii care creează cadrul legal pentru aceste activități, există adesea o mare distanță.

În dreptul internațional spațial nu sunt clar definite normele juridice pentru a răspunde la anumite întrebări practice întrebări, de exemplu: • asigurarea riscurilor pentru aparatele spațiale de zbor • implicarea sectorului comercial în explorarea spațială • protecția drepturilor de proprietate intelectuală • răspunderea penală

⁵⁵ Дементьева Ю.Д. Недостатки существующего режима международного космического права. [On-line]: <http://www.businesslawyer.su/publ/142-1-0-276> (Vizitat la: 22.06.2016).

pentru crime spațiale • revânzarea de echipamente spațiale • extragerea zăcămintelor miniere pe Lună și alte corpuri cerești • turismul spațial • rezolvarea problemelor ecologice privind explorarea spațiului cosmic.

6.2.2 Dezavantajele cadrului legislativ

În cadrul regimului juridic existent, statul este responsabil pentru activitățile sectorului comercial pe teritoriul său. Cu toate acestea, însăși capacitatea de a efectua lansări din arealul apelor neutre ale oceanelor este o altă problemă a dreptului spațial internațional.

De exemplu, situația juridică ambiguă poate avea loc în cazul lansării navelor spațiale de pe cosmodromul „Lansarea Maritimă”⁵⁶. În caz de deteriorare, partea vătămată nu poate solicita compensații de la orice stat, făcând referință la Convenția privind răspunderea internațională pentru daune cauzate de obiecte spațiale din 1972⁵⁷.

Convenția susmenționată nu reglementează noțiunea de „deșeu cosmic”.

În primul rând, definiția unui obiect spațial ca obiect în sine, plus componentele sale nu explică relația cu deșeurile spațiale. Cu alte cuvinte, nu se clarifică problema privitor la faptul dacă statul își asumă responsabilitatea pentru daunele cauzate de deșeurile spațiale, care în prealabil au existat sub formă de sateliți aflați sub jurisdicția acestui stat.

În al doilea rând, Convenția nu reglementează standardele măsurilor de precauție care trebuie luate atunci când se lansează un obiect spațial.

În plus, practica arată că organizațiile internaționale spațiale sunt imune de competența instanțelor naționale de judecată, fapt care nu lasă personalului și angajaților organizației posibilități de a-și proteja drepturile lor în conformitate cu legislația muncii a statului. Un astfel de precedent este cunoscut în disputa dintre Germania și personalul ESA.

⁵⁶ „Lansarea Maritimă” (engl: *Sea Launch*; rus: *Морской старт*) – un cosmodrom de lansare plutitoare pentru lansarea de rachete „Zenit” și un consorțiu internațional omonim care operează cu cosmodromul „Lansarea Maritimă” Punctul de pornire este situat în Oceanul Pacific, lângă Insula Christmas.

⁵⁷ Конвенция о международной ответственности за ущерб, причиненный космическими объектами. Принята резолюцией 2777 (XXVI) Генеральной Ассамблеи ООН от 29 ноября 1971 года. [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/damage.shtml (Vizitat la: 22.06.2016).

O altă problemă se referă la faptul că, în temeiul Convenției privind răspunderea și Tratatului privind spațiul cosmic, statele sunt responsabile pentru actele comise în sectorul spațial de către entitățile juridice înmatriculate pe teritoriul lor. Cu toate acestea, o astfel de concluzie poate fi făcută numai în ceea ce privește acele state care sunt membre ale ambelor acorduri și, prin urmare, întrebarea rămâne deschisă în cazul când un stat a semnat doar unul dintre aceste acorduri.

Având în vedere faptul că Convenția privind răspunderea impune că statul este responsabil pentru daunele cauzate de activitățile sale spațiale celelalte părți, cele mai multe state la încheierea acordurilor, convin asupra renunțării reciproce la pretenții. Astfel, principiul existent forțează statele să prevadă în documentele lor asemenea prevederi, care ar reduce riscurile activităților spațiale și ar încuraja cooperarea.

6.2.3 Noi probleme de drept internațional spațial în legătură cu apariția unor noi domenii de activități spațiale.

Una dintre problemele actuale ale dreptului spațial internațional legate de dezvoltarea dinamică a sferei spațiului cosmic, sunt probleme cu privire la turismul spațial. De exemplu, nu există nici un răspuns, care este statutul dobândit de persoanele care pentru o perioadă scurtă de timp călătoresc la SSI. De asemenea, devin tot mai populare zborurile balistice verticale, pentru o ședere de cincisprezece minute în imponderabilitate. În acest caz, este complicat de a clasifica asemenea persoane în calitate de turiști spațiali, deoarece nu a fost atinsă prima viteză cosmică de către aparatul zburător, necesară pentru a ajunge pe orbită. Experții susțin că în cazul în care turismul spațial va deveni o parte din viața noastră cotidiană, atunci, desigur, este necesar să se stabilească cadrul legal al răspunderii pentru această activitate atât pentru proprietarii, cât și pentru utilizatorii vehiculelor spațiale.

În plus, există unele probleme care nu sunt reglementate de dreptul internațional spațial. De exemplu: Care sunt drepturile turiștilor spațiali? Se aplică și asupra lor dispozițiile de asistență pentru astronauti în caz de aterizare de urgență? Cum să se procedeze în cazul, când un turist spațial a comis o crimă la bord? Va fi legală detenția acestuia, în astfel de cazuri, și cum să se pună în aplicare această detenție, și, dacă ar putea el contacta avocatul său de pe Pământ? Vor plăti

proprietarii de nave spațiale o taxă pentru activitatea de afaceri, și în ce măsură? Cum de realizat asigurările de risc, grație faptului că în dreptul internațional nu există nici un model tipic a condițiilor de asigurare a riscurilor.

Cu toate acestea, tendința de comercializare a activităților spațiale implică apariția unor probleme privind asigurarea riscurilor pentru că statul nu este în măsură să compenseze toate daunele pentru accidente spațiale, iar sectorul privat încearcă să minimizeze riscurile în cadrul proiectelor spațiale.

Sarcina principală cu care se confruntă în prezent dreptul spațial constă în asigurarea transparenței condițiilor de asigurare în toate fazele ciclului cosmic, începând cu producția tehnicii spațiale și terminând cu asigurarea vieții și sănătății astronautilor.

O altă problemă care necesită reglementare juridică se referă la aspectele legate de proprietate. Legislația în vigoare nu reglementează problema transferului dreptului de proprietate asupra sateliților pe orbită. În conformitate cu Tratatul privind spațiul cosmic, statul de lansare este răspunzător pentru orice pierdere sau daună cauzată de un obiect spațial⁵⁸.

Cu toate acestea, nu se știe cine este responsabil, în cazul în care satelitul lansat de o companie privată de pe teritoriul unui stat, a fost vândut la o companie privată situată pe teritoriul unui alt stat. Acordul nu prevede nimic, de asemenea, privitor la situațiile în care un obiect spațial a fost transferat statului, care nu este membru al acordului. În practică, operarea sateliților prin transfer a avut loc, de exemplu, atunci când sateliții britanici ASIAT-1 și ASIAT-2 au fost transferați în proprietatea Republicii Populare Chineze în legătură cu întoarcerea sub jurisdicția Chinei.

6.2.4 Problemele legate de apariția unor noi participanți la activitățile spațiale

Organizația Mondială a Comerțului protejează drepturile societăților comerciale bazându-se pe principiul apartenenței acestora la statele lor de etnie, care au semnat acorduri juridice internaționale. Cu toate acestea, companiile care operează în spațiu, nu pot conta pe sprijinul unor

astfel de organizații internaționale, deoarece acest lucru ar cere extinderea principiilor suveranității în spațiul cosmic, ceea ce este contrar instrumentelor de bază ale dreptului spațial internațional.

Principala problemă este problema posibilității de asigurare a drepturilor de proprietate privată necondiționând aceasta cu suveranitatea statului. De asemenea, este o chestiune neclară, dacă Tratatul privind spațiul cosmic interzice sau nu stabilirea regimului de proprietate privată în domeniul explorării spațiului comercial. Există opinia că, în conformitate cu principiul *expressio unius exista excludere alterius*, în cazul în care ceva nu este interzis în mod direct în textul legii (acordului internațional), acesta, din punct de vedere juridic, nu este interzis⁵⁹.

Dreptul privat, care este derivat din sistemul de drept roman distinge noțiunile de proprietate și suveranitate. Conform acestor prevederi, companiile private pot alocă terenuri pe obiecte cerești, în timp ce statul nu poate. În fine, activitățile spațiale private, chiar dacă să le recunoaștem legitim, nu au nici o bază legală. De exemplu, recent compania *Planetary Resources* a propus o inițiativă promițătoare privind explorarea depozitelor de minerale de pe asteroizi. Cu toate acestea, activitățile acestei companii, fie că chiar se realizează, nici într-un fel nu pot să fie protejate de concurență și riscuri economice.

O altă problemă este reglementarea juridică incompletă a aspectelor legate de proprietatea intelectuală și schimbul de informații. Atunci când se organizează orice activitate în spațiu, una dintre cele mai importante elemente este accesul la informații relevante. În scopul de a coordona activitățile propriilor obiecte spațiale, pentru a evita coliziunea lor cu alte obiecte spațiale, atunci când se efectuează lansarea sau când ele se află deja pe orbită, și de a reacționa la orice modificare a mediului spațial, există necesitatea schimbului permanent de informații între participanții la explorarea spațiului. În ciuda faptului că un astfel de schimb a fost baza inițială pentru cooperare în spațiul cosmic, nu există reguli exacte, în ce măsură și în ce volum ar

⁵⁸ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, 27 January 1967. [On-line]: <http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/space1.html> (Visited on: 25.04.2016).

⁵⁹ Joanne Irene Gabrynowicz, The International Space Treaty regime in the Globalization Era, AD ASTRA, Fall 2005, at 30. [On-line]: <http://www.space-settlement-institute.org/Articles/IntlSpaceTreatyGabryno.pdf> (Vizitat la: 22.06.2016).

trebui să aibă loc acest schimb de informații, și care date pot fi făcute publice.

În plus, rămâne deschisă întrebarea dacă un astfel de schimb ar putea să aibă loc între stat și o companie privată sau asemenea posibilitate se oferă doar la nivel interguvernamental.

În genere, în domeniul dreptului internațional spațial este nici o protecție a drepturilor de proprietate intelectuală. Se crede că datele originale nu pot fi protejate în absența contribuției creative. Pe de altă parte, specificitatea spațială impune elaborarea unor standarde legale pentru protecția informațiilor, ținând seama de faptul că fiecare stat, într-un fel sau altul, caută căi de a-și proteja datele disponibile. Principiul accesului egal al tuturor țărilor la explorarea spațială necesită un acces egal la informații, însă, din lipsa de protecție a drepturilor de proprietate intelectuală, un astfel de acces nu poate fi furnizat.

6.2.5 Probleme de drept internațional spațial legate de apariția unor noi riscuri strategice

Un alt defect în dreptul internațional spațial este problema reglementării misiunilor spațiale. Cu privire la posibilitatea unei coliziuni a obiectului spațial cu un alt obiect sau aeronavă, se indică în art. 2 și 3 din Convenția privind răspunderea⁶⁰. Mai mult ca atât, unii oameni de știință au avertizat cu privire la posibilitatea unor conflicte internaționale în spațiul cosmic în rezultatul coliziunii obiectelor spațiale⁶¹.

Există, de asemenea, un alt punct care este asociat cu controlul navelor spațiale, chestie nereglementată juridic în dreptul internațional spațial. Se constată că nava cosmică se controlează de către agențiile spațiale naționale sau de către alte centre de control al misiunii spațiale autorizate să efectueze acest control. Cu toate acestea, navele cosmice sunt gestionate nu numai în spațiul cosmic, ci și în aer, inclusiv spațiul aerian al altor țări. Evident, că astfel de

activitate este o exercitare ilegală a competenței sale juridice pe teritoriu străin, ceea ce contravine principiului suveranității teritoriale a statelor⁶².

Următoarea problemă pentru care dreptul internațional spațial nu oferă soluții, este problema deșeurilor cosmice⁶³. Orice restricție făcută pentru a rezolva această problemă, va duce la o creșterea costului operațiunilor spațiale. În momentul de față, nu există mecanisme legale eficiente pentru a rezolva problema deșeurilor cosmice⁶⁴. În plus, atunci când sunt deteriorate nave spațiale, în primul rând, pot exista probleme cu clasificarea deșeurilor spațiale⁶⁵, și în al doilea rând partea vătămată trebuie să dovedească faptul că nu este vina ei acțiunea din cauza căreia a avut loc coliziunea⁶⁶.

Marea provocare pentru explorarea spațială este riscul de militarizare a spațiului cosmic⁶⁷. Aceasta este o amenințare directă, atât pentru dezvoltarea în continuare a sferei spațiale, cât și privitor la securitatea spațială la nivel mondial. Din punct de vedere legal, există o serie de

⁶² Дементьева Ю.Д. Специфика международного космического права с позиций глобальной космической безопасности. [On-line:] <http://www.businesslawyer.su/publ/142-1-0-275> (Vizitat la: 15.05.2016).

⁶³ А се vedeа: Буриан Кристина. «Космический мусор» и экологическая безопасность. În: *Еволюția sistemului internațional și procesele de integrare europeană*. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 59-70.

⁶⁴ ООН: Аппаратам на орбите угрожают 300 тыс. обломков космического мусора. В: РИА Наука, 02.10.2009. [On-line:] <http://ria.ru/science/20091002/187328503.html> (Vizitat la: 15.05.2016).

⁶⁵ «Руководящие принципы Комитета по использованию космического пространства в мирных целях Организации Объединённых Наций по предупреждению образования космического мусора». Утверждены резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН №A/RES/62/217, опубликованной 1 февраля 2008 г. [On-line:] http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/62/217&referer=http://www.un.org/en/ga/62/resolutions.shtml&Lang=R (Vizitat la: 15.05.2016).

⁶⁶ Над Сибирью столкнулись российский и американский спутники. Lenta.ru. 12.02.2009. [On-line:] <http://lenta.ru/news/2009/02/12/collision/> (Vizitat: 15.05.2016).

⁶⁷ Burian Alexandru. Космос и экология в XXI-М веке: Реальности и перспективы (The Space and Environment in the XXI Century: Realities and Perspectives) (2014). *Moldavian Journal of International Law and International Relations*. 2014, Issue 4, Volume 34, p. 9-15. [On-line:] <http://ssrn.com/abstract=2826998> (Vizitat la: 15.05.2016).

⁶⁰ Convenția din 29 martie 1972 cu privire la răspunderea internațională pentru daunele cauzate de obiecte lansate în spațiul extraatmosferic. Publicat în Buletinul Oficial, Nr. 4 din 5 ianuarie 1980. [On-line:] <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-din-29-martie-1972-cu-privire-la-raspunderea-internationala-pentru-daunele-cauzate-de-obiecte-lansate-in-spatiul-extraatmosferic-emitent-consiliul-de-stat-30815.html> (Vizitat 25.04.2016).

⁶¹ Жуков Г.П. Международное космическое право и вызовы XXI столетия. К 50-летию полета Юрия Гагарина в космос: Учеб. пособие. М.: РУДН, 2011, с. 52.

aspecte juridice legate de problema militarizarea spațiului cosmic⁶⁸.

În primul rând, definiția armelor spațiale. Nicăieri în instrumentele existente nu se stipulează ce anume poate fi considerat ca arme spațiale. În anul 1998, un grup de lucru al Institutului Națiunilor Unite pentru Studii de Dezarmare (UNIDIR)⁶⁹ a propus o definiție a armelor spațiale ca „dispozitive plasate în spațiul cosmic (inclusiv pe corpurile cerești), proiectate pentru a distruge, deteriora sau provoca alte daune procesului de funcționare a altor obiecte în spațiu și pe Pământ”.

Unele tehnologii se potrivesc acestei definiții, de exemplu, arme cu energie dirijată, arme cinetice, echipamente anti-satelit (ASAT)⁷⁰. Cu toate acestea, există tehnologii care sunt dificil de clasificat. De exemplu, tehnologia de transport al armelor prin introducerea temporară a acestora pe orbită sau rachetele-interceptoare.

În al doilea rând, un număr tot mai mare de tehnologii care nu produc pagube directe, dar au un efect distructiv indirect, de exemplu, unii sateliți pot interfera cu activitatea altor sateliți, pentru a preveni transmiterea lor adecvată a informațiilor pe Pământ.

Astfel, lipsa unui concept extins de arme spațiale ar putea duce la faptul că plasarea în spațiul cosmic a tehnologiilor de distrugere vor ușura drumul spre inițierea unui conflict militar. Tratatul privind spațiul cosmic prevede utilizarea spațiului cosmic exclusiv în scopuri pașnice. Cu toate acestea, nu există nici o definiție exactă privitor la faptul, ce obiective pot fi considerate pașnice. Cele mai multe țări, inclusiv Statele Unite, au tendința de a interpreta acest termen în sensul, că utilizarea pașnică a spațiului cosmic

este lipsa de agresiune, adresată altor actori din spațiu.

Cu toate acestea, nimic nu împiedică statele să protejeze proprietatea lor și a intereselor naționale în spațiu. La fel, în cazul în care una dintre țări va considera activitățile unei alte țări în pericol intereselor sale naționale, aceasta va avea dreptul de a le apăra. Problema privitor la reglementarea utilizării tehnologiilor cu dublă utilizare, de asemenea, rămâne relevantă. Termenul „cu dublă utilizare”, inițial utilizat pentru clasificarea energiei atomice, care poate fi folosită atât în scopuri pașnice, cât și militare, are mai multe alte aplicații în sectorul spațial. Acesta este direct legat de armele spațiale, care pot servi ca instrument de atac și de apărare.

Ca o concluzie generală, se poate spune că deficiențele de drept internațional spațial sunt în principal legate de imperfecțiunea cadrului legislativ și intra-contradicții. În ceea ce privește lacunele din legislația spațială internațională, majoritatea lor justifică schimbările care au avut loc în lume, de la crearea fundamentelor sferei juridice, în special în dezvoltarea economică și tehnico-științifică. Aceste decalaje sunt naturale și justificate, deoarece acestea sunt o parte naturală a dezvoltării sistemului de drept spațial internațional. Dar imperfecțiunea sistemului pune în pericol asigurarea securității spațiale globale.

7. Concluzii

Reieșind din cele expuse, soluția problemelor acumulate în explorarea și utilizarea spațiului cosmic devine o sarcină urgentă. Există mai multe opțiuni și abordări pentru a soluționa numărul tot mai mare de probleme juridice în acest domeniu. Este evident că singura organizație care poate să își asume această sarcină, este în continuare Organizația Națiunilor Unite. Numai ONU, care a fost pionierul cooperării internaționale în spațiu, și a asigurat adoptarea unui set de norme de drept spațial, este în măsură să pună în aplicare cu succes voința și aspirația comunității internaționale, pentru a crea condițiile de aplicare a tehnologiilor spațiale pentru a sprijini dezvoltarea durabilă a tuturor statelor, fără excepție.

Inestimabil este și meritul Comitetului ONU pentru Spațiul Cosmic și, în special, a Subcomitetului juridic.

O posibilă variantă de realizare a unei soluții globale a problemelor spațiului cosmic la etapa actuală ar fi încheierea unei convenții globale privind spațiul cosmic conform modelului

⁶⁸ Jasani B. *Peaceful and Non-Peaceful Uses of Space-Problems of Definition for the Prevention of an Arms Race*. New York: Taylor & Francis, 1991, p. 13.

⁶⁹ Institutul ONU pentru Studii de Dezarmare a fost înființat la 1 octombrie 1980 de către Adunarea Generală a ONU cu scopul de a informa statele și comunitatea globală asupra problemelor de securitate internațională și de a oferi asistență în eforturile de dezarmare pentru facilitarea progresului către o securitate crescută și o dezvoltare economică și socială. Statutul UNIDIR a fost aprobat în a 39-a sesiune a Adunării Generale a Națiunilor Unite, în cadrul unei reuniuni plenare, la 17 decembrie 1984, și a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1985.

⁷⁰ Armele anti-satelit (ASAT) sunt arme spațiale concepute pentru incapacitatea sau distrugerea sateliților în scopuri militare strategice. A se vedea: *Anti-satellite weapon*. [On-line]: https://en.wikipedia.org/wiki/Anti-satellite_weapon (Vizitat la: 15.05.2016).

Convenției Națiunilor Unite privind dreptul mării din 1982. Pregătirea acesteia ar putea avea loc, inclusiv în cadrul Organizației Mondiale a Spațiului Cosmic, care ar putea primi statutul unei agenții specializate a ONU (de tip AIEA), cu atribuirea funcțiilor de organizator și dirijor al cooperării internaționale în acest domeniu de activitate umană.

Bibliografie / Bibliography:

1. «Руководящие принципы Комитета по использованию космического пространства в мирных целях Организации Объединённых Наций по предупреждению образования космического мусора». Утверждены резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН №A/RES/62/217, опубликованной 1 февраля 2008 г. (Rukovodjashhie principy Komiteta po ispol'zovaniju kosmicheskogo prostranstva v mirnyh celjah Organizacii Ob'edinjonnyh Nacij po preduprezhdeniju obrazovanija „kosmicheskogo musora”. Utverzhdeny rezoljuciej General'noj Assamblei OON №A/RES/62/217, opublikovannoj 1 fevralja 2008 g.). [On-line]:

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/62/217&referer=http://www.un.org/en/ga/62/resolutions.shtml&Lang=R (Vizitat la: 15.05.2016).

2. Andronovici Constantin. Dreptul internațional și cosmosul. Iași: Edit. Junimea, 1981. 173 p.

3. Bauza Araujo A. Principios de Derecho Espacial. Montevideo: Distribuidor exclusivo Editorial Librería Jurídica A.M. Fernández, 1977. 127 p.

4. Bolinteanu Alexandru, Năstase Adrian, Aurescu Bogdan. Drept internațional contemporan. București: Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, 2000. 839 p.

5. Burian Alexandru. Drept internațional cosmic (spațial). În: Drept Internațional public. Ed. a 4-a (revăz. și adăugită). Ch.: S. n., 2012, p. 393-407.

6. Burian Cristina. „Deșeurile cosmice” și răspunderea internațională a statelor pentru daune cauzate de obiecte lansate în spațiul cosmic. În: Consolidarea statului de drept în Republicii Moldova în contextul evoluției sistemului internațional și proceselor integraționiste: Materialele conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători, Ed. A 8-a, 3 iun. 2014, Chișinău: Chișinău: CEP USM, 2014. p. 39-43.

7. Christol Carl Q. The Modern International Law of Outer Space. New York: Pergamon Press, 1982. xiii + 932 p.

8. Cocca A.A. Consolidacion del Derecho Espacial. Buenos Aires: Editorial Astrea de R. Depalma, 1971. xv + 398 p.

9. Convenția din 29 martie 1972 cu privire la răspunderea internațională pentru daunele cauzate de obiecte lansate în spațiul extraatmosferic. Publicat în Buletinul Oficial, Nr. 4 din 5 ianuarie 1980. [On-line]: <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-din-29-martie-1972-cu-privire-la-raspunderea-internationala-pentru-daunele-cauzate-de-obiecte-lansate-in-spatiul-extraatmosferic-emitent-consiliul-de-stat-30815.html> (Vizitat la: 25.04.2016).

10. Diaconu Ion. Curs de drept internațional public. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București, 1995. 309 p.

11. Diederiks-Verschoor I. An Introduction to Space Law. Kluwer Law International, 1999. 266 p.

12. Diederiks-Verschoor Isabella Henrietta Philepina, Kopal Vladimír. An Introduction to Space Law. Kluwer Law International, 2008. 249 p.

13. Duan Zhanyuan, Nancy W. Gallagher. Safeguarding Space Security: Prevention of an Arms Race in Outer Space: Conference Report 21-22 March 2005. United Nations Publications UNIDIR, 2006. 119 p.

14. Ferrer M.A. Derecho Espacial. Buenos Aires: Plus Ultra, 1976. 519 p.

15. Frans G. von der Dunk. National Space Legislation in Europe: Issues of Authorisation of Private Space Activities in the Light of Developments in European Space Cooperation. Martinus Nijhoff Publishers, 2011. 379 p.

16. Frans Gerhard von der Dunk, Marcel M. T. a. Brus. The International Space Station: Commercial Utilisation from a European Legal Perspective. Martinus Nijhoff Publishers, 2006. 267 p.

17. Gijsbertha Cornelia Maria Reijnen. Utilization of Outer Space and International Law. Elsevier Scientific Publishing Company. 1981. 179 p.

18. Haanappe Peter P.C. The Law and Policy of Air Space and Outer Space: A Comparative Approach. Kluwer Law International, 2003. 311 p.

19. Haley Andrew G. Space law and government. New York: Appleton-Century-Crofts, 1963. xvii + 584 p. [On-line]: <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1969&context=dj> (Vizitat la: 15.05.2016).

20. Jasani B. Peaceful and Non-peaceful Uses of Space: Problems of Definition for the Prevention of an Arms Race, published for UNIDIR by Taylor and Francis, New York, London, 1991. 179 p.

21. Joanne Irene Gabrynowicz. The International Space Treaty regime in the Globalization Era, AD ASTRA, Fall 2005, at 30. [On-line]: <http://www.space-settlement-institute.org/Articles/IntlSpaceTreatyGabryno.pdf> (Vizitat: 22.06.2016).

22. Law of the Russian Federation „About Space Activity”. In: Decree No. 5663-1 of the Russian House of Soviets. [On-line]: <http://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/nat>

ionalspacelaw/russian_federation/decreed_5663-1_E.html (Vizitat la: 15.05.2016).

23. Law of Ukraine of 15 November 1996: Ordinance of the Supreme Soviet of Ukraine on Space Activity. [On-line]:

http://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/nationalspacelaw/ukraine/ordinance_on_space_activity_1996E.html (Vizitat la: 15.05.2016).

24. Lyall Francis, Larsen Paul B. Space Law: A Treatise. Ashgate Publishing, Ltd., 2013. 610 p.

25. Mapelli E. Trabajos de Derecho Aeronautico y del Espacio. Madrid: Instituto Iberoamericano de Derecho Aeronáutico y del Espacio, y de la Aviación Comercial, 1978. 541 p.

26. Marco G. Marcoff. Traite de Droit international public de l'espace. Fribourg; New York: Éditions universitaires Fribourg Suisse, 1973. 835 p.

27. Marietta Benkö, Kai-Uwe Schrogl, Denise Digrell. Space Law: Current Problems and Perspectives for Future Regulation. Eleven International Publishing, 2005. 310 p.

28. Marțian I. Niciu. Drept internațional public. Vol. II. Ediția a II-a (revizuită și completată). Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1996. 248 p.

29. Mazilu Dumitru. Dreptul internațional public. Vol. I. București: ALL, 2001. 606 p.

30. Nathan C. Goldman. American Space Law: International and Domestic. Iowa State University Press, 1988. 374 p.

31. Nicolas Mateesco-Matte. Droit aérospatial. Paris: Edition: A. Pedone, 1969. 607 p.

32. Popescu Dumitra, Năstase Adrian. Drept internațional public. București: Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L., 1997.

33. Popescu Dumitra. Răspunderea internațională în domeniul dreptului extraatmosferic. În: Studii de drept românesc. 1996, nr. 3, p. 217-224.

34. Raluca Miga-Beșteliu. Drept internațional: introducere în dreptul internațional public. București: ALL, 1997. xviii + 433 p.

35. Ram S. Jakhu. National Regulation of Space Activities. Springer Netherlands, 2010. 500 p.

36. Tatsuzawa Kunihiko. Legal aspects of space commercialization. Tokyo: CSP Japan, 1992. 170 p.

37. Thakur Kailash. Outer space and military supremacy: jurisdiction in international law. New Delhi: Deep & Deep Publications, 1985. 180 p.

38. The Declaration of Bogota, 1976. [On-line]: http://www.root.ps/download/ASM/dec_bogota.pdf (Vizitat la: 17.05.2016).

39. The International Space Station Intergovernmental Agreement, 29 January 1998. [On-line]: <http://www.state.gov/documents/organization/107683.pdf> (Vizitat la: 15.05.2016).

40. Tito the spaceman. [On-line]: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/1297924.stm> (Vizitat la: 15.05.2016).

41. Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, 27 January 1967. [On-line]: http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/space_1.html (Visited on: 25.04.2016).

42. United States Code, Title 51 - National and Commercial Space Programs. [On-line]: <http://uscode.house.gov/download/annualhistoricalarchives/pdf/2010/2010usc51.pdf> (Vizitat la: 15.05.2016).

43. Vázquez Modesto Seara. Cosmic International Law. Detroit: Wayne State University Press, 1965. 293 p.

44. Vázquez Modesto Seara. Introducción al derecho internacional cósmico. Escuela Nacional de Ciencias Políticas y Sociales, 1961. 348 p.

45. Williams Silvia Maureen. Derecho Internacional Contemporaneo: La utilización del Espacio Ultraterrestre. Buenos Aires: Abeledo-Perrot, 1990. 254 p.

46. Zhukov G., Kolosov Y. International Space Law. New York: Praeger Publ., 1984. xiv + 224 p.

47. Буриан Александру. Космос и экология в XXI веке: Реальности и перспективы. В: Молдавский журнал международного права и международных отношений. 2014, №4, с. 9-15. [On-line]: <http://ssrn.com/abstract=2826998> (Vizitat la: 15.09.2016).

48. Буриан К. А. «Космический мусор» и экологическое право: реальность, тенденции, перспективы. В: Международная научно-практическая конференция «Евразийская интеграция: правовой и образовательный аспекты». ШКОЛА ИНТЕРЭКОПРАВА. Новосибирский государственный университет, 4-5 декабря 2014 г. [On-line]: http://iel2nd.ucoz.ru/NSUposter_K.A.Burian_C.pdf (Vizitat la: 15.05.2016).

49. Буриан Кристина. «Космический мусор» и экологическая безопасность. În: Evoluția sistemului internațional și procesele de integrare europeană. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 59-70.

50. Бурьян А. Д. Международно-правовые аспекты борьбы Советского Союза против гонки вооружений в космическом пространстве: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.10 - Международное право /А. Д. Бурьян; Науч. рук. В. С. Верещетин; Академия наук СССР. Институт государства и права. М., 1987. 27 с. [On-line]: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=51872> (Vizitat: 15.05.2016).

51. Бурьян А.Д. Проблема толкования действующих принципов и норм международного права, ограничивающих военное использование космоса. В: «Труды X научных чтений по

космонавтике, посвященных памяти выдающихся советских ученых - пионеров освоения космического пространства (28-31 января 1986 г.). Проблемы космического права» / Отв. ред. В.С.Верещетин, Г.П.Жуков. М.: ИИЕТ АН СССР, 1986, с. 41-58.

52. Василевская Э. Г. Правовой статус природных ресурсов Луны и планет. М.: «Наука», 1978. 141 с.

53. Верещетин В.С. Международное сотрудничество в космосе. Правовые вопросы. М.: «Наука», 1977. 263 с.

54. Дементьева Ю.Д. Недостатки существующего режима международного космического права. [On-line]: <http://www.businesslawyer.su/publ/142-1-0-276> (Vizitat la: 15.05.2016).

55. Дементьева Ю.Д. Специфика международного космического права с позиций глобальной космической безопасности. [On-line]: <http://www.businesslawyer.su/publ/142-1-0-275> (Vizitat la: 15.05.2016).

56. Договор о принципах деятельности государств по исследованию и использованию космического пространства, включая Луну и другие небесные тела. Принят резолюцией 2222 (XXI) Генеральной Ассамблеи от 19 декабря 1966 года. [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/outer_space_governing.shtml (Vizitat la: 15.05.2016).

57. Жуков Г.П. Международное космическое право и вызовы XXI столетия. К 50-летию полета Юрия Гагарина в космос: Учеб. пособие. М.: РУДН, 2011. 62 с.

58. Конвенция о регистрации объектов, запускаемых в космическое пространство. Принята резолюцией 3235 (XXIX) Генеральной Ассамблеи ООН от 12 ноября 1974 года. [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/objects_registration.shtml (Vizitat la: 15.05.2016).

59. Космический мусор как угроза безопасности полета. В: Космос-журнал.рф 15.06.2012. [On-line]: <http://www.cosmos-journal.ru/articles/952/> (22.04.2016).

60. Кудрявцева Маргарита. Когда космический туризм станет доступным. В: Деловой Петербург. 12.04.2016 г. [On-line]: http://www.dp.ru/a/2016/04/12/Kosmos_na_vihodnie/ (Vizitat la: 15.05.2016).

61. Лазарев М.И., Жуков Г.П. Космическое право. М.: «Международные отношения», 1966. 296 с.

62. Международное космическое право. Отв.ред. Г.П. Жуков, Ю.М. Колосов. М.: «Международные отношения», 1999. 360 с.

63. Международное космическое право. Учебник. /Отв. ред. А.С. Пирадов, М.: «Международные отношения», 1985. 205 с.

64. Над Сибирью столкнулись российский и американский спутники. Lenta.ru. 12.02.2009. [On-line]: <http://lenta.ru/news/2009/02/12/collision/> (Vizitat la: 15.05.2016).

65. ООН: Аппаратам на орбите угрожают 300 тыс. обломков космического мусора. В: РИА Наука, 02.10.2009. [On-line]: <http://ria.ru/science/20091002/187328503.html> (Vizitat la: 15.05.2016).

66. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 13 декабря 1963 г. N 1962 (XVIII) «Декларация правовых принципов, регулирующих деятельность государств по исследованию и использованию космического пространства». [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/outerspace_principles.shtml (Vizitat la: 15.05.2016).

67. Савельев В. А. Правовой статус международной космической станции: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.10 - Международное право /В. А. Савельев; Науч. рук. Г. П. Жуков; Институт государства и права Российской Академии Наук. М., 2000. 29 с. [On-line]: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=96271> (Vizitat la: 15.05.2016).

68. Соглашение о деятельности государств на Луне и других небесных телах. Принято резолюцией 34/68 Генеральной Ассамблеи ООН от 5 декабря 1979 года. [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/moon_agreement.shtml (Vizitat la: 15.05.2016).

69. Соглашение о спасании космонавтов, возвращении космонавтов и возвращении объектов, запущенных в космическое пространство. Принята резолюцией 2345 (XXII) Генеральной Ассамблеи ООН от 19 декабря 1967 года. [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/astronauts_rescue.shtml (Vizitat la: 15.05.2016).

Copyright©BURIAN Alexandru, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

Institutul de Cercetări Strategice al Universității de Studii Europene din Moldova, str. G. Iablocichin 2/1, of. 802, MD-2069, Chișinău, Republica Moldova.

Katedra politologie, Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Študentská 2, 911 50 Trenčín, Slovenská Republika.

E-mail: alexandrururian@yahoo.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 513-518.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 15. 07. 2016 | Accepted: 15.11. 2016 | Published: 22.11. 2016

**DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC
PUBLIC INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО**

**LIMBA DREPTULUI INTERNAȚIONAL
THE LANGUAGE OF INTERNATIONAL LAW
ЯЗЫК МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА**

CIUCĂ Aurora* / CIUCA Aurora / ЧИУКЭ Аураора

**ABSTRACT:
THE LANGUAGE OF INTERNATIONAL LAW**

The International law constantly developing construction of the states has its own ... linguistic legend. The selection or the establishment of the primacy of one (or some) language(s) has always been a delicate problem found at the crossing point of power and domination, diversity and identity. The identification of new areas of cooperation, the acceptance of new international actors have meant the passage from the „diplomatic language” to the multilingualism (with its different accents).

The aim of the present paper is to underline the main moments of this process and to analyses the actual tendencies.

Keywords: *International law, diplomatic language, multilingualism, the language of international organizations.*

JEL Classification: K33, K19, F55

**REZUMAT:
LIMBA DREPTULUI INTERNAȚIONAL**

Dreptul internațional construcție a statelor în continuă derulare are propria legendă... lingvistică. Întotdeauna, alegerea sau stabilirea primatului unei (unor) limbi a fost o problemă delicată aflată la intersecția dintre putere și dominație, diversitate și identitate. Identificarea de noi domenii de cooperare dintre state, acceptarea de noi actori internaționali au însemnat trecerea de la „limba diplomatică” spre multilingvism (cu diferitele sale accente).

Scopul prezentei lucrări este acela de a sublinia principalele momente ale acestui proces și de a analiza tendințele actuale.

Cuvinte cheie: *Drept internațional, limba diplomatică, multilingvism, limba oficială a organizațiilor internaționale.*

JEL Classification: K33, K19, F55

CZU: 341.29

* **CIUCĂ Aurora** — Doctor în drept, Profesor universitar, Profesor la Universitatea „Stefan Cel Mare” din Suceava, Avocat la Baroul de Avocați Iași, Președinte al Asociației “Vespasian V. Pella” Iași (Iași, România). / **CIUCA Aurora** — Ph.D in Law, Professor at „Stefan cel Mare” University of Suceava, Lawyer Yassy Bar Association, President of „Vespasian V. Pella” Association (Yassy, Romania). / **ЧИУКЭ Аураора** — Доктор права, профессор, Профессор Сучавского университета «Штефан чел Маре»; Адвокат в Ясской ассоциации адвокатов; Президент ассоциации „Vespasian V. Pella” (Яссы, Румыния).

РЕЗЮМЕ:
ЯЗЫК МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА

Международное право, изобретенное государствами, постоянно развивается и имеет свою собственную ... языковую легенду. Выбор или создание приоритета одного (или какого-то) языка (ов) всегда была деликатной проблемой в точке пересечения власти и доминирования, разнообразия и самобытности. Определение новых направлений сотрудничества между государствами, принятие новых международных субъектов означало переход от «дипломатического языка» к многоязычию (с его различными акцентами).

Цель данной работы заключается в определении основных моментов этого процесса и анализа текущих тенденций.

Ключевые слова: международное право, дипломатический язык, многоязычие, официальный язык международных организаций.

JEL Classification: K33, K19, F55

УДК: 341.29

De multe ori, în încercarea de a explica diversitatea limbajul uman se evocă povestea biblică a Turnului Babel. Interpretat ca o pedeapsă divină pentru îndrăzneala oamenilor care vorbeau „o singură limbă și aceleași cuvinte”¹ de a marca viețuirea împreună prin ridicarea unui turn „până la cer”, mitul s-a extins în diferite zone și culturi iar originile mistice ale limbii urcă, și ele, spre zei. Indienii vorbesc despre Vāc, zeița vorbirii, în cultura aztecă Coxcox și Xochiquetzal sunt bărbatul și femeia care, se spune, au supraviețuit potopului și au avut copii care au vorbit limbi diferite, în Africa, Eshu este zeul ce știe toate limbile, în cultura greacă Hermes este cel ce separă națiile și „babelizează” limbile². Dreptul internațional, construcție a statelor în continuă derulare are propria legendă... lingvistică și nu numai. „Amestecul” limbilor în acest domeniu este o problemă delicată aflată la intersecția dintre putere și dominație, diversitate și identitate.

Ceea ce astăzi acoperă această sintagmă este departe de definiția inițială, a unui drept interetatic prin excelență. Schimbările survenite sunt multiple: noi actori au fost acceptați în relațiile internaționale, numărul convențiilor este impresionant, la fel ca și paleta drepturilor și obligațiilor cu impact direct asupra persoanelor. Organizațiile internaționale (globale sau regionale), organisme neguvernamentale, indivizi

au devenit actori pe scena internațională. Domenii noi ale relațiilor de cooperare s-au adăugat celor deja consacrate: dezvoltare, mediu, drepturile omului etc. Formule noi, stabilind scopuri pentru noii actori au apărut și au intrat în conștiința planetară: păstrarea păcii, restabilirea păcii, soluționarea pașnică a disputelor, implementarea drepturilor omului, jurisdicție internațională, noi sensuri ale conceptului de suveranitate.

O limbă ... internațională?

Relațiile dintre state pot depinde de cunoașterea corectă a limbii, de discurs, de modul de exprimare și de nuanțe de subtilitate, de stilul propriu al unui reprezentant³. Fie că o parte vorbește limba celeilalte, fie că părțile acceptă o altă limbă, comună și neutră, fie că se recurge la un interpret în comunicare scopul este să se ajungă la un dialog real, la o înțelegere corectă a celuilalt și la transmiterea mesajului. Găsirea „cuvântului potrivit” este esențială. Practici diplomatice diferite care impun limbaje diferite: întâlniri oficiale sau informale, participarea la conferințe internaționale, negocieri în vederea încheierii de tratate internaționale etc.

În Antichitate, akkadiana sau arameana (în Orientul apropiat și Mesopotamia) erau limbile folosite pentru încheierea tratatelor și pentru diplomație⁴. Tăblițele descoperite în 1887 la Tel-

¹ Facerea, 11, Biblia redactată și adnotată de Bartolomeu Anania. București: Editura Institutului Biblic de Misiune BOR, 2001, p. 32.

² Hermes God Of - Greek Mythology. [On-line]: [Hermes God of Greek Mythology, http://www.theoi.com/Olympios/HermesGod.html](http://www.theoi.com/Olympios/HermesGod.html) (Vizitat la: 15.06.2016).

³ Stanko Nick. Language and Diplomacy. Edited by J.Kurbalija and H. Slavik, 2001. [On-line]: www.diplomacy.edu.text.pdf; <http://cristianet.fr/index.php?option.com> (Vizitat la: 15.06.2016).

⁴ Priscila Scoville, Amarna Letters. [On-line]: [http://www.ancient.eu/Amarna Letters/](http://www.ancient.eu/Amarna%20Letters/) (Vizitat la: 15.06.2016).

el Amarna (Aketaton), fosta capitală a Egiptului (în timpul lui Amenhotep IV) reprezentând corespondența diplomatică dintre hitiți și canaaniți sunt dovezi palpabile.

Limba latină a fost limba diplomatică a Evului Mediu, după care franceza a fost limba dominantă a relațiilor internaționale timp de aproape două secole (XVII-XIX).

“Coexistența” mai multor limbi diplomatice în dreptul internațional a fost marcată de Tratatul de la Versailles, când limba franceză a „încetat să fie singura ce avea acest privilegiu”⁵.

Ulterior, o limbă creată anume pentru a facilita înțelegerea pe plan internațional a fost Esperanto (creată de Zamenhof). Toți să vorbim aceeași limbă... internațională. Liga Națiunilor a fost cadrul internațional de dezbatere pentru introducerea acestui limbaj „neutr”⁶. Argumentele *pro* s-au axat pe simplitatea regulilor, ușurința învățării și a comunicării între persoane aparținând unor culturi diferite. Deși traducerea Pactul Societății Națiunilor și a Convenției de la Viena asupra tratatelor a demonstrat acuratețea acestei limbi (și evitarea diferențelor dintre limbile engleză și franceză) ceea ce a lipsit a fost, probabil, autoritatea politică necesară pentru a se impune, de vreme ce caracterul „oficial” al unei limbi depinde de puterea statală. Proiectul instituțional a fost abandonat însă, paradoxal, limba nou creată a fost adoptată, este o limbă vie, folosită de peste două milioane de oameni în lume.

Modelul organizațiilor internaționale

În cadrul Societății Națiunilor limba engleză dobândește statut egal cu franceza (în ciuda insistențelor de a o păstra numai pe acesta din urmă pentru „logică, claritate și precizie”⁷). Curtea Permanentă Internațională de Justiție decide că aceste două limbi vor fi și limbi de lucru pentru că reprezintă „cele două mari tradiții

juridice” - pe care s-au creat Dreptul Roman și cel de *Common Law*⁸.

Crearea O.N.U. a marcat trecerea spre multilingvism. Engleza și franceza, chineza, rusa și spaniola, limbile în care Carta a fost redactată au fost tratate ca limbi autentice și egale. În 1946 engleza și franceza sunt desemnate „limbi de lucru”. În 1948 limba spaniolă este acceptată ca cea de-a treia limbă de lucru⁹ a Adunării Generale iar în 1968 limba rusă dobândește același statut¹⁰. În 1973 limba chineză¹¹ devine limbă de lucru și limba arabă¹² este acceptată atât ca limbă oficială cât și de lucru¹³, astfel că cele toate cele șase limbi oficiale sunt declarate limbi de lucru în cadrul Adunării Generale. La nivelul Consiliului de Securitate este urmat același model (1983) iar la Consiliul Economic și Social (1992) din cele șase limbi oficiale engleza, franceza și spaniola sunt limbi de lucru.

Limbile onusiene reprezintă însă doar jumătate din populația lumii (pentru 2,8 miliarde de persoane ele sunt prima sau a doua limbă) și sunt limbile oficiale în peste jumătate din statele lumii.¹⁴ De-a lungul anilor au existat propuneri pentru acceptarea a noi limbi oficiale: bengali (în 2009) și portugheza (limbă maternă pentru aproximativ 240 milioane de oameni), Esperanto (1966), hindusa (2009), limba turcă¹⁵.

⁸ Ibid.

⁹ UN Resolution 262 (III).

¹⁰ UN Resolution 2479 (XXIII) Inclusion of Russian among the working languages of the General Assembly and question of including Russian and Spanish among the working languages of the Security Council (21 December 1968).

¹¹ UN Resolution 3189 (XXVIII), 18 December 1973.

¹² Ideea susținerii universalismului cultural al ONU a prevalat în discuțiile de la acea oră. S-a subliniat faptul că limba arabă era vorbită de peste 120 milioane de oameni fiind limba oficială a 19 state suverane. La aceasta se adaugă elementul religios, araba fiind limba Coranului, cartea sacră a religiei Islamice. A se vedea Jacqueline Mowbray, Language in the U.N. and .E.U: Linguistic Diversity as a Challenge for Multilateralism, Sydney Law School, Legal Studies Research Paper, nr.10/79, August 2010. [On-line]: <http://ssrn.com/abstract=1662239> (Vizitat la: 20.11.2016).

¹³ UN Resolution 3190 (XXVIII).

¹⁴ UN Department for General Assembly and Conference Management. [On-line]: www.un.org/Depts/DGACM/faqs.shtml (Vizitat: 20.11.2016).

¹⁵ Official Languages. [On-line]: <http://www.un.org/en/sections/about-un/official-languages/index.html> (Vizitat la: 10.09.2016).

⁵ Jacobo Rios Rodriguez. Les langues du droit international: risque ou avantage? Dans: Droit international et diversité des cultures juridiques. Paris: Edition A. Pedone, 2008, p. 210.

⁶ Phillipson Robert. International Languages and International Human Rights. [On-line]: <http://uea.org/info/angle/ed37-angla.html> (Vizitat la: 03.10.2016).

⁷ U.S. Department of State, The Paris Conference, nr. 12, 553-61.

⁷ Hernandez I. Gleider. On Multilingualism and the International Law Process. In: Selected Proceedings of the European Society of International Law, Oxford, Hart Publishing, p. 441-460.

La nivelul agențiilor specializate, se folosește, în general, sintagma „limbi ale organizației”¹⁶, nemaifăcând distincție între limbi oficiale și de lucru. Agențiile și-au stabilit propriile reguli lingvistice dintre care unele se îndepărtează de tiparul organelor principale: Uniunea Poștală Universală folosește numai franceza, UNESCO, a adăugat încă trei limbi celor șase oficiale (portugheza, italiana și hindusa) și Fondul Internațional pentru Agricultură și Dezvoltare are patru limbi oficiale (araba și spaniola, pe lângă engleză și franceză). OMC are ca limbi oficiale și de lucru, engleza, franceza și spaniola.

La OMS, engleza, araba, chineza, spaniola, franceza și rusa sunt oficiale și, în același timp, limbi de lucru ale Adunării Mondiale a Sănătății. La sediul social limbile de lucru sunt engleza și franceza¹⁷. Cu toate acestea, engleza este cea mai folosită limbă în activitatea O.N.U., fapt ce a atras critici și centrarea atenției secretarului general pe îmbunătățirea politicii lingvistice¹⁸.

Organul jurisdicțional al organizației, Curtea Internațională de Justiție a stabilit ca limbi de lucru tot engleza și franceza, model care, ulterior a fost extins la Tribunalul Internațional pentru fosta Iugoslavie și la Tribunalul Internațional pentru Ruanda.

În cadrul Consiliului Europei alături de engleză și franceză sunt acceptate ca limbi de lucru în Adunarea Parlamentară limbile rusă și germană¹⁹.

Comunitățile europene care inițial au avut opinii diferite²⁰ cu privire la limbile folosite au ajuns azi, în cadrul Uniunii Europene, să declare 24 de limbi oficiale deși, o anumită „ierarhie”, o privilegiere a limbilor engleză și franceză nu poate fi contestată. Când un nou stat aderă la U.E. limba lui oficială este adăugată. Principiul

egalității între statele membre, considerat esențial pentru realizarea unității europene este asigurat și la nivel individual. Orice persoană poate formula o petiție la instituțiile comunitare în limba proprie și poate primi răspunsul în aceeași limbă. Această caracteristică a U.E. este dată de principiile aplicabilității directe și a supremației dreptului comunitar care încurajează multilingvismul²¹. În acest fel este respectată identitatea națională a fiecărui stat și, în același timp, egalitatea dintre cetățeni. Practic, procesul de integrare depinde și de limbile utilizate. La fel, prevenirea conflictelor, care a fost unul dintre obiectivele construcției europene și care, s-a transformat într-un succes în ultimii șazeci de ani.

Instituțiile europene au politici lingvistice diferite (Consiliul folosește toate limbile oficiale, Comisia are ca limbi de lucru engleza, franceza și germana. Curtea de Justiție este o instanță multilingvistică. Limba de lucru este franceza dar limba unui caz poate fi oricare dintre limbile oficiale ale U.E.).

În general, limbajul folosit în toate organizațiile este unul tehnic care, deși nu a ajuns la rigorile celui matematic²² urmărește în permanență eliminarea echivocului.

Limbajul drepturilor omului

Urmare a unei propuneri formulate la Dumbarton Oaks, limba a fost inclusă printre motivele de discriminare (alături de rasă, sex, religie, art. 1(3). Documentele de drepturile omului (Declarația Universală, Pactul Internațional relativ la drepturile civile și politice) garantează dreptul de a fi protejat de discriminări pe motive de limbă. În același timp, libertatea de exprimare ca drept fundamental se regăsește în catalogul principalelor documente internaționale și constituie baza democrației unui stat.

Mecanismele nou create, accesul persoanelor fizice la instanțele internaționale au făcut relațiile dintre state mai transparente și limbajul mai rafinat. Practic, tot ce se întâmplă la nivel național este cunoscut și analizat la nivel internațional iar noile convergențe apărute în materia drepturilor

¹⁶ Tabory Mala. Multilingualism in International Law and Institutions. The Netherlands: Sijthoff & Nordhoff International Publishers, 1980, p. 45.

¹⁷ Joseph-G. Turi. Typologie des législations linguistiques de par le monde. Dans: The theory and practice of linguistic policies in the world. Iași: Ed. Cugetarea, 2003, p. 20.

¹⁸ [On-line]: <http://www.un.org/documents/ga/docs/56/a56176.pdf> și [Resolution nr.A/Res/65/311](#) privind multilingvismul, July 19, 2011.

¹⁹ Kovacs Peter. Les langues et le droit international. Dans: Droit international et diversité juridiques. Paris: Editions A. Pedone, 2008, p. 128.

²⁰ Tratatul CECA a avut textul autentic numai în franceză, cele ale CEE și EURATOM au fost redactate în cele patru limbi ale părților și având valoare egală.

²¹ Athanassios Phoebus. The Multilingualism in the European Union Context. In: European Central Bank. Legal working paper series nr.2/march 2006, p.7.

²² Focșaneanu Lazar. Les langues comme moyen d'expression du droit international. Dans: Annuaire français de droit international. 1970, Vol.17, numéro 1, p. 256-274.

fundamentale au suportul unei terminologii comune²³.

Așteptările în plan individual transcend autoritatea statului fiind legate de normele internaționale, de posibilitățile concrete de acțiune în revendicarea drepturilor. Cu toate acestea, depinde de state să garanteze, prin măsuri proprii, nediscriminarea pe motive lingvistice, libertatea de exprimare și diversitatea culturală. Promovarea multilingvismului la nivelul organizațiilor internaționale și mai ales practicarea acestuia trebuie să dea dreptul limbilor regionale, minoritare, limbilor comunităților de imigranți, dialectelor să fie cunoscute.

Multilingvismul este o realitate în dreptul internațional. Beneficiile constau în îmbogățirea reciprocă a participanților la relațiile internaționale prin dialog, prin consacrarea unor concepte comune, prin întâlnirea dintre sisteme și culturi juridice. Este adevărat, barierele lingvistice există, diferențele între textele oficiale sunt observabile, interpretarea tratatelor multilaterale redactate în câteva limbi este o operațiune dificilă. Dincolo de aceste dificultăți vedem însă manifestarea dreptului la diferență și păstrarea demnității limbilor²⁴.

Concluzii

Limba engleză este numită astăzi *lingua franca* a dreptului internațional. Dar, se poate califica astfel în absența desprinderii sale de cultura juridică de *common-law*? Nu putem spune dacă își va păstra această poziție sau dacă, în viitor va fi înlocuită. Se pare că, până în prezent, singura limbă internațională cu adevărat neutră a fost esperanto, „capodoperă de logică și simplitate”²⁵, independentă de orice putere politică²⁶. Poate, dincolo de dificultățile legate de acceptarea unei limbi sau de traducerea și interpretarea din limbi diferite, trebuie să vedem dreptul internațional ca pe un nou limbaj al relațiilor internaționale care dirijează statele spre un model de comunicare mai sigur, mai inclusiv, mai pacifist²⁷ diferit de cel al unei singure

puteri²⁸. Ca un limbaj juridic convențional ce a deschis noi căi societății internaționale. Dacă ne amintim superba sintagmă titulesciană care anunța trecerea de la dreptul forței la forța dreptului înțelegem metamorfoza prin utilizarea justă a cuvântului, care are o influență uriașă asupra gândirii politice contemporane. Practic, limbajul dreptului internațional a devenit parte integrantă a comportamentului statelor, a intrat în discursul vernacular²⁹ ca *lingua gentium* pentru dialogul dintre state³⁰.

Bibliografie:

1. Grewe Constance. Les problèmes du (des) langage(s) du droit comparé. The theory and practice of linguistic policies in the world. Iași: Ed. Cugetarea, 2003. 330 p.

2. Kritsiotis Dino. The Power of International Law as Language. In: California Western Law Review. Volume 34, Number 2, Article 9, p. 398. [On-line]: <http://scholarlycommons.law.cwsl.edu/cwlr/vol34/iss2/9> (Vizitat LA:13.06.2016).

3. Gleider I. Hernandez. On Multilingualism and the International Legal Process. In: Select Proceedings of the European Society of International Law. Ruiz-Fabri, Helene, Wolfrum, Ruediger & Gogolin, Jana Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 441-460.

4. Rodriguez Jacobo Rios. Les langues du droit international: risque ou avantage? In: Societe Française pour le Droit International, Droit international et diversité des cultures juridiques. International law and diversity of legal cultures. Journée franco-allemande. Paris: Edition A. Pedone, 2008, p. 209-220.

5. Mowbray Jacqueline. Language in the U.N. and E.U: Linguistic Diversity as a Challenge for Multilateralism, Sydney Law School. In: Legal Studies Research Paper. August 2010, nr.10/79.

6. Joseph-G.Turi. Typologie des législations linguistiques de par le monde in The theory and practice of linguistic policies in the world. Iași: Ed. Cugetarea, 2003. 332 p.

7. Focșanenu Lazar. Les langues comme moyen d'expression du droit international. Dans: Annuaire français de droit international. 1970, Vol.17, numéro 1.

²³ Constance Grewe, Les problèmes du (des) langage(s) du droit comparé, in The theory and practice of linguistic policies in the world, Ed. Cugetarea, Iași, 2003, p.50.

²⁴ Joseph G.Turi. *Op. cit.*, p. 25.

²⁵ Hary Ralph L. Esperanto: An International Language for International Law. In: Case W.RES.J. INT'L. Summer 1978, Volume 10, Number 3, p. 818.

²⁶ Ibid. p. 824.

²⁷ Kritsiotis Dino. The Power of International Law as Language. In: California Western Law Review. Volume 34,

Number 2, Article 9, p. 398. [On-line]: <http://scholarlycommons.law.cwsl.edu/cwlr/vol34/iss2/9> (Vizitat la:13.06.2016).

²⁸ Ibid., p. 399.

²⁹ Ibid., p. 406.

³⁰ Ibid., p. 407.

8. Tabory Mala. Multilingualism in International Law and Institutions. The Netherlands: Sijthoff & Nordhoff International Publishers, 1980. 284 p.

9. Kovacs Peter. Les langues et le droit international, Droit international et diversité juridiques. Paris: Editions A. Pedone, Paris, 2008. 264 p.

10. Athanassious Phoebus. The Multilingualism in the European Union Context, European Central Bank, Legal working paper series. March 2006, nr. 2.

11. Harry Ralph L. Esperanto: An International Language for International Law. In: CASE W.RES.J. INT'L. Summer 1978. Volume 10, Number 3.

12. Phillipson Robert. International Languages and International Human Rights. [On-line]:

[http://dvd.ikso.net/faka/esperanto/Phillipson/International Languages and International Human Rights.pdf](http://dvd.ikso.net/faka/esperanto/Phillipson/International_Languages_and_International_Human_Rights.pdf) (Vizitat: 22.06.2016).

13. Stanko Nick. Language and Diplomacy. Edited by J.Kurbalija and H. Slavik, 2001. 182 p.

Copyright©CIUCĂ Aurora, 2016.

Contacts / Contacte / Контакты:

Universitatea „Stefan cel Mare” din Suceava,
Facultatea de Drept, Str. Universitatii 13,
720229 Suceava, Romania.

Email: aurora_ciuca_2000@yahoo.com

	Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений 2016, Issue 4, Volume 11, Pages 519-527. ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963 Submitted: 15. 07. 2016 Accepted: 15.11. 2016 Published: 22.11. 2016
---	--

**DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC
PUBLIC INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО**

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ СУВЕРЕНИТЕТ И ГУМАНИТАРНАЯ ИНТЕРВЕНЦИЯ

STATE SOVEREIGNTY AND HUMANITARIAN INTERVENTION

SUVERANITATEA STATALĂ ȘI INTERVENȚIA UMANITARĂ

MRÁZ Stanislav / MRÁZ Stanislav / МРАЗ Станислав*
ZUBRO Tetyana / ZUBRO Tetyana / ЗУБРО Тетьяна**

ABSTRACT:

STATE SOVEREIGNTY AND HUMANITARIAN INTERVENTION

The paper deals with the concept of breach of national sovereignty. The next question is investigated whether the human rights of certain areas of domestic relations or whether they belong to the sphere of the international global community of interest.

The authors believe that if humanitarian intervention has been recognized by the law, it could be the reason for the endless choices of engagement in cases of humanitarian need. This means that in situations where political interests would coincide with the existence of humanitarian grounds for intervention, it would be possible to conclude that in all circumstances, a necessary component of humanitarian intervention is filled.

Key words: *humanitarian intervention, state sovereignty, human rights, internal affairs, the effects of the intervention and its abuse, globalization.*

JEL Classification: K33

REZUMAT:

SUVERANITATEA STATALĂ ȘI INTERVENȚIA UMANITARĂ

În lucrare se examinează conceptul de încălcare a suveranității de stat. Este examinată problema privitor la faptul, dacă drepturile omului cu siguranță se referă la domeniul de relații statale interne, sau dacă acestea se referă la domeniul de interes internațional al comunității mondiale.

Autorii consideră că, dacă intervenția umanitară ar primi recunoașterea din partea dreptului, ea ar putea fi motivul pentru infinite posibilități de aplicare a forței armate în cazurile necesităților umanitare.

Acest lucru înseamnă că, în situațiile în care interesele politice ar coincide cu existența unor motive umanitare pentru intervenție, ar fi posibil să se concluzioneze că, în orice împrejurare, o componentă necesară a intervenției umanitare este completă.

* **MRÁZ Stanislav** - Doctor în drept, Profesor universitar, Șef Catedră drept internațional, Facultatea Relații Internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacă). / **MRÁZ Stanislav** — PhD. in Law, Professor, Head of The Department of International Law, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava (Bratislava, The Slovak Republic). / **МРАЗ Станислав** – Доктор права, профессор, Заведующий кафедрой международного права, Факультет международных отношений, Экономический университет в Братиславе (Братислава, Республика Словакия).

** **ZUBRO Tetyana** — Doctor în științe politice, Lector superior, Catedra relații internaționale și științe politice, Facultatea relații internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacă). / **ZUBRO Tetyana** — PhD. in Political Sciences, Professor, Head of The Department of International Law, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava (Bratislava, The Slovak Republic). / **ЗУБРО Тетьяна** — Доктор политических наук, Старший преподаватель, Кафедра международных политических отношений, Факультет международных отношений, Экономический университет в Братиславе (Братислава, Республика Словакия).

RMDIRI, 2016, Nr. 4 (Vol. 11) <http://rmdir.md/httpmdir-mdarhiva-numerilor-3langenlangen?lang=en> **519**

Cuvinte cheie: intervenție umanitară, suveranitatea de stat, drepturile omului, treburile interne ale unui stat, efectele de intervenție și abuz de ea, globalizarea.

JEL Classification: K33

CZU: 341.01, 341.3

РЕЗЮМЕ:

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ СУВЕРЕНИТЕТ И ГУМАНИТАРНАЯ ИНТЕРВЕНЦИЯ

В работе рассматривается концепция нарушения государственного суверенитета. Исследуется вопрос, являются ли права человека определено областью внутригосударственных отношений или же они относятся к сфере международного интереса мирового сообщества.

Авторы считают, что если бы гуманитарная интервенция получила признание со стороны права, она могла бы быть причиной для нескончаемых возможностей выбора применения вооруженной силы в случаях гуманитарной необходимости. Это означает, что в ситуациях, когда политический интерес совпадал бы с существованием гуманитарного основания для вмешательства, можно было бы прийти к выводу, что при любых обстоятельствах необходимая составляющая гуманитарной интервенции наполнена.

Ключевые слова: гуманитарная интервенция, государственный суверенитет, права человека, внутренние дела государства, последствия интервенции и злоупотребление ею, глобализация.

JEL Classification: K33

УДК: 341.01, 341.3

1. Введение

Несмотря на значимость суверенитета в международной правовой системе, развитие в течение последних шести десятилетий постепенно, но неизбежным образом, меняет изначальную концепцию суверенитета. Изменения в правовом толковании нормы, изложенной в ст. 2 (7) Устава ООН, как и общей концепции государственного суверенитета, являются результатом того факта, что материальные условия, на основании которых суверенитет осуществляется, значительно изменились с 1945 года.

Развитие в сфере прав человека имеет далеко идущее влияние на принцип государственного суверенитета. Именно суверенитет был ключевым элементом Устава ООН в момент его принятия. Широкий процесс интернационализации, который включает в себя возрастающее значение международных соглашений, членство в международных организациях, экономическую взаимозависимость, как и усиливающуюся роль международных неправительственных организаций или СМИ, значительно редуцирует проявление государственного суверенитета в практическом толковании этого слова. Эти

факторы, связанные с изменением характера вооруженных конфликтов, особенно после перемен, которые настали в конце холодной войны, и изменением подходов государств по отношению к интервенции, создают кумулятивный эффект в необходимости найти соответствующий баланс между запретом на использование силы государствами и правами человека. Эта потребность найти соответствующий баланс в современном международном праве проявляется намного чаще, чем когда-либо.

2. Какие факторы воздействуют на нарушение государственного суверенитета?

а) Интернационализация прав человека

Во-первых, суверенитет в его классическом понимании страдает от влияния растущей интернационализации прав человека. Огромный рост сущности и правовой сферы прав человека в течение последних нескольких десятилетий привел к изъятию прав человека из сферы суверенитета отдельных государств, поэтому основные права и свободы человека относятся в настоящее время к интересам международного сообщества как такового. Государства заключают договора или

принимают на себя обязательства по соблюдению прав человека в рамках обычного международного права, что привело к росту взаимосвязи между правами человека и правом на интервенцию по гуманитарным соображениям.¹ На сегодняшний день, в отличие от предыдущих периодов, ответственность за соблюдение прав человека является обязательством, которое имеет больший приоритет по сравнению с принципом суверенитета и внутренними делами государства.² В течение длительного времени права человека рассматривались как вопросы, которые относятся исключительно к компетенции государств. В настоящее время права человека признаются частью международного права с институциональной структурой, которая включает в себя фундаментальное определение прав человека и механизмы для обеспечения соблюдения этих прав. Именно в силу этого мы можем говорить о обширной интернационализации прав человека. Универсальный характер прав человека четко декларирован в названии первого всемирного документа по правам человека - Всеобщей декларации прав человека, а также выражен в ее преамбуле, которая характеризует декларацию как «минимальный стандарт для всех народов». Всеобщность доктрины означает, что права человека устраняют экономические, географические, политические, социальные и культурные барьеры. Они универсальные и общие. С момента принятия Всеобщей декларации прав человека под защитой ООН были приняты множество других документов в области прав человека, затрагивающих все аспекты человеческой жизни. Были приняты шесть основных договоров ООН в сфере прав человека и гражданина коими являются Международная конвенция о ликвидации всех форм расовой дискриминации (UNGA Res 2106, XX), Международный пакт о гражданских и политических правах (UNGA Res 2200, XXI), Международный пакт об экономических, социальных и культурных

правах (от 16.12.1966), Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин (UNGA Res 34/180), Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания (UNGA Res 39/46) и Конвенция о правах ребенка (UNGA Res 44/25). Важными соглашениями ООН по правам человека также является Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказании за него и Конвенция о статусе беженцев.

Венская декларация по правам человека в 1993 году еще более усилила характер универсальности прав человека заявлением, что «права человека и основные свободы являются правами, данными с рождения каждому человеку» и «универсальность этих прав и свобод носит бесспорный характер» (UN Doc A/CONF 157/23). В декларации также говорится, что все права человека являются универсальными и что «международное сообщество должно относиться к правам человека глобально, на справедливой и равной основе, с одинаковым подходом и вниманием». Интернационализация прав человека проявляется также в тех сферах, которые подпадали под экономические интересы государств, как например в случае Европейского союза, вступление в который европейские страны уступили часть своего суверенитета в пользу интеграции, прав человека и регионального развития. В Африке Африканская хартия прав человека и народов о правах была ратифицирована всеми африканскими странами, и этот учредительный акт лег в основу создания нового Африканского союза. Учредительный акт Африканского союза эксплицитно позволяет союзу вмешаться (военным способом) для прекращения или предотвращения геноцида, военных преступлений и преступлений против человечества в государствах-членах союза (Учредительный акт АС, ст. 4). Большое количество принципов, основанных на документах по правам человека ООН или отдельных регионов, кодифицированы в национальных декларациях прав человека, что является еще одним доказательством универсальности этих прав. Права человека становятся «разделяемой ответственностью»

¹ Kwakwa E. Internal conflicts in Africa: is there a right of humanitarian action? In: African Yearbook of international law. 1994, vol. 2, p. 19.

² Brownlie I. Principles of public international law. Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 1998, p. 564-580.

как государства, так и международного сообщества. В то же время государства несут основную ответственность за обеспечение прав человека при действии развитой системы мониторинга защиты прав человека и гражданина. Проявляя интерес за пределами государств и межправительственных организаций, также возможно указать на глобальные экономические институты, в частности, Международный валютный фонд (МВФ) и Всемирный банк, которые отступили от прямой концентрации внимания исключительно на экономические вопросы и в своей деятельности также занимаются аспектами прав человека.

б) Глобализация

Второй фактор, который ведет к нарушению государственного суверенитета, связан с резким увеличением за последние несколько десятилетий глобальной взаимозависимости, что проявляется в процесс глобализации.³ Изменения на мировой арене значительным образом размыли границы между национальными экономиками и мировой экономикой, которые еще никогда не были настолько тесно интегрированы во многих сферах, как сегодня.⁴ Феномен глобализации способствует видению существующего единства в вопросах социальных, экономических, политических, культурных и экологических, формируя мир в виде единой общности, где на жизнь и деятельность каждого человека оказывают влияние другие люди, несмотря на то, что живут на разных континентах. Хотя глобализация является определенно не новым явлением, но последнее десятилетие XX века было свидетелем огромного ускорения этого процесса. На данном этапе глобализация интенсивнее, чем когда-либо, увеличивает возможность контактов между людьми преодолевая национальные границы в сфере экономической, технологической, культурной. Глобализация в ее нынешнем виде является результатом интеракции

нескольких факторов. Во-первых, появился новый глобально взаимосвязанный рынок товаров и услуг. Во-вторых, на сцене глобального миропорядка появились новые акторы. Государства уже не относятся к главным акторам. Другие структуры, такие как наднациональные организации, вышли на международную арену с интегрированной продукцией и рыночными системами. К примеру, Всемирная торговая организация является первой транснациональной структурой с авторитетом и полномочиями, способными заставить национальные правительства действовать в соответствии с правилами. Международный уголовный суд играет важную роль в «глобальном» уголовном правосудии, огромный рост неправительственных организаций, а также пролиферация региональных организаций, таких как Европейский союз, Африканский союз, которые в настоящее время являются активными игроками в мировых делах. В-третьих, возникает необходимость новых правил и норм, что включает в себя рыночную политику в глобальном масштабе с большей приватизацией и либерализацией, чем прежде, соглашения в области прав человека, затрагивающих эти две сферы и многочисленность конвенций в вопросах окружающей среды. В-четвертых, существование более быстрых и дешевых средств коммуникации, таких как факс, мобильный телефон, электронная почта, Интернет и т.д. Все вышеперечисленные факторы в комбинации привели к трем последствиям: меньшие временные затраты, сокращение пространства и размытость границ. Эти три фактора ведут к нарушению классической доктрины государственного суверенитета.

в) Роль средств массовой информации и информационных технологий

Третьим фактором, способствующим изменению концепции государственного суверенитета, является революционное развитие в области телекоммуникаций и технологий, которые также связаны с проблематикой прав человека. Эта революция ограничила контроль, который правительства осуществляли в вопросе доступа и распространения информации.

³ García L., Juan M. La prohibición del uso de la fuerza: la intervención y la injerencia humanitaria. In: Revista española de derecho militar. 1997, afl. 70, p. 56

⁴ Kwakwa E. Internal conflicts in Africa: is there a right of humanitarian action? In: African Yearbook of international law. 1994, vol. 2, p. 19.

г) Индивидуализация в международном праве и новые акторы на международной арене

Четвертый фактор, ведущий к нарушению государственного суверенитета, касается растущего участия индивидуумов, международных правительственных организаций, международных неправительственных организаций и иных негосударственных акторов в международных делах. Результатом является то, что уважение к суверенитету и юрисдикции ограниченной границами постепенно переходит от теории абсолютного суверенитета к теории суверенитета, который не имеет ключевой позиции. В области международного права приняты многочисленные конвенции, декларации о принципах и другие механизмы в области прав человека, которые определяют роль индивидуума на международной арене. Далее можно повышающуюся роль индивидуума в международном праве характеризовать положениями, которые касаются возможностей лиц подавать жалобы в рамках механизмов, созданных Факультативным протоколом к Международному пакту о гражданских и политических правах, Международной конвенцией о ликвидации всех форм расовой дискриминации, Конвенцией против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания и Факультативным протоколом к Конвенции о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин. Международное право традиционно определяется как право, регулирующее отношения между государствами. Это определение модифицируется с развитием международного права, которое постепенно наделяет индивидуумов правами и обязанностями, и, следовательно правоспособностью действовать на международном поле. Примером такого развития является область международного уголовного права, которое обязывает индивидуумов не совершать международные преступления и защищает их от лиц, совершающих такие международные преступления. На этом основании Римский статут Международного Уголовного Суда устанавливает индивидуальную уголовную ответственность (ст. 25) и эта ответственность

не снимается в случае, если лицо, совершившее преступление, является главой государства или представителем правительства (ст.27). В соответствии с принципом индивидуальной уголовной ответственности на основе Устава Международного уголовного трибунала по Руанде (ст.6) бывший премьер-министр Руанды Жан Камбанда был приговорил за геноцид к пожизненному заключению (ICTR-97-23-S). Акторами на международной арене сегодня являются не только государства, но и наднациональные объединения и международные организации. В действительности на данном этапе из 100 крупнейших экономик в мире только 49 являются государствами, а остальные 51 - это наднациональные объединения. Индивидуализация международного права также ведет к нарастанию аргументов в отношении ответственности наднациональных объединений и других негосударственных акторов за нарушения прав человека. В то же время, индивидуализация прав человека влияет на усиливающуюся роль неправительственных организаций, подчеркивающих необходимость соблюдения норм в области прав человека, установленных системой ООН и региональными механизмами защиты прав человека.

д) Изменения характера вооруженных конфликтов

Пятым и одним из доминирующих факторов, способствующим упадку концепции государственного суверенитета, является изменение характера вооруженного конфликта. Участие международного сообщества в насильственных конфликтах и гуманитарных кризисах значительно усилилось после окончания холодной войны. В этот же период начинаются изменения в глобальной системе безопасности. В то время как холодная война характеризовалась соперничеством между сверхдержавами, в настоящее время множество стран осознают, что они больше не являются с точки зрения стратегии значимыми для бывших «недрузгов». Следствием этого состояния, когда прямой интерес сверхдержав снижается, является то, что некоторые государства дистанцируются от конфликтов или же приближаются к границе таких

действий. В результате этого правительства некоторых государств решаются на крутые репрессивные меры в целях сохранения национального единства. С момента окончания холодной войны для вооруженных конфликтов характерна утрата традиционного различия между внутрисоюзным и международным конфликтом. Конфликт внутри государства часто приводит к конфликтам между государствами, и наоборот. Этот измененный характера конфликтов означает переход от традиционного понимания военного или же вооруженного конфликта между государствами, но также делает возможным возникновение асимметричного вооруженного конфликта. Следствием также является то, что не представляется возможным применять традиционные дипломатические средства вмешательства там, где население подвергается массовому истреблению со стороны своего же правительства. Экономические санкции также имеют ограниченный эффект, а их влияние становится очевидным лишь в долгосрочной перспективе, в то время как защита от геноцида или массового уничтожения населения требует резкого и быстрого вмешательства. Это означает, что военная интервенция зачастую является единственным способом в предотвращении катастрофы, а это, конечно же существенным образом подрывает принцип государственного суверенитета в том виде, в котором он был традиционно сформулирован. Исходя из этого можно констатировать, что хотя государства не отступают от своей позиции, комбинация факторов глобализации, роль средств массовой информации и информационных технологий, индивидуализации в области международного права, новые акторы на международной арене и изменения характера вооруженного конфликта приводит к существенному искажению классической концепции доктрины государственного суверенитета.

3. Суверенитет как ответственность - результат современного развития

Следствием нарушения доктрины государственного суверенитета в связи с проблематикой гуманитарной интервенции

является необходимость интерпретации существующих норм суверенитета в контексте изменений, которые происходят с момента установления норм Устава ООН. Такая интерпретация может привести к нахождению правовой основы для гуманитарной интервенции в договорном и обычном международном праве, которая бы противоречила кодифицированной доктрине государственного суверенитета (имея в виду невмешательство и неприменение силы). В настоящее время государственный суверенитет рассматривается с точки зрения ответственности. Если государство присоединяется к универсальной международной организации, такой как ООН, оно создает предпосылку, что это государство само по себе является ответственным членом международного сообщества. Государство выступает суверенно, а это включает в себя условия, что государство будет действовать ответственно и защищать безопасность, жизнь и благополучие собственного населения. Если государство не справится с основной обязанностью по защите своих граждан, эта ответственность переносится на международное сообщество, которое может использовать все средства для защиты основных прав во имя человечества (Международная комиссия по вопросам вмешательства и государственного суверенитета - МКСГС)⁵. «Переход» ответственности основан на том, что государство не в состоянии защитить основные права своего населения, что обуславливает перенесение этой ответственности на международное сообщество. Необходимо отметить, что гуманитарная интервенция является лишь одним из способов, с помощью которого международное сообщество может опять восстановить суверенитет в государстве, в котором происходят массовые нарушения прав человека.

4. Заключение

Одним из самых больших вызовов для специалистов по международному праву в будущем станет необходимость

⁵ The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. In. The International Coalition for the Responsibility to Protect (ICRtoP), p. 13.

эффективного сосредоточения на концептуальном конфликте, который проявляется в двух противоположных принципах Устава ООН: суверенитет и права человека. Эта противоречивость проявляется в следующих вопросах: относятся ли права человека определенно к сфере внутригосударственных дел или же к охраняемому на международном уровне интересу мирового сообщества? Кто имеет высшие полномочия над неотъемлемыми правами человека - государство или международное сообщество? Кроме того, можно отметить продолжающуюся напряженность, существующую между ценностями мира и справедливости, стабильности и изменений, которую также нужно принимать во внимание. Эти вопросы указывают на экстраполирующее концептуальное нарушение государственного суверенитета в пользу прав человека. Последствием такого развития является изменение в понимании содержания суверенитета в том виде, в котором он был кодифицирован в множестве документов из области международного права. В то же время суверенитет усиливается в вопросе ответственности правительства за защиту прав своего населения. Неспособность защитить эти права переносит ответственность на международное сообщество, которое правомочно обеспечить такую защиту с помощью различных средств, в том числе и гуманитарной интервенции. Здесь следует также отметить, что критика гуманитарной интервенции не базируется исключительно на правовой основе. Такая «атака» также состоит из ряда политических претензий, которые используются против любой поддержки гуманитарной интервенции. Хотя эти возражения не могут рассматриваться в качестве существенного *modus operandi* для определения статуса гуманитарной интервенции в международном праве, роль таких политических подходов нельзя отвергать или игнорировать с точки зрения права. Каждое из этих возражений делает из гуманитарной интервенции объект для критики. Некоторые ученые, которые рассматривают гуманитарную интервенцию как явление незаконное в международном праве, часто аргументируют это тем, что ее применение увеличивает «возможности

злоупотреблений использованием силы, а продолжительный эффект нарушает международную нормативную систему, которую эта интервенция дискредитирует».⁶ Если бы гуманитарная интервенция была акцептирована, то государства тогда могли бы начать осуществлять "героические миссии" в защиту находящегося по их мнению под угрозой населения, но в действительности бы использовали интервенцию в качестве основания для сокрытия реального использования силы по причине альтернативных и сомнительных амбиций государства. На основании нынешнего развития событий необходимо однозначно констатировать, что гуманитарные причины для вмешательства прокламируются достаточно просто. Кроме того, можно также приводить аргументы, что если право будет к гуманитарной интервенции толерантно, то она может стать «входными воротами» для вмешательства, потому что заявления о нарушениях прав человека на самом деле являются обычным явлением, а это соответственно создает предпосылку для того, чтобы каждая потенциальная ситуация позволила государству проводить интервенции на территории другого государства. Возможно также утверждать, что если бы гуманитарная интервенция определенно была акцептирована со стороны права, могла бы послужить началом для бесконечных возможностей выбора использования вооруженной силы в случае гуманитарной необходимости и такой поворот представлял бы собой угрозу для ключевых смежных отношений между международным правом и правилами права. Это означает, что в ситуациях, когда политический интерес совпадал с существованием гуманитарных оснований для интервенции (интервенции во Вьетнаме, Камбодже, Ираке, Ливии), можно было бы прийти к выводу, что при любых обстоятельствах необходимая составляющая гуманитарной интервенции наполнена. Критики гуманитарной интервенции также утверждают, что говорить о интервенции проще, чем ее фактически осуществить. Это возражение против гуманитарного

⁶ Kritsiotis D. Public International Law and its Territorial Imperative. In: Michigan Journal of International Law. 2009, Vol. 30, afl. 3, p. 547-566.

вмешательства определяет проблему в том, что поддерживать гуманитарную интервенцию не следует просто потому, что она ухудшает ситуации в государстве, которое является объектом вторжения, а в результате применения силы возникает еще больше осложнений. Несмотря на это, вышесказанное мнение не выступает против гуманитарной интервенции и применению силы, но подчеркивает, что международное право должно было бы найти способы как минимизировать осложнения, которые возникают в ходе реализации гуманитарной интервенции. Следующим политическим возражением против гуманитарной интервенции являются взгляды на вооруженный конфликт и его последствия: бомбардировки и изувечения формируют мнение, что такие меры не могут служить в качестве средств для защиты прав человека. И утверждение, что такое разрушительное вмешательство является отрицанием прав человека как таковых, обоснованно. Это возражение исходит из убеждения, что «гуманитарная интервенция» является понятием противоречивым, на основании которого никакое вмешательство с практической точки зрения не является гуманитарным, а именно по причине сопутствующего вреда, который возникает. Можно привести аргументы, что хотя гуманитарная интервенция может иметь следствием случайные жертвы, интервенция по сути все же гуманитарная, если ее целью является предотвращение человеческих потерь, и хотя такое вмешательство может привести к неожиданной гибели людей, но сохранит жизней больше, чем если бы гуманитарная интервенция не проводилась.

Библиография / Bibliography:

1. Abiew Francis Kofi. The evolution of the doctrine and practice of humanitarian intervention. Kluwer Law International. 1999.
2. Alvarez José E. The Schizophrenias of R2P. In: Human Rights, Intervention, and the Use of Force / Ed. by Philip Alston and Euan MacDonald; Oxford University Press; Oxford, 2008, p. 275 – 284
3. Bílková Veronika. Odpovědnost za ochranu (R2P): Nová naděje nebo staré pokrytectví? Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010. 177 s.
4. Brownlie Ian. International law and the use of force by states. Oxford: Clarendon Press, 1963. xxviii + 532 p.
5. Brownlie Ian. Principles of public international law. Oxford: Clarendon Press, 1998.
6. Charney Jonathan I. Anticipatory humanitarian intervention in Kosovo. In: American journal of international law. 199, Vol. 93, afl. 4, p. 834-841.
7. Evans Gareth. From Humanitarian Intervention to the Responsibility to Protect. In: Wisconsin International Law Journal. 2006, Vol. 24, afl. 3, p. 703 – 722.
8. Franck T.M. The Power of Legitimacy Among Nations. New York: Oxford University Press, 1990. viii + 303 p.
9. García Labajo, Juan M. La prohibición del uso de la fuerza: la intervencion y la injerencia humanitaria. In: Revista espanola de derecho militar. 1997, afl. 70, p.145-161.
10. Gibbs David N. First do no harm: humanitarian intervention and the destruction of Yugoslavia. Vanderbilt University Press; Nashville, TN, 2009.
11. Gray Christine. International Law and the Use of Force: fully updated second edition. Oxford University Press Inc., New York, 2006.
12. Joyner Christopher C. The Responsibility to protect: Humanitarian Concern and the Lawfulness of Armed Intervention. In: International Law: Classic and Contemporary Readings. Lynne Rienner, 2009, p. 693 – 723.
13. Kritsiotis Dino. Public International Law and its Territorial Imperative. In: Michigan Journal of International Law. 2009, Vol. 30, afl. 3, p. 547-566.
14. Kwakwa Edward. Internal conflicts in Africa: is there a right of humanitarian action? In: African Yearbook of international law. 1994, Vol. 2, p. 9-45.
15. Moore John Norton. The lawfulness of United States assistance to the Republic of Viet Nam. s.n., 1966. ii + 259 p.
16. Newman Michael. Humanitarian intervention: confronting the contradictions. New York: Columbia University Press, 2009. xiii + 246 p.
17. Sarkin Jeremy. Humanitarian Intervention and the Responsibility to protect in Africa. In: Africa's Human Rights Architecture. Fanele: Auckland Park. 2008, p. 45 – 67.
18. Tesón Fernando R. Humanitarian intervention: an inquiry into law and morality. 3rd; Transnational Publishers, 2005.
19. The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. In. The International Coalition for the Responsibility to Protect (ICRtoP). Ottawa: International Development Research Centre, 2001. xiii + 91 p.

20. Vršanský Peter Humanitárna intervencia v medzinárodnom práve. In: Právny obzor. 2000, Roč. 83. č.6. s. 513-516.

Copyright©MRAZ Stanislav, ZUBRO Tetyana,
2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

852 35 Bratislava, Dolnozemska cesta 1,
Slovakia.
Ekonomická univerzita v Bratislave.

E-mail: lipkova@euba.sk

E-mail: ztp@centrum.sk

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 528-539.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 15. 07. 2016 | Accepted: 15.11. 2016 | Published: 22.11. 2016

**DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT
PRIVATE INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО**

**NORMELE CONFLICTUALE PRIVIND ACTUL JURIDIC – PERSPECTIVA
CODULUI CIVIL ROMÂN**

**THE CONFLICT NORMS REGARDING THE LEGAL ACT – THE PERSPECTIVE
OF THE ROMANIAN CIVIL CODE**

**КОЛЛИЗИОННЫЕ НОРМЫ О ПРАВОВОМ АКТЕ – ПЕРСПЕКТИВЫ ГРАЖДАНСКОГО
КОДЕКСА РУМЫНИИ**

JUGASTRU Călina* / JUGASTRU Calina / ЖУГАСТРУ Кэлина

ABSTRACT:

**THE CONFLICT NORMS REGARDING THE LEGAL ACT – THE PERSPECTIVE
OF THE ROMANIAN CIVIL CODE**

The new regulation of private international Romanian law gives equal attention to the unilateral act and to the contract. The Civil Code enshrines the freedom of the parties in designating the law applicable in the relationship with foreign element, within the limits imposed by respecting the public order of private international law and avoiding law fraud. In the absence of capitalizing the will autonomy, it resorts to locating the legal act, through means of objective indications. The State law with which the legal act maintains its closest links or, alternatively, the law of the place where the act was concluded, are criteria for objective localization.

Key-words: conflict law, legal act, applicable law, subjective determination, objective location.

JEL Classification: K33, K41

REZUMAT:

**NORMELE CONFLICTUALE PRIVIND ACTUL JURIDIC – PERSPECTIVA
CODULUI CIVIL ROMÂN**

Noua reglementare de drept internațional privat român oferă egală atenție actului unilateral și contractului. Codul civil consacră libertatea părților în desemnarea legii aplicabile raportului cu element de extraneitate, cu respectarea limitelor impuse de respectarea ordinii publice de drept internațional privat și de evitarea fraudării legii. În absența valorificării autonomiei de voință, se recurge la localizarea actului juridic, prin intermediul unor indicii obiective. Legea statului cu care actul juridic întreține cele mai strânse legături sau, în subsidiar, legea locului încheierii actului, sunt criteriile de localizare obiectivă.

Cuvinte cheie: drept conflictual, act juridic, lege aplicabilă, determinare subiectivă, localizare obiectivă.

JEL Classification: K33, K41

CZU: 341.9, 341.9.01

* **JUGASTRU Călina** — Doctor în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu (Sibiu, România). / **JUGASTRU Calina** — Ph.D in Law, Professor at Department of Law of the „Lucian Blaga” University of Sibiu (Sibiu, Romania). / **ЖУГАСТРУ Кэлина** — Доктор права, профессор юридического факультета Университета «Луциан Блага» из Сибиу (Сибиу, Румыния).

РЕЗЮМЕ:

**КОЛЛИЗИОННЫЕ НОРМЫ О ПРАВОВОМ АКТЕ – ПЕРСПЕКТИВЫ
ГРАЖДАНСКОГО КОДЕКСА РУМЫНИИ**

Новое регулирование румынского международного частного права обращает равное внимание как к одностороннему акту, так и к договору. Гражданский кодекс закрепляет свободу сторон при определении права, применимого в отношениях с иностранным элементом, в пределах, установленных в отношении уважения верховенства международного частного права и способов того, как избежать мошенничества закона. В отсутствие автономии воли, локализация правового акта осуществляется с помощью объективных доказательств. Государственный закон, с которым правовой акт поддерживает тесные связи или, в качестве альтернативы, местный закон, где был заключен акт, являются критериями объективной локализации.

Ключевые слова: коллизионное право, правовой акт, применимое право, субъективное определение, объективная локализация.

JEL Classification: K33, K41

УДК: 341.9, 341.9.01

§ 1. Preliminarii

Normele conflictuale sunt adresate persoanelor. Materia actului juridic nu „respiră” decât în prezența particularilor, cărora legea le oferă prerogativa de a-și exprima voința pentru a naște efecte juridice de drept privat. Orice act juridic, în raporturile de extraneitate, este produsul și, în același timp, apanajul voinței.

Materie bogată în sensuri de drept internațional privat, contractul direcționează centrul de greutate spre voința concordantă, care devine element fundamental în determinarea legii aplicabile. Pe aceeași traiectorie ca și dreptul substanțial, dreptul conflictelor de legi ridică autonomia de voință la rang de principiu fundamental. În cele mai mici detalii, contractul (ca, de altfel și actul unilateral), este configurat prin manifestările de voință ale părților. Libertatea nu este nelimitată. Ea este îngădită de ordinea publică și de bunele moravuri. Aceste două noțiuni primesc nuanțe inedite de conținut, prin asimilarea specifică a valorilor consacrate sub forma standardelor internaționale și europene de protecție a drepturilor omului.

Relația dintre voință și legea aplicabilă este specială. Voința este vehiculul *lex causae* (ori este invers?) *Lex causae* nu este, până la urmă, decât un rezultat al voinței legiuitorului european sau național. Iar manifestarea de voință concordantă sau unilaterală are ca finalitate identificarea acelei legi pe care părțile (sau autorul) o consideră a fi cea mai potrivită pentru raportul juridic în prezență. Numai dacă părțile nu și-au manifestat intenția în direcția alegerii legii pentru actul lor juridic, se va proceda la

determinarea obiectivă și subsidiară a acesteia. Există prevederi legale pentru ipoteze diverse, așa încât legea cauzei să poată fi determinată în orice situație.

Actul juridic ocupă, în dreptul internațional privat, un loc privilegiat. Nu doar prin spațiul cuprinzător alocat reglementării, dar și prin detaliile de redactare a normelor juridice, cu includerea unor elemente de drept european. Normele naționale de conflict au rolul de a trasa principiile. Detaliile aparțin, cu precădere, regulamentelor europene, care circumscriu minuțios (și corelat) aria de aplicare și excluderile. La acest moment, actul normativ „specializat” în materia actului juridic este Roma I (Regulamentul nr. 593/2008 cu privire la obligațiile contractuale).

Vom supune atenției, în cele ce urmează, regimul de drept internațional privat trasat de Codul civil român pentru actul juridic cu element de extraneitate. Mențiunea necesară privește domeniul de aplicare al prevederilor Codului. Dreptul european și dreptul convențional au prioritate, astfel că art. 2637-2639 C. civ. se vor aplica în subsidiar (au vocație reziduală).

§ 2. Sediul materiei

Materia complexă a actului juridic colectează reglementări de dată relativ recentă, într-un inventar construit pe mai multe niveluri. Ierarhia normelor respectă obligativitatea aplicării prioritare a dreptului european, împrejurare expres arătată în noile coduri. Pentru conflictele de legi, textul este cel al art. 2557 alin. 3 C. civ. [„Dispozițiile prezentei cărți (*Cartea a VII-a, Dispoziții de drept internațional privat, s.n.*) sunt

aplicabile în măsura în care convențiile internaționale la care România este parte, dreptul Uniunii Europene sau dispozițiile din legile speciale nu stabilesc o altă reglementare”], iar pentru conflictele de jurisdicții, art. 1065 C. proc. civ.: „Dispozițiile prezentei cărți (*Cartea VII, Procesul civil internațional, s.n.*) se aplică proceselor de drept privat cu elemente de extraneitate, în măsura în care prin tratatele internaționale la care România este parte, prin dreptul Uniunii Europene sau prin legi speciale nu se prevede altfel”.

De o parte, avem **normele juridice naționale**, care au rol diferit în raporturile cu element străin. Pentru statele europene, normele naționale de drept internațional privat au rol rezidual, instrumentul normativ principal fiind dreptul european. În relațiile cu statele non-europene (statele terțe), dreptul internațional privat național rămâne aplicabil actului juridic unilateral și contractului (inclusiv obligațiilor derivate din contract).

De altă parte, **normele încorporate în regulamentele europene** se aplică imediat, direct și prioritar¹. Preferința legiuitorului european s-a îndreptat spre contract, iar practica judiciară și doctrina generate de Regulamentul Roma I (în mod special), sunt vaste. O analiză de detaliu a prevederilor Codului civil român în materia obligațiilor contractuale cu element de extraneitate relevă apropieri semnificative de soluțiile conflictelor de legi în spațiu și ale conflictelor în timp și spațiu pe care le întâlnim în unele regulamente europene.

Codul civil român are două secțiuni care dezvoltă normele conflictuale cu privire la actul juridic și cu privire la obligațiile contractuale. Nu se mai face diferență, în ceea ce privește actul unilateral și contractul, sub aspectul legii aplicabile, astfel că textele de lege din Capitolul

¹ O subliniere necesară privește faptul că, una dintre particularitățile ordinii juridice a Uniunii Europene rezidă în absența unei ierarhii „federale” de ordin material, între ordinele juridice implicate, întrucât principiul supremației dreptului european dispune doar care drept trebuie aplicat într-o anumită cauză. Pe linia acestei interpretări, s-a arătat că principiul priorității de aplicare a dreptului Uniunii, spre deosebire de principiul priorității privind validitatea, nu presupune o ierarhie a normelor, în sensul superiorității sau inferiorității ierarhice generale a dreptului unional sau național (a se vedea, Mayer F.C. Despre ordini juridice, dreptul Uniunii Europene și judecătorul constituțional național. În: Revista Română de Drept European. 2016, nr. 1, p. 12).

V „Actul juridic” au în vedere, deopotrivă, cele două categorii de acte juridice. Legea nr. 105/1992 a avut prevederi distincte pentru actul unilateral (deși a conținut dispoziții legale mai puține, prin comparație cu contractul). Actualmente, explicația tratării la unison a actului unilateral și a contractului poate fi găsită în prevalența normelor dreptului european în materia actului juridic. Rămase în plan secund, normele conflictuale din Codul civil sunt chemate să se aplice (numai) în raporturile cu statele terțe care nu au semnat sau ratificat convenții cu România. Fără a proceda neapărat la o comparație – întrucât sursele actualului drept internațional privat sunt diferite față de cele care au inspirat Legea nr. 105/1992 – constatăm că se păstrează (în mod benefic), în noua reglementare a Codului, regula autonomiei de voință. **Dreptul european** este prezent prin prevederile cuprinzătoare ale regulamentelor și ale convențiilor internaționale (Roma I, Convenția de la Viena asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri, 1980).

§ 3. Terminologie și calificări

Primele calificări privesc actul juridic și speciile acestuia. Vom proceda la calificare, lămurind conținutul noțiunilor și încadrarea acestora în categoriile juridice cunoscute, conform legii forului.

Vom avea în vedere, în analiza ce urmează, dispozițiile dreptului român, aplicabil în calitate de *lex fori* și, bineînțeles, prevederile normelor europene în materie. Atunci când determinarea legii aplicabile este determinată de calificarea ce urmează a fi dată unei instituții de drept sau unui raport juridic, se va lua în considerare calificarea pe care o face legea română². Părțile au posibilitatea de a determina, ele însele, conținutul noțiunilor cuprinse în actul juridic, avansând propria calificare, în limitele permise de lege (art. 2558 alin. 1 și 3 C. civ.). Chiar dacă vom califica după legea română, nu ne îndepărtăm de sensul îndeobște acceptat al actului juridic, actului juridic unilateral și contractului, aceste categorii având înțeles similar (chiar identic, la nivelul anumitor sisteme de drept). Deosebiri sensibile există, mai degrabă, sub aspectul calificărilor naționale și europene ale condițiilor de fond și ale contractului (ale actului juridic, în general).

3.1. Calificarea noțiunii de „act juridic”

² A se vedea, cu privire la calificare și conflictul de calificări, Aniței N.C. Lecții de drept internațional privat român. Iași: Editura Lumen, 2015, p. 144-146.

Actul juridic este una dintre cele mai importante surse de drepturi și obligații în dreptul internațional privat. Materie care valorifică deplin autonomia de voință, actul juridic, îndeosebi contractul, este principalul motor al circuitului economic internațional.

Să precizăm că, pentru calificarea actului juridic în dreptul internațional privat, este utilă antiteza cu faptul juridic. Este adevărată afirmația că, „sub aspect subiectiv, atunci când o persoană săvârșește un act juridic ea își concentrează voința în domeniul dreptului. Actul juridic este un act voluntar pentru că persoana care-l îndeplinește urmărește o schimbare a situației ei juridice. Dimpotrivă, *faptul juridic* este fie un eveniment pur material lipsit de orice conținut volițional, fie o acțiune animată de o anumită voință din care rezultă efecte juridice, dar fără ca aceste efecte să fi fost urmărite în mod direct”³.

Nu avem, în dreptul român, o calificare legală a actului juridic. Recurgem la *calificarea doctrinară* și reținem că prin „act juridic” înțelegem manifestarea de voință „făcută cu intenția de a produce efecte juridice”⁴. Pentru a produce efecte juridice, voința trebuie să fie exteriorizată în forma prevăzută de lege, să provină de la o persoană cu discernământ și să fie liberă. Dreptul român consacră eficacitatea voinței reale⁵.

Legislațiile naționale stabilesc exigențele de formă ale actelor juridice solemne, semnificația manifestării tacite de voință și, după caz, valoarea juridică a tăcerii. Tot dreptul național este cel care statuează că, uneori, se prezumă existența unei manifestări de voință⁶. Dreptul român, de pildă, în vechea reglementare, a admis tacita reconducțiune a contractului cu executare succesivă, chiar dacă aceasta nu era prevăzută de

lege și chiar dacă părțile nu au convenit anticipat⁷.

Actele juridice se regăsesc în toate materiile și în toate ramurile de drept. Facem, dintru bun început precizarea că, actul de drept public nu interesează, în contextul regimului dispozițiilor de drept internațional privat. Normele conflictuale din Codul civil și din legile speciale reglementează conflictele de legi în spațiu și conflictele de legi în timp și spațiu generate în spațiul juridic al particularilor. Reținem, în acord cu doctrina de specialitate, că unele acte juridice se plasează la granița dintre actele private și actele publice, fiind considerate a avea o natură mixtă, deoarece îmbină efectele juridice și regimul de drept privat cu cel administrativ (este cazul contractului de concesiune, pentru a cărui încheiere administrația publică intervine în circuitul civil, renunțând parțial la poziția de autoritate)⁸.

La finele considerațiilor privind calificarea actului juridic se impune o mențiune. În dreptul internațional privat nu au relevanță manifestările de voință non-juridice⁹, acestea neintrând în sfera noțiunii de „act juridic”. Manifestărilor sau acorduri de voință de acest gen le lipsește, *ab initio*, intenția de a produce efecte juridice; actele de complezență, actele de toleranță, angajamentul de onoare și altele asemenea¹⁰, nu sunt obligatorii nici în planul raporturilor juridice cu elemente de extraneitate, nici în dreptul material.

3.2. Calificarea speciilor actului juridic

Actul juridic este genul proxim, iar actul juridic unilateral și contractul sunt speciile acestuia.

Calificarea legală a noțiunii de „act juridic unilateral” este aceea de act juridic ce presupune numai manifestarea de voință a autorului său. Calificarea doctrinară vine în completare, arătând că actul juridic unilateral constă în „manifestarea de voință a autorului actului, săvârșită cu intenția de a produce efecte juridice, adică de a genera, modifica sau stinge raporturi juridice”¹¹.

³ Ungureanu O, Munteanu C. Drept civil. Partea generală, în reglementarea noului Cod civil. București: Editura Universul Juridic, 2013, p. 170.

⁴ Vasilescu P. Actul juridic. În: Reghini I., Diaconescu Ș., Vasilescu P. Introducere în dreptul civil. București: Editura Hamangiu, 2013, p. 423; Vasilescu P. Relativitatea actului juridic civil. Repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat. București: Editura Hamangiu, 2008, p. 10-11.

⁵ Art. 1289 C. civ. prevede condițiile în care actul secret produce efecte între părți.

⁶ Presumția existenței manifestării, deși, în realitate, ea nu a fost exteriorizată, obiectiv, deci, formal, nu există, s-ar afla la originea unei ficțiuni juridice (Deleanu I. Ficțiunile juridice. București: Editura All Beck, 2005, p. 253).

⁷ Ibidem, p. 254.

⁸ Vasilescu P. Actul juridic... *Op. cit.*, p. 427-428.

⁹ Ibidem, p. 428-432.

¹⁰ Actelor non-juridice le lipsește cauza juridică, ceea ce se prestează în temeiul lor sunt simple stări de fapt, având la bază raporturi de amiciție ori de rudenie, astfel că efectele acestor acte rămân simple stări de fapt (Vasilescu P. Actul juridic... *Op. cit.*).

¹¹ Jugastru C. Teoria generală a obligațiilor. Sibiu: Editura Astra Museum, 2015, p. 142.

Calificarea legală a noțiunii de „contract” (art. 1166 C. civ.) este de „acord de voințe între două sau mai multe persoane cu intenția de a constitui, modifica sau stinge un raport juridic”.

Actul unilateral este esențial în materia succesiunilor internaționale, în anumite segmente ale dreptului internațional privat al familiei (recunoașterea paternității copilului din afara căsătoriei, recunoașterea de maternitate) și, în unele situații, în dreptul internațional privat al obligațiilor (remiterea de datorie, promisiunea publică de recompensă, oferta de a încheia un contract)¹². Într-o altă clasificare (după natura conținutului efectelor actelor juridice), dreptul conflictual este interesat de actele patrimoniale și de actele nepatrimoniale. Legatul, acceptarea moștenirii legale, contractul – au conținut patrimonial; actele nepatrimoniale ocupă un loc aparte în relațiile de familie cu element străin (recunoașterea filiației în raporturile de familie transfrontaliere). O serie de acte juridice sunt complexe, în sensul de a conferi, simultan, un avantaj de prerogative patrimoniale și nepatrimoniale: contractul de societate este generator de drepturi extrapatrimoniale, strâns legate de cele patrimoniale (dreptul de a alege și de a fi ales în organele persoanei juridice¹³; testamentul; renunțarea la un drept; căsătoria).

Notăm, de asemenea, reglementarea inedită a unor acte juridice bilaterale (contracte), specifice raporturilor cu element de extraneitate sau fizionomia particulară a unor contracte în cadrul conflictelor de legi. *Convenția de alegere a legii aplicabile* este o specie de contract care are ca obiect desemnarea legii aplicabile în materii diverse. Acordul de alegere a legii aplicabile generează în sarcina părților dreptul de a desemna prevederile sub incidența cărora va intra un anumit raport juridic, având obligația corelativă de respectare a alegerii efectuate. În majoritatea cazurilor, atunci când părților li se permite să cadă de acord asupra legii aplicabile, alegerea se efectuează în cadrul strict delimitat de lege. Opțiunile sunt prevăzute alternativ: legea

aplicabilă regimului matrimonial¹⁴ respectă variantele prevăzute de art. 2590 alin. 2 lit. a-c C. civ.; legea aplicabilă divorțului se alege dintre posibilitățile date de art. 2597 alin. 1 lit. a-e C. civ. Convenția de alegere a legii aplicabile este un contract care are ca destinație raporturile private internaționale și nu prezintă caracter patrimonial.

Între contractele care au note particulare în raporturile cu element de extraneitate se înscriu și *contractele electronice*, adică actele juridice bilaterale încheiate la distanță, prin mijloace specifice tehnologiilor moderne de comunicare. Spațiul virtual se caracterizează prin ubicuitate, iar locul încheierii contractului are relevanță sub mai multe aspecte¹⁵. Aplicând principiul general al autonomiei de voință, legislația comerțului electronic consacră libertatea părților de alege legea aplicabilă contractului pe care îl încheie prin mijloace electronice (art. 3 alin. 4 lit. e din Legea nr. 365/2002 privind comerțul electronic).

§ 4. Legea aplicabilă condițiilor de fond ale actului juridic (art. 2637 C. civ.)

4.1. Reguli de determinare a legii aplicabile

Dreptul român a adoptat, așa cum procedează și alte legislații, sistemul dualist de determinare a *lex causae*¹⁶.

¹⁴ Avem în vedere noțiunea de „regim matrimonial”, ca ansamblu de reguli destinate organizării relațiilor patrimoniale pe timpul căsătoriei. Din această perspectivă, regimul matrimonial nu se confundă cu regimul primar; acesta din urmă este alcătuit dintr-un set de reguli ce se aplică invariabil, indiferent de regimul matrimonial ales și indiferent dacă s-a încheiat sau nu o convenție matrimonială. Epitetul „primar” exprimă trăsătura de a fi regim de bază, nelipsit, aplicabil imediat, automat, ca efect al căsătoriei (a se vedea, Florian E. Regimul primar. În: Liber Amicorum Liviu Pop. Reforma dreptului privat român în contextul federalismului juridic European. București: Editura Universul Juridic, 2015, p. 281).

¹⁵ Locul încheierii contractului în Internetul ascuns nu este facil de depistat, căci părțile nu își declină identitatea (adresa lor IP este ascunsă), iar, pe de altă parte, domeniul web este imposibil de reținut ori de descifrat și se modifică foarte frecvent (a se vedea, Selișteanu C.C. Internetul ascuns și contractul în formă electronică. În: Revista Română de Drept Privat. 2016, nr. 2, p. 175).

¹⁶ De exemplu, sistemul juridic francez consacră principiul dualist, urmând dispozițiile Convenției de la Haga asupra vânzării (1955) și ale Regulamentului nr. 593/2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale. Practica instanțelor franceze confirmă alegerea legii aplicabile, iar în lipsa alegerii, localizarea obiectivă a actului juridic (Curtea de casație, prima camera civilă, hotărârea din 6 iulie 1959, speța Fourrures Renel) – cu privire la aceste aspecte, a se vedea, Audit B., L. d'Avout. Droit international privé, septième édition refondue. Paris: Economica, 2013, p. 806-807.

¹² Firesc, regulile de interpretare a voinței unilaterale producătoare de efecte juridice sunt similare interpretării acordului de voință, cu diferența că instanța nu se va preocupa de „intenția comună” a părților, ci de intenția autorului actului unilateral (a se vedea, Dogaru I., Drăghici P. Bazele dreptului civil. Volumul III. Teoria generală a obligațiilor. București: Editura C.H. Beck, 2009, p. 180).

¹³ Vasilescu P. Actul juridic... *Op. cit.*, p. 449.

Codul civil menționează, nedistinctiv, legea aplicabilă pentru fondul actelor juridice, fie că sunt acte unilaterale, fie că sunt contracte.

„Condițiile de fond ale actului juridic sunt stabilite de legea aleasă de părți sau, după caz, de autorul său” (art. 2637 alin. 1 C. civ.). Alineatele 2-4 se referă la acordul părților (sau manifestarea de voință unilaterală) privind alegerea legii aplicabile.

Textul legal conține regula în materia determinării *lex actus*. Atunci când legea aplicabilă nu este desemnată prin voința participanților la perfectarea actului juridic, ea va fi identificată prin aplicarea regulilor subsidiare. Aceste criterii de localizare obiectivă implică utilizarea unor puncte de legătură expres nominalizate de prevederile legale.

4.2. Calificarea noțiunii de „condiții de fond”

Determinarea subiectivă sau obiectivă a legii aplicabile presupune prealabila fixare terminologică a obiectului cu privire la care poartă *lex causae*.

Sintagma „*condiții de fond*” a fost păstrată din Legea nr. 105/1992. Actualul Cod civil utilizează expresia „condiții esențiale pentru validitatea contractului”. Regimul juridic al contractelor, inclusiv sub aspectul cerințelor de fond, se aplică în mod corespunzător, actelor unilaterale, dacă prin lege nu se prevede expres altfel. S-a reținut doctrinar că termenii condiții de fond, condiții de validitate sau *ad validitatem*, condiții intrinseci – „sunt juridic sinonimi și au vocația să sublinieze că desemnează elementele care trebuie să se regăsească în interiorul, în intimitatea unei operațiuni voliționale pentru ca aceasta să merite numele de act juridic”¹⁷.

Într-o definiție de generalitate, condițiile de fond ale actului juridic sunt calificate ca fiind aspectele de fond care se referă la încheierea actului, efectele, executarea, transmiterea și stingerea raportului juridic¹⁸. Legea desemnată în temeiul autonomiei de voință va governa toate aspectele referitoare la condițiile de fond ale actului juridic. Ea se va aplica – potrivit calificării legale a condițiilor de fond – capacității, consimțământului, obiectului și cauzei actului juridic (art. 1179 alin. 1 C. civ.). Adăugăm, pentru cazurile unde legea prevede o anumită

formă a actului, care trebuie respectată *ad validitatem* (art. 1179 alin. 2 C. civ.) – și a cincea condiție de fond, supusă legii liber alese de părți (sau de autorul actului). Cerința formei *ad solemnitatem* are propria semnificație în raporturile cu element străin. Rostul formei solemne este, în general, acela de a atrage atenția părților asupra importanței hotărârii de a contracta și de a le oferi un răgaz de gândire. În același timp, terților li se oferă posibilitatea de a cunoaște existența raportului juridic. O dată mai mult, în relațiile transfrontaliere, în cazurile anume prevăzute de lege, forma scrisă face posibilă cunoașterea, de către autoritățile competente, a modificărilor care survin în situația juridică a unor imobile cu privire la care părțile încheie acte juridice.

Un exemplu, edificator. Soții sau viitorii soți pot perfecta o convenție matrimonială, prin care își organizează, după propria voință și în limitele legii, raporturile patrimoniale specifice regimului matrimonial. Dreptul internațional privat român prevede că forma convenției matrimoniale este sub guvernarea legii care se aplică regimului matrimonial sau a legii statului pe al cărui teritoriu se încheie convenția. Aplicarea legii române substanțiale, în calitate de *lex causae*, implică înscrișul autentificat de notarul public, cu consimțământul tuturor părților, exprimat personal ori prin mandatar cu procură autentică, specială și cu conținut predeterminat. Sancțiunea nerespectării condițiilor de formă este nulitatea absolută (expresă, conform art. 330 alin. 1 C. civ.). Convenția matrimonială este, pentru relațiile de drept internațional privat, actul concretizează alegerea sau modificarea modalității de organizare a relațiilor patrimoniale pe durata căsătoriei cu element de extraneitate¹⁹. Astfel că, în mod firesc, organizarea raporturilor patrimoniale în cadrul instituției căsătoriei trebuie fixată într-un cadru contractual solemn.

4.3. Calificarea sintagmei „lege aleasă de părți (autor)”

În contextul condițiilor de fond ale actului juridic, prin „*lege aleasă de părți (autor)*” înțelegem orice dispoziție de drept material, dintr-un sistem de drept național, cu excluderea normelor de drept internațional privat (pentru a

¹⁷ Vasilescu P. Actul juridic. *Op. Cit.*, p. 475.

¹⁸ Ungureanu O., Juguștru C., Circa A. Manual de drept internațional privat. București: Editura Hamangiu, 2008, p. 178.

¹⁹ Cu privire la regimul matrimonial al străinului în România, a se vedea, Chelaru I., Chelaru A-L. Străinii în România. Regim juridic. București: Editura Universul Juridic, 2016, p. 273-277.

evita retrimiteră²⁰) și cu respectarea limitelor impuse de lege. Altfel spus, pentru condițiile de fond ale actului juridic, părțile (autorul actului) nu sunt ținute de un set de variante oferite de legiuitor, așa cum se întâmplă, de exemplu, la alegerea legii pentru reglementarea regimului matrimonial sau la alegerea legii aplicabile divorțului.

Opțiunea de desemnare a legii aplicabile condițiilor de fond are ca fundament principiul autonomiei de voință. În dreptul internațional privat, acest principiu este cunoscut sub denumirea *lex voluntatis*. Părțile au deschisă calea de a stabili atât conținutul actului (în limitele îngăduite de lege), cât și *lex causae* (norma de drept material) care va governa actul juridic²¹.

§ 5. Modalități de identificare a *lex causae*

5.1. Determinarea subiectivă a legii aplicabile actului juridic

Așa cum ne-a obișnuit, legiuitorul noului Cod civil român valorifică autonomia de voință a părților (autorului), reglementând actul juridic ce concretizează alegerea legii. Opțiunea pentru o anumită lege este detaliată sub aspectul modalității de încheiere, întinderii efectelor (la întregul act sau la o parte din acesta), precum și în ce privește modificarea alegerii.

Precizări:

1. Care este consecința determinării subiective a legii aplicabile actului juridic, pentru părți și pentru autoritatea chemată să tranșeze litigiul generat de act? Efectuată în limitele imperative ale legii (ordine publică de drept internațional privat) *legea aplicabilă dobândește forță obligatorie*, atât pentru părți sau autor, cât și pentru instanța de judecată sau pentru instanța arbitrală. Autorii alegerii sunt ținuți de clauza *de*

²⁰ Retrimiteră este provocată de conflictul negativ (conflict în spațiu) între normele conflictuale din sistemele de drept în concurs. Apare evident, așadar, ca legea străină competentă să nu includă și normele ei conflictuale, atunci când părțile au ales legea străină pentru actul lor juridic (a se vedea, Deleanu S. Drept internațional privat. Partea generală. București Editura Universul Juridic, 2013, p. 114, p. 126).

²¹ Principiul autonomiei de voință a fost formulat de Charles Dumoulin, fiind prilejuit de soluționarea unei chestiuni de regim matrimonial. De la convenția matrimonială, autonomia de voință a fost extinsă la toate contractele, fiind dezvoltată, în plus, pentru bunuri și pentru succesiuni (Macovei I. Drept internațional privat. În reglementarea noului Cod civil și de procedură civilă. București: Editura C.H. Beck, 2011, p. 195-197).

electio juris conform principiului *pacta sunt servanda*.

2. *Alegerea legii actului juridic este pentru părți o facultate, nu o obligație*. Consecința nealegerii legii constă în declanșarea operațiunii determinării obiective a legii, conform criteriilor de localizare prevăzute de lege. Localizarea obiectivă este o operațiune care își găsește locul și în ipoteza în care clauza de alegere a legii aplicabile este considerată nevalabilă²².

5.1.1. Alegerea legii aplicabile actului unilateral

Autorul actului unilateral alege legea aplicabilă acestuia, în aceleași condiții ca și părțile contractante. Opțiunea pentru o anumită lege aplicabilă trebuie să îmbrace formele menționate expres de lege. Astfel, actul unilateral se va supune legii care a fost direct desemnată de autor (prin indicarea acesteia) sau legii care, indirect, rezultă „neîndoelnic” din cuprinsul actului ori din circumstanțe (art. 2637 alin. 2 C. civ.).

Autorul alege legea aplicabilă integralității actului sau numai unei părți din acesta. Alegerea poate fi modificată cu efect retroactiv. La fel ca în cazul contractului, modificarea legii alese pentru actul unilateral nu va putea infirma validitatea actului și nici nu va putea să aducă atingere drepturilor dobândite de terți. În cazul actului unilateral, modificarea legii aplicabile constă tot într-o manifestare unilaterală a voinței autorului actului, în sensul de a face aplicabilă o altă lege decât cea inițial desemnată (art. 2637 alin. 3 și 4 C. civ.).

5.1.2. Alegerea legii aplicabile contractului

Lex actus este finalitatea procesului de deliberare cu privire la legea pe care autorul sau părțile o consideră a fi cea mai potrivit actului juridic. Textele legale pe care se întemeiază alegerea sunt aceleași ca pentru actul unilateral (alineatele 2-4 ale art. 2637 C. civ.). Părțile pot alege legea aplicabilă, în principiu, anterior ivirii litigiului sau până la momentul începerii dezbaterilor în fond²³.

Alegerea expresă a legii aplicabile

²² Sitaru D.-Al. Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială – Normele conflictuale în diferite ramuri și instituții ale dreptului privat. București: Editura C.H. Beck, 2013, p. 353.

²³ Ungureanu O., Jugastru C., Circa A. Manual de drept internațional privat. *Op. cit.*, p. 181; Sitaru D.-Al. Drept internațional privat. *Op. cit.*, p. 344.

Desemnarea legii aplicabile contractului trebuie să fie expresă ori să rezulte fără dubiu din conținutul contractului sau din circumstanțe. Libertatea de alegere aparține părților și poate să îmbrace mai multe forme. Legea aplicabilă poate fi desemnată, într-o primă modalitate, printr-o clauză inserată contractual (care poartă denumirea de „clauză de alegere a legii aplicabile”, *pactum de lege utenda*, „convenție de alegere a legii aplicabile” sau *clauză de electio juris*). O altă modalitate de desemnare a legii aplicabile contractului este reprezentată de întocmirea unui înscris distinct de contractul propriu-zis și care are regimul actului juridic accesoriu contractului principal.

În ambele variante, înțelegerea părților privind legea aplicabilă este, ea însăși, o convenție. Legea nu interzice ca, dacă părțile doresc, *pactum de lege utenda* sau convenția de alegere a legii aplicabile să fie supuse unei legi diferite de legea care guvernează contractul. Dacă părțile au înțeles să aplice o altă lege clauzei de alegere a legii aplicabile, organul jurisdicțional va aprecia valabilitatea clauzei în funcție de legea respectivă.

Alegerea indirectă a legii aplicabile

Dacă legea aplicabilă nu este expres menționată, ea poate să rezulte indirect fie din cuprinsul contractului, fie din circumstanțe. Organul de jurisdicție va aprecia voința tacită a părților după indicii subiective, ca de pildă, trimiterea făcută de părți la contracte-tip, la uzanțe aplicabile într-o anumită țară ori într-un anumit mediu profesional; utilizarea de către părți în contract a unor instituții juridice care sunt reglementate într-un anumit sistem de drept²⁴. Sau, ar putea fi avută în vedere, după modelul Regulamentului Roma I, preferința părților pentru instanțele dintr-un anumit stat. Clauza de alegere a jurisdicției, de pildă, poate constitui un indiciu de interpretare a voinței părților, în sensul alegerii legii statului respectiv pentru a fi aplicată contractului. Alegerea legii aplicabile contractului privește fie întregul contract, fie unele dintre clauzele acestuia.

Modificarea legii aplicabile este posibilă numai ulterior încheierii contractului. Efectele modificării sunt retroactive, însă retroactivitatea nu poate să conducă la infirmarea valabilității formei contractului și nici nu poate aduce

atingere drepturilor dobândite între timp de terți. Posibilitatea părților de a modifica alegerea legii aplicabile contractului pe care l-au încheiat este o altă formă de manifestare a autonomiei de voință în raporturile cu element de extraneitate.

*Alegerea parțială a legii aplicabile*²⁵

O notă aparte este tendința – permisă – de a supune contractul unor legi naționale diferite, chiar prin voința părților. Nu numai că părțile au libertatea de a desemna dreptul substanțial pe care îl preferă, dar au și posibilitatea de a aloca legi diferite, pentru părți (clauze) diferite ale contractului. Această „dezmembrare” a actului juridic implică un multiplu de opțiuni – dacă și în măsura în care legea permite acest lucru. Dreptul francez dezbate această operațiune pe care o numește *dépeçage* (legi diferite pentru clauze diferite din contract). Punctul de plecare este dispoziția legală potrivit căreia părțile au posibilitatea de a alege legea aplicabilă totalității sau doar unei părți din contractul lor. Prevederea este prezentă în Roma I (art. 3 alin. 1) și, de asemenea, este preluată în unele sisteme naționale de drept internațional privat (Codul civil român, art. 2637 alin. 3). Doctrina a menționat că dispoziția legală ar putea fi interpretată ca posibilitate de a alege legi distincte pentru clauzele contractuale și, în același timp, de a păstra o parte a actului fără să fie desemnată legea aplicabilă. În acest din urmă caz, operațiunea desemnării *lex causae* este parțială.

5.1.3. Limitele alegerii legii cauzei

Atât pentru acte unilaterale, cât și pentru contracte, libertatea de a opta pentru un sistem de drept aplicabil este îngrădită de situațiile menționate la art. 2564 C. civ.

Alineatul 1 al art. 2564 C. civ. trimite la cele două cauze generale ce înlătură legea străină: ordinea publică și frauda la lege. **Ordinea publică de drept internațional privat** este un concept cu conținut variabil în timp și spațiu, raportat constant la valorile actuale ale statului forului. Absența unei definiții exacte și exhaustive a noțiunii de „ordine publică de drept internațional privat” implică aprecierea *in concreto*, ori de câte ori se invocă excepția de ordine publică. Textul Codului civil român ghidează evaluarea, menționând că încălcarea ordinii publice române este prezentă atunci când aplicarea legii străine ar conduce la un rezultat

²⁴ Ungureanu O., Juguștru C., Circa A. Manual de drept internațional privat. *Op. cit.*, p. 181.

²⁵ A se vedea, pentru aceste probleme, Audit B., L. d'Avout. *Droit international privé. Op. cit.*, p. 811-813.

incompatibil cu principiile fundamentale ale dreptului român sau ale dreptului european și cu drepturile fundamentale ale omului. Incompatibilitatea legii aplicabile cu valorile fundamentale ale ordinii de drept internațional privat a forului este urmată de înlăturarea legii străine competente și de substituirea acesteia cu legea forului.

Eludarea legii normal competente (frauda la lege) este a doua ipoteză în care alegerea părților devine inefficientă. Dacă legea aleasă de părți (autor) a devenit competentă prin fraudă (ceea ce presupune utilizarea unor mijloace licite pentru a obține un rezultat ilicit), ea va fi îndepărtată. Pentru invocarea cu succes a fraudei trebuie făcută dovada elementului obiectiv și a celui intențional, prin orice mijloc de probă permis de lege. Evaluarea circumstanțelor cauzei, pentru a verifica dacă există fraudă, este o chestiune delicată. Simplul fapt că nu pot fi identificate indicii obiective ale legăturii act juridic-lege aleasă pentru actul juridic, nu înseamnă automat că suntem în prezența fraudei la lege și nu trebuie să se ajungă la concluzia nevalabilității alegerii. Părțile procedează la alegere după criterii (obiective sau subiective) care nu credem că sunt cenzurabile în materia actului juridic, cât timp legea nu ridică interdicții. Actul juridic, care este produsul (prin excelență) al voinței, trebuie să permită deplina manifestare a acesteia, cu respectarea ordinii publice de drept internațional privat. Câtă vreme părțile acționează de bună-credință și nu există dovada fraudei, indiciile subiective trebuie acceptate, chiar dacă acestea plasează legea aplicabilă la o distanță mare de actul juridic sau chiar atunci când între act și legea aleasă nu este nici o legătură.

A treia situație care comportă discuție este cea în care raportul juridic are o legătură prea îndepărtată cu legea care a făcut obiectul alegerii. Dreptul român prevede, ca și cauză de neaplicare a legii străine, împrejurarea că, „datorită circumstanțelor cauzei”, raportul juridic are o legătură foarte îndepărtată cu legea aleasă. În această ipoteză, regula este că legea cauzei, determinată în modul arătat, se înlătură.

În materia actului juridic se va aplica însă *exceptia*, care permite aplicarea legii respective, chiar dacă legătura acesteia cu raportul juridic este foarte îndepărtată. Textul Codului civil conține corectivul necesar, în sensul că dispoziția precitată nu se aplică în cazul în care părțile au procedat, ele însele, la alegerea legii aplicabile

(art. 2565 C. civ.). Excepția își găsește locul în cazul actului juridic cu element de extraneitate. Părțile valorifică, pe de o parte, libertatea de a opta pentru legea aplicabilă contractului (autorul pentru legea aplicabilă manifestării unilaterale de voință). Pe de altă parte, previzibilitatea este literă și spirit în raporturile contractuale și justifică alegerea sistemului de drept optim pentru actul juridic (chiar dacă legea ar avea o legătură îndepărtată cu actul sau nu ar avea nici o legătură cu acesta).

Desemnarea unei legi care nu are legătură cu actul se departajează net de fraudarea legii în raporturile contractuale cu element străin. Dacă elementele fraudei sunt prezente, legea aleasă va fi înlăturată de la aplicare. Nu este un paradox a afirma – simultan – consacrarea autonomiei de voință și interdicția fraudei. Dreptul european, de pildă, conține o serie de limitări ce exemplifică situații în care părțile actului juridic sunt oprite să stipuleze altfel decât prescrie legea. În măsura în care norma juridică obligă la alegerea legii din variantele expres arătate, părțile sunt ținute să respecte setul de opțiuni. De regulă, limitele sunt impuse prin norme imperative, de ordine publică, instituite în scop de protecție a uneia dintre părți (contractul de consum, *business to consumer*).

5.2. Determinarea obiectivă a legii aplicabile actului juridic

Libertatea de voință oferă autorilor actului juridic posibilitatea de a desemna legea aplicabilă actului juridic. Întotdeauna, în caz de alegere, este vorba despre normele dreptului material din sistemul de drept desemnat. În mod natural, dispozițiile de drept internațional privat nu sunt luate în calcul; în caz contrar, există riscul neaplicării legii desemnate, dacă trimiterea (sau retrimiterile) vizează dreptul altui stat.

Absența opțiunii pentru un sistem de drept presupune oferirea unor **criterii obiective de localizare** a actului juridic. Aceste criterii se cer reglementate de așa manieră încât, în orice situație, actul să poată fi pus în relație cu o lege aplicabilă. Având în vedere că raporturile juridice se leagă în afara granițelor naționale ale statelor, iar elementul de extraneitate atrage incidența a două sau mai multe sisteme juridice, este imperativă determinarea legii actului juridic.

Legiitorul român recurge, inspirat, la două criterii de localizare, care permit în orice ipoteză, identificarea *lex causae*.

Primul element de legătură conduce la **legea statului cu care actul juridic are cele mai**

strânse legături. „Cele mai strânse legături” funcționează cu legea statului în care debitorul prestației caracteristice are reședința obișnuită, fondul de comerț sau sediul social. Aceste puncte de legătură sunt calificate drept prezumții de localizare²⁶. Dacă părțile (autorul) nu au recurs la alegerea legii, se prezumă că cele mai strânse legături există cu legea statului unde persoanele fizice și juridice au, după caz, locuința principală, *de facto*, sediul social sau fondul de comerț.

Reședința obișnuită se află în statul unde persoana fizică își are locuința principală, chiar dacă nu a îndeplinit formalitățile legale de înregistrare. Art. 2570 alin. 2 C. civ. arată în ce modalitate se determină caracterul principal al locuinței. Reședința obișnuită este locuința principală (adică locuința aflată pe teritoriul statului cu care persoana întreține legături durabile sau cu care are intenția de a stabili astfel de legături), chiar dacă nu sunt îndeplinite formele legale pentru înregistrarea acesteia. Ea apare ca centru principal al activităților persoanei, „inima” intereselor acesteia, locul unde persoana se găsește în majoritatea timpului, indiferent de absențele ocazionate de profesie, concedii, vizite, tratamente medicale etc. Asemenea absențe sunt, de obicei, de scurtă durată și nu afectează caracterul durabil ce conferă reședinței caracter de locuință principală. Ceea ce este relevant este ca instalarea materială, efectivă, în locuință să fie dublată de stabilitate.

Actualitatea normativă și jurisprudențială internațională consacră reședința obișnuită ca noțiune de fapt, ceea ce facilitează determinarea sa practică. Domiciliul, în schimb, necesită îndeplinirea formalităților legale pentru a fi evidențiat în documentele prevăzute de lege. Să menționăm și faptul că practica utilizează, pentru definirea reședinței obișnuite, ideea de loc unde cel interesat și-a fixat centrul permanent și obișnuit (uzual) al intereselor sale²⁷. Așa cum menționam cu un alt prilej, această optică legislativă este modernă și adaptată dinamismului ce caracterizează relațiile internaționale. Practica a dovedit că un punct de legătură concretizat într-o noțiune de drept este relativ dificil de administrat, așa încât, în spiritul unei binevenite

²⁶ Audit B., L. d'Avout. *Droit international privé. Op. cit.*, p. 816.

²⁷ Curtea de casație franceză, prima cameră civilă, hotărârea din 14 decembrie 2005, comentată în Courbe P., Jault-Seske F. *Droit international privé. Panorama 2005*. Dans: *Recueil Dalloz*, 2006, p. 1495 și urm.

flexibilități și adaptări normative, actualul Cod civil român a consacrat noțiunea de reședință obișnuită. Este, considerăm, un gest legislativ pozitiv, menit să ofere fluiditate relațiilor juridice private transfrontaliere²⁸.

Pentru persoana morală, reședința obișnuită este în statul pe al cărui teritoriu se găsește stabilimentul principal, adică administrația sa centrală (art. 2570 alin. 3 C. civ.). Dreptul român, deși califică reședința obișnuită a persoanei juridice, nu conține norme conflictuale în care să o utilizeze ca și element de legătură.

Sediul social este atributul obligatoriu de identificare și de localizare în spațiu²⁹, el îndeplinind pentru persoana morală, funcțiile pe care le îndeplinește domiciliul pentru persoana fizică. În conflictele de legi, calificarea sediului social, ca punct de legătură ce conferă naționalitatea persoanei juridice, este secundată de precizarea referitoare la sediul real. Atunci când persoana juridică are sedii în mai multe state, are relevanță sediul real, adică locul unde se află centrul principal de conducere și gestiune a activității statutare, chiar dacă deciziile sunt luate conform directivelor transmise de acționari sau asociați din alte state (art. 2571 alin. 1 și 2 C. civ.).

Fondul de comerț este punct de legătură pentru condițiile de fond ale actului juridic, în măsura în care se apelează la legea cu care actul juridic întreține cele mai strânse legături și atunci când debitorul prestației caracteristice este un comerciant. Potrivit art. 2638 C. civ., în lipsa unei legi alese de părți, se va aplica legea statului cu care actul juridic are cele mai strânse legături. Se consideră că există atare legături cu legea statului în care debitorul prestației caracteristice are, la data încheierii actului, după caz, reședința obișnuită, fondul de comerț sau sediul social.

Al doilea punct de legătură îl constituie **locul încheierii actului juridic**. Este un criteriu ce nu ridică dificultăți de determinare, permițând localizarea operațiunii de perfectare a actului pe

²⁸ A se vedea, Leș I. (coord.), Jugastru C., Lozneau V., Circa A., Hurubă E., ș.a. *Tratat de drept procesual civil. Volumul II. Căile de atac. Procedurile speciale. Executarea silită. Procesul civil internațional. Conform Codului de procedură civilă republicat*. București: Editura Universul Juridic, 2015, p. 759, p. 764-767.

²⁹ Pentru dezvoltări privind sediul persoanei juridice, Reghini I., Diaconescu Ș. *Persoana juridică – subiect al raporturilor de drept civil*. În: Reghini I., Diaconescu Ș., Vasilescu P. *Introducere în dreptul civil. Op. cit.*, p. 340-341.

teritoriul unui stat anume, a cărui lege se va aplica.

§ 6. Legea aplicabilă condițiilor de formă ale actului juridic

Odată ce legea este determinată pentru fondul actului juridic, ea se va aplica și formei acestuia. Alternativ, Codul pune la dispoziția părților (autorului) o serie de **opțiuni** care vizează:

a. *legea locului întocmirii actului*. *Lex loci actus* este una dintre regulile consacrate în reglementările anterioare Codului civil intrat în vigoare în anul 2011. Vechiul Cod civil (adoptat în 1804) a prevăzut-o ca unică dispoziție în materia formei („Forma exterioară a actelor este supusă legilor țării în care se face actul” – art. 2 alin. 3), iar Legea nr. 105/1992 privind reglementarea raporturilor de drept internațional privat a inclus, de asemenea, această variantă de alegere. Legea locului întocmirii actului juridic se înscrie pe linia opțiunilor legiuitorului național, pentru mai multe rațiuni: se prezumă că părțile cunosc cel mai bine legea din statul în care încheie actul; statul forului gestionează, prin prevederile dreptului său substanțial, încheierea tuturor actelor juridice pe teritoriul propriu³⁰. Totuși, prezența mai multor variante de alegere a legii formei actului juridic este grăitoare pentru faptul că rolul acestei norme de conflict s-a redus considerabil în dreptul internațional privat actual.

Calificarea „locului încheierii contractului”, atunci când dreptul român se aplică în calitate de *lex fori*, urmează prevederile dreptului substanțial (art. 1186, art. 1326 alin. 3 C. civ.)³¹. Astfel, contractul se consideră încheiat în locul în care acceptarea ajunge la ofertant, chiar dacă acesta nu ia cunoștință de ea din motive care nu îi sunt imputabile; actul unilateral supus comunicării produce efecte la momentul (și la locul) în care comunicarea ajunge la destinatar.

b. *legea cetățeniei* sau *legea reședinței obișnuite* a persoanei care l-a întocmit. Cele două elemente de legătură sunt alternative. Persoanele fizice lipsite de cetățenie (apatride) recurg la legea statului reședinței lor obișnuite. În caz de cetățenie multiplă, ambele puncte de legătură au

relevanță: „Dacă persoana are mai multe cetățenii, se aplică legea aceluia dintre state a cărei cetățenie o are și de care este cel mai strâns legată, în special prin reședința sa obișnuită” – art. 2568 alin. 2 C. civ.

c. legea aplicabilă potrivit dreptului internațional privat al autorității care examinează validitatea actului. Dreptul aplicabil în acest caz poartă denumirea *lex auctoris*.

Într-o singură ipoteză, nu este posibilitate de alegere. Dacă legea aplicabilă fondului impune, sub constrângerea nulității, o formă solemnă a actului, niciuna dintre legile menționate nu poate înlătura această cerință, indiferent de locul întocmirii actului (art. 2639 alin. 3 C. civ.). De exemplu, dreptul român reglementează solemnitatea donației³² și instituie sancțiunea nulității absolute pentru încălcarea acestei cerințe de formă. Dispoziția este de **ordine publică**.

§ 7. Concluzii

Reglementarea de drept internațional privat român a actului juridic îmbină elementele de tradiție cu tendințele consacrate în actele normative ce conțin norme unificate în materie. Linia autonomiei de voință este păstrată și este îmbogățită cu opțiuni multiple în privința posibilității de alegere a legii aplicabile formei actului și cu consacrarea unor puncte de legătură moderne și flexibile (cum este reședința obișnuită). De altfel, actuala reglementare a Codului civil este o mărturie a valorificării depline a principiilor dreptului privat cu element extraneu, *lex voluntatis* fiind una dintre formele speciale de expresie a autonomiei de voință în domeniul actelor juridice.

Bibliografie / Bibliography:

1. Aniței N.C. Lecții de drept internațional privat român. Iași: Editura Lumen, 2015. 121 p.
2. Audit B. Avout L. (de) Droit international privé, septième édition refondue. Paris: Economica, 2013. 1140 p.
3. Chelaru I., Chelaru A.-L. Străinii în România. Regim juridic. București: Editura Universul Juridic, 2016. 500 p.
4. Codrea C. Donația în dreptul european. Aspecte de drept comparat. București: Editura Universul Juridic, 2016. 268 p.

³⁰ D.-Al. Sitaru, Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială – Normele conflictuale în diferite ramuri și instituții ale dreptului privat. *Op. cit.*, p. 411.

³¹ Pentru o expunere a problematicii aferente locului încheierii actului juridic, a se vedea, L. Pop, I.-F. Popa, S.I. Vidu, Tratat elementar de drept civil. Obligațiile, Editura Universul Juridic, București, 2012, p. 120-122; Ph. Malaurie, L. Aynès, Ph. Stoffel-Munck, Les obligations, Defrénois, Paris, 2009, p. 246-248.

³² Nu sunt supuse obligativității formei autentice donațiile indirecte, donațiile deghețate și darurile manuale (art. 1011 alin. 2 C. civ.). Cu privire la forma ad validitatem a contractului de donație, a se vedea, C. Codrea, Donația în dreptul european. Aspecte de drept comparat, Editura Universul Juridic, București, 2016, p. 153-154.

5. Courbe P., Jault-Seseke F. Droit international privé. Panorama 2005. Dans: Recueil Dalloz, 2006. Panor. 1497.
6. Deleanu I. Ficțiunile juridice. București: Editura All Beck, 2005. 512 p.
7. Deleanu S. Drept internațional privat. Partea generală. București: Editura Universul Juridic, 2013, p. 114, p. 126.
8. Dogaru I., Drăghici P. Bazele dreptului civil. Volumul III. Teoria generală a obligațiilor. București: Editura C.H. Beck, 2009. 704 p.
9. Florian E. Regimul primar. În: Liber Amicorum Liviu Pop. Reforma dreptului privat român în contextul federalismului juridic European. București: Editura Universul Juridic, 2015.
10. Juguștru C. Teoria generală a obligațiilor. Sibiu: Editura Astra Museum, 2015. 368 p.
11. Leș I. (coord.), Juguștru C., Lozneau V., Circa A., Hurubă E., Spinei S., Tratat de drept procesual civil. Volumul II. Căile de atac. Procedurile speciale. Executarea silită. Procesul civil internațional. Conform Codului de procedură civilă republicat. București: Editura Universul Juridic, 2015. 1064.
12. Malaurie Ph., Aynès L., Stoffel-Munck Ph. Les obligations. Paris: Defrénois, 2009. 912 p.
13. Mayer F.C. Despre ordini juridice, dreptul Uniunii Europene și judecătorul constituțional național. În: Revista Română de Drept European. 2016, nr. 1.
14. Pop L., Popa I.-F., Vidu S.I., Tratat elementar de drept civil. Obligațiile. București: Editura Universul Juridic, 2012. 889 p.
15. Reghini I., Diaconescu Ș., Vasilescu P. Introducere în dreptul civil. București: Editura Hamangiu, 2013. 775 p.
16. Selișteanu C.C. Internetul ascuns și contractul în formă electronică. În: Revista Română de Drept Privat. 2016, nr. 2.
17. Sitaru D.-Al. Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială – Normele conflictuale în diferite ramuri și instituții ale dreptului privat. București: Editura C.H. Beck, 2013. 776 p.
18. Ungureanu O., Juguștru C., Circa A. Manual de drept internațional privat. București: Editura Hamangiu, 2008. 361 p.
19. Ungureanu O., Munteanu C. Drept civil. Partea generală, în reglementarea noului Cod civil. București: Editura Universul Juridic, 2013. 385 p.
20. Vasilescu P., Relativitatea actului juridic civil. Repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat. București: Editura Hamangiu, 2008. 384 p.

Copyright©JUGASTRU Călina, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga”,
Sibiu, Calea Dumbăvii nr. 34.

E-mail: jugastrucalina@gmail.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 540-548.

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

Submitted: 15. 04. 2016 | Accepted: 15.11. 2016 | Published: 22.11. 2016

**COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ**

**РОССИЙСКО-КИТАЙСКО-МОНГОЛЬСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО
И ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИИ¹**

**THE RUSSIAN-CHINESE-MONGOLIAN COOPERATION
AND ENVIRONMENTAL ISSUES**

**COOPERAREA RUSO-CHINEZĂ-MONGOLĂ
ȘI PROBLEMELE DE MEDIU**

BOIKOVA Elena / BOYKOVA Elena / БОЙКОВА Елена*

ABSTRACT:

**THE RUSSIAN-CHINESE-MONGOLIAN COOPERATION
AND ENVIRONMENTAL ISSUES**

Environmental security is a set of natural, social and other conditions for safe life and work located in the territory's population. Under the environmental safety is a state of protection of the environment and the vital environmental interests of people from the possible negative effects of economic and other activities, emergencies and their consequences. In the broadest sense is the ability to confront threats to life, health, prosperity, fundamental human rights, livelihoods, and social order.

Until recently, cooperation between Russia, China and Mongolia in the field of ecology was carried out mainly on a bilateral basis. But now it is clear that to solve conservation environmental problem in a particular State or even within the system of relations between the two states, especially in the framework of this project as an economic corridor, it is impossible. Therefore, environmental issues are often one of the first places in regional relations, that is actually going on "greening" of international relations.

Russia, China and Mongolia share common interests in preserving the natural environment of the region and the sharing of natural resources. Approaches to solving this problem, they may be different, depending on national interests. However, the absence of insoluble contradictions gives hope that by joining forces, in the long term they can get closer to its solution, and make a significant contribution to strengthening environmental security in Northeast Asia.

Keywords: *ecological safety, the natural environment of the North-East Asia, Northeast Asia, Russia, China, Mongolia.*

JEL Classification: F29, K33

¹ Исследование выполнено при финансовой поддержке РФФИ, проект № 15-21-03008 «Энциклопедия российско-монгольских отношений».

* **BOIKOVA Elena** – Doctor în istorie, Cercetător științific principal în cadrul Departamentului Coreea și Mongolia, Institutul de Studii Orientale, Academia Rusă de Științe (Moscova, Federația Rusă). / **BOYKOVA Elena** – PhD in History, Senior researcher in the Department of Korea and Mongolia of the Institute of Oriental Studies, Russian Academy of Sciences (Moscow, Russian Federation). / **БОЙКОВА Елена Владимировна** - Кандидат исторических наук, старший научный сотрудник Отдела Кореи и Монголии Института востоковедения РАН (Москва, Российская Федерация).

REZUMAT:
COOPERAREA RUSO-CHINEZĂ-MONGOLĂ
ȘI PROBLEMELE DE MEDIU

Securitatea mediului este un set de condiții naturale, sociale și de altă natură, care asigură condiții de siguranță și de muncă pentru populația situată în teritoriu. Siguranța mediului este o stare de protecție a mediului și a intereselor vitale de mediu ale oamenilor privitor la posibilele efecte negative ale activităților economice și de altă natură, situații de urgență și a consecințelor acestora. În sensul cel mai larg - este abilitatea de a se confrunta amenințărilor la adresa vieții, sănătății, prosperității, drepturilor fundamentale ale omului, mijloacelor de trai, și ordinii sociale.

Până nu demult, cooperarea dintre Rusia, China și Mongolia în domeniul ecologiei era realizată, la general, pe o bază bilaterală. Dar acum este clar că, pentru a rezolva problema de conservare a mediului într-un anumit stat sau chiar în cadrul sistemului relațiilor dintre două state, în special în cadrul unui asemenea proiect, cum ar fi „Coridorul economic”, este imposibil. Prin urmare, problemele de mediu sunt de multe ori plasate pe unul dintre primele locuri în relațiile regionale, chestie care, de fapt, generează „ecologizarea” relațiilor internaționale.

Rusia, China și Mongolia au interese comune în conservarea mediului natural al regiunii și utilizarea în comun a resurselor naturale. Abordările pentru rezolvarea acestei probleme pot fi diferite, în funcție de interesele naționale. Cu toate acestea, absența unor contradicții insolubile dă speranța că prin unirea forțelor, pe termen lung, acestea pot ajunge mai aproape de soluția sa, și să contribuie în mod semnificativ la consolidarea securității mediului în Nord-estul Asiei.

Cuvinte cheie: siguranță ecologică, mediul natural al Asiei de Nord-Est, Asia de Nord-Est, Rusia, China, Mongolia.

JEL Classification: F29, K33

CZU: 327.39

РЕЗЮМЕ:
РОССИЙСКО-КИТАЙСКО-МОНГОЛЬСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО
И ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИИ

Экологическая безопасность представляет собой совокупность природных, социальных и иных условий, обеспечивающих безопасную жизнь и деятельность находящегося на данной территории населения. Под экологической безопасностью понимается состояние защищенности природной среды и жизненно важных экологических интересов человека от возможного негативного воздействия хозяйственной и иной деятельности, чрезвычайных ситуаций, их последствий. В широком смысле – это способность противостоять угрозам в отношении жизни, здоровья, благополучия, основных прав человека, источников жизнеобеспечения, а также социального порядка.

До недавнего времени сотрудничество между Россией, Китаем и Монголией в сфере экологии осуществлялось главным образом на двусторонней основе. Однако сейчас уже ясно, что решить проблему сохранения окружающей среды в отдельно взятом государстве или даже в рамках системы взаимоотношений двух государств, особенно в рамках такого проекта как Экономический коридор, невозможно. Поэтому вопросы экологии чаще выходят на одно из первых мест в региональных отношениях, то есть фактически происходит «экологизация» международных отношений.

Россия, Китай и Монголия объединены общими интересами в сохранении природной среды региона и совместном использовании природных ресурсов. Подходы к решению этой проблемы у них могут быть различными, в зависимости от национальных интересов. Однако отсутствие неразрешимых противоречий дает надежду, что, объединив усилия, в перспективе они могут приблизиться к ее решению и внести весомый вклад в укрепление экологической безопасности в Северо-Восточной Азии.

Ключевые слова: экологическая безопасность, Северо-Восточная Азия (СВА), природная среда, Россия, Китай, Монголия.

JEL Classification: F29, K33

УДК: 327.39

В эпоху постоянно углубляющихся взаимосвязей и взаимозависимости между странами экологическая безопасность стала неотъемлемым элементом человеческого сознания. Экологическая политика становится принципиально важным, жизненно необходимым направлением деятельности большинства государств.

Осознание того, что глобальные экологические проблемы невозможно решить усилиями только одной страны способствует пересмотру приоритетов внешнеполитической деятельности многих государств. Вопросы экологии все чаще выходят на одно из первых мест в международных отношениях, то есть фактически происходит их «экологизация».

Глобальный характер проблем охраны окружающей среды определяет необходимость их решения и на международном, и на региональном уровне. Взаимодействие общества и природы является важнейшим вопросом политического и социально-экономического формирования общественной среды.

В разрешении современных проблем экологии весьма существенная роль принадлежит политике. С одной стороны – это заинтересованность государства в развитии национальной экономики и соответственно влияние этого процесса на экологию, с другой – региональные интересы, а с третьей – глобализация, все более усиливающаяся в последнее время.

Политические отношения могут внутренними и внешними. Внутренние политические отношения строятся между государством и обществом, между классами, группами, индивидуумом и обществом. Внешние политические отношения возникают в процессе взаимодействия государств. Характерной чертой современного развития является присутствие вопросов экологии и во внутривнутриполитических, и во внешнеполитических отношениях.

В свою очередь, функции государства в зависимости от того, в какой сфере общественной жизни они осуществляются, делятся на внутренние и внешние. К внутренним функциям относят, в частности, и экологическую. К внешним функциям, наряду с обороной страны и поддержанием мирового порядка, относят функцию сотрудничества с другими странами. Таким образом, учитывая возрастающую роль экологического аспекта во внешней политике государств, экологическую (внутреннюю) функцию можно соотнести с функцией международного сотрудничества (внешней).

Решение экологических проблем в комплексе отношений России, Китая и

Монголии становится вопросом первостепенной важности в связи с подписанием в июле 2015 г. в Уфе по итогам трехсторонней встречи Президентов России, Монголии и Председателя КНР в рамках саммитов ШОС и БРИКС Меморандума о взаимопонимании между тремя странами о разработке программы создания экономического коридора Россия – Китай – Монголия¹. В соответствии с подписанным на полях встречи в Уфе Меморандумом о взаимопонимании между Российской Федерацией, КНР и Монголией² стороны договорились создать Экономический коридор путем сопряжения Евразийского экономического союза и «Экономического пояса Шелкового пути», а также монгольской инициативы «Степной путь» для облегчения транзитных перевозок между сторонами, увеличения торгового оборота, обеспечения конкурентоспособности продукции, поощрения финансового и инвестиционного сотрудничества, обеспечения условий для развития и расширения процесса региональной экономической интеграции, реального экономического роста и совместного развития.

В сентябре 2015 г. началась разработка Программы по созданию Экономического коридора между тремя странами. В нее планируется включить, помимо мероприятий и направлений, касающихся торгово-экономического сотрудничества (развитие транспортной инфраструктуры и комплексной взаимосвязанности; улучшение условий торговли и перевозок; обустройство пограничных пунктов пропуска; совершенствование таможенного контроля; финансовая и инвестиционная сферы; энергетика; сельское хозяйство; туризм; гуманитарные обмены) вопросы экологии и охраны окружающей среды.

¹ Россия - Китай - Монголия подписали меморандум о разработке программы создания экономического коридора//Минэкономразвития России. М., 9 июля 2015 г. [On-line]:

<http://economy.gov.ru/minec/press/news/2015090706>.

(Дата посещения: 02.04.2016).

² Монголия, Китай и Россия на саммите в Уфе//Moscow Mongols. М., 10 июля 2015 г. [On-line]: <http://www.moscowmongols.com/2015/07/10/mongoliya-kitaj-i-rossiya-na-sammite-v-ufe.html>. (Дата посещения: 02.04.2016).

Реализация крупных хозяйственных проектов в приграничье трех стран неизбежно окажет влияние на экосистемы и хозяйство соседних государств. Поэтому чем более активным и разносторонним становится экономическое сотрудничество России, Монголии и Китая, тем более серьезно специалисты трех стран подходят к вопросам экологии.

Экологическая безопасность представляет собой совокупность природных, социальных и иных условий, обеспечивающих безопасную жизнь и деятельность находящегося на данной территории населения. Под экологической безопасностью понимается состояние защищенности природной среды и жизненно важных экологических интересов человека от возможного негативного воздействия хозяйственной и иной деятельности, чрезвычайных ситуаций, их последствий.

До недавнего времени сотрудничество между Россией, Китаем и Монголией в сфере экологии осуществлялось главным образом на двусторонней основе. Однако сейчас уже ясно, что решить проблему сохранения окружающей среды в отдельно взятом государстве или даже в рамках системы взаимоотношений только двух государств, особенно в ходе реализации такого проекта как Экономический коридор, невозможно.

Проблема экологической безопасности довольно остро стоит и в России, и в Китае, и в Монголии. В каждой стране эта проблема имеет свои особенности, однако принадлежность всех трех стран к одному региону – Северо-Восточной Азии (СВА) – создает возможности для формирования механизма многостороннего сотрудничества в этой сфере.

Задачей многостороннего сотрудничества в области природоохранной деятельности является регулирование воздействия человеческого сообщества на окружающую среду в целом и минимизация негативного воздействия на нее, учет взаимовлияния экологии и экономики, а также организация рационального природопользования. Все большую актуальность приобретает рассмотрение вопросов соотношения правового регулирования экономики с целью укрепления экологической безопасности и

приведения к единообразию экологических стандартов расположенных в регионе стран.

Необходимость осуществления постоянного контроля за состоянием и изменениями окружающей среды, как на национальном, так и на региональном уровне, осознается практически всеми государствами, что подразумевает заключение не только двусторонних, но и многосторонних соглашений по вопросам охраны окружающей среды.

Равноправное международное сотрудничество особенно важно для решения долгосрочных программ охраны природы, таких как защита атмосферного воздуха от загрязнения, мигрирующих через государственные границы птиц, млекопитающих, рыб, регулирование использования рек, пересекающих границы и др. Эти проблемы довольно остро стоят и в России, и в Китае, и в Монголии, и их решение становится неотложной задачей развития региона. С этой точки зрения важной задачей становится проведение совместных исследований с целью определения и оценки комплекса факторов экологической опасности.

Следует заметить, что на двустороннем уровне международное сотрудничество в регионе в сфере экологии развивается довольно успешно. Например, с 2007 г. Монголия и Япония сотрудничают в рамках Монголо-японского диалога министерств двух стран по охране окружающей среды. Цель диалога – обмен информацией и обсуждение направлений сотрудничества в этой области. В рамках диалога регулярно проводятся встречи, на которых обсуждаются вопросы политики двух стран в области охраны окружающей среды и конкретные меры, предпринимаемые ими в этом направлении, сотрудничество в области защиты от пыльных и песчаных бурь, опыт Монголии в создании природоохранных зон, проблемы изменения климата, развитие монголо-японского взаимодействия в области экотуризма и др. вопросы.

В апреле 2010 г. Республика Бурятия и Монголия подписали Договор о сотрудничестве в области окружающей среды и туризма. Документ предусматривает осуществление работ по предотвращению трансграничных лесостепных пожаров, а

также привлечению людских ресурсов, техники, технологий, коммуникационных связей для их тушения. Кроме того, в нем обговорены вопросы, касающиеся совместной переработки и использования древесных материалов, развития производства по выпуску топливных брикетов, создания центров по разведению саженцев лиственных и хвойных деревьев, осуществления государственного санитарно-эпидемиологического контроля реки Селенга и трансграничных водных объектов³.

С 2015 г. Россия и Монголия начали работу над совместной программой по охране алтайского горного барана аргали в трансграничной зоне двух стран. Задача программы – восстановление этого вида в регионе с целью воссоздания устойчивой дикой популяции. В сентябре того же года было подписано российско-монгольское межправительственное соглашение о создании трансграничной особо охраняемой природной территории (ООПТ) «Истоки Амура». В его состав включены Сохондинский государственный природный биосферный заповедник (Россия) и национальный парк «Онон-Бальдж» (Монголия).

Россия и Китай взаимодействуют в решении вопросов утилизации вредных отходов различных производств, ведут работу по отслеживанию угроз экологических катастроф. В 2006 г. Китай и Россия создали комитет по защите окружающей среды, что явилось нововведением в модели международного сотрудничества и стало шагом вперед в российско-китайском экологическом сотрудничестве⁴. В декабре 2014 г. был организован Экологический совет российско-китайского Комитета дружбы, мира и развития – межгосударственной неправительственной организации, созданной руководителями двух стран. Целью совета является содействие в установлении прямых

контактов между российскими и китайскими деловыми кругами и экспертными сообществами, оказание информационно-аналитического сопровождения и поддержка реализации двусторонних проектов в сфере экологии.

Развивается взаимодействие приамурских регионов в рамках российско-китайских контактов по вопросам предотвращения трансграничных загрязнений бассейнов рек Амур и Аргунь, сохранения биологического и ландшафтного разнообразия, экологического просвещения и сотрудничества особо охраняемых природных территорий.

Монголия и Китай сотрудничают в решении такой общей для двух стран экологической проблемы, как опустынивание, пыльные бури и их предотвращение. В феврале 2016 г. было принято решение о реализации проекта «Мониторинг и оценка пыльных бурь, состояния опустынивания в соседствующих регионах Монголии и Китая». Стоимость проекта – 600 тыс. долл., он реализуется за счет безвозмездной помощи правительства КНР⁵. Китай и Монголия также кооперируют свои усилия в области восстановления разнообразия растительности и рационального использования пастбищ.

В то же время, в двусторонних отношениях в области экологии существуют определенные проблемы. Например, остро стоит вопрос перевозки и хранения продукции химического производства, поступающей в Монголию из Китая. В этой ситуации ликвидация такой продукции, неиспользованной в горнорудной промышленности, становится проблемой, требующей неотложного решения. По состоянию на 2014 г., в компаниях Монголии хранились химические отходы с истекшим сроком хранения и не отвечающие требованиям качества. В частности, около 500 тонн таких отходов было у компании «Петрочайна дачин тамсаг» и около 300 тонн – у компании «Зонхэутиан»⁶.

В серьезную проблему, связанную с экологической безопасностью, превратился

³ Индустрия туризма в Байкальском регионе//Вестник ИА «Телеинформ». Иркутск, 20 апреля 2010 г. [On-line]: <http://i38.ru/baykalvip-1/industriya-turizma-v-baykalskom-regione-vestnik-ia-teleinform-ot-20-aprelya-2010-g>. (Дата посещения: 02.04.2016).

⁴ См.: Забровская Л.В. Проблемы охраны окружающей среды Северо-Восточного Китая. В: Общество и государство в Китае: XLII научная конференция. Ч. 2. М.: ИВ РАН, 2012.

⁵ Монголия поднимает вопрос о химических отходах китайских компаний в стране//ARD. Улан-Уде, 27 февраля 2016 г. [On-line]: <http://asiarussia.ru/news/11357/> (Дата посещения: 02.04.2016).

⁶ Там же.

вопрос, касающийся реализации проекта строительства Монголией нескольких ГЭС на р. Селенге. Именно то обстоятельство, что Селенга является трансграничной рекой, протекающей по территории и Монголии, и России, диктует необходимость согласования этого проекта. Проблема заключается в том, что строительство гидротехнических сооружений на реке Селенге и ее притоках в Монголии может усилить негативное влияние установившегося маловодного периода на уровень Байкала с дальнейшим ухудшением экологической ситуации. Российская сторона хотела бы решить вопрос об отмене строительства гидротехнических сооружений (гидроэлектростанций и плотин): ГЭС «Шурэн», плотин на реках Эгийн-гол, Тола, Дэлгэрмурен и Орхон. Понятно желание Монголии решить проблему дефицита электроэнергии в стране путем строительства этих ГЭС, однако возможные негативные последствия для России в случае реализации намеченных проектов очевидны.

В настоящее время реализация проекта строительства гидротехнических сооружений на р. Селенге заморожена, его финансирование прекращено. Россия смогла добиться положительных результатов в этом вопросе, подключив ряд международных организаций, которые взяли ситуацию под контроль. В частности, речь идет о Мировом банке, который в мае 2016 г. решил приостановить финансирование строительства ГЭС на Селенге и Орхоне. Под вопросом оказалось строительство Эгийнгольской ГЭС – в Китае решили не поддерживать этот проект из-за претензий со стороны России.

С целью решения вопросов, касающихся энергообеспечения Монголии, в настоящее время Россия рассматривает возможность газификации этой страны⁷.

Трехстороннее сотрудничество в решении экологических проблем пока развивается медленно, хотя определенные шаги в этом направлении делаются. Есть некоторые достижения в изучении природы региона и в

разработке предложений по ее сохранению в рамках российско-китайско-монгольского сотрудничества в Международном заповеднике «Даурия», который является примером природоохранного взаимодействия. Этот международный проект играет важную роль в сохранении природы Даурского экорегиона.

Заповедник «Даурия» – одна из немногих в мире трехсторонняя особо охраняемая природная территория, в которую входят российский заказник федерального значения «Цасучейский бор», китайская ООПТ заповедник «Далайнор» и монгольская ООПТ заповедник «Монгол Дагуур»⁸.

Одной из задач, стоящих перед заповедником «Даурия», является расширение входящей в него территории в каждой из трех стран, в том числе создание двусторонних трансграничных участков в пойме р. Аргунь и на оз. Буир-Нур. Не менее важной задачей, отвечающей месту и роли региона в сохранении биосферы планеты, является создание на базе «Даурии» единого трансграничного биосферного резервата, то есть единого водно-болотного угодья международного значения и единого участка всемирного природного наследия ЮНЕСКО⁹. Международную охраняемую территорию «Даурия» планируется включить во Всемирную сеть биосферных резерватов по программе ЮНЕСКО «Человек и биосфера» и в список Всемирного природного наследия, включающий российский заповедник «Даурский», монгольский заповедник «Монгол Дагуур» и китайский заповедник «Далайнор». Развивается сотрудничество ученых трех стран в форме теоретического обоснования и разработки вопросов, касающихся создания трансграничных особо охраняемых природных территорий, сохранения водных бассейнов, а также воспитания экологической культуры. Регулярно проводятся международные симпозиумы, конференции и семинары,

⁷ Совет Федерации рассматривает вопрос газификации Монголии//Информ Полис. Улан-Удэ, 3 октября 2016 г. [On-line]: <http://www.infpol.ru/news/society/119622-sovet-federatsii-rassmatrivaet-vopros-gazifikatsii-mongolii/>. (Дата посещения: 15.10.2016).

⁸ Международный заповедник «Даурия»: 10 лет сотрудничества. Чита, 2006.

⁹ Международный заповедник «Даурия»/WWF. М. [On-line]: www.wwf.ru/resources/news/article/2281. (Дата посещения: 02.04.2016).

посвященные вопросам охраны окружающей среды¹⁰.

Важнейшим условием для решения глобальных экологических проблем и обеспечения экологической безопасности экологи считают сокращение антропогенного воздействия на биосферу до уровня ее невозмущенного состояния. Однако реализовать эту задачу пока крайне затруднительно. В современных условиях подходы отдельных стран к экологическим проблемам могут существенно различаться, однако очевидно, что решение этих проблем в современном мире неотделимо от анализа социально-экономического развития стран. Внедрение в экономическую составляющую фактора экологической рациональности является самым значимым приоритетом экологической модернизации. А это предусматривает осуществление тесного межгосударственного сотрудничества и координации действий не только в области охраны окружающей среды, но и в социально-экономической и, отчасти, в политической сфере.

В силу естественного стремления государств отстаивать в первую очередь собственные национальные интересы, на первый план в сфере регионального сотрудничества, в том числе в СВА, выходит необходимость поиска точек соприкосновения по различным актуальным проблемам социально-экономического и политического развития стран региона. В то же время, существуют проблемы экологической безопасности, которые, как представляется, не должны вызывать серьезных противоречий у России, Китая и Монголии и могут стать темами для дальнейшего развития трехстороннего сотрудничества: сохранение естественных экосистем, растительного и животного мира; охрана редких и исчезающих видов растений и животных; охрана памятников природы; организация заповедников и резерватов; экологическое просвещение; предоставление помощи и консультации.

Актуальными в контексте трехстороннего и шире – регионального сотрудничества представляются следующие вопросы:

а) совершенствование нормативно-правовой базы природоохранного сотрудничества (например, необходимость разработки правовой основы для согласованного трехстороннего использования водных ресурсов бассейнов рек Аргунь, Онон, Керулен и совместного бассейнового управления с целью сохранения жизненно важных экосистем);

б) оптимизация совместного освоения и исследования природных ресурсов;

в) совместный мониторинг состояния трансграничных водных и наземных экосистем и миграций животных;

г) создание сети приграничных и трансграничных особо охраняемых природных территорий;

д) разработка и реализация совместных целевых программ изучения и сохранения редких видов животных и растений на осваиваемых территориях;

е) экологическое просвещение населения, в первую очередь проживающего на вовлеченных в проект территориях.

В ноябре 2005 г. произошла авария на нефтехимическом заводе на северо-востоке Китая (г. Цзилинь), в результате чего загрязнению подверглись воды рек Сунгари и Амур. Эта авария показала, как важно налаживать конструктивное взаимодействие в сфере охраны природы. На это событие отреагировали только власти Китая, Монголии и России, которых непосредственно коснулась экологическая катастрофа. Однако власти России и Монголии в силу разных обстоятельств не предприняли совместных с Китаем действий. Япония и Республика Корея были готовы оказать помощь пострадавшим районам, но не смогли это сделать, так как подобные действия не были оговорены в соответствующих двусторонних документах. В результате каждой из пострадавших в аварии сторон пришлось самостоятельно ликвидировать последствия катастрофы на своей территории, опираясь только на собственные возможности и ресурсы¹¹. В

¹⁰ Природоохранное сотрудничество в трансграничных экологических регионах: Россия – Китай – Монголия: сборник научных материалов. Вып. 1. Чита, 2010.

¹¹ Забровская Л.В. Проблемы охраны окружающей среды Северо-Восточного Китая. В: Общество и

декабре 2015 г. произошел взрыв на предприятии по производству пестицидов в г. Цзилинь (северо-восток Китая); его последствия также негативно сказались на экологической обстановке в регионе.

В каждой из трех стран – России, Китае и Монголии – существует природоохранное законодательство, содержащее юридические основы для сохранения природных ресурсов и среды обитания человека. В то же время представляется крайне важным ускорить работу по созданию общей правовой основы для углубления и расширения сотрудничества в природоохранной сфере. Особое значение приобретает выработка единых экологических норм и стандартов для стран СВА в связи с деградацией окружающей среды. Необходим эффективный и постоянно действующий механизм взаимодействия, поскольку его отсутствие приводит к неготовности стран региона действовать сообща в случае кризисных событий.

Сотрудничество России, Китая и Монголии в области решения проблем экологической безопасности можно рассматривать с двух точек зрения: с одной стороны, как возможность создания постоянно действующего механизма трехстороннего сотрудничества в рамках Шанхайской организации сотрудничества (ШОС), по сути, не обремененного проблемами политического характера и занимающегося только проблемами экологии, а с другой стороны – как систему оперативного взаимодействия (ликвидация последствий экологических катастроф в случае их возникновения) на трехстороннем и региональном уровне.

Говоря о роли гражданского общества в развитии взаимодействия стран СВА, важно уделить особое внимание вопросу, касающемуся деятельности образовательных учреждений, научных и общественных организаций в изучении и сохранении природы региона, в установлении и развитии приграничных и межрегиональных связей по вопросам сохранения живой природы трансграничья, раскрытию природоохранного потенциала всех заинтересованных сторон; нужна активная и конструктивная эколого-

просветительская деятельность особо охраняемых природных территорий.

Россия, Китай и Монголия объединены общими интересами в сохранении природной среды региона и совместном использовании природных ресурсов. Подходы к решению этой проблемы у них могут быть различными, в зависимости от национальных интересов. Однако отсутствие неразрешимых противоречий дает надежду, что, объединив усилия, в перспективе они могут приблизиться к ее решению и внести весомый вклад в укрепление экологической безопасности в Северо-Восточной Азии.

Для России, Китая и Монголии, как и других стран СВА, обеспечение экологической безопасности напрямую связано с дальнейшим экономическим и социальным ростом. Сотрудничество в охране окружающей среды, обусловленное общностью экологических интересов государств региона, а также остротой региональных экологических проблем, объективно необходимо. Выработка согласованной политики в области экологической безопасности – это веление времени, связанное с глобальными процессами мирового развития.

Литература:

1. Забровская Л.В. Проблемы охраны окружающей среды Северо-Восточного Китая. В: Общество и государство в Китае: XLII научная конференция. Ч. 2. М.: ИВ РАН, 2012, с. 213–214.
2. Индустрия туризма в Байкальском регионе. В: Вестник ИА «Телеинформ». Иркутск, 20 апреля 2010 г. [On-line]: <http://i38.ru/baykalvip-1/industriya-turizma-v-baykalskom-regione-vestnik-ia-teleinform-ot-20-aprelya-2010-g>. (Дата посещения: 02.04.2016).
3. Монголия, Китай и Россия на саммите в Уфе/Moscow Mongols. М., 10 июля 2015 г. [On-line]: <http://www.moscowmongols.com/2015/07/10/mongolya-kitaj-i-rossiya-na-sammite-v-ufe.html>. (Дата посещения: 02.04.2016).
4. Монголия поднимает вопрос о химических отходах китайских компаний в стране//ARD. Улан-Уде, 27 февраля 2016 г. [On-line]: <http://asiarussia.ru/news/11357/>. (Дата посещения: 02.04.2016).
5. Международный заповедник «Даурия»: 10 лет сотрудничества. Чита, 2006.

6. Международный заповедник «Даурия»//WWF. М. [On-line]: www.wwf.ru/resources/news/article/2281. (Дата посещения: 02.04.2016).

7. Природоохранное сотрудничество в трансграничных экологических регионах: Россия – Китай – Монголия: сборник научных материалов. Вып. 1. Чита, 2010.

8. Россия - Китай - Монголия подписали меморандум о разработке программы создания экономического коридора. В: Минэкономразвития России. М., 9 июля 2015 г. [On-line]: <http://economy.gov.ru/minec/press/news/2015090706>. (Дата посещения: 02.04.2016).

9. Совет Федерации рассматривает вопрос газификации Монголии. В: Информ Полис. Улан-Удэ, 3 октября 2016 г. [On-line]: <http://www.infpol.ru/news/society/119622-sovet-federatsii-rassmatrivaet-vopros-gazifikatsii-mongolii/>. (Дата посещения 15.10.2016).

Bibliography:

1. Zabrovskaja L.V. Problemy ohrany okruzhajushhej sredy Severo-Vostochnogo Kitaja. В: Obshhestvo i gosudarstvo v Kitae: XLII nauchnaja konferencija. Ch. 2. М.: IV RAN, 2012, p. 213–214.

2. Industrija turizma v Bajkal'skom regione. В: Vestnik IA «Teleinform». Irkutsk, 20 aprelja 2010 g. [On-line]: <http://i38.ru/baykalvip-1/industriya-turizma-v-baykalskom-regione-vestnik-ia-teleinform-ot-20-aprelya-2010-g>. (Visited: 02.04.2016).

3. Mongolija, Kitaj i Rossija na sammite v Ufe/Moscow Mongols. М., 10 ijulja 2015 g. [On-line]: <http://www.moscowmongols.com/2015/07/10/mongoliya-kitaj-i-rossiya-na-sammite-v-ufe.html>. (Visited: 02.04.2016).

4. Mongolija podnimaet vopros o himicheskikh othodah kitajskih kompanij v strane//ARD. Ulan-Ude, 27 fevralja 2016 g. [On-line]: <http://asiarussia.ru/news/11357/>. (Visited: 02.04.2016).

5. Mezhdunarodnyj zapovednik «Daurija»: 10 let sotrudnichestva. Chita, 2006.

6. Mezhdunarodnyj zapovednik «Daurija»//WWF. М. [On-line]: www.wwf.ru/resources/news/article/2281. (Visited: 02.04.2016).

7. Prirodoohrannoe sotrudnichestvo v transgranichnyh jekologicheskikh regionah: Rossija – Kitaj – Mongolija: sbornik nauchnyh materialov. Vyp. 1. Chita, 2010.

8. Rossija - Kitaj - Mongolija podpisali memorandum o razrabotke programmy sozdaniya jekonomicheskogo koridora. В: Minjekonomrazvitija Rossii. М., 9 ijulja 2015 g. [On-line]: <http://economy.gov.ru/minec/press/news/2015090706>. (Visited: 02.04.2016).

9. Sovet Federacii rassmatrivaet vopros gazifikacii Mongolii. В: Inform Polis. Ulan-Udje, 3 oktjabrja 2016 g. [On-line]: <http://www.infpol.ru/news/society/119622-sovet-federatsii-rassmatrivaet-vopros-gazifikatsii-mongolii/>. (Visited: 15.10.2016).

Copyright©BOYKOVA Elena, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

Институт востоковедения РАН.
107031, Москва, Российская Федерация,
ул. Рождественка, д.12.

E-mail: e.boykova@hotmail.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 549-560.

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

Submitted: 18. 08. 2016 | Accepted: 15.11. 2016 | Published: 22.11. 2016

**RELAȚII INTERNAȚIONALE
INTERNATIONAL RELATIONS
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ**

**SOUTH KOREAN DEVELOPMENT MODEL
MODELUL DE DEZVOLTARE AL COREEI DE SUD
ЮЖНОКОРЕЙСКАЯ МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ**

LAJČIAK Milan* / LAICIAC Milan / ЛАЙЧИАК Милан

**ABSTRACT:
SOUTH KOREAN DEVELOPMENT MODEL**

South Korea is one of economic wonders of the late twenties century. War-torn desolated and poverty-stricken country in the 1950s with a per capita income less than Haiti, Ethiopia, India or Yemen, achieved unprecedented economic development and legendary growth that brought her from one the most backward countries into an economic giant by the 1980s and later on one of the most advanced countries in the world in the 21st century. The process was characterized by rapid industrialization, phenomenal growth rates and incremental social transformation. The paradigm of Korean path was under scrutiny from politicians and academicians and many studies were devoted to this issue.

The paper is briefly highlighting major schools of thoughts analyzing Korea's model from different angles – developmental concept, new institutionalism, cultural school of values, historical trajectory theory and of international relations concept. The study does not have an ambition to go deeply into historical perspectives and developmental cycles of Korean economic success that are very well covered in a number of economic expertizes. Instead, the paper focuses on some selected aspects that, though sometimes forgotten to get a due attention, but substantially subscribed on the Korea's industrialization successful story.

The study includes considerations of the applicability of Korean model on other countries and brings also a brief insight into the modernization period that followed the path of democratization of the country after 1987.

Keywords: South Korea, the South Korean model, an economic giant, the new institutionalism, Korean economic success, the path of democratization, modernization period.

JEL Classification: F29, K33

**РЕЗЮМЕ:
ЮЖНОКОРЕЙСКАЯ МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ**

Южная Корея является одним из экономических чудес конца двадцатого века. Страна опустевшая войной и нищетой в 1950-х годах, с доходом на душу населения менее чем на Гаити, Эфиопии, Индии или Йемене, достигла беспрецедентного экономического развития и легендарный рост, который превратил ее из одной из самых отсталых стран в экономического гиганта в 1980-х, а затем в одну из самых передовых стран мира в 21-м веке. Процесс характеризовался быстрой индустриализацией, феноменальными темпами роста и дополнительными социальными преобразованиями. Парадигма корейского пути находилась под пристальным вниманием со стороны политиков и академиков, многие исследования были посвящены этому вопросу.

* LAJČIAK Milan — Ambassador of the Slovak Republic to the Republic of Korea (Seoul, South Korea). / LAICIAC Milan — Ambasadorul Republicii Slovace în Republica Coreea (Seul, Coreea de Sud). / ЛАЙЧИАК Милан — Посол Словацкой Республики в Республике Корея (Сеул, Южная Корея).

В статье кратко выделяются основные школы мысли, анализируя «корейскую модель» с разных точек зрения - концепции развития, нового институционализма, культурной школы ценностей, теории исторической траектории и концепции международных отношений. Исследование не имеет амбиций углубляться в исторические перспективы и циклы развития корейского экономического успеха, которые очень хорошо освещены в ряде экономических экспертных исследований.

Вместо этого статья фокусируется на отдельных аспектах, которые, хотя иногда о них забывают, чтобы отдать им должное внимание, но которые существенно повлияли на историю успеха индустриализации Кореи.

Исследование включает в себя соображения о применимости корейской модели на другие страны и приносит также краткое понимание периода модернизации, который последовал после пути демократизации страны в 1987 году.

Ключевые слова: Южная Корея, южнокорейская модель, экономический гигант, новый институционализм, корейский экономический успех, путь демократизации, период модернизации.

JEL Classification: F29, K33

УДК: 327.39

REZUMAT:

MODELUL DE DEZVOLTARE AL COREEI DE SUD

Coreea de Sud este una dintre minunile economice de la sfârșitul secolului douăzeci. Țara pustiiță de război și săracă în 1950, cu un venit pe cap de locuitor mai mic decât în Haiti, Etiopia, India sau Yemen, a realizat o dezvoltare economică fără precedent și o creștere legendară care a transformat-o din una din cele mai înapoiate țări într-un gigant economic prin anii 1980 și, mai târziu, în una dintre cele mai avansate țări din lume, în secolul 21. Procesul a fost caracterizat prin industrializare rapidă, rate de creștere fenomenale și transformări sociale elementare. Paradigma „modelului coreean” a fost sub vizor din partea politicienilor și a academicienilor, multe studii și cercetări au fost dedicate acestei probleme.

Lucrarea evidențiază pe scurt școlile majore de gândire care analizează „modelul coreean” din unghiuri diferite - conceptul de dezvoltare, noul instituționalism, școală culturală a valorilor, teoria traiectoriei istorice și conceptul de relații internaționale. Studiul nu are ambiția de a merge adânc în perspective istorice și ciclurile de dezvoltare ale succesului economic coreean, care sunt foarte bine acoperite într-un mare număr de expertize economice. În schimb, lucrarea se concentrează asupra unor aspecte selectate care, deși uneori uitate pentru a obține o atenția cuvenită, dar care în mod substanțial au influențat asupra povestii de succes a industrializării Coreei.

Studiul include considerații privind aplicabilitatea modelului coreean asupra altor țări și aduce, de asemenea, o perspectivă scurtă în perioada de modernizare, care a urmat calea democratizării țării după 1987.

Cuvinte cheie: Coreea de Sud, modelul sud-coreean, un gigant economic, noul instituționalism, succesul economic coreean, calea democratizării, perioada de modernizare.

JEL Classification: F29, K33

CZU: 327.39

1. Miracle on the Han River (1962-1980)

South Korea's dramatic economic growth is sometimes commonly described by catchphrases *The miracle on the Han River*, *Korean phoenix* — *a nation from ashes* or *From rags to riches*.

Despite all controversies, the accomplishment of sustaining an average yearly economic growth of 8,9% for 19 years (1961-1980) and expanding the nominal size of the economy by more than 100 times in 30 years is unparalleled in the world. In 1990, nearly 30 years after launching the 1st five-year plan in 1961, GNP was 113 times that of 1961 while per capita GNP had grown 68 times. In light of this and together with

democratization of the country the economic and political success of South Korea is clearly outstanding.

South Korea became the first country after the World War II to transform from aid recipient to a donor country and from the very backward country (155,6 USD GDP/capita in 1960) to one of the most advanced countries in the world with over 27.221 USD GDP/capita in 2015.¹ She is the world 6th biggest exporter, the 4th strongest economy in Asia and the 11th globally. South Korea has become world biggest semiconductor

¹ World Bank Databank 2016.

and smartphone producer, second biggest in ship building, fifth in car and sixth in steel production. Innovations are becoming the moving driver of the economy with 4,3% GDP investments into R&D that is the biggest among OECD countries.

Despite experiencing economic hardships of poverty after the Korean War (1953) and political authoritarianism for nearly 26 years following the May 16, 1961 military coup, South Korea has succeeded in making compressed achievement both in economic growth and political democratization and by some politicians and scholars (UN Secretary General Pan Ki-moon, Professor of Columbia University Jeffrey Sachs, President of the World Bank Jim Yong Kim) has been labeled as an exemplary case for developing countries and sometimes evaluated as a representative case of the Third Wave Democracy.²

2. Schools of thoughts behind Korea's economic success

There are concepts stressing some factors over the others trying to extrapolate certain aspects as the most decisive in Korea's development process.

Adherents of the theory of development explain Korea's economic miracle on the logic that under the leadership of the Park Chung-hee regime (1961-1979), Korea adopted developmental state system and with its effective public policies facilitated rapid economic development. It is judging Korea as a developmental state possessing certain standardized characteristics, such as strong state intervention, competent bureaucracy as a pilot agency, effective public policies focused on industrialization, diligence among the people for economic growth, Confucian cultural background, informal networks, export — oriented industrialization strategy, strong leadership and political stability. This concept is contrasting neo-institutional and cultural approaches.

According to new institutionalism, Korean economic growth was a result of Korea's unique economic governance structure and of institutional innovation that lowered transaction

costs and expanded trade and markets, allowing Korea to gain great economic benefits.³ In contrast with the experience of Latin America, for example, South Korea had established powerful bureaucratic institutions, such as Economic Planning Board and policy of implementation was effective.

There were attempts to attribute the origin of Korea's development to the cultural and social values of Confucianism. In contrast to the West with its experience of democracy and civil rights, in countries with Confucian tradition and hierarchical political order, the state takes on more meaning than the individual and also authoritarianism (centralized political authority) is more dominant than democracy. The former Prime Minister Lee Kuan Yew even once tried to argue the Confucian culture of East Asia as being a main source of the region's economic success. The cultural approach is emphasizing the Confucian tradition and the value of micro-human behavior over political and economic institution.

Concept of historical trajectory contend that economic growth can't be seen as a historically isolated incident but should be placed in a broader historical context. They explain that main features of Korean developmental state were a historical extension of the Japanese colonial administrative structure and Korea's economic transformation can be best described as „Japanese ethos with an American outfit”. They argue that Korea's measures for macroeconomic stabilization, liberalization and the transition to an export promotion strategy of industrialization were a result of US pressure that provided even US technocrats with technical details for designing this strategy.⁴

Others locate the development success of South Korea not in domestic institutions or culture but in the Cold War structure after the World War II and international politics. These scholars argue that though economic institutions and cultural characteristics were important factors, more crucial for the emergence of developmental states in East Asia were US centered international politics. In other words,

² Korea and the World, Research Series of Korean Contemporary History 6. Rhyu Sang-young, Moon M. Jae. Debates on the Korean Development Model and its Implications for Developing Countries, p. 245. Published by the National Museum of Korean Contemporary History, 2015.

³ North Douglass. Institutions, Institutional change and Economic Performance. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1990. viii + 152 p.

⁴ Haggard S. Pathway from the Periphery: The Politics of Growth in the Newly Industrialization Countries. London: Cornell University Press, 1990.

Taiwan, Japan, South Korea were able to develop mostly due to political military cooperation with USA within the structure of the Cold War. South Korea enjoyed the benefits of this bipolar world as an anti-communist bulwark.

3. What, when, how and why happened

Framework of strategies, methods and political instruments

Historical perspectives of policy evolution and developmental cycles are in a very detailed well covered in a number of economic studies. This paper is going to refresh some interesting aspects of industrialization that subscribed to the Korea's economic success story though being sometimes left without a due attention.

From the historical perspective of policy evolution, the post-Korean War era can be distinguished into three phases: import substitution (1954-1960); outward orientation (1961-1979); and balance and stabilization (post-1980). Distinct sets of policy goals and instruments can be identified for each phase.⁵

First, import substitution policies in the wake of the Korean War (1950-53) resulted in a lackluster growth performance. The economy was driven by foreign aid. This period, however, was devoted to the building of physical and human capital infrastructures that served as the basis for subsequent industrial development.

The second phase of export-based industrialization started with Park's military regime in 1961. For the ensuing twenty years, the state-guided strategy of industrialization through the development of a powerful export machine worked well. Capital intensive heavy and chemical industries built in the 1970s provided basis for further industrialization during the 1980s. Favorable developments in the overseas trade climate in 1980s together with price stabilization and surge of investment accompanied the rapid rise of industrialization. By the early 1980s South Korea had emerged as one of the leading newly industrialized country in Asia together with Singapore, Hong Kong and Taiwan.

The third phase started with structural imbalances. Toward the end of the 1970s Korean economy had overextended itself and bottlenecks

brought by the rapid growth policy of the past two decades were beginning to manifest themselves — rapid buildup of foreign debt, inflation, widening disparities within industry as well as between rural and urban sectors. Assassination of President Park in 1979 resulted in political power struggle, followed by the oil-induced worldwide recession in 1980-1981. As inflation became rampant in a stagnant economy, the government had to impose a stabilization program. Coming to the 1980s, the government started removing subsidies and preferential policy loans, gradually shifting policy concerns to the problem of making rapid growth more harmonious and less wasteful. The government's role moved from picking the winners to that of a referee in a competitive market. Government's goal was not directed toward regulatory well-farism as in the advanced capitalist countries nor to achieve egalitarian redistribution as in communist countries.

3.1. The aftermath of the economy after the Korean War

Japan's forceful mobilization of Korea for its imperialist ambitions had left the country in extreme destitution, fiscal hardship and a weak financial market with legacy of hyperinflation. There was no production of commodities on the territory of South Korea after the Korean War because Japan's strategy during the colonial times was to use Korea as a military supply base. Japan built the majority of its facilities for power generation, manufacturing and mining in northern Korea and agricultural base for rice production in southern Korea. This deepened the regional disparity between northern and southern Korea. When electricity to the South was cut off after the North and the South were divided, even remaining light industries in the South became useless.

The Nathan Report⁶ estimates that close to half of the industrial, power generating and mining facilities were destroyed during the three-year war, totaling approximately 1,8 billion UJSD in damages including damage done to public facilities, ships, vehicles, houses. The land was in complete ruins and could not be farmed, the food situation was stark.

3.2. US role in Korean economic development

⁶ A proposal for the reconstruction of the Korean economy written by the UN Korean Reconstruction Agency (UNKRA) in March 1953 as part of its aid policy.

⁵ Kwan S. Kim. *The Korean Miracle (1962-1980) revisited: Myths and realities in strategy and development*. Cellogg Institute Notre Dame, Ind.: Helen Kellogg Institute for International Studies, University of Notre Dame, 1991. 60 p.

3.2.1. US grants and economic assistance — decisive factor of survival

USA provided southern part of Korea first years after liberation (1945) a grant-type aid in the form of military assistance. After the Korea — US Economic Agreement signed in 1948 Korean economy remained aid-based on the finances and industrial production of US grant aid until the beginning of the Development Decade.⁷

The outbreak of the Korean War (June 25, 1950) left South Korea even more dependent on the USA. In March 1961 the American government announced a new policy of reducing grant and providing loan aid with technical assistance to replace the aid framework that was in place from the latter half of the 1950s.

From the time of the end of Korean War (1953) until coup d'état (1961) the Korean government depended on US grant aid to cover nearly 50% of its budget on average each year. Based on the Security Supporting Assistance (SSA), USA provided South Korea for 17 years (1954 -1970) financial aid of 1.876 billion USD. The early termination of the SSA in 1970 was attributed to Korea's faster-than-expected achievement of financial independence. Fiscal self-reliance ratio of the Korean government had reached 94% by 1970 (less than 50% in 1950) and percentage of tax revenues increased to 75,1% in 1970.

That was a turning point of economic independence of South Korea. Despite this fact during the Cold War period USA continued in heavy assistance to South Korea providing her with security guarantees and with preferential treatment for her export to US market including huge technical assistance.

3.2.2. US security umbrella — important guarantee of economic success

The longstanding U.S. — South Korea alliance, originally established during the Cold War as a bulwark against the communist expansion in Asia, has undergone a series of transformations in recent years. In any case, Washington maintained security commitments to its Korea ally had been a guarantee for peaceful

economic development of South Korea in the aftermath of Korean War and later on not only a crucial mean of preserving the global non-proliferation regime but also an important instrument that South Korea was not seeking its own nuclear arsenal. This has had a major influence on South Korea by giving her an opportunity to focus fully on economic development without needs of bearing high financial burden of nuke and ballistic programs.

3.3. Five-year plans – major institution for legendary development growth

World Bank was in the mid-1950s captivated by India's government-led economic program and was convinced that Korea also needed long-term development plan. But the proposal was scrapped by President Syngman Rhee's „allergic” reaction who considered „planned economy” as a Communist controlled economic system.

Coup d'état on 16 May 1961 staged by General Park Chung-hee (father of today's South Korean President Madam Park Geun-hye) brought to South Korea the military rule for 26 years. One of the main pledges of the military government concerned the reconstruction of the economy. General Park wanted to win a kind of legitimacy for unseating a democratically elected government and needed to improve public welfare and revitalize industry and the economy at the earliest possible time. That is why he displayed unusually keen interest in economic development plan.⁸

The newly created Economic Planning Board was a uniquely designed central organization with a task of formulating a comprehensive plan for national development and the mandate of mediating inter-ministerial differences and managing price stabilization and external economic policy. Economic Planning Board was an important institution with substantial powers to bring chaotic economic situation in the country under the control.

It was during the period of the second Five-Year Economic Development Plan (1967-1971) when the South Korean economy entered the trajectory of rapid growth. The third economic development plan (1972-1976) brought the completion of an important infrastructure, 428 km expressway linking Seoul and Busan, and the

⁷ US President J.F. Kennedy in his speech to the UN declared that the 1960s would be the decade of development, promising to assist the economic development of underdeveloped nations. UN set a goal of 5% growth and provided resources and aid through the World Bank and the IMF. The country that best performed during this decade was the RoK as the best success case.

⁸ Eun-joo Hong, Eun-hyung Lee, Jae-chan Yang. The Korean miracle: narratives of the Korean economic miracle 1. Seoul: Cengage Learning Korea, 2016. xv + 569 p.

Pohang Iron and Steel Company. Heavy and chemical industries by the 1970s accounted for around half of the country's export and were built on importing raw materials, skillful labor force and rapidly growing technical and engineering expertise. The key industries in this sector were petrochemical, steel, shipbuilding, automobile and home appliances. Then construction of other expressways followed one after another. A defining feature of the fourth five-year economic plan (1977-1981) was the inclusion, unlike its predecessors, of the concept of social development and welfare. Policy consideration was given to societal aspects as education, health, medicine. Its basic goal was to promote social development and advance innovation in technology and efficiency. The construction sector saw a great deal boom in overseas markets.

3.4. Budget and Public Finance — instruments of growth engine

The budget is not a simple statement of tax revenues and expenditures. It is the numerical expression of policy that a nation is determined to execute, and it is the most powerful tool with which to implement national policies.

One of major reforms contributing strongly into the economic development was the budgeting reform. The country adopted the laws that provided the grounds for budget execution and in parallel introduced conception of modern budgeting system executed by the Budget Bureau under the Ministry of Finance, led by Harvard University educated Director Lee Han-bin and catalyzed by the recruitment of young intellectuals with innovative thoughts (factor of quality of human resources). Computerization of budgeting in 1969 was proactive about introducing new systems. This institution took a form of the nation's key growth engine for designing planning and executing comprehensive economic development.

Economic growth continued to depend on foreign capital for a long time during development decades. Government devoted the entire budget to the projects of expressway, steel factory and Four Core Factories Project that were implemented at an alarming pace, while simultaneously stabilizing inflation. National defense budget ate 6% GNP and almost 30% of the expenditures in the general account. Substantially reduced budgets of defense and also education prompted other ministries to ask Economic Planning Board for money. This

marked the beginning of civilian bureaucratic control over the national defense budget under the military regime.

3.5. Foreign loans — indispensable factor

Foreign loans were necessary for economic development. Korea was to turn to foreign capital after coup d'état in 1961. USA showed a cold attitude to the military government's request for economic assistance. It feared that its public support of a government established by a coup d'état would trigger similar coups d'état across Asia.

Judging it would be difficult to depend on the USA for the capital the military government prepared the law to provide guarantees for foreign commercial loans taken out by private enterprises to encourage private borrowing (1962). But this did not the tangible progress. Looking for solutions, government waived the penalties for firms with illegally accumulated wealth inducing them to build factories but that brought no major gains. Another measure was to raise its own capital through a covert second round of currency reform initiated in 1962. There was a considerable amount of accumulated capital acquired through corrupt and illegal means but not used as industrial capital. Government wanted to divert this money for investment while simultaneously preventing inflation. This ended with failure and Korean economy continued to deteriorate. To make matters worse, prices skyrocketed, the drought caused agricultural products to rise. Lack of foreign exchange meant raw materials could not be imported. It cause decrease of the production of basic necessities and consumer goods were in extremely short supply and inflation soared.

Korean government had to find another source of capital and turned to the West Germany that provided government loans and commercial loans from German exporters. Apart from it Korea needed strongly to enter the fisheries market through deep sea fishing and to procure the vessels. First commercial loans secured from France and Italy for fishing vessels and then from the West Germany. Foreign loans played a major role in getting businesses in Korea into economic life.

3.6. Middle East construction boom and oil money — „blessing in disguise”

First experience of Korean manpower export started in Vietnam. From the deployment of troops in 1966 to the end of war in 1975 more

than 850 million in foreign currency was earned by Korean businesses in Vietnam market that was a significant amount in those days. Revenues came from no-trade activities in Vietnam such as wire-transfers from military troops and technicians, military payments for services and construction, special compensation. Another revenues came from military supplies to Vietnam that amounted another 215,6 million USD. This period became the opportunity for the export of Korean manpower on a large scale and was an impressive amount of foreign currency during a period of economic hardship and chronic dollar shortages.

Experience of Korean construction companies in Vietnam led to entry into Middle East in the mid-1970s and beyond. Korean government came with measures for expediting entry into the Middle East in 1975 to help Korean construction companies. Such moves served as an engine of Korean economic growth. Soaring price of oil that started in 1973 put the Korean economy in a great crisis (crude oil was the very engine of Korean production lines). The demand from Middle East for construction residential houses and factories was truly help from above and heavily assisted in Korean economic development. Korean companies experienced boom in the Middle East and oil dollars flowed in rapidly. For the first time in its history Korea overcame its shortage in foreign capital. It was for Korea „blessing in disguise”.

3.7. Evolutions of „chaebols” (money clans)

The word chaebol translates to „money faction” or „wealth clan”, but a chaebol is more than a company. In South Korean culture, chaebols are dynasties. Chaebols are responsible for such an extreme portion of the South Korean economy that their chairmen are celebrities. Big four Korean mighty conglomerates-chaebols are Hyundai Motor Company, SK Group and perennial rivals, Samsung and LG.

Key managerial posts within a chaebol are almost always given to the relatives of the chairman, the patriarch. Not only must a conglomerate be family-owned to be considered a true chaebol, the conglomerate must have businesses in at least two disparate areas: for example, Samsung Group, South Korea's largest chaebol, is known for its flagship subsidiary, Samsung Electronics — manufacturer of TVs and smartphones — but it also owns subsidiaries

that run a luxury hotel, build crude oil tankers and sell life insurance. Chaebol system benefitted heavily from Korea's Confucianism legacy that ingrained a paternalistic, top-down mentality that South Korean still possesses.

Cultural habit of deference to authority enabled General Park to effectively command the chaebol heads who were in turn to command their employees. General Park coaxed, intimidated, manipulated and outright threatened the companies for cooperation. But the president also offered incentives-government and foreign loans, relaxed regulations and tax cuts. Government actively intervened and worked closely with companies. Chaebols built roads, bridges, hospitals and other infrastructure sometimes at prices they knew would lose them money. They did it because they knew General Park would reward them in the long run with other profitable contracts. Samsung and LG were already flourishing, both among the top ten companies in South Korea, even before Park's regime took charge, and they didn't always welcome the government's initiatives. During Park's five-year plans, rolling periods of government-outlined economic development, the government sometimes took successful subsidiaries away from the chaebols. For instance on Park's orders, Samsung would cede a bank, a fertilizer manufacturer and a broadcaster, much to its dismay. On the other side government policy brought in new blood to some chaebols — most famously Hyundai, which began as an unimpressive, middling construction firm, but become a powerful chaebol during Park's presidency.

Government and chaebols even today need each other and cooperation relationship among them still defines South Korean politics and economy today.

3.8. Labor force as „industrial soldiers”

The writer Isabella Bird Bishop visited Korea in 1987 and wrote that „Seoul is a boring, dirty and dead city: Jack London, who spent four months in Korea, wrote in 1904 that Korean were „weak and lazy”. Okita Kinjo in his book *Korea, Behind the Mask* (1905) called Korean „the world laziest people”. But these characteristics from 1960s onwards very much changed. South Koreans worked under tough, somewhat militaristic conditions and showed themselves as very hard working people. The way in which Koreans work bears also the imprint of the

President Park Chong-hee and of his military government.⁹

General Park realized the potential for harnessing the discipline and nationalism inherent in the military for the use in industry. He realized the country would have to make up the difference through low-wage, intensive labor as the main basis of production. He needed millions of disciplined, hard-working young people to generate rapid economic growth. General Park understood well that rank and organizational hierarchy are of great importance in Korea and workers are expected to be loyal of their employers. Confucian legacy led historically to a school system that focused on discipline and rote learning than imagination. This helped to produce a generation of young workers who were ready to take orders and not ask too many questions. In order to restore national pride and foster a sense of unity, the people were taught that they were the products of an unbroken five-thousand year line descending from legendary founder of Korea.

Park's government presented industrialization as a kind of sacred quest to revive the nation. That sacred quest required sacrifice. Average Korean worker put 51,6 hours per week and Saturdays were workdays until 2014. The idea of sacred quest was also important for bringing women into the labor force too. According to traditional Korean Confucianism a woman's place was in the home with the family. The radical change was possible by presenting factory work as a patriotic duty, necessary during the period of industrialization.

One of the reasons South Korea became such a strong exporter was that wages held down throughout the entire Park era which served to increase the price competitiveness of Korean products. Though the legions of factory workers were indeed building the nation during 1960s and 1970s, they were not compensated well for it. During General Park's rule only on trade union was allowed and his role was to transmit government policy down to the workers rather than enabling the workers to resist poor treatment under the government — business compact.

3.9. Political regime and economic growth

Korea's economic miracle suggests the question if there is substantial evidence that

authoritarian regime of General Park Chung-hee (1961 — 1979) positively affected economic growth. There are contrasting views about the role of authoritarianism of that period. Some scholars are arguing that it was because authoritarianism that rapid and stable economic growth was possible while others contradict that economic growth was possible due to hardworking people and international conditions.

President Park Chung-hee's authoritarian regime and his executive leadership was characterized by strong state intervention, government regulation, large conglomerate-centered industrial policies, strategic allocation of resources, growth-centered policies and export oriented industrialization while suppressing the people's demands for freedom and democracy. This coincided with general character of many East Asian countries of that period.

We can read arguments that authoritarian regimes are more friendly to economic development than democratic regimes. This is mostly used as counter arguments against an idea of liberal democracies but at least empirically there are cases showing that in the initial stages of industrialization the free market and government intervention can be mutually combined.

In reality, though authoritarianism positively affected economic growth in several East Asian countries including South Korea bringing them out of chaos, it was only short time period through mobilization of resources and increased input factors, but in the mid and long term effects this argument is losing its ground. That is why South Korea had to adopt in the end of 80-ies a different model of development along democratization of the country.

4. Korean model of development beyond industrialization epoch

The 1987 democratic transition of South Korea and the 1997 economic crisis were historical events that refashioned the Korean model of development. Korean model of industrialization became difficult to sustain in the environment of democratization and globalization. It was impossible to maintain authoritarian methods of policy implementation or protectionist and mercantilist economic policies any more.

Democratization of Korea was peaceful, gradual and represented a historical trigger for further growth. Roh Tae-woo became president for the 13th presidential term in the first direct

⁹ Tudor Daniel. Korea, the impossible country. Tokyo: Rutland, Vt.: Tuttle Publishing, 2012, p. 171.

presidential election in 16 years. The government set out to eliminate past vestiges of authoritarian rule by revising laws and decrees to fit democratic provisions. Freedom of the press was expanded, university autonomy recognized, and restrictions on overseas travels were lifted. However, the growth of the economy had slowed down compared to the 1980s, with strong labor unions and higher wages reducing the competitiveness of Korean products on the international market, resulting in stagnant exports, while commodity prices kept on rising. Shortly after Roh's inauguration, the Seoul Olympics took place, raising South Korea's international recognition and also greatly influencing foreign policy. Roh's government announced the official unification plan of Korean Peninsula, „Nordpolitik”, and established diplomatic ties with the Soviet Union, China, and countries in East Europe.

Financial crisis 1997 was primarily the result of hasty deregulation and the failure of the government to monitor the situation and led to reform of the Korean model of development. Globalization progressed too fast, making the Korean economy vulnerable to external factors. The major issue was that over the years the private sector (chaebols) had loaded up on debt in order to fund expansion and their debt reached over 500% ratio to their assets. The result was bankruptcy of flagship names such as KIA which ended in Hyundai Motor hands and the collapse of the third largest chaebol Daewoo. Unemployment rose from 2,2 to 7,9%. IMF „bailed out” Korea with a 58,3 billion USD aid package but in return to shock therapy conditions. The crisis had wide-range implication for Korean society and economy. The country showed unique capability of mobilization of the nation to overcome the hardships and ordinary Koreans donated voluntarily personal gold treasures that were melt into ingots ready for sale on international markets to help chaebols in troubles to bail out. But perhaps the most extraordinary aspect of the campaign was not the sums involved, but the willingness of the Korean people to make personal sacrifices to help to save their economy.

New Korean model was formed with strategies of adaptation to globalization in the political environment very different from industrialization period and as a reaction to the fast global connectivity and informatization. In

fact, promotion of information started to play a positive role in transforming Korean model into a more transparent and accountable one. The new model is going through modifications, it is based on looking for high added value sectors and on introduction of new technologies with large support for innovations. The pursue of this blueprint is very strong and has been reflected not only by the highest inputs into R&D among OECD countries (4,3% GDP, 2016) but also on systematic front by the creation of the new institution — ministry of science, IT and future planning — with the role of building creative economy.

5. Replication possibility of Korean paradigm. Legacies and lessons of Korea's macroeconomic management.

5.1. What lessons could be learnt.

Combination of historical and cultural circumstances conducive to development existed in South Korea and this helped government policies to work. There are some unique factors but also a number of traits in Korea's development paradigm that can serve as positive lessons for other industrializing countries in the development macro-management.

Korean experience exemplifies the continual process of interaction between government and market. Government intervention had been justified, whenever necessary, in order to enhance economic efficiency as a whole. International competitiveness of Korea's exports was the result as much of realistic exchange rates and market-based low wages as of government subsidies and policies. It is worth noting that public enterprises were established mainly in infrastructure activities that required massive capital-intensive technologies but Korean public enterprises were rarely involved for long in activities commercially competitive with the private sector.

Government's role continued in providing the directions of the economy by participating directly or indirectly in basic economic activities and by guiding private sector activities. Flexibility and adaptability to changing circumstances including dynamic sequencing of industries have been a major strength in Korea's industrial policy. The important point to note is that both factors — endowment conditions as well as a set of articulate, conscious policy measures — contributed to a dynamic sequencing in industrial development for comparative advantage. As the economy becomes large and

diversified, there should be a gradually reduced role of the government and an increased liberalization of the economy.

In regard to outward looking orientation the Korean experience tells us that success in industrial exports cannot come overnight through some quick-fix magic formula. Korean model is an eclectic one that while emphasizing an outward-looking policy, considered the protection of selective import substituting no less important. Korea's pace of import liberalization has been extremely cautious and gradual. Perhaps one important lesson learnt from Korea's experience with outward oriented strategy would be that such a strategy provides an effective instrument to gauge performance of the domestic sectors of the economy, thereby forcing them towards increased efficiency and technological progress.

Korean experience shows the importance of concrete but flexible planning and management of action policies. The distinctive virtues of Korean management were the pragmatism and flexibility of its policies as well as effectiveness in implementation. Detachment from so called „straightjacket” economic ideologies and dogmas and their willingness to experiment on what would work best at a given time and place seem to have been the key to Korea's success. A distinctive trait of the Korean model lies in the ability of policymakers to quickly and flexibly manipulate both positive and negative external factors to promote their own goals, formulate plans to realize their goals, and effectively implement these plans under an efficiently functioning bureaucratic system.

Korean model is not that of industrialization only at the expense of all other areas. For instance, despite the priority accorded to industrial development, the agricultural sector has not been totally ignored. In fact, there were periods, in particular, during the earlier part of the 1970s when agriculture came to the fore of development strategy. By and large, the goal of governmental policies has been avoidance of an excessive urban-rural disparity in income. The Korean government did not have to spend a large amount of its budget for social welfare and could concentrate its limited resources on high-growth sectors of the economy.

Perhaps the most tangible lesson that the Korean experience tells us is the importance of human capital investment. Koreans, in common

with other East Asian newly industrialized countries have shown an awesome commitment to investment in human capital both by way of the quantity and the quality of education. The unusual educational zeal is partly cultural, but also reflects the result of government measures to increase the efficiency of public education. Related to the issue of human capital is efficient management at the company's level as well as the high quality of the labor force; both have been fundamental strengths of Korea's industrialization process. Korean manufacturing sector was characterized by efficient factor use and high rates of capacity use by international standards. On the other hand, labor productivity grew at an average rate of about 7% per year during the 1966-76 period.

From the point of view of the experience of Korea's industrialization policy the Korea's economic success can be characterized as a developmental cycle in the following ways: 1) government selection of industries and corporations to be supported; 2) mobilization of tax and financial resources and the drafting the trade policies supporting selected industries and corporations; 3) government-led restructuring of industries and corporations in distress.¹⁰

5.2. Korea's attempts to internationalize the Korean model through ODA

Korea's international development cooperation takes three forms — concessional loans, grant aid and the Knowledge Sharing Program (KSP) that is particularly designed to identify and share lessons drawn from Korea's development experience with developing countries. Korea launched KSP recognizes „knowledge sharing” as an effective and innovative tool for economic development. KSP offers comprehensive development assistance programs to partner countries which include in-depth analyses of current conditions, policy recommendations in priority areas and policy training workshops. As an alternative to theory-oriented policy recommendations from advanced countries, it has drawn much attention from developing countries as well as international organizations. Korean Development Institute since 2011 has carried out the modularization of Korea's development experience which

¹⁰ Chwa. Sŭng-hŭi. A new paradigm for Korea's economic development: from government control to market economy. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave, 2001. xv + 290 p.

documents in detail policies that greatly contributed to Korea's economic development. This program consists of 118 modules for sharing Korea's developing experience. The goal of modularization is to increase the applicability of the Korean model in developing countries.

Major role in disseminating Korean model of development to developing countries has got so called New Village Movement or New Community Movement (Saemaul Undong) that South Korea tries to present as a global strategy for global rural development and modernization. This movement was in the 1970s and 1980s the most important modernization campaign in Korea's countryside — a rural development scheme — which had far-reaching impacts on her society and economy. It was not until the late 1990s that the campaign began to attract serious scholarly attention. Once manifestation of nationalism is now an exportable model and has been adapted by several countries including Vietnam, Cambodia, Rwanda. Korea is working on „exporting” experience of this model also through UNDP programs.

Korean ODA intends to focus on the well-known effective principle — „teaching people to fish” rather than simply „giving them fish” and is based on soft power rather than hard power. The increase of Korean e-government systems to partner countries has increased Korea's standing in the global community as well as its „brand value” and has enabled the diffusion of the Korean model through information technology.

Conclusion

If a new book of economic history of the period after World War II is to be written, South Korea economic achievements should feature, without doubt, on the first place. It is a miracle in the sense that the country was able to achieve in three decades such structural economic changes what other countries did in one century.

South Korea is an important country in the community of nations and in our modern world — not just economically but also culturally and politically. Overshadowed in North Korean problem, Chinese growth and Japan's cultural power, South Korea has never got the credit it has deserved. However this country has become a political model for Asia. Around the region there are countries with successful economies but authoritarian politics, such as Singapore and China. Only Japan presents a serious challenge in

the region to South Korea in terms of combined economic and democratic development.

There are no established theories, panaceas or sure formulas in social science that could bring universal receipt for all countries. There are some general aspects of Korea's successful story but also some very distinctive characteristics of Korea's capitalism based on old cultural influence like Confucianism and the unique means of industrial development known as chaebol system. The study of Korean transformation is interesting by itself. We should look at the Korean model of development as a successful combination of a number of factors and as a dynamic interplay of historical political environment, external geopolitical factors and domestic factors such as human capital endowment (skilled and educated labor force), effective institutions (vigorous entrepreneurship), Confucian culture, outward-looking economic policy orientation (greater investments and growth in export markets), political leadership commitment to development and taking into account speed and range of transformation as well as historical evolution.

There are lessons to be learnt also on negative side from Korean paradigm. In simple words it is a lack of balance. Korea has overcome a number of crisis over the last years and gone on to achieve stunning economic growth but excessive focus on industrialization and economic development while depriving the society of freedom and democracy brought a lot of social problems. This path created command-driven labor force and made the creativity a generally missing point in Korean society. Korean economy started to be unbalanced, dominated by the country's top five companies and their affiliates. Role of chaebols has been reflected not only in getting economy upward but on the other side also in stifling small and medium enterprises. Chaebols do not provide solutions for youth unemployment and their growth don't necessarily lead to a trickle-down effect. Hidden unemployment and polarization of income is striking in Korean society and these disparities are one of highest among OECD countries. Though the country has achieved high level of informatization and the highest internet penetration in the world, she suffers to high extent from the lack of interaction with the outside world. Even more, despite high GDP per capita Koreans belong to the most unsatisfied

people in the world with the highest percentage of suicides. Overwhelming accent on economic pursuit brought a highly career oriented culture with only a little space for inward oriented human activities. Every success comes at certain price.

Bibliography:

1. Chwa. Sŭng-hŭi. A new paradigm for Korea's economic development: from government control to market economy. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave, 2001. xv + 290 p.
2. Eun-joo Hong, Eun-hyung Lee, Jae-chan Yang. The Korean miracle: narratives of the Korean economic miracle 1. Seoul: Cengage Learning Korea, 2016. xv + 569 p.
3. Haggard S. Pathway from the Periphery: The Politics of Growth in the Newly Industrialization Countries. London: Cornell University Press, 1990.
4. Kim Chong-hyŏk. Inside Korea. Discovering the People and Culture. [Elizabeth, NJ]: Hollym, 2016. 488 p.
5. Korea and the World, Research Series of Korean Contemporary History 6. Sang-young Rhyu, M. Jae Moon. Debates on the Korean Development Model and its Implications for Developing Countries. National Museum of Korean Contemporary History,

Korea Annual 2016, Yonghap News Agency, 2016.

6. Kwan S. Kim. The Korean Miracle (1962-1980) revisited: Myths and realities in strategy and development. Cellogg Institute Notre Dame, Ind.: Helen Kellogg Institute for International Studies, University of Notre Dame, 1991. 60 p.

7. North Douglass. Institutions, Institutional change and Economic Performance. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1990. viii + 152 p.

8. Sang-young Rhyu, M. Jae Moon. Debates on the Korean Development Model and its Implications for Developing Countries. Published by the National Museum of Korean Contemporary History, 2015.

9. Tudor Daniel. Korea, the impossible country. Tokyo; Rutland, Vt.: Tuttle Publishing, 2012. 320 p.

World Bank Databank 2016.

Copyright©LAJČIAK Milan, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

Slovak Embassy in Seoul, South Korea
389-1, Hannam-dong 140-210 Yongsan-gu

E-mail: milan.lajciak@gmail.com

	Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений 2016, Issue 4, Volume 11, Pages 561-571. ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963 Submitted: 11. 10. 2016 Accepted: 15.11. 2016 Published: 22.11. 2016
---	--

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**REEVALUAREA CONFLICTELOR ÎNGHEȚATE DIN FOSTUL SPAȚIU SOVIETIC
DIN PUNCTUL DE VEDERE AL MEDIEREI ÎNTRE PĂRȚI**

**REASSESSMENT OF FROZEN CONFLICTS IN THE FORMER SOVIET SPACE
IN TERMS OF MEDIATING BETWEEN PARTIES**

**ПЕРЕОЦЕНКА ЗАМОРОЖЕННЫХ КОНФЛИКТОВ НА ПОСТСОВЕТСКОМ
ПРОСТРАНСТВЕ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ПОСРЕДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТОРОНАМИ**

CHELARU Valeria* / CHELARU Valeria / КЕЛЯРУ Валерия

ABSTRACT:

**REASSESSMENT OF FROZEN CONFLICTS IN THE FORMER SOVIET SPACE
IN TERMS OF MEDIATING BETWEEN PARTIES**

In the wake of ongoing escalation of tensions in Eastern Ukraine, the issue of frozen conflicts in the ex-Soviet space has regained international attention. The current paper is part of a broader project and discusses the long-disputed territories of South Ossetia, Abkhazia, and Transnistria. By evaluating the perspectives of the main parties involved in these deadlocks, it will be argued that Russia along with the United States of America represent the chief factors capable of getting the conflicts „defrosted.”

Furthermore, the author will stress that after the end of the Cold War, as a result of new emerging unipolar international system, Moscow and Washington have adopted a certain stance towards the new global order. Therefore, it will be pointed out how the new dialogue prevents concerted actions be taken towards finding viable solutions for the frozen conflicts.

Finally, new approaches on how the conflicts resolution could become more palpable will be set forth and reflected upon in conjunction with the Eastern Ukrainian crisis.

Keywords: frozen conflicts, ex-Soviet space, Russia, Abkhazia, South Ossetia.

JEL Classification: F29, K33

REZUMAT:

**REEVALUAREA CONFLICTELOR ÎNGHEȚATE DIN FOSTUL SPAȚIU SOVIETIC
DIN PUNCTUL DE VEDERE AL MEDIEREI ÎNTRE PĂRȚI**

Ca urmare a escaladării tensiunilor din estul Ucrainei, subiectul conflictelor înghețate din fostul spațiu sovietic a revenit în atenția dezbaterilor internaționale. Lucrarea de față face parte dintr-un proiect mai amplu și discută mult disputatele zone ale Osetiei de Sud, Abhaziei și Transnistriei. Pornind de la perspectivele principalelor părți implicate în aceste situații de impas, se va argumenta că Rusia și Statele Unite ale Americii reprezintă principalii actori capabili să „dezghețe” respectivele conflicte.

* **CHELARU Valeria** – Doctorand, Școala doctorală de Relații internaționale și Studii de Securitate a Universității Babeș-Bolyai (Cluj-Napoca, România). / **CHELARU Valeria** – Phd student, Doctoral School of International Relations and Security Studies at Babeș-Bolyai University (Cluj-Napoca, Romania). / **КЕЛЯРУ Валерия** - Аспирант, Докторская школа по международным отношениям и исследованиям в области безопасности Бабеш-Бойяи университета (Клуж-Напока, Румыния).

De asemenea, autorul va sublinia că după sfârșitul Războiului Rece, ca urmare a noului sistem internațional unipolar, Moscova și Washingtonul au adoptat o anumită retorică față de ordinea mondială. În consecință, se va scoate în evidență modul în care acest dialog împiedică implementarea acțiunilor comune pentru soluționarea conflictelor înghețate.

În final, noi abordări legate de o rezoluție mai concretă a conflictelor vor fi formulate și cântărite pe fundalul crizei din estul Ucrainei.

Cuvinte-cheie: conflicte înghețate, spațiul ex-sovietic, Rusia, Abhazia, Osetia de Sud.

JEL Classification: F29, K33

CZU: 327.39, 341.222.6

РЕЗЮМЕ:

ПЕРЕОЦЕНКА ЗАМОРОЖЕННЫХ КОНФЛИКТОВ НА ПОСТСОВЕТСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ПОСРЕДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТОРОНАМИ

В результате эскалации напряженности на востоке Украины, вопрос о замороженных конфликтах на территории бывшего Советского Союза снова привлекает внимание в международных дискуссиях.

Настоящая статья является частью более широкого взгляда и анализирует такие спорные территории, как: Южная Осетия, Абхазия и Приднестровье. Исходя из перспектив ключевых заинтересованных сторон в этих «тупиковых» ситуациях, можно утверждать, что Россия и Соединенные Штаты являются главными действующими лицами в процессе «разморозки» таких конфликтов.

Кроме того, автор подчеркивает, что после окончания холодной войны, в связи с установлением новой однополярной международной системы, Москва и Вашингтон приняли некоторую риторику относительно мирового порядка. В результате, выявляется, каким образом этот диалог мешает появлению согласованных действий, направленным на нахождение эффективных путей для разрешения замороженных конфликтов.

И, наконец, новые подходы, связанные с более конкретным подходом к разрешению конфликтов могут быть сформулированы, изложены и отражены на фоне кризиса на Востоке Украины.

Ключевые слова: замороженные конфликты, постсоветское пространство, Россия, Абхазия, Южная Осетия.

JEL Classification: F29, K33

УДК: 327.39, 341.222.6

Broadly speaking, the term „frozen conflict” refers to a situation in which military actions are either halted or have decreased their intensity, but without reaching an agreement at the institutional level. As every situation it refers to is exceptional, the term is hard to pin down. In addition, owing to most of cases when the criteria for conflict resolution are not clear-cut, the question of solving the conflicts through concerted actions of the parties involved becomes meaningless in practice.

Perhaps one of the few indisputable traits of the frozen conflicts in the ex-Soviet space remains the tridimensional perspective on the events – internal, Russian/CIS, and international — which represents a sort of deadlock over

dialectical interrelations.¹ As the ongoing escalation of tensions in Eastern Ukraine has raised again the issue of frozen conflicts in the former Soviet space, many observers tend to see the Ukrainian crisis as part of a broader strategy, in which Moscow has consistently sought to intervene in the former republics of the Soviet Union in order to advance its own geopolitical goals. The dominance of such narrative is far from benefitting the resolution of the disputes for, as Sergey Markedonov has rightly noted in a similar context, „it could fuel emotion-driven thinking among Russian political elites and take

¹ Nadezhda Arbatova. Замороженные конфликты в контексте европейской безопасности. In: Индекс безопасности. Vol. 94, No. 3, Tom 16, p. 57-66. [On-line]: <http://www.pircenter.org/media/content/files/0/13407022410.pdf/>, (Accessed on: 20.01.2016).

them away from pragmatism.”² What is more, as Washington represents Moscow’s main counteractive force in the context of post Cold War order, reexamining the actual meanings of NATO’s expansion is a key point of the three-perspective analysis of the frozen conflicts. To what degree is NATO proliferating the democracy or extending its market and conquering new energetical resources? Who was the first of the two post-Soviet era political actors to breach the international agreements and what was the particular context and stakes in that? Not ultimately, to what extent is the internal dimension of the conflicts reliant on the two external parties and how these big powers can alleviate or augment the crisis? Taking into account all these issues regarding both Russia and US we may get a more realistic platform from which to set forth the debates.

This paper has two main objectives: to assess the most common approaches towards the frozen conflicts in the former Soviet space, and to understand how this narrative prevents actual cooperation between the parties. The presentation proceeds in three sections. The first section will give a brief introduction, whereas the following section illustrates the current opposing narrative between the Kremlin and the US. Here I find that after the end of the Cold War, a certain stance has been dominating the dialogue between these parties and heavily impacts on the resolution of the frozen conflicts. In the third section of the paper I discuss Russia’s perspective on the post-Soviet disputes and point out its role in maintaining the conflicts undetermined. Finally, I conclude by setting forth some hypothetical solutions towards de-escalation of the crisis.

Brief introduction to frozen conflicts.

As Vicken Cheterian has put it: „the collapse of the USSR was part of a dramatic, accelerated phenomenon already taking form in different shapes and expressions on a global level: the retreat of the state.”³ Caught in the whirlwind of the post-colonial process, post-Soviet countries had to „produce” institutions that in the past were

imposed from the outside. Their recognition by international community as legitimate independent states was followed by attempts at making their own steps on international arena. The new states became members of international and regional organizations, such as the United Nations and the Conference on Security and Cooperation in Europe – the future OSCE – and were recognized by major international and regional powers, such as the US, EU states, Turkey, and Iran. In the same time, as Gorbachev’s programmes of glasnost and democratization had set off chain reactions of chaotic political change, Moscow was losing its grip on power and the capacity to act as an authority at the periphery. Within the power vacuum in the Caucasus various national movements clashed in the quest for new political adjustments, such as the status of Mountainous Karabakh or power arrangements in Abkhazia, etc. In spite of most of these frictions having been a reality well before perestroika, they were not old hatreds which resurfaced. It was rather the attempt at reforms that destabilized the existing political configuration, marginalized the former ruling elite within the hegemonic party, and opened up space for new political forces to emerge and eventually to clash first with Moscow and then with each other.⁴

The conflicts broke out in the late 1980s and early 1990s in the wake of Soviet disintegration and, as one observer noted, they have never been really „frozen”, as their nature, dynamics, and prospects changed over time. They displayed individual differences and shared the chief similarity of all having occurred in small states on the periphery of the former Soviet Union.⁵ Despite their economic, political, cultural, and ethnic specificities, not to mention the geopolitical aspect, the frozen conflicts in the post-Soviet space can be defined by some common features. Firstly, the dominant ex-titular nations have lost the battle against the so-called separatist ethnic minorities. Secondly, the territorial integrity has been damaged in both the ex-union republics and independence-aspiring nations. Thirdly, on ideological level, the Communism in both parties involved, was replaced by nationalism. Fourthly, and to a lesser

² Koshkin Pavel. What are the Kremlin’s new red lines in the post-Soviet space? In: *Russia Direct*. 19. VIII. 2015. [On-line]: <http://www.russia-direct.org/what-are-kremlins-new-red-lines-post-soviet-space/>, (Accessed on: 13.01.2016).

³ Vicken Cheterian. *War and Peace in the Caucasus. Russia’s Troubled Frontier*. London: Hurst&Company, 2008, p. 285.

⁴ *Ibidem.*, p. 288.

⁵ Hill William H. The thawing of Russia’s frozen conflicts. In: *Russia Direct*, 23.VIII.2015, p. 10-11.

degree in Transnistria, the disputes have mobilized a massive wave of displaced people.⁶

The memes of post-Soviet clashing discourse.

A most common trend in interpreting events in the ex-Soviet space tends to illustrate Russia as never getting further its old strategical patterns. The mainstream media outlets, as well as reputable western scholars promote the narrative of an autocratic and imperialistic system „established by Putin and historically rooted in the Soviet political model.”⁷ As the end of the Cold War marked the victory of the US over the „evil empire”, the autocratic Russia discourse faded throughout the period of anarchy following the Soviet disolution, only to be readopted at the beginning of 2000’s in conjunction with the Kremlin’s international assertiveness. What is more, in the context of the post-Soviet global order, the rethoric on Moscow’s strategies started being evaluated from a dual perspective, where the opposing ideological powers were depicted in a simplistic manner of good and evil. Russia’s consolidation and „imperial awakening” is commonly perceived as an encroachment of internal reforms and democratization,⁸ a country that apart from neglecting its citizens’s rights and maltreating minorities, threatens American democratic values on international level.⁹ According to many realist theoreticians, the strengthening of political leadership and economic revival in Russia paved the way for a decisively confrontational stance through which the Russian state seeks to reassess itself as a major international power. In terms of tangible objectives, the new foreign policy aims at regaining its influence as an important political actor, to preserve its control over the former Soviet territory by limiting Western role among CIS, and to counteract aspects of the international system it considers disadvantageous.¹⁰ The

recurrence of such narrative not only obscures and oversimplifies the multifaceted perspective on frozen conflicts in the former Soviet space, but also produces a negative impact on Russia-US relations which prevent a new era from developing. Having been kept under critical surveillance ever since its „reappearance” on international arena, Russia’s place and role seem to be predetermined by Washington who would not negotiate its leading position.

In the first years after the Soviet disolution, on its way to transition from Communism to a new form of social organization, the Kremlin understood it had also to reframe the dialogue with the West and particularly with its main ideological opponent, the USA. The chief issue between Moscow and the new global hegemon, the USA, arose when Washington broke the promise to not interfere in the space still perceived as Russia’s sphere of influence. While both former US Presidents George H.W. Bush and Bill Clinton promised Boris Yeltsin that NATO would not expand, the USA nevertheless decided to offer membership to most of the eastern European states, once satellites to the Soviet Union. When Russia expressed its disagreement, being again assured by Washington of not harbouring any intentions in the ex-Soviet countries, the Kremlin stressed that there would be repercussions if NATO accepted any new member states from the former Soviet republics.¹¹ Meanwhile, displaying a sort of triumphant and exceptional position in the new post-Cold War order, US had paid little attention to the defeated Russia up until the war between Moscow and Georgia broke up in August 2008. Since the beginning of the first military clashes between Georgian and its secessionist ethnic minorities, Moscow has been accused of taking sides with the latter and hindering the national ideals of Tbilisi. After the Soviet disintegration, and particularly after President Shevardnadze’s request for Russian troops to intervene and put an end to the chaotic situation in Georgia, anti-Russian feelings grew even higher. These preconditions paved the way for Mikhail Saakashvili to take the helm of the country with a more radical discourse against the separatists, and implicitly, to distance Georgia from Russia by

⁶ Arbatova Nadezhda. *Op. cit.*, p. 59.

⁷ Andrey Tsygankov. The dark double: the American media perception of Russia as a neo-Soviet autocracy, 2008-2014. In: *Politic*, 1-17, 2016.

⁸ See W. Breslauer George. Regimes of Political Consolidation: The Putin Presidency in Soviet and Post-Soviet Perspective. In: Alex Pravda. *Leading Russia. Putin in Perspective*. New York: Oxford University Press, 2005, p. 48-51; McNabb David E. *Vladimir Putin and Russia’s Imperial Revival*, London: CRC Press, 2016, p. 44-48.

⁹ Tsygankov Andrey. *Op. cit.* p.5.

¹⁰ Becker Michael E. Matthew S.Cohen. [et al.]. *Reviving the Russian empire: the Crimean intervention*

through a neoclassical realist lens. In: *European Security*. 2016, Vol. 25, No. 1, p. 112-133.

¹¹ Slobodchikoff Michael O. *Building Hegemonic Order Russia’s Way*. Lanham: Lexington Books, 2014, p. XII.

overtly flirting with the idea of joining NATO. As Moscow made it clear a long time ago, NATO expansion was acceptable for the Baltic States, but not for the core territory of the former Soviet Union. It was precisely Saakashvili's attitude, emboldened by the proximity of American troops in the region, and also his freshly acquired position of a „democratic ruler” that provoked Moscow and eventually started the military confrontation on 7 August 2008. The outcome of the war was Moscow's recognition of Abkhazia and South Ossetia as independent countries, one reason being, according to Dmitri Medvedev, to prevent this from happening again.¹² In addition, the way the West perceived Russia's role in the conflict had a significant impact on Moscow's future perspectives on solving the situation in the breakaway regions of the South Caucasus. Based on the same prejudices, even before the war to ignite in August, the memes about Russian-Georgian relations followed the same course: Georgia was the target of Russia's „neo-imperialism”, and also an essential energy route that Moscow yearned to possess (the Baku-Ceyhan pipeline through Georgia was now operating); Saakashvili was acclaimed as a „democratic ruler” and Moscow could not abide a „democracy” at its border. Unsurprisingly, when the war broke out, western media – with very few exceptions among which was *Der Spiegel* – passively retyped Tbilisi's version and hugely relying on the already existing preconceptions. It took three months to the U.S. to obtain the accurate accounts of the events and get them published in the *New York Times*. Most importantly, it took one year to the EU to finally present its report, which stated that the Georgians had fired the first shot and the Ossetians and Russians had responded.¹³

Meanwhile, NATO did not represent the only threat to Moscow's regional order. Moves to expanding into Eastern Europe and the former Soviet Union were also expressed by European Union who gradually advanced in its promise to integrate ex-Soviet countries such as Ukraine, Georgia, and Moldova. When tensions between the EU, the US, and Russia escalated into a civil war in Ukraine in 2014, with separatists group fighting against Ukrainian government in Kiev,

and Russia taking control of Crimea, the two powers opposing Russia got shocked by Moscow's move. On one hand, they underestimated Russia's material capabilities to overtly oppose their advancement in the so-called near abroad. On the other hand, they expected the Kremlin to merely protest and not take concrete military actions. Briefly, they grossly misjudged Russia's national interests by disregarding its previous warnings. Moreover, correctly or not, Moscow is made to deduce that US's global agenda not only is set on making way for itself only, but also marginalizes and keeps Russia away from pursuing its national interests in the same manner as America does. Since every government of any state acts in accordance with its own country's national interest, this understanding particularly seems to plague Moscow-Washington relations nowadays – the fact that Russia aims at playing by the same rules as the US. If American post-Cold war „exceptionalism” appears an issue for many countries on the international arena, Moscow's approach in the current context of globalization was explicitly expressed by Deputy Minister of Foreign Affairs Sergey Ryabkov in 2010:

„I believe we correctly assess on the threshold of the century, future old trends – the formation of a new polycentric international system that is replacing the previous bipolar one and is, to a major extent, the product of globalization...while preparing for that, we have correctly defined the fundamental principles of foreign policy for the new Russia as: a multivector approach, network diplomacy, openness, and rejection of confrontation...It was Washington's initiative that created the G20 format, which is used to coordinate efforts in overcoming the crisis and offers a mechanism of collective leadership of major world countries represented in geographic and civilizational respects.”¹⁴

This perpetual denial of exceptionalism lies at the heart of the dialogue between the two countries, as many American actors still seem to be baffled at Russia's unwillingness to put up with a minor role on the international stage. As some observers put it, one should take into account that Moscow's recalcitrance is decidedly spurred by Washington's post-Cold War triumphalism.¹⁵

¹² Armstrong Patrick. Enter the Memes. In: Ware Robert Bruce. The fire bellow. New York: Bloomsbury, 2013, p. 32.

¹³ Ibidem., p. 31-33.

¹⁴ Crosston Matthew. Nemesis: Keeping Russia an Enemy through Cold War Pathologies. In: Comparative Politics. 2015. Vol. 3, No. 20.

¹⁵ Ibidem.

Putin's intervention in order to protect the „compatriots” in the ex-Soviet space is commonly perceived as a mockery of the „responsibility to protect”, the political doctrine introduced by U.S – most notably by the United Nations ambassador and Obama adviser, Samantha Power – and enshrined by the United Nations. Originally designed to legitimate foreign intervention in situation like Rwanda genocide of 1994 as well as international intervention on behalf of ethnic minorities seeking self-determination, such as in Kosovo in 1998-99, the principle has diluted ever since. In such context, American use of the responsibility to protect has become a highly questionable matter when it comes to its own geopolitical interest. Its particular exclusive applicability not only makes Moscow appear to be violating the western values such as humanitarian intervention, but also frustrates Russia and make her trivialize the very core of the principle.¹⁶

In the same way Kosovo precedent has also a tremendous impact on Russia-US dialogue concerning frozen conflicts, as it stresses an once-off exception decided by US and other European heavyweights, as well as it challenges the assumptions on which the modern system of international relations is based. The bottom line in this disagreement is not the fact that Moscow became convinced of the correctness of the act, but rather being totally ignored in its position, she made recourse to the same tools in order to express its national interest.

Russia's role in maintaining the conflicts in limbo.

It is noteworthy that Russia's implication in the post-Soviet frozen conflicts is bound not only to the common historical legacies from which the ethno-federalism stemmed in these regions, but also to a more complex global order which emerged at the end of the Cold War. It was due to the Soviet collapse and the birth of the unipolar international system that Russia came to reshape the stance towards its former empire and, consequently, to have been participating in a long and protracted process of uncertainties in the ex-Soviet space, as well as on the international level. After the fall of the USSR, the Kremlin had to reformulate the strategical dialogue with the new

emerging states, a task which was hardly imaginable, considering that in a not far away past they used to be entities of the same highly centralized authoritarian apparatus. Following the next years after the Soviet collapse, Moscow's approach to CIS countries vacillated between treating them as new independent states and establishing privileged interrelations based on various agreements and exchanges. As the successor state to the Soviet Union, Russia could not ignore the new problems occurring on the CIS territory, yet it understood that its capacity and resources were not able to resolve them. Nevertheless, the foundation of CIS under the aegis of Moscow, and settling privileged relations with its co-members, got Russia frustrated by its new position as a donor in exchange for political loyalty from the independent states. Moreover, based on the same mechanism, Russia exerted a strong pressure on its relations with Ukraine and other member states, concerning issues such as territory, ethnicity, economy, and military. As Nadezhda Arbatova has noted, the war in Chechnya represented the most prominent damage to Russia's national interests, including its relations with the CIS countries and the internal development of Russia's itself. Not being able to convert CIS to an integrative organization with flexible geometry, Moscow decided to take advantage of the weakest spots in the CIS countries, in order to preserve its positions in the so-called inner abroad.¹⁷

However, throughout the years of the Soviet history, Moscow's attitude towards its ethnic empire, „socialist in content but national in form”, encouraged more or less involuntarily the separatist aspirations of ethnic minorities within the various union republics. This principle became conspicuous with Stalin's Soviet nationality policy which inoculated the tradition of using the autonomous units in the union republics in order to counterbalance the nationalist stirrings of the titular nation. Most frequently, favouring a certain ethnic group equated to local elites of the autonomous entities gaining a disproportionate access to resources, as long as their loyalty to the centre was unquestioned. In the late period of perestroika, Moscow applied again this procedure and largely supported both Abkhazia and South Ossetia against Georgia politically and, after the outbreak

¹⁶ Dunn Elizabeth Cullen, Bobick Michael S. The Empire strikes back: War without War and Occupation without occupation in the Russian spheres of influence. In: American Ethnologist. 2014. Vol. 41, No. 3, p. 405-413.

¹⁷ Arbatova Nadezhda. *Op.cit.*, p. 60.

of hostilities, militarily as well. As the crumbling status-quo in the wake of the Soviet disintegration gave way to nationalistic assertiveness of the titular nations, the small ethnic entities responded by natural attempts at preservation. Secessionism in South Ossetia, Abkhazia, and Transnistria was originally a reaction towards safeguarding the Soviet Union by revitalizing its federal structure.¹⁸

In many respects, theoretically and practically, Moscow remains the ex-imperial core towards which the periphery represented by former Soviet ethnic minorities would turn for help and directions. To a certain degree, the Soviet emphasis on ethnic multicultural diversity not only led subsequently to alternative identity institutionalization, but also resulted in Russia to symbolize the sole defender against discriminatory nationalism in its former titular republics. Perceiving threats and backings as normal phenomenon of daily life, separatism in the regions of frozen conflicts not only is indirectly prolonged by Russia, but also acts as a mechanism of identity shaping. Rogers Brubaker pointed out how ethnicities can act as modes of identification by simply situating oneself in relation to others. He also considered religion, nationality and ethnicity as „ways of understanding and identifying oneself, making sense of one's problems, predicaments, identifying one interests, orienting one's action.”¹⁹ This highly resonates with the situation in the disputed territories of frozen conflicts where recent fieldwork in Transnistria shows how residents stress the region's ethnic diversity as a pre-Soviet phenomenon dating back to Imperial Russian rule. Despite the fact that ethnic Russians do not represent the majoritarian population, Transnistrian historiography underlines the region's common history with Russia. Old pensioners perceive the breakaway region as the internationalist heir to the Soviet state, whereas the young people have been conditioned to see Transnistria as a part of an

Orthodox-Slavic civilization opposed to a European one.²⁰

Moscow's most evident way of sustaining the disputes derives from the simple fact that *de facto* statehood in the breakaway republics is only possible due to Russian military and financial support. From the very inception of separatist movements in the post-Soviet space, Moscow has been involved in the process and greatly influenced all subsequent stages of the conflicts. In all the cases here discussed, the separatism emerged after a smaller group of population declared their independence against the *de jure* state. The following step represented a power shift towards a nationalistic framework which emphasized the marginalization of minority groups perceiving themselves ethnically and linguistically outside of the nation. Legitimacy had been achieved via the referendum, and finally, Moscow stabilized the situation with an one-sided peace-agreement (Transnistria), annexation (Crimea), or international recognition (Abkhazia and South Ossetia).²¹ The process has been also backed up continuously through military aid and despite Russia claiming neutrality as was the case in Transnistria, the 14th Army provided weapons and logistical support during the civil war between the separatists and ex-titular nation.²²

In terms of material benefits, all frozen conflicts are heavily reliant on Russian subsidies. This Soviet era practice has been particularly preserved in Abkhazia, where the competition for resources such as money transfers from Moscow, but also over cadre positions and control of profitable segments of the shadow economy, accounted for most of political frictions between Tbilisi and Sukhumi.²³ The economic situation in Abkhazia since independence has registered a modest increase, which combined with the financial support from Moscow has developed the conviction that independent statehood is viable in the long term, even in the absence of broad-international recognition given the region's continued attraction to million Russian tourists. In addition, recent information shows that 25% of Abkhazia's annual budget comprises

¹⁸ Bobick Michael S. Separatism redux. Crimea, Transnistria, and Eurasia's de facto states. In: *Anthropology Today*. 2014, Vol. 30, No. 3.

¹⁹ Brubaker Rogers. Religion and Nationalism: Four Approaches, p. 4. [On-line]: http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/brubaker/Publication/s/religion_and_nationalism_forthcoming.pdf (Accessed on: 26.V.16)

²⁰ Bobick Michael S. *Op.cit.*, p. 4

²¹ Ibidem.

²² Slobodchikoff Michael O. *Op. cit.*, p. 23.

²³ Zürcher Christoph. The Post-Soviet Wars. Rebellion, Ethnic Conflict, and Nationhood in the Caucasus. New York: New York University Press, 2007, p. 118-125.

subsidies from Russia, not to mention the heavily financed infrastructure programmes for roads, schools, public buildings and agriculture. The situation is even more suggestive in South Ossetia, where total dependence on Russian funds is mainly conditioned by the need for rebuilding infrastructure and industrial capacity destroyed during the 2008 war with Georgia. In such light, chances for the region to join the Russian Federation, directly or through the union with North Ossetia-Alania, have increased in the last years. Transnistria's case follows a similar pattern concerning the benefits of the separatism. In 2015 the Russian funds accounted for \$100 mln in order for the region to be able to cover its spendings, according to Russian sources.²⁴ This annual donation is mostly providing welfare services such as the so-called „Putin pension” and other forms of inducement to support the local armed forces. In total, they amount for 70% of Transnistria's budget.²⁵

Due to the fluid jurisdictional context of the *de facto* states, the perks of separatism are particularly enjoyed by the local „sharks” or oligarchs in the quest for illegal privatizations and monopoly over various assets. This was the case in Ukraine with valuable energy firms such as Chornomornaftogaz and Ukrtransgaz, and more recently with the Energokapital – the second largest taxpayer in the Transnistrian region, and the region's number one exporter.²⁶ The shift from one rule to another creates favourable conditions for capital accumulation as well as the wholesale retitling of property and tax assesment, a process which in the ex-Soviet Union happend under dubious circumstances.²⁷

Apart from diplomatic, economic, and social aid, Moscow grants all the *de facto* states Russian

passports, an issue of which many analysts have been massively disapproving. Transnistria's international indeterminacy, as is the case with the other frozen conflicts in the post-Soviet space, has been devastating in both social and economic aspects. The state's population has reduced from 750.000 in early 1990s to less than 500.000 today.²⁸ This can be mainly attributed to economic out-migration and to the fact that the disproportionately old people constituting almost 40% of the population are encouraged to remain by higher Russian pension supplements.

Abkhazia and South Ossetia are facing similar population loss. The latter's populace fell from 98,527 in 1989 to an estimated 40.000, whereas Abkhazia has shrunk from 525.061 – over 45% of which were ethnic Georgians – to 240.000, an estimate considered high by some.²⁹ From this perspective, Vladimir Putin's much cited „geopolitical catastrophe” of the Soviet breakdown resonates with most *de facto* states. The Russian Federation significant symbolic and material benefits combined with the profound loss associated with the Soviet collapse not only generates a sense of reciprocity³⁰ in the breakaway regions, but also perceive Moscow as the sole guarantor of their sovereignty. Social studies on public attitudes and internal dynamics within the post-Soviet *de facto* states carried out after the Russian-Georgian war in 2008 indicated a strong pro-Russian inclination in South Ossetia and decisive aims at preserving the independence granted by Moscow in Abkhazia, respectively. What is more, over 75% of the Abkhaz, Armenians and Russian in Abkhazia and Ossetians in South Ossetia want the Russian

²⁴ Gamova Svetlana. Россия сняла Приднестровье с довольствия.(Russia has reduced its material support for Transnistria). In: Nezavisimaya Gazeta, 26.I.2015. [On-line]: http://www.ng.ru/cis/2015-01-26/1_pridnestrovie.html (Accessed on: 16.01.2016).

²⁵ Walker Matthew. Russia's economic troubles threaten support for breakaway republic of Transnistria. In: London School of Economics on South Eastern Europe, 24.III.15. [On-line]: <http://blogs.lse.ac.uk/lsee/2015/03/24/russias-economic-troubles-threaten-support-for-breakaway-republic-of-transnistria/> (Accessed on: 16.01.2016).

²⁶ Mihai Popșoi. Are Moldovan Consumers Financing Transnistrian Separatism? In: Eurasia Daily Monitor, 21.IV. 2016, Vol.13, Iss.78. [On-line]: <https://jamestown.org/program/are-moldovan-consumers-financing-transnistrian-separatism/> (Accessed: 05.06.2016).

²⁷ Bobick Michael S. *Op.cit.*p. 8.

²⁸ Bobick Michael. Active Measures:Separatism and Self-Determination in Russia's Near Abroad. In: Council for European Studies, 24.IV.2014. [On-line]: <http://councilforeuropeanstudies.org/critcom/active-measures-separatism-and-self-determination-in-russias-near-abroad/> (Accessed on: 8.06.2016).

²⁹ Toal Gerard, O'Loughlin John. How people in South Ossetia, Abkhazia, and Transnistria feel about annexation by Russia. In: The Washington Post, 20.III. 2014. [On-line]: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/03/20/how-people-in-south-ossetia-abkhazia-and-transnistria-feel-about-annexation-by-russia/> (Accessed on: 7.03.2016).

³⁰ Bobick Michael. Active Measures:Separatism and Self-Determination in Russia's Near Abroad. In: Council for European Studies, 24.IV.2014. [On-line]: <http://councilforeuropeanstudies.org/critcom/active-measures-separatism-and-self-determination-in-russias-near-abroad/> (Accessed on: 8.06.2016).

troops on their territory to „remain forever.”³¹ In a context in which these populations see themselves as the targets of Georgian military aggression, the Russian troops' presence gives them a sense of security and stability.

Instead of conclusions – the two major powers towards cooperation.

The frozen conflicts in the near abroad have always represented a thorny matter for Moscow, considering their proximity to Russia's borders and the geopolitical dimension of the region. However, Russia's crucial role in these frozen disputes implies also its ability to play a major part in finding a viable way of „defrosting” them. So far, the settlement process of post-Soviet conflicts vary from one case to the other, nevertheless, the lack of a common approach to resolving them still lies at the core of the issue.

First and foremost, as one observer noted, Moscow and its western partners should acknowledge the fact that there has been very few cases when conflict resolution were based on reconsolidating a ruptured state and bigger powers who mediate – or pretend to mediate – conflicts should remember that prospects for settlement derive from the willingness of the parties involved.³² More actions for concrete terms of negotiations must be put in practice as previous attempts have been formulated yet did not result in any pragmatic outcome. In 2009 experts from Contemporary Institute for Development (Russia) produced a report for the Special Russian-American Session at the Valdai International Club, inviting Russia and the United States „to agree on the rules and limits of competition in the post-Soviet space. They must mark out the ‘red lines,’ crossing which would threaten the important or vital interests of either side.” The Russian experts believe that “these rules stipulate mutual restraint.” On the one hand Russia should „renounce the use of military force to restore Russia's historical zone of influence.” On the other hand, the United States should avoid attempts to trigger Russia's confrontation with post-Soviet countries through their involvement in NATO, as well as attempts to develop bilateral military-political partnership with them. The authors argued that this approach would help resolve some of the still smoldering conflicts,

something which all the interested sides need. „This compromise will not entail concessions on any of the sides' vital interests.”³³

Nowadays relations between Russia and the US have reached such a level that rapprochement in the near future is hard to imagine. Undeniably, as long as western leaders and observers perceive Russia's actions or policies to be restricting the independence and sovereignty of the former Soviet states, building a practical dialogue and true partnerships between Russia and many major Western intermediaries would be impossible. As the ongoing confrontations in Ukraine represent a most stringent issue and perhaps the newest frozen conflict, cooperation concerning contradictions in the region of frozen conflicts must reopen between Russia and chief Western interlocutors on highest working levels. As Dmitri Trenin from Carnegie Moscow Center has stressed:

„the point is not to recite eloquent fictions to one another, but to acknowledge areas where there are genuine differences in perceptions, to identify red lines and bottom lines of all involved, and to focus on common elements or areas of agreement that might be pursued in the interest of reducing tensions and building confidence, while managing areas of clear disagreement.”³⁴

A strong accent on engaging more actively the party who is the most affected could be also a new approach to resolving the crisis. The most common possible solutions so far have been formulated by the two major mediators who fight over independence and „reconciliation” with the unitary state. A thorough enquiry in what type of governance local representatives in the breakaway regions consider best for them could develop into more realistic resolution. Also, more commitment from the so-called neutral actors such as UN and OSCE would make the dialogue more fluid between the chief partners. It would also make the immediate sufferers, the population of the frozen conflicts regions, reduce their distrust towards the „other party” and be more open to alternatives. Involving, where practical or possible, new intermediaries or „bufferers” between antagonistic partners in the conflicts

³¹ Toal Gerard, O'Loughlin John. How people in South Ossetia. *Op. cit.*

³² Silaev Nikolai. Resolving the conflicts in the post-Soviet space. In: *Russia Direct*, 23.VIII.2015, p. 9.

³³ Pashayeva Gulshan. The Southern Caucasus: In Search of a Balance between Russia and the West. In: *The Caucasus and Globalization*. 2010, Vol. 4, Issue 3-4, p. 17.

³⁴ Trenin Dmitri. Eastern Ukraine, The Newest Frozen Conflict? In: *Russia Direct*, 23.VIII.2015, p. 13.

could make cooperation less tense and transparent.

Going back to the main two arbiters of the frozen conflicts, national, as well as international approaches and measures taken so far towards settlement must be thoroughly revised. Most importantly, they should honestly position themselves towards each conflict separately and consider what is at stake for them compared to smaller entities. Their roles as facilitators, mediators, arbitrators, or stake holders, may drastically impact on the situation in these regions in the long run. Considering their own approaches when pursuing national interests or purportedly defending international order should also represent a compulsory part of further cooperation. In Russia's case, for example, it must acknowledge that the central objection of many Western officials and analysts is the way that Moscow has chosen to follow its interests and exercise its influence in the near abroad. As Trenin points out, Russia's coercive measures, such as embargoes on Moldovan wines, fruits, and vegetables, prohibitions on Georgian wines and mineral water, or threats to reduce or cut off natural gas deliveries to Ukraine, seem more likely to make more enemies in those countries than to convince policymakers to adopt positions favorable to Russia. Such coercive reactions also provide more ammunition for that group of Western policymakers and observers which argue that Russia is clearly set on dominating the countries around it, and, therefore, must be met with further sanctions and isolation.³⁵ Similarly, US must be less biased towards Moscow, more considerate to Russia's interests in the immediate vicinity, as well as more transparent when it comes to its own strategical interests. However, as the overall Western approach to support the return of the breakaway entities to the states which they used to be part of as Soviet republics has not proved of any help so far, a rigorous examination of this perspective must be taken into consideration too. On a more pragmatic level, as a new agreement on European security seems to be the prerequisite for further negotiations between the major actors, a transformation in thinking about the stake in frozen conflicts has to be vital.

³⁵ Ibidem.

Bibliography:

1. Arbatova N. Замороженные конфликты в контексте европейской безопасности (*Frozen conflicts in the context of European security*). В: ИНДЕКС БЕЗОПАСНОСТИ. № 3 (94), Том 16. [On-line]: <http://www.pircenter.org/media/content/files/0/13407022410.pdf> (Accessed on: 20.01.2016).
2. Armstrong P. Enter the Memes. In: Ware R. B. *The Fire Bellow*. New York: Bloomsbury, 2013. 337 p.
3. Becker M. E. (et.al.). Reviving the Russian empire: the Crimean intervention through a neoclassical realist lens. In: *European Security*. 2016, Vol. 25, No. 1, p. 112-133.
4. Bobick M. Active Measures: Separatism and Self-Determination in Russia's Near Abroad. In: *Council for European Studies*, 24. IV. 2014.
5. Bobick M. S. Separatism redux. Crimea, Transnistria, and Eurasia's de facto states. *Anthropology Today*. June 2014, Vol. 30, N. 3.
6. Breslauer G. W. Regimes of Political Consolidation. In *Pravda A. Leading Russia, Putin in Perspectives*. New York: Oxford University Press, 2005. 304 p.
7. Brubaker R. Religion and Nationalism: Four Approaches. *Selected Works*. University of California, 2012. [On-line]: http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/brubaker/Publications/religion_and_nationalism_forthcoming.pdf (Accessed on: 26.05.2016).
8. Cheterian V. *War and Peace in the Caucasus. Russia's Troubled Frontier*. London: Hurst&Company, 2008. 395 p.
9. Crosston M. Nemesis: Keeping Russia an Enemy Through Cold War Pathologies. In: *Comparative Politics*. 2015, 3 (20).
10. Cullen Dunn E. Bobick M. S. The Empire strikes back: War without War and Occupation without occupation in the Russian spheres of influence. In: *American Ethnologist*. August 2014, Vol. 41, N.3, p. 405-413.
11. Hill. W. H. The thawing of Russia's frozen conflicts. In: *Russia Direct*. 23.VIII.2015.
12. Koshkin P. What are the Kremlin's new red lines in the post-Soviet space? In: *Russia Direct*. 19.VIII. 2015. [On-line]: <http://www.russia-direct.org/what-are-kremlins-new-red-lines-post-soviet-space/> (Accessed on: 13.01.2016).
13. Pashayeva G. The Southern Caucasus: In Search of a Balance Between Russia and the West. In: *The Caucasus and Globalization*. 2010 Vol. 4, Issue 3-4.
14. Popșoi M. Are Moldovan Consumers Financing Transnistrian Separatism? In: *Eurasia Daily Monitor*. April 2016. Volume:13, Issue:78.

15. Pravda A. Leading Russia. Putin in perspective. New York: Oxford University Press, 2005. 304 p.

16. Silaev N. Resolving the conflicts in the post-Soviet space. In: Russia Direct. 23. VIII.2015.

17. Slobodchikoff M. O. Building Hegemonic Order Russia's Way, Lanham: Lexington Books, 2014. 177 p.

18. Toal G. O'Loughlin J. How people in South Ossetia, Abkhazia, and Transnistria feel about annexation by Russia. In: The Washington Post, 20.III.2014.

[On-line]:

<https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/03/20/how-people-in-south-ossetia-abkhazia-and-transnistria-feel-about-annexation-by-russia/> (Accessed on: 7.03.2016).

19. Trenin D. Eastern Ukraine, The Newest Frozen Conflict? In Russia Direct, 23.VIII. 2015.

20. Tsygankov A. The dark double: the American media perception of Russia as a neo-Soviet autocracy. 2008-2014. In: Politics, 1-17/2016. 17 p.

21. Zürcher C. The Post-Soviet Wars. Rebellion, Ethnic Conflict, and Nationhood in the Caucasus. New York: New York University Press, 2007. 289 p.

Copyright©CHELARU Valeria, 2016.

Contacts / Contacte / Контакты:

Str. Paris 24 B, et. III., ap. 4,
Cluj-Napoca, Romania
Tel. 00 40 741 798 420

Email: valeria.a.chelaru@gmail.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 572-579.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 15. 07. 2016 | Accepted: 15.11. 2016 | Published: 22.11. 2016

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**DEFINITION DE LA MIGRATION ENVIRONNEMENTALE
DANS UN CONTEXTE INTERNATIONAL**

**THE DEFINITION OF THE ENVIRONMENTAL MIGRATION
IN AN INTERNATIONAL CONTEXT**

**ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ МИГРАЦИИ
В МЕЖДУНАРОДНОМ КОНТЕКСТЕ**

**DEFINIREA NOȚIUNII MIGRAȚIA ECOLOGICĂ
ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL**

DANCÁKOVÁ Ivana* / DANCÁKOVÁ Ivana / ДАНЦАКОВА Ивана

RESUME:

**DEFINITION DE LA MIGRATION ENVIRONNEMENTALE
DANS UN CONTEXTE INTERNATIONAL**

Dans l'article nommé „Définition de la migration environnementale dans un contexte international” nous allons approcher des obstacles et les débats académiques et scientifiques sur l'établissement d'une définition consensuelle de la migration induite par les changements climatiques. Nous allons examiner la migration environnementale de point de vue international.

L'auteur aussi soulignera la nécessité d'établissement d'un consensus au niveau mondial pour que la société internationale serait capable d'agir d'une façon adéquate vers le nouveau groupe de personnes déplacées, les réfugiés environnementaux et migrants environnementaux.

Mots-clés: *changements climatiques, dégradation de l'environnement; environnement, migration environnementale, définition.*

JEL Classification: F22; F64; Q54

ABSTRACT:

**THE DEFINITION OF THE ENVIRONMENTAL MIGRATION
IN AN INTERNATIONAL CONTEXT**

In the article called „The definition of the environmental migration in an international context” we are going to approach obstacles and academical and scientific debates on the establishment of a consensual definition of

* **DANCÁKOVÁ Ivana** — Doctorand, Departamentul de Relații Economice Internaționale și Diplomatie Economică, Facultatea de Relații Internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacia). / **DANCÁKOVÁ Ivana** - PhD student, Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy, The Faculty of International Relations at the University of Economics in Bratislava (Bratislava, The Republic of Slovakia). / **DANCÁKOVÁ Ivana** — Étudiante au Doctorat, Département des Relations Économiques Internationales et de la Diplomatie Économique, La Faculté de Relations Internationales à l'Université d'Économie de Bratislava (Bratislava, République Slovaque). / **ДАНЦАКОВА Ивана** — Аспирант, Кафедра международных экономических отношений и экономической дипломатии, факультет международных отношений Экономического университета в Братиславе (Братислава, Республика Словакия).

the migration led by climatic changes. We are going to examine the environmental migration as an international issue.

The author will underline the necessity of the unification on a general consensus at worldwide level that the international society would be able of acting in an appropriate manner towards the new group of displaced persons, the environmental refugees and environmental migrants.

Key words: climate change, environmental degradation, environment, migration, definition.

JEL Classification: F22; F64; Q54

REZUMAT:

DEFINIREA NOȚIUNII MIGRAȚIA ECOLOGICĂ ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL

În articolul intitulat „Definirea noțiunii migrația ecologică în context internațional” vom aborda problematica privind obstacolele și dezbaterile academice, cât și opiniile oamenilor de știință cu referire la stabilirea unui consens privind definiția de migrație indusă de schimbările climatice. Vom examina migrația ecologică în context internațional.

Autorul a subliniat, de asemenea, necesitatea de a stabili un consens la nivel mondial în baza căruia societatea internațională ar fi în măsură să acționeze în mod adecvat la noul grup de persoane strămutate, refugiați ecologici și migranți ecologici.

Cuvinte cheie: schimbările climatice, degradarea mediului, mediu ambient, migrație ecologică, definiție.

JEL Classification: F22; F64; Q54

CZU: 341.2; 341.231.14

РЕЗЮМЕ:

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ МИГРАЦИИ В МЕЖДУНАРОДНОМ КОНТЕКСТЕ

В статье под названием «Определение экологической миграции в международном контексте» анализируются вопросы препятствия, а также научные дискуссии и взгляды ученых относительно установления консенсуса по определению миграции, вызванной изменением климата. Мы будем рассматривать экологическую миграцию с точки зрения международного контекста.

Автор подчеркивает также необходимость создания глобального консенсуса, на основе которого международное сообщество будет в состоянии действовать адекватно относительно новой группы перемещенных лиц, экологических беженцев и экологических мигрантов.

Ключевые слова: изменение климата, деградация окружающей среды, окружающая среда, экологическая миграция, определение.

JEL Classification: F22; F64; Q54

УДК: 341.2; 341.231.14

Introduction

Dans les dernières décennies, les études sur le sujet des migrations causées par les changements environnementaux connaissent un développement très rapide. Tout le monde est touché par un nouveau phénomène des changements climatiques lequel presse la population de s'adapter à l'état actuel d'environnement. La migration est considérée comme une forme de stratégie d'adaptation aux nouvelles conditions de vie dans l'environnement touché. Les changements environnementaux

affectent la population et le caractère de paysage continuellement même du point de vue locale que globale.

Dans l'article nous nous allons concentrer sur la problématique de l'établissement de la définition claire de migration induite par les changements environnementaux dans un contexte international. Nous allons approcher des principaux obstacles de l'absence d'une définition unifiée lesquels freignent leur développement et divisent même la communauté scientifique quant à la question de définition

consensuelle. L'établissement d'une définition n'est pas un problème purement théorique. Parce que la migration environnementale comme un nouveau champ de recherche, fait partie du champ plus large – des études migratoires.

Nous allons présenter les différents débats scientifiques et académiques qui entourent le processus de l'admission d'une définition du concept qui désigne un nouveau type de migration et des migrants forcés de se déplacer pour des raisons environnementales. Nous allons suggérer plusieurs raisons qui expliquent le malaise de consensus des autorités. Nous allons également signaler à l'importance d'établissement et d'adaptation d'une définition consensuelle dans le contexte international.

En conclusion, nous allons approcher des résultats de la recherche sur la définition possible, nous nous également concentrons sur des définitions qui, de nos jours, sont déjà acceptées par la majorité des chercheurs et simplifient le processus d'adaptation au nouveau phénomène dans une perspective claire au niveau global.

Les obstacles d'établissement de la définition

Parmi les principales raisons qui ont expliqué l'absence de la définition de migration environnementale nous semblent difficile tenir les facteurs environnementaux isolés à l'écart d'autres facteurs des flux migratoires. De plus, les facteurs environnementaux sont bien profondément liés avec ceux de contexte socio-économiques, politiques, démographiques ou culturels, dont ils dépendent. Sur la base de cette dépendance nous pouvons constater qu'il est vraiment difficile de séparer la migration environnementale d'autres types des migrations.¹

Un autre obstacle à la définition de la migration environnementale réside dans la différenciation entre les stimulants qui mènent aux migrations donc s'il s'agit d'un déplacement forcé ou volontaire. Cette classification de ce genre de migration présent un problème fondamental qui a emporté des conséquences graves pour l'établissement de la définition unifiée.

Une autre difficulté majeure qui a empêché le progrès dans la recherche de la définition est le manque des recherches empiriques des études sur les migrations à cause des changements environnementaux. Le caractère de recherche dans le domaine de la migration environnementale est toujours plutôt théorique. Nous considérons ce manque pour un facteur très important de l'absence de la définition de migration environnementale. Parce qu'il est difficile de construire la définition d'un terme qui n'aurait pas encore été éclairci par expérience.²

Continuant par d'autres démarches qui font la migration environnementale plus compliquée à définir il faut mentionner la distinction ambiguë entre „les dégradations brutales de l'environnement, et celles dont l'occurrence est davantage progressive”.³ Il existe quelques exceptions dans les cas de la dégradation de l'environnement causée par des catastrophes naturelles quand la population touchée est forcée de se déplacer (un tremblement de terre, des inondations ou un tsunami). L'autre situation est présentée quant à la migration environnementale comme une décision économique prise par la population pour laquelle l'environnement représente une moyenne pour assurer sa subsistance.

Par la complexité accrue du domaine des flux migratoires nous relevons à la difficulté de s'accorder sur une définition. Les migrations dans le cadre d'un pays, dont les déplacements internes ou les migrations circulaires et saisonnières, ne correspondent pas aux définitions des migrations environnementales dans le contexte international. Dans la mesure internationale, on décrit la migration comme un déplacement de long terme dans un autre pays.⁴

Dans cette partie de la recherche nous avons souligné les plus importants obstacles qui freignent le développement de la définition consensuelle de notre objet d'intérêt qui fait partie de plusieurs discussions complexes au niveau académique, scientifique et aussi politique.

¹ Dun O., Gemenne F. Defining environmental migration: Why it matters so much, why it is controversial and some practical processes which may help move forward - Terra-HN. In: *TERRA-HN* [en ligne]. [s. d.]. [Consulté le 18 juin 2016]. [On-line]: <http://www.reseau-terra.eu/article847.html> (Visité: 25.10.2016).

² Ibid.

³ Gemenne F., Cavicchioli A. Migrations et environnement: prévisions, enjeux, gouvernance. Regards croisés sur l'économie. 2/2010, n° 8, p. 84-91. [On-line]: www.cairn.info/revue-regards-croises-sur-l-economie-2010-2-page-84.htm (Visité: 25.10.2016).

⁴ Ibid.

Les contentions d'établissement de la définition

Pendant les dernières années, la recherche sur la migration environnementale a connu un progrès considérable. C'était grâce à l'attention accrue autour des changements climatiques et des impacts potentiels. Cependant, la migration environnementale n'était pas traitée comme une conséquence des changements climatiques de la terre. C'était plutôt la question de la migration forcée qui a détourné l'attention de société et de politiciens de la migration environnementale.

Néanmoins, le concept de la migration environnementale n'est pas nécessairement un phénomène nouveau. Même dans l'histoire des catastrophes naturelles, que des tremblements de terre ou des éruptions de volcan, ont menées à des déplacements massifs de la population. Cependant, l'émergence des termes liés à la migration environnementale ou climatique et les personnes qui partagent à cette migration – les migrants environnementaux ou climatiques n'ont fait qu'une apparition tardive dans les cercles internationaux.

Depuis les années 1970 et 1980, nous pouvons observer les premières efforts des chercheurs qui prédisent dans ses publications le nombre croissant des migrants à cause des raisons environnementales. Ils parlent des réfugiés environnementaux. Et deuxième groupe des chercheurs qui parlent des flux migratoires.⁵ Premier groupe des chercheurs est appelé 'les alarmists', c'est-à-dire ceux qui tendent à isoler les facteurs environnementaux comme les facteurs majeurs de la migration. Ils s'intéressent de l'étude de l'environnement et de la sécurité. Et le second groupe représente 'les sceptiques', donc ceux qui tendent à insister sur la complexité de tout le processus de migration, surtout de migration forcée et des réfugiés.⁶

En 1993, quand la littérature sur les relations entre les changements environnementaux et les déplacements de la population était limitée, Suhrke a décrit deux perspectives possibles – les minimalistes et les maximalistes. Les minimalistes considèrent le changement d'environnement que seul un des nombreux aspects lesquels contribuent à la migration, mais ils préviennent le manque de connaissances sur le processus pour faire des conclusions finales. De

⁵ Dun O., Gemenne F. Defining environmental migration... *Op. cit.*

⁶ Ibid.

l'autre côté, d'après maximalistes, les dégradations environnementales ont déjà causé le déplacement de nombreux des gens et ce nombre est en attend de s'agrandir.⁷

Les deux approches théoriques

Les minimalistes s'intéressent des changements environnementaux comme la cause de la migration. Parmi les représentants de ce groupe se trouvent les chercheurs comme Todaro, Stark, Adler, Portes, Walton ou Hugo. Ils expliquent que, depuis longtemps, l'attention était dédiée aux impacts environnementaux de la migration parce que c'était plus facile d'observer. D'après eux, le changement d'environnement ne figure pas dans la littérature comme un facteur qui influence le déplacement de la population mais des catastrophes naturelles font partie du groupe de facteurs physiques de la migration. Plus tard ils ont affirmé que les changements d'environnement peuvent devenir la raison de l'émigration affectant les conditions économiques.⁸

D'après Bilsborrow, nous pouvons classifier les facteurs environnementaux de la migration dans les trois groupes suivants: ceux qui influencent la migration vers des effets de revenu; vers des effets de risque par l'augmentation d'instabilité de revenu; et vers des effets sociaux comme mauvaises conditions pour la santé. Enfin, la dégradation de l'environnement fait partie des variables qui influencent les aspects de vie économiques, de risque et sociaux des migrants.⁹

Kritz, une autre représentante des minimalistes, pense qu'il est difficile de démontrer le changement climatique comme un facteur primaire de la migration. A son opinion, la migration est la stratégie fondamentale notamment pour la pauvre partie de la population qui est plus sensible à la dégradation des conditions sociales, économiques et politiques. Contrairement, les pays riches sont capables d'affaiblir des impacts climatiques.¹⁰

⁷ Suhrke A. Pressure Points: Environmental Degradation, Migration and Conflict. Cambridge (MA): American Academy of Art and Science, 1993, p.4.

⁸ Ibid.

⁹ Bilsborrow R. Rural Poverty, Migration and the Environment in Developing Countries: Three Case-Studies. In: World Development Report. Washington, DC: The World Bank, 1991.

¹⁰ Kritis M.M. Climate Change and Migration Adaptations. Working Paper Series 2.16, Cornell University, 1990.

Nous pouvons constater qu'à l'avis des minimalistes, la dégradation d'environnement, elle-même n'est pas considérée comme la cause principale de la migration, c'est plutôt un facteur qui influence la dégradation des conditions économiques, sociales et politiques de vie de la population touchée.

Au contraire, selon les **maximalistes**, qui représentent la deuxième approche sur la migration environnementale, la dégradation d'environnement est une des raisons principales qui ont l'impact sur la migration. Cette opinion a été présentée par plusieurs spécialistes comme El-Hinnawi, Jacobson, Tuchman Mathews ou Mayers. Comme l'exemple nous pouvons mentionner deux cas; le cas de la déforestation grave en Haïti et aussi le cas de la sécheresse en Afrique; qui ont produit beaucoup de réfugiés à cause de la dégradation d'environnement.

Les maximalistes ont créé la catégorie de migrants forcés appelés 'les réfugiés environnementaux.'¹¹ En 1985, El-Hinnawi a décrit les réfugiés environnementaux comme la population forcée de quitter leur maison pour se protéger ou augmenter leurs conditions de vie. Il a différencié les trois catégories suivantes:¹²

- la migration temporaire causée par une catastrophe naturelle;
- le déplacement permanent et installation dans une nouvelle région;
- la migration volontaire.

D'après cette catégorisation nous pouvons observer la différence entre les deux terms - migrant et réfugié. Les gens qui se déplacent volontairement représentent les migrants et les gens qui sont forcés de se déplacer sont qualifiés comme les réfugiés. Il peut s'agir des déplacements temporaires ou permanents.

Jacobson est une chercheuse qui a analysé la notion des réfugiés comme les habitants quittant leurs maisons pour des raisons de déclin d'environnement sans la distinction entre les déplacements internes et externes ou internationaux.¹³ Dans sa recherche, Jacobson a défini des accidents de caractère non naturel lesquels mènent à la migration, ce sont surtout: inondations, sécheresses, pollutions par les

toxines, déforestations et élévations du niveau de la mer.¹⁴

A l'époque, le Panel international des changes climatiques (International Panel on Climate Change - IPCC) a prévu qu'environ dizaine des millions d'habitants allaient se déplacer dans le futur à cause des raisons de dégradation environnementale.¹⁵ Les prédictions du nombre des réfugiés ont circulé autour des millions. Ces prévisions n'étaient acceptées ni par le public ni par les académiques. Parce que même si la situation était alarmiste, c'était toujours dans un futur éloigné et ça ne touchait pas les pays développés mais surtout les pays en voie de développement.

La dégradation d'environnement avec l'augmentation de la population

Il semble paraître que la dégradation environnementale est la cause principale de la migration environnementale. Cependant, la croissance progressive de la population avec la pression sur les sols et les ressources naturelles – non renouvelables ensemble représentent d'autres facteurs qui ont l'impact considérable à la migration environnementale. La migration est souvent le résultat de la coïncidence de tous les trois facteurs: l'accroissement de la population, l'indigence des ressources naturelles et les changements négatifs d'environnement.

Nous pouvons observer sur le cas d'Haïti comment ça marche. Haïti a un grand problème avec la déforestation. Cette déforestation était le résultat de l'augmentation rapide de la population ce qui a été accompagné par la pression systématique et la grosse corruption. La déforestation a mené à l'érosion ce qui avait l'impact négatif à l'agriculture qui s'est montré l'incapable de satisfaire la demande. En Haïti, „plus que 78% de la population vivait sous le seuil de la pauvreté absolue et 56% dans une pauvreté extrême“.¹⁶ Cette situation a fini par la migration des masses pendant plusieurs années.¹⁷

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Houghton J. T., Callander B. A., Varney S. K., et al. (dir.). Climate change 1992: the supplementary report to the IPCC scientific assessment. Cambridge; New York, NY, USA: Cambridge University Press, 1992.

¹⁶ UNICEF. Haiti - Vue d'ensemble - Haiti en Chiffres. [en ligne]. [s. d.]. [15 juillet 2016]. [On-line]: http://www.unicef.org/haiti/french/overview_16366.htm. (Visité: 25.10.2016).

¹⁷ Catanese A. V. Haiti's refugees: Political, Economic, Environmental. Natural heritage Institute/Universities Field Staff International. Field Staff Report, no. 17. 1990-91.

¹¹ Suhrke A. *Op. cit.*, p. 6-7.

¹² El-Hinnawi E. Environmental Refugees. New York: United Nations Development Program, 1985.

¹³ Jacobson J. Environmental Refugees: Yardstick of Habitability. Worldwatch Paper no. 86. 1988.

En Haïti, la migration était le résultat de la pression croissante de côté de la population sur les ressources naturelles ce qui a mené à la déforestation. Cette dégradation grave de l'environnement était la raison pour la migration des masses d'habitants.

D'après le Report de développement mondial, certaines formes de la dégradation environnementale sont le résultat de la pauvreté (pollution d'air ou d'eau) et les autres ont l'origine dans le développement économique (déforestation ou pollution industrielle).¹⁸ Également, la population est plus sensible aux petits changements climatiques dans les lieux où la concentration de la population parvient à un nombre élevé.

Migration volontaire et involontaire

Continuant par la distinction des migrants d'après le caractère des stimuli de mouvement. Nous pouvons distinguer deux types des déplacements de la population: migration volontaire et involontaire ou forcée. Dans le cas des réfugiés environnementaux qui sont déplacés pour des raisons de la dégradation d'environnement extrême, nous parlons de la migration involontaire. Cependant s'il s'agit des conditions environnementales inconvenantes pour la vie il est nécessaire de transmigrer. Parmi les réfugiés environnementaux nous comprenons les gens vivant dans les régions riveraines, au contraire, également dans les régions de sécheresse ou ceux déplacés par les barrages.¹⁹

Deuxième type de migration, la migration volontaire à cause des changements d'environnement, représente la situation quand la population commence de se déplacer pour prévenir la situation extrême. Dans cette situation nous parlons des migrants environnementaux. Nous comprenons la migration plutôt comme la solution que le problème. Mais pour les réfugiés environnementaux la migration présente un problème grave.²⁰

S'il s'agit de la migration environnementale volontaire ou involontaire ça a un grand impact sur les pays ou zones d'acceptation des

émigrants. S'il s'agit des réfugiés qui étaient déplacés involontairement et sans la préparation pour migrer, ça pourrait être plus exigeant et souvent ils ont besoin d'assistance. De l'autre côté, si les migrants ont volontairement quitté leurs régions qui étaient sous la menace de la dégradation environnementale, ils essaient de s'adapter et de devenir la partie du marché de travail et de s'absorber dans la nouvelle société. Le problème que nous pouvons observer est lié à la dégradation environnementale et la différenciation quel type des changements d'environnement produit quels types de migrants pour qu'on puisse l'avancer.

Les estimations futures

De nos jours, les estimations des personnes déplacées à cause des changements d'environnement varient entre 25 millions et un milliard de personnes.²¹ Sans une identification claire il est difficile de faire des estimations précises et ça complique le processus de mettre en œuvre des solutions pratiques et durables. De surcroît, les effets des changements climatiques sont de mieux en mieux connus. Et il apparaît que les dégradations environnementales affecteront surtout la population de régions les plus pauvres. Ceci suppose que des pays de plus en plus nombreux peuplés seront affectés par des problèmes environnementaux à l'avenir. La migration deviendra une des réponses mises en œuvre. Surtout par ceux dont la subsistance est ou va être menacée par les changements environnementaux.

L'état actuel d'établissement de la définition

D'un point de vue académique, l'existence d'une définition unifiée réside dans une meilleure différenciation des facteurs qui influencent la décision migratoire. Quoique cette problématique présente aussi l'intérêt pour les décideurs lesquels ont également besoin de savoir quels droits accorder aux personnes déplacées. Sans définition exacte, les autorités académiques, scientifiques et politiques ne peuvent développer des réponses adéquates à cette question.

En ce qui concerne la définition de la migration environnementale, la réflexion s'est concentrée sur la preuve que les facteurs environnementaux pouvaient être la cause principale de déplacement forcé et également

¹⁸ International Bank for Reconstruction and Development (IBRD). (1992). World Development Report. Washington D.C.: The World Bank, 1992.

¹⁹ Zolberg A., Sunrke A., Aguayo S. Escape from Violence: Refugees and Conflict in the Developing World. New York: Oxford University Press, 1989.

²⁰ Harrell Bond B. Imposing aid: Emergency Assistance to Refugees. New York: Oxford University Press, 1986.

²¹ Laczko F. Migration, environment and climate change: assessing the evidence. Geneva: International Organization for Migration, 2009.

volontaire. Dans la mesure où les dégradations environnementales sont souvent une raison qui sous-tend d'autres causes essentielles de migration.

Même s'il n'y a, à ce jour, aucune définition mondialement acceptée pour la mobilité humaine causée par des raisons environnementales, l'Organisation internationale pour les migrations a proposé une définition générale qui cherche à saisir la complexité des issues en jeu:

„On appelle migrants environnementaux les personnes ou groupes de personnes qui, essentiellement pour des raisons liées à un changement environnemental soudain ou progressif influant négativement sur leur vie ou leurs conditions de vie, sont contraintes de quitter leur foyer habituel ou le quittent de leur propre initiative, temporairement ou définitivement, et qui, de ce fait, se déplacent à l'intérieur de leur pays ou en sortent”²².

Les personnes qui se déplacent pour des changements environnementaux ne tombent pas dans une catégorie particulièrement prévue par le cadre juridique existant dans le milieu international. Les termes „réfugié environnemental” ou „réfugié climatique” toujours ne font pas la base juridique en droit international des réfugiés. Il y a un consensus croissant parmi les concernés que l'utilisation de ces termes doit être évitée. Le régime juridique international pourrait être sapé pour la protection des réfugiés.

D'après le droit international des droits de l'homme, toutes les personnes qui se déplacent à cause des raisons environnementales sont protégées par ce droit. A l'intérieur de pays, les personnes déplacées à cause des catastrophes naturelles ou des catastrophes provoquées par l'homme sont protégées par des dispositions qui sont précisées dans les Principes directeurs relatifs au déplacement de personnes à l'intérieur de leur propre pays. La protection dépend de la mesure dans laquelle un pays a adopté ces Principes directeurs.

Conclusion

La migration environnementale comme la forme d'adaptation aux nouvelles conditions climatiques est l'une des solutions pour l'époque actuelle – l'Anthropocène ou l'époque de l'Homme. La croissance de la population vis-à-

vis de l'accélération de la croissance économique et le dérèglement rapide de l'ensemble des cycles naturels présente une menace d'importance croissante.

Sans une définition claire de la migration environnementale et d'établissement d'un cadre des termes précis de la migration environnementale, il sera très difficile de distinguer les individus qui requièrent protection de ceux qui n'ont pas besoin de telle assistance. Il est également difficile d'estimer précisément le nombre des migrants déplacés en raison des changements environnementaux ou dire les prévisions futures.

Les changements environnementaux et les catastrophes naturelles ont toujours été des principaux facteurs de migration. Cependant, les prédictions pour le 21e siècle concernant le changement climatique indiquent qu'un plus grand nombre d'individus sont prévus de se déplacer.

L'établissement d'une définition consensuelle de la migration environnementale représente une nécessité pour le fonctionnement d'une politique migratoire dans le domaine des déplacements par les raisons environnementales. Cette politique devrait être concentrée sur la création des conditions favorables vis-à-vis d'une solution sur cette problématique d'importance grandissante. Il faudrait commencer de penser mondialement et agir localement.

Références:

1. Bilborrow R. Rural Poverty, Migration and the Environment in Developing Countries: Three Case-Studies. In: World Development Report. Washington, DC: The World Bank, 1991.
2. Catanese A. V. Haiti's refugees: Political, Economic, Environmental. Natural heritage Institute/Universities Field Staff International. Field Staff Report, no. 17. 1990-91.
3. Dun O., Gemenne F. Defining environmental migration: Why it matters so much, why it is controversial and some practical processes which may help move forward - Terra-HN. In: *TERRA-HN* [en ligne]. [s. d.]. [Consulté le 18 juin 2016]. [On-line]: <http://www.reseau-terra.eu/article847.html> (Visité: 25.10.2016).
4. Gemenne F., Cavicchioli A. Migrations et environnement: prévisions, enjeux, gouvernance. Regards croisés sur l'économie. 2/2010, n° 8, p. 84-91. [On-line]: www.cairn.info/revue-regards-croises-sur-l-economie-2010-2-page-84.htm (Visité: 25.10.2016).

²² International Organisation for Migration (dir.). Communicating effectively about migration. Geneva: IOM, 2011. World migration report, 2011.

5. Harrell Bond B. *Imposing aid: Emergency Assistance to Refugees*. Oxford [Oxfordshire]; New York: Oxford University Press, 1986. xxvii + 440 p.

6. Hinnawi Essam E. *Environmental Refugees*. Nairobi, Kenya: United Nations Environment Programme, 1985. ii + 41 p.

7. Houghton J. T., Callander B. A., Varney S. K., et al. (dir.). *Climate change 1992: the supplementary report to the IPCC scientific assessment*. Cambridge; New York, NY, USA: Cambridge University Press, 1992.

8. International Bank for Reconstruction and Development (IBRD). (1992). *World Development Report*. Washington D.C.: The World Bank, 1992.

9. Jacobsson J. *Environmental Refugees: Yardstick of Habitability*. Worldwatch Paper no. 86. 1988.

10. Krits M.M. *Climate Change and Migration Adaptations*. Working Paper Series 2.16, Cornell University, 1990.

11. Laczko F. *Migration, environment and climate change: assessing the evidence*. Geneva: Internat. Organization for Migration, 2009.

12. Suhrke Astri, Hazarika Sanjoy. *Pressure Points: Environmental Degradation, Migration and Conflict*.

Cambridge, MA: American Academy of Arts and Sciences; Toronto, Ont.: Peace and Conflict Studies Program, University College, University of Toronto, 1993. 67 p.

13. UNICEF. Haiti - Vue d'ensemble - Haiti en Chiffres. [en ligne]. [s. d.]. [15 juillet 2016]. [On-line]: http://www.unicef.org/haiti/french/overview_16366.htm. (Visité: 25.10.2016).

14. Zolberg A., Sunrke A., Aguayo S. *Escape from Violence: Refugees and Conflict in the Developing World*. New York: Oxford University Press, 1989. xiii + 380 p.

Copyright©DANČÁKOVÁ Ivana, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

Faculty of International Relations
University of Economics in Bratislava
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava 5, Slovakia

E-mail: ivana.dancakova@euba.sk

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 580-595.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 15. 07. 2016 | Accepted: 15.11. 2016 | Published: 22.11. 2016

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**CURTEA DE JUSTIȚIE A UNIUNII EUROPENE — CURTE
PENTRU CHESTIUNILE REFUGIAȚILOR**

**THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION — THE COURT
FOR THE ISSUES OF REFUGEES**

СУД ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА — СУД ПО ДЕЛАМ БЕЖЕНЦЕВ

MOCANU Diana* / MOCANU Diana / МОКАНУ Диана

ABSTRACT:

**THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION — THE COURT
FOR THE ISSUES OF REFUGEES**

The article analyzes the migration phenomenon of recent years in the Member States of the European Union and its refugees' regulation mechanisms.

In the author's opinion, given that before a person receives asylum, they must be recognized as a refugee or a person enjoying subsidiary protection, this article aims at analyzing the shaping of the two statuses in the jurisprudence of the Court of Justice of the European Union.

The author has in this respect undertaken a successive semantic deconstruction approach to understand the institutional, legal and respectively conceptual framework of the issue at stake and to conclude whether sufficient precautions were taken or not facing the migratory crisis, as it is currently dealt with within the European Union.

Keywords: migration, refugees, human rights, refugee rights, the Court of Justice of the European Union.

JEL Classification: K33

РЕЗЮМЕ:

СУД ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА — СУД ПО ДЕЛАМ БЕЖЕНЦЕВ

В статье анализируется феномен миграции, существующий в последние годы в государствах-членах Европейского союза и механизмы регулирования статуса беженцев.

По мнению автора, учитывая, что до того, как физическое лицо может получить убежище оно должно быть признано в качестве беженца или лица, пользующегося дополнительной защитой, эта статья призвана проанализировать формирование судебной практики в Суде Европейского союза относительно этих двух видов статуса.

Автор сделал в связи с этим семантическую деконструкцию в виде слайд-шоу, чтобы понять все институциональные, правовые, и концептуальные вопросы для того, чтобы обосновать наличие или отсутствие достаточных мер предосторожности для предотвращения миграционного кризиса, каким он существует прямо сейчас в рамках Европейского союза.

* MOCANU Diana — Masterand, Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (Iași, România). / MOCANU Diana — Master in Law, Faculty of Law, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iassy (Iassy, Romania). / МОКАНУ Диана — Магистр права, Юридический факультет Ясского университета им. Александра Иоана. Кузы (Яссы, Румыния).

Ключевые слова: миграция, беженцы, права человека, права беженцев, Суд Европейского союза.

JEL Classification: K33

УДК: 341.2; 341.231.14

REZUMAT:

**CURTEA DE JUSTIȚIE A UNIUNII EUROPENE - CURTE
PENTRU CHESTIUNILE REFUGIAȚILOR**

Articolul analizează fenomenul migrației din ultimii ani în statele membre ale Uniunii Europene și mecanismele de legiferare a refugiaților.

În opinia autorului, având în vedere că înainte ca o persoană să primească azil ea trebuie să fie recunoscută ca refugiat sau ca persoană care beneficiază de protecție subsidiară, acest articol își propune să analizeze conturarea jurisprudențială de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene a celor două tipuri de statut.

Autorul a făcut în acest sens un demers de deconstrucție semantică succesivă pentru a înțelege pe rând cadrul instituțional, legal și respectiv conceptual al problematicii și pentru a concluziona în sensul existenței sau nu a unor suficiente precauții în întâmpinarea crizei fenomenului migrator așa cum este el abordat actualmente în cadrul Uniunii Europene.

Cuvinte cheie: migrație, refugiați, drepturile omului, drepturile refugiaților, Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

JEL Classification: K33

CZU: 341.2; 341.231.14

Context

Peste un milion de persoane au căutat refugiu în statele membre ale Uniunii Europene în 2015¹, făcând ca aceasta să se confrunte cu o provocare fără precedent, deși numărul reprezintă doar 0,2% din populația sa. Ceea ce îngrijorează cu precădere însă este creșterea accentuată în comparație cu anii anteriori, iar având în vedere că în lume numărul persoanelor forțate să își părăsească reședința obișnuită ca urmare a persecuției, conflictelor, violenței generalizate sau violărilor drepturilor omului atinge un record de 60 de milioane, tendința pentru anii următori nu pare a fi una de scădere a fluxului migrator.

Evenimentele au pus presiune pe sistemele naționale de azil ale țărilor de la frontierele externe ale Uniunii, ale celor de tranzit, dar și de destinație. 31% dintre cei care sosesc sunt copii, al căror număr pune la încercare capacitățile naționale de protecție a copilului în statele membre, ei fiind expuși unor riscuri crescute de-a lungul rutelor migratorii, ce includ violența de natură sexuală sau exploatarea. În anul precedent, Germania a înregistrat peste un milion de sosiri,

iar Suedia a devenit țara cu cel mai mare număr de cereri de azil *per capita*, 11,5 la mia de locuitori².

Cu rate ale deciziilor pozitive privitoare la acordarea azilului care variază de la 91% la doar 12% pe teritoriul Uniunii³ și având în vedere că înainte ca o persoană să primească azil ea trebuie să fie recunoscută ca refugiat sau ca persoană care beneficiază de protecție subsidiară, acest articol își propune să analizeze conturarea jurisprudențială de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene⁴ a celor două tipuri de statut.

² Comisia Europeană (2015), Proposal for a Council decision establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Sweden in accordance with Article 9 of Council Decision (EU) 2015/1523 and Article 9 of Council Decision (EU) 2015/1601 establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and Greece, COM(2015) 677 final, 15 decembrie 2015, p. 2. [On-line]: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/securing-eu-borders/legal-documents/docs/proposal_establishing_provisional_measures_in_the_area_of_international_protection_for_the_benefit_of_sweden_en.pdf (Vizitat la: 24.10.2016).

³ European Parliamentary Research Service, Migration and asylum, infografic. [On-line]: <http://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/migration/public/index.html?page=budgets> (Vizitat la: 24.10.2016).

⁴ În continuare prescurtat CJUE.

¹ În comparație cu aproximativ 200 000 în 2014, după cifrele Frontex. [On-line]: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/F_RAN_Q1_2016_final.pdf (Vizitat la: 24.10.2016).

Aceasta având în vedere și că scepticismul majorității statelor din Uniune se bazează din spusele acestora pe suspiciunile unei migrații din motive economice, în detrimentul persecuției. Am făcut în acest sens un demers de deconstrucție semantică succesivă pentru a înțelege pe rând cadrul instituțional, legal și respectiv conceptual al problematicii și pentru a concluziona în sensul existenței sau nu a unor suficiente precauții în întâmpinarea crizei fenomenului migrator așa cum este el abordat actualmente în cadrul Uniunii Europene.

I. „Refugee law court”

Post Amsterdam, CJUE a devenit prima curte supranațională căreia i s-au încredințat competențe în materie de drept al refugiaților. Totuși, rolul CJUE în protejarea persoanelor aflate în atenția ICNUR⁵ este mult mai recent decât cel al CEDO⁶ și a început să fie exploatat ca urmare a deciziei UE de a stabili un Sistem European Comun de Azil (SECA⁷) bazat pe aplicarea „deplină și favorabilă incluziunii” conform Convenției din 1951 relativă la statutul de refugiat și Protocolului acesteia din 1967.

Limitarea competenței Curții în domeniu este semnificativă, ea rămânând în consecință de impact minor în ordinile juridice din Uniune, deoarece este necesară o trimitere preliminară discreționară efectuată de un for național pentru a o activa. Totuși, primele cauze pe rolul CJUE au fost acțiuni în carență introduse de Comisie împotriva unor state membre ca răspuns la netranspunerea la termen de către acestea a unor directive compunând SECA în legislația națională⁸.

Principalele hotărâri ale CJUE relevante subiectului rămân cu toate acestea cele date în cadrul procedurii trimiterilor preliminare. Deși nu există jurisprudență relativă la validitatea vreunei dispoziții SECA deocamdată, există un număr

important de hotărâri pronunțate în interpretarea unor astfel de dispoziții, prima dintre acestea⁹ privind criteriile de eligibilitate pentru acordarea de protecție subsidiară conform prevederilor Directivei privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau persoanele care, din alte motive, au nevoie de protecție internațională și referitoare la conținutul protecției acordate¹⁰. Seria de hotărâri care i-au urmat a jucat un rol crucial în clarificarea interpretării condițiilor pentru acordarea și retragerea statutului de refugiat și a celui de persoană care beneficiază de protecție subsidiară, așa cum sunt ele definite în directivă. Ele vor face exclusiv obiectul analizei ce urmează, cealaltă jumătate a jurisprudenței CJUE în materie privind probleme precum detenția și returnarea solicitanților de azil, transferul și reinstalarea în cadrul sistemului Dublin sau reunificarea familială.

II. „Refugee law”

Eforturile de a armoniza legislația UE în materie de azil sunt relativ recente în cadrul procesului mai larg de integrare europeană, statele membre fiind foarte atașate de cutuma - considerată de chintesența suveranității - care stabilește competența statului de a reglementa asupra intrării și ieșirii străinilor de pe teritoriul național¹¹.

Se stabilește inițial o zonă de libertate, securitate și justiție prin adoptarea în Tratatul de la Amsterdam (Titlul 4, Articolul 63) de măsuri referitoare la azil, conforme cu Convenția de la Geneva din 1951 și Protocolul din 1967 privind statutul refugiaților și alte tratate relevante. Inițiativa se concretizează în prima fază a

⁹ CJUE, Meki Elgafaji și Noor Elgafaji c. Staatssecretaris van Justitie, C-465/07.

¹⁰ Prescurtată în continuare directive privind standardele minime sau, simplu, directiva. Înlocuită din 2011 de Directiva 2011/95/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind standardele referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de protecție internațională, la un statut uniform pentru refugiați sau pentru persoanele eligibile pentru obținerea de protecție subsidiară și la conținutul protecției acordate (reformare) (aplicabilă de la 21 decembrie 2013). În: JO L 337, 20.12.2011, p. 9.

¹¹ Vitiello Daniela. The Jurisprudence of the European Court of Justice on Refugee Law. Analysis and Perspectives, AWR-BULLETIN, Quarterly on Refugee Problems. 2013, No 3-4, p. 183.

⁵ Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, în engleză United Nations High Commissioner for Refugees, prescurtat UNHCR.

⁶ Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

⁷ Sau CEAS, în versiunea prescurtată din limba engleză, Common European Asylum System.

⁸ CJUE, Comisia c. Austria, C-102/06; CJUE, Comisia c. Grecia, C-72/06; CJUE, Comisia c. Finlanda, C-102/06; CJUE, Comisia c. Marea Britanie, C-72/06; CJUE, Comisia c. Suedia, C-322/08; CJUE, Comisia c. Spania, C-272/08; CJUE, Comisia c. Irlanda, C-431/10. Comisia a mai inițiat acțiuni în carență și împotriva altor state membre, pe care le-a retras ulterior după ce acestea și-au îndeplinit eventual obligațiile.

sistemului european comun de azil, ghidată politic de rezultatele Consiliului European de la Tampere din 1999 și cuprinzând legislație primară privitoare la criteriile și mecanisme de intensificare a cooperării interguvernamentale în alocarea cererilor de azil depuse de cetățeni din state terțe între statele membre și legislație secundară conținând standarde minime în materie de definire a statutului, proceduri de azil¹², condiții de primire¹³, protecție temporară¹⁴ și reîntregirea familiei¹⁵.

Programul multianual Stockholm este sinonim celei de-a doua faze a SECA, al cărei obiectiv a fost stabilirea unei proceduri de azil comune și a unui statut uniform pentru cei cărora li se acordă azil sau protecție subsidiară, bazându-se pe standarde de protecție înalte și asigurând proceduri echitabile și eficiente, capabile să prevină abuzurile. El cuprindea și propuneri de acțiune în scopul promovării unei solidarități efective între statele membre care se confruntă cu presiuni deosebite în materie de solicitări de azil, cum ar fi instituirea controversatului program de relocare¹⁶. Acesta a ocazionat în decembrie 2015 introducerea a două acțiuni în anulare de către Slovacia și Ungaria împotriva Consiliului Uniunii referitoare la cotele obligatorii impuse. Și

România a votat împotriva, însă nu a întreprins nici o altă acțiune în acest sens¹⁷.

Însă dreptul Uniunii Europene nu epuizează normele incidente în materie și care cel puțin influențează, dacă nu fundamentează hotărârile CJUE. Din perspectiva dreptului internațional al refugiaților, Curtea nu are jurisdicție în privința convențiilor internaționale aflate la baza mandatului ICNUR, și anume Convenția din 1951 privitoare la statutul refugiaților și protocolul acesteia din 1967, Convenția privitoare la statutul apatrizilor din 1954 și Convenția din 1961 privitoare la reducerea cazurilor de apatridie. Deși toate statele membre UE sunt semnatare ale Convenției și Protocolului din 1967, UE nu este și nici nu ar putea să devină, deoarece aceasta este deschisă spre ratificare doar statelor.

Totuși, în cadrul dreptului UE, Articolul 78, TFUE prevede că SECA trebuie să fie în acord cu Convenția și Protocolul anexat acesteia (și „*alte tratate relevante*”). Așadar, deși CJUE nu are competență să interpreteze direct aceste instrumente de drept internațional, are totuși nevoie să o facă pentru a se pronunța în interpretarea sau validitatea unei prevederi de drept al Uniunii.

În speță, CJUE a pronunțat o serie de asemenea hotărâri interpretând criteriile pentru acordarea statutului de refugiat așa cum sunt ele definite de Directiva privind standardele minime, care statuează unanim, cu mici variațiuni de formulare, că reiese din considerentele (3), (16) și (17) ale directivei, statutul Convenției de la Geneva de „*element-cheie al sistemului juridic internațional de protecție a refugiaților*”, dispozițiile directivei privind condițiile de acordare a statutului de refugiat, precum și conținutul acestuia din urmă fiind adoptate „*pentru a ajuta autoritățile competente ale statelor membre să aplice această convenție întemeindu-se pe noțiuni și pe criterii comune*”¹⁸. Consecința este aceea că „*dispozițiile directivei trebuie interpretate în lumina structurii generale și a scopului acesteia, cu respectarea*

¹² Directiva 2005/85/CE a Consiliului din 1 decembrie 2005 privind standardele minime cu privire la procedurile din statele membre de acordare și retragere a statutului de refugiat. În: JO L 326, 13.12.2005, p. 13. Înlocuită prin Directiva 2013/32/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 privind procedurile comune de acordare și retragere a protecției internaționale (reformare) (aplicabilă de la 21 iulie 2015). În: JO L 180, 29.6.2013, p. 60.

¹³ Directiva 2003/9/CE a Consiliului din 27 ianuarie 2003 de stabilire a standardelor minime pentru primirea solicitanților de azil în statele membre. În: JO L 31, 6.2.2003, p. 18) înlocuită Directiva 2013/33/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 destabilirea standardelor pentru primirea solicitanților de protecție internațională (reformare) (aplicabilă de la 21 iulie 2015). În: JO L 180, 29.6.2013, p. 96.

¹⁴ Directiva 2001/55/CE a Consiliului din 20 iulie 2001 privind standardele minime pentru acordarea protecției temporare, în cazul unui aflus masiv de persoane strămutate, și măsurile de promovare a unui echilibru între eforturile statelor membre pentru primirea acestor persoane și suportarea consecințelor acestei primiri. În: JO L 212, 7.8.2001, p. 12–23.

¹⁵ Directiva 2003/86/CE a Consiliului din 22 septembrie 2003 privind dreptul la reîntregirea familiei. În: JO L 251, 3.10.2003, p. 12–18.

¹⁶ Politica UE în domeniul azilului, site-ul Ministerului Afacerilor Externe al României. [On-line]: <https://ue.mae.ro/node/402> (Vizitat la: 24.10.2016).

¹⁷ Theresa Papademetriou, Court of Justice of the European Union; European Union: Challenges to Mandatory Plan to Relocate Refugees, decembrie 2015. [On-line]: <https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/court-of-justice-of-the-european-union-european-union-challenges-to-mandatory-plan-to-relocate-refugees/> (Vizitat la: 24.10.2016).

¹⁸ CJUE, Y și Z, C-71/11 și C-99/11, hotărârea din 5 septembrie 2012, para. 47.

*Convenției de la Geneva și a celorlalte tratate în domeniu, menționate la articolul 78 alineatul (1) TFUE. Astfel cum rezultă din considerentul (10) al directivei, această interpretare trebuie efectuată cu respectarea drepturilor recunoscute de Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene*¹⁹.

Trebuie subliniat faptul că transpunerea tardivă directivei a rezultat într-o serie de 4 acțiuni în carență împotriva Finlandei, Spaniei, Suediei și Regatului Unit. Trebuie de asemenea remarcat că Danemarca, Irlanda și Marea Britanie nu au luat parte la adoptarea directivei în forma sa actuală și nu sunt deci legate de prevederile acesteia. Danemarca însă nu este legată nici de prevederile primei versiuni a directivei, la adoptarea căreia nu a luat parte.

Deși Convenția nu face parte din ordinea juridică a Uniunii, ea ocupă totuși o poziție aparte în relație cu aceasta în virtutea faptului că pe de o parte articolul 18 al Cartei Drepturilor Fundamentale²⁰ prevede că „dreptul de azil este garantat cu respectarea normelor prevăzute de Convenția de la Geneva din 28 iulie 1951 și de Protocolul din 31 ianuarie 1967 privind statutul refugiaților și în conformitate cu Tratatul privind Uniunea Europeană și cu Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (denumite în continuare „tratatele”)²¹”, pe de altă parte, din cauza articolului 78 (1) al TFUE, care se referă doar la cetățeni sau apatrizi din state terțe. Situația cetățenilor UE este reglementată de Protocolul referitor la azil pentru cetățenii statelor membre ale Uniunii Europene (numit în mod curent Protocolul Aznar) și anexat în prezent la tratate.

În concluzie, se impune o abordare pluralist constructivă din perspectiva drepturilor omului, pentru a facilita o interacțiune ce cultivează deschiderea fiecăreia dintre aceste două ordini juridice²¹ către cealaltă, fără ca vreuna să își compromită integritatea. Interfețele dintre aceste două ordini juridice sunt evidente și în cazul intervențiilor informale al ICNUR în cauzele de dreptul refugiaților de pe rolul CJUE. Fiind însărcinat cu supravegherea aplicării Convenției de către statele semnatare, acesta are interesul de a se asigura că instrumentele legislative componente ale SECA sunt în concordanță cu

prevederile Convenției și interpretate într-o manieră compatibilă cu aceasta.

Cu toate acestea, ICNUR poate face aceasta doar dacă devine parte în litigiul principal, conform regulilor de procedură ale Curții. În unele state membre el nu întâmpină dificultăți sau chiar dispune de un drept de a se alătura ca parte în litigiul principal. Nu toate statele membre au însă tradiția de a permite terți intervenienți. ICNUR a căutat să compenseze prin declarații publice conținându-i poziția cu privire la modul în care anumite chestiuni prejudiciale formulate ar trebui soluționate, care au putut fi eventual folosite de părțile interesate în cadrul propriilor observații depuse în cauză. Dezavantajul de a nu putea participa la pledoariile orale este totuși unul major, aceasta fiind singura ocazie de a face comentarii cu privire la observațiile depuse de alții și de a răspunde la orice întrebări ar avea Curtea²².

Nu în ultimul rând, pentru a epuiza contextul legislativ, și CEDO are o influență particulară asupra SECA nu numai datorită referinței din articolul 78 al TFUE, dar mai ales din cauza faptului că drepturile fundamentale garantate de CEDO fac parte dintre principiile generale de drept al UE²³. Mai mult, așa cum prevede CDFUE la articolul 52 (3) înțelesul și întinderea drepturilor care corespund în cele două instrumente sunt aceleași. Această dispoziție nu împiedică dreptul Uniunii să confere o protecție mai largă. Articolul 6 (2), TUE prevede de altfel că UE ar trebui să adere la CEDO, la fel ca Protocolul nr.14 al Cartei.

S-a afirmat că hotărârile CJUE par să se refere la instrumentele enumerate mai sus în mod selectiv, fapt evident mai ales în cazul trimiterilor preliminare referitoare la interpretarea directivei privind standardele minime, cu ocazia cărora Curtea pare să favorizeze disocierea dreptului UE în materie de azil de dreptul internațional al refugiaților și drepturile omului, subordonându-i mai departe disocierea și circumscrierea unor concepte cheie, care necesită însă coerență și

¹⁹ CJUE, *Abed El Karem El Kott și alții*, C-364/11, hotărârea din 19 decembrie 2012, para. 43.

²⁰ Prescurtată în continuare CDFUE.

²¹ Dreptul Uniunii Europene și cel derivat din Convenția din 1951.

²² Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, *The Case Law of the European Regional Courts: the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights on Refugees, asylum-seekers, and stateless persons*, 2015, p. 36. [On-line]: <http://www.refworld.org/pdfid/558803c44.pdf> (Vizitat la: 24.10.2016).

²³ Articolul 6 (3), TUE.

interpretare holistică²⁴. Unul dintre aceste concepte este acela de refugiat.

III. „Refugee”

1. Delimitare conceptuală

Criteriile pentru acordarea statutului de refugiat sau a protecției subsidiare sunt definite în dreptul UE de directiva privind standardele minime. Astfel, refugiat înseamnă orice resortisant al unei țări terțe care, ca urmare a unei temeri bine fondate de a fi persecutat din cauza rasei sale, a religiei, naționalității, opiniilor politice sau a apartenenței la un anumit grup social, se află în afara țării al cărei cetățean este și care nu poate sau, din cauza acestei temeri, nu dorește să solicite protecția respectivei țări sau orice apatrid care, aflându-se din motivele menționate anterior în afara țării în care avea reședința obișnuită, nu poate sau, din cauza acestei temeri, nu dorește să se întoarcă în respectiva țară și care nu intră în domeniul de aplicare a articolului 12 al directivei (care se referă la cazurile de excludere de la recunoașterea statutului de refugiat)²⁵.

Conform CJUE, pentru a satisface prevederile de mai sus, solicitantul trebuie, „ca urmare a împrejurărilor existente în țara sa de origine și a comportamentului agenților de persecuție, să aibă temerea fondată de a fi persecutat pentru cel puțin unul dintre cele cinci motive enumerate în directivă și în Convenția de la Geneva”²⁶. Împrejurările menționate mai sus demonstrează că țara terță nu își protejează resortisantul împotriva unor acte de persecuție²⁷ și că acestea reprezintă cauza imposibilității persoanei interesate sau a refuzului justificat al acesteia de a solicita „protecția” țării sale de origine conform articolului 2 litera d) din directivă²⁸.

Hotărârile CJUE cu privire la interpretarea definiției conțin unanim o serie de observații

²⁴ Amanda Taylor, *The CJEU and its interaction with international law in the Qualification Directive: a calculated selectivity?*, 2015. [On-line]: <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/journal/cjeu-and-its-interaction-international-law-qualification-directive-calculated-selectivity> (Vizitat la: 24.10.2016).

²⁵ Articolul 2 d), Directiva 2011/95/UE.

²⁶ CJUE, *Bundesrepublik Deutschland v. Y and Z*, cauzele conexate C - 71/11 și C - 99/11, para. 51; CJUE, *X, Y and Z v. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel*, cauzele conexate C - 199/12, C - 200/12 and C - 201/12, para. 43.

²⁷ CJUE, *Salahadin Abdulla v. Bundesrepublik Deutschland*, cauzele conexate C-175/08, C-176/08, C-178/08 și C-179/08, para. 58.

²⁸ *Ibidem*, para. 59.

indicând că aceasta trebuie făcută în lumina structurii generale și a scopului directivei, cu respectarea Convenției de la Geneva și a celorlalte tratate incidente menționate în articolul aferent din TFUE²⁹.

a) Temere fondată

Conform CJUE, autoritățile competente trebuie să determine dacă circumstanțele constituie sau nu o amenințare de asemenea natură încât să provoace persoanei vizate o temere întemeiată de a fi supusă la acte de persecuție³⁰. Conform directivei, „*faptul că solicitantul a fost deja persecutat, a suferit deja vătămări grave sau a făcut deja obiectul amenințării directe a unei astfel de persecuții sau a unor astfel de vătămări reprezintă un indiciu serios al temerilor acestuia, cu excepția cazului în care există motive întemeiate de a crede că respectiva persecuție sau respectivele vătămări grave nu se vor mai repeta*”³¹.

Curtea a fost întrebată dacă temerea este fondată și în cazul în care persoana poate evita să fie persecutată dacă se abține de la anumite practici religioase, fără a renunța la acestea, sau dacă își ascunde homosexualitatea sau se abține de la a o exprima. Răspunsul a fost, în acord cu prevederile directivei, negativ, în cadrul evaluării individuale a unei cereri de obținere a statutului de refugiat, autoritățile respective neputându-se aștepta în mod rezonabil la aceasta³². Faptul este contrar recunoașterii unei caracteristici fundamentale pentru identitatea persoanelor interesate³³, astfel încât nu ar trebui ca acestora să

²⁹ CJUE, *Bundesrepublik Deutschland c. B și D*, cauzele conexate C-57/09 și C-101/09, paras. 76-78. A se vedea și CJUE, *Salahadin Abdulla și alții c. Bundesrepublik Deutschland*, cauzele conexate C-175/08, C-176/08, - 178/08 și C-179/08, paras. 51-54; CJUE, *Nawras Bolbol c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, C-31/09, paras. 36-38; CJUE, *Bundesrepublik Deutschland c. Y and Z*, cauzele conexate C-71/11 and C-99/11, paras. 47-48; CJUE, *Mostafa Abed El Karem El Kott și alții c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, C-364/11, paras. 42-43; CJUE, *X, Y and Z c. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel*, cauzele conexate C-199/12, C-200/12 și C-201/12, paras. 39-40.

³⁰ Cauza *Y și Z*, citată anterior, para. 76. Și de asemenea CJUE, *Salahadin Abdulla*, para. 89; CJUE, *X, Y and Z*, para. 72.

³¹ Articolul 4 (4), Directiva 2011/95/UE.

³² CJUE, *Bundesrepublik Deutschland c. Y and Z*, cauzele conexate C-71/11 and C-99/11, paras. 78-80; CJUE, *X, Y and Z c. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel*, cauzele conexate C-199/12, C-200/12 și C-201/12, paras. 74-76.

³³ *Ibidem*, para. 70.

li se ceară să renunțe la ceea ce îi definește ca grup social³⁴.

În ce privește apartenența la un anumit grup social, întrebata dacă solicitanții de azil de orientare homosexuală formează unul, CJUE indică două condiții cumulative de îndeplinit, și anume existența unei caracteristici fundamentale pentru identitatea persoanei la care să nu se poată renunța și identitatea proprie în țara de origine în cauză a grupului ai cărui membri împărtășesc aceeași orientare sexuală, întrucât este perceput ca fiind diferit de societatea înconjurătoare. Existența unei legislații penale vizând în mod specific persoanele homosexuale permite îndeplinirea acestei a doua condiții³⁵.

b) Acte de persecuție

Actele de persecuție pot lua, printre altele, următoarele forme: acte de violență fizică sau psihică, inclusiv acte de violență sexuală, măsuri legale, administrative, polițienești și/sau judiciare care sunt discriminatorii în sine sau sunt puse în aplicare în mod discriminatoriu, urmărirea penală sau sancțiunile care sunt disproporționate sau discriminatorii, refuzul unei căi de atac judiciare care conduce la o sancțiune disproporționată sau discriminatorie, urmărirea penală sau sancțiuni în cazul refuzului de a efectua serviciul militar în situații de conflict, atunci când serviciul militar ar presupune comiterea unor infracțiuni sau îndeplinirea unor acte care intră sub incidența motivelor de excludere și actele împotriva unor persoane din motive de gen sau împotriva copiilor³⁶.

Pentru a fi considerat drept un act de persecuție în sensul articolului 1 secțiunea A din Convenția de la Geneva, acesta trebuie să fie suficient de grav prin natura sau prin caracterul său repetat pentru a constitui o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale omului (în special a drepturilor de la care nu este posibilă nici o derogare în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale) sau să fie o

acumulare de diverse astfel de măsuri. Articolul din CEDO prevede că nu se poate deroga de la obligațiile ce rezultă din articolele referitoare la dreptul la viață, interzicerea torturii și a sclaviei și regula *nulla poena sine lege*. În CDFUE au fost identificate de către CJUE articole corespunzând acestora.

CJUE a avut ocazia de a-și exprima opțiunea în acest context pentru o definiție largă a conceptului de religie, fără vreo distincție în funcție de *forum internum* și *forum externum* (practicarea unei religii în public)³⁷. Curtea a statuat că pentru a aprecia dacă o atingere adusă dreptului la libertatea religiei care încalcă articolul 10 (1), CDFUE poate constitui un act de persecuție, autoritățile competente trebuie să verifice, având în vedere situația personală a persoanei interesate, dacă din cauza exercitării acestei libertăți în țara sa de origine aceasta se expune unui risc real, în special de a fi urmărită penal sau de a fi supusă unor tratamente sau pedepse inumane ori degradante care să provină de la unul dintre agenții prevăzuți la articolul 6 din directivă (statul, partide sau organizații controlând statul sau o parte substanțială a teritoriului statului, actori nestatali - dacă se stabilește că primele două categorii nu pot sau nu vor să ofere protecție)³⁸.

În contextul deciziei cu privire la incriminarea activităților homosexuale Curtea nu a făcut însă referire la conceptul de risc real pentru a determina dacă aceasta constituie un act de persecuție. Deși pare mai puțin ambiguu, concluzia CJUE devine aceea că având în vedere că nu vorbim în acest caz de drepturi de la care nici o derogare nu este permisă, simpla existență a unei legislații care incriminează practicile homosexuale nu poate fi considerată un act care afectează solicitantul atât de semnificativ încât să atingă nivelul de gravitate care este necesar pentru a considera că această incriminare constituie o persecuție în sensul articolului 9

³⁴ Conform articolului 10 (1) d) primul paragraf, Directiva 2011/95/UE: un grup este considerat un anumit grup social în special atunci când membrii săi împărtășesc o caracteristică înăscută sau o istorie comună ce nu poate fi modificată sau o caracteristică sau o credință atât de fundamentală pentru identitate sau conștiință încât nu ar trebui să i se ceară unei persoane să renunțe la aceasta;

³⁵ CJUE, X, Y and Z c. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, cauzele conexate C-199/12, C-200/12 și C-201/12, paras. 46-49.

³⁶ Ibidem, Articolul 9.

³⁷ Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, The Case Law of the European Regional Courts: the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights on Refugees, asylum-seekers, and stateless persons, 2015, p. 72. [On-line]: <http://www.refworld.org/pdfid/558803c44.pdf> (Vizitat la: 24.10.2016).

³⁸ CJUE, Bundesrepublik Deutschland c. Y and Z, cauzele conexate C-71/11 and C-99/11, para. 72.

alineatul (1) din directivă³⁹. Rezultă că este nevoie de mai mult decât atât, iar pentru Curte pedeapsa privativă de libertate care însoțește o dispoziție legislativă care incriminează actele homosexuale poate, în sine, să constituie un act de persecuție⁴⁰.

Critici ale acestor hotărâri acuză instanța de la Luxembourg de a se fi cramponat de severitatea necesară a consecințelor rezultând din exercitarea libertății religioase sau sancțiunilor aplicate ca urmare a încălcării legislației penale relativă la homosexualitate, în loc de a adresa încălcarea în sine a dreptului, profitând astfel de ocazie pentru a include un spectru mai larg de instrumente internaționale ce codifică drepturi ale omului între sursele hotărârilor sale și pentru a crea o abordare holistică și pe deplin evolutivă în dreptul Uniunii. Accentul pus pe privarea de libertate ca persecuție distrage de la jurisprudența și literatura juridică deja existentă și care neagă necesitatea aplicării unei pedepse pentru ca incriminarea homosexualității să constituie persecuție⁴¹. Atmosfera de opresiune și amenințarea persecuției generează odată cu acest tip de legislație un sentiment de frică, iar astfel de tendințe ermetice ale CJUE față de dezvoltările din dreptul internațional nu fac nimic în sens contrar.

c) Criterii de încetare

Articolul 11 al directivei definește 6 motive de încetare, dintre care ultimele 2, referitoare la încetarea circumstanțelor în urma cărora o persoană a fost recunoscută ca refugiat în țara a cărei cetățean este sau în care avea reședința obișnuită, au prilejuit Curții clarificări interpretative. Un individ încetează să fie considerat refugiat când are loc o schimbare de circumstanțe semnificativă și permanentă în țara terță și nu are alte motive pentru a se teme să fie persecutată în sensul articolului 2 c) din directivă⁴². Standardul probabilității la care trebuie să se facă referire în evaluarea menționată

trebuie să fie analog aceluia aplicat cu ocazia acordării inițiale a statutului de refugiat.

Curtea a statuat într-o cauză referitoare la un apatrid care a părăsit aria de operațiuni a Agenției Națiunilor Unite pentru Refugiații Palestinieni din Orientul Apropiat (UNRWA)⁴³ că în anumite circumstanțe asemenea persoane ar putea fi automat beneficiare ale statutului de refugiat, adăugând că acest statut încetează dacă persoana poate să se întoarcă ca urmare a încetării circumstanțelor inițiale în temeiul cărora a fost recunoscută ca refugiat⁴⁴.

În vederea aprecierii unei schimbări de circumstanțe, autoritățile competente ale statului membru trebuie să verifice, în raport cu situația personală a refugiatului, dacă agentul sau agenții de protecție au luat măsuri rezonabile pentru a împiedica persecuția, dacă aceștia dispun, printre altele, de un sistem juridic eficient care să permită descoperirea, urmărirea penală și sancționarea acțiunilor ce constituie o persecuție și dacă, în caz de încetare a statutului de refugiat, resortisantul respectiv va avea acces la o astfel de protecție.

Minime diferențe între cele două niveluri de protecție sunt totuși subliniate prin referirea la organizații internaționale ca actori ai protecției în cadrul sistemului european (chiar dacă subsidiari, ca urmare a revocării statutului de către un stat membru și - în versiunea consolidată a directivei - doar dacă doresc și sunt capabili să ofere această protecție⁴⁵).

d) Criterii de excludere

Directiva prevede o serie de categorii de persoane excluse de la recunoașterea statutului de refugiat, și anume acelea care primesc protecție sau asistență de la organe sau agenții ale Națiunilor Unite altele decât ICNUR⁴⁶, persoanele considerate a nu avea nevoie de

³⁹ CJUE, X, Y and Z c. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, cauzele conexate C-199/12, C-200/12 și C-201/12, para. 55.

⁴⁰ Ibidem, para. 56.

⁴¹ O sinteză în Amnesty International Press Release, EU Court ruling a setback for refugees. [On-line]: <https://www.amnesty.org/en/press-releases/2013/11/eu-court-ruling-setback-refugees/> (Vizitat la: 24.10.2016).

⁴² CJUE, Salahadin Abdulla și alții c. Bundesrepublik Deutschland, cauzele conexate C-175/08, C-176/08, -178/08 și C-179/08, para. 76.

⁴³ Zona cuprinde Liban, Siria, Iordania, Cisiordania și Fâșia Gaza.

⁴⁴ CJUE, Moșafa Abed El Karem El Kott și alții c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-364/11, para. 77.

⁴⁵ Modificare cauzată de criticile Înaltului Comisar pentru Refugiați al Națiunilor Unite, UNHCR Annotated Comments on the EC Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004 on Minimum Standards for the Qualification and Status of Third Country Nationals or Stateless Persons as Refugees or as Persons Who Otherwise Need International Protection and the Content of the Protection Granted (OJ L 304/12 of 30.9.2004), 2005. [On-line]: <http://www.refworld.org/docid/4200d8354.html> (Vizitat la: 24.10.2016).

⁴⁶ Articolul 12 (1) a), Directiva 2011/95/UE.

protecție⁴⁷ și persoanele care se consideră că nu merită această protecție⁴⁸.

Totuși, este necesar a se avea în vedere ca punct de plecare că excluderea trebuie să facă obiectul unei interpretări stricte în opinia CJUE⁴⁹, investită mai întâi în cauza *Bolbol*, și apoi în *El Kott*⁵⁰. Ambele priveau refugiați apatrizi palestinieni cu reședința în zona de operațiuni a UNRWA înainte de a pleca în Ungaria, unde au cerut statut de refugiați.

Având în vedere referința la articolul 1D al Convenției din 1951, CJUE a fost nevoită să o interpreteze și pe aceasta pentru a putea interpreta articolul 12 din directivă⁵¹. În timp ce UNRWA era în situația cauzei *Bolbol* una dintre agențiile sau organele Națiunilor Unite la care fac referire articolul 12 (1) a) și articolul 1D, în *El Kott* era de notorietate că aceasta este singura astfel de agenție și că oferea exclusiv asistență refugiaților,

⁴⁷ Ibidem, litera b): autoritățile competente ale țării în care și-a stabilit reședința consideră că are drepturile și obligațiile aferente deținerii cetățeniei respectivei țări sau drepturi și obligații echivalente acestora.

⁴⁸ Ibidem, articolul 12 (2-3): comite, instigă sau participă în orice fel la o infracțiune împotriva păcii, o crimă de război sau o crimă împotriva umanității în sensul instrumentelor internaționale elaborate pentru a prevedea dispoziții privind astfel de infracțiuni; o infracțiune gravă de drept comun în afara țării de refugiere înainte de a fi admis ca refugiat și anume înainte de data obținerii permisului de ședere eliberat pe baza statutului de refugiat; acțiunile deosebit de crude, chiar dacă sunt comise într-un scop pretins politic, pot primi calificativul de infracțiuni grave de drept comun; acte contrare scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite prevăzute de preambul și la articolele 1 și 2 din Carta Organizației Națiunilor Unite.

⁴⁹ CJUE, Nawras Bolbol c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-31/09, para. 51.

⁵⁰ CJUE, Mostafa Abed El Karem El Kott și alții c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-364/11.

⁵¹ 1D: Convenția nu va fi aplicabilă persoanelor care beneficiază în prezent de o protecție sau de o asistență din partea unui organism sau a unei instituții a Națiunilor Unite, alta decât Întitul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați.

Atunci când această protecție sau asistență va înceta pentru un motiv oarecare, fără ca situația acestor persoane să fi fost reglementată în mod definitiv, în conformitate cu rezoluțiile pertinente adoptate de Adunarea generală a Națiunilor Unite, aceste persoane vor beneficia, de drept, de regimul prevăzut de această convenție. [On-line]: <http://www.unhcr-centraleurope.org/ro/pdf/resurse/conventii/conventia-privind-statutul-refugiatilor/conventiei-din-1951.html> (Vizitat la: 24.10.2016).

nefiind creată pentru a putea oferi și neoferind *de facto* niciodată protecție acestora⁵².

În *Bolbol* Curtea a fost întrebată dacă un solicitant de azil poate să fie exclus de la acordarea garanțiilor oferite de directivă pe baza faptului că este eligibil pentru protecția sau asistența oferită de o agenție a Națiunilor Unite, alta decât ICNUR. Dispoziția în cauză fusese introdusă pentru a evita duplicarea protecției acordate unei categorii particulare de refugiați – palestinienii refugiați ca urmare a conflictelor arabo-israeliene din 1948 sau 1967- pentru care a fost creată UNRWA. Răspunsul s-a bazat pe ipoteza interpretării restrictive a articolului convenției, rezultând că numai persoanele care au recurs efectiv sunt vizate de textele în cauză⁵³. Curtea a ales, în acord cu opinia AG Eleanor Sharpston, să dea întâietate „*formulării clare*” a textului Convenției pentru a crea standarde progresiste de protecție în UE.

În cauza *El Kott* Curtea a analizat un alt aspect, și anume dacă un solicitant aflat pe teritoriul unui stat membru și deci fizic în afara zonei de operațiuni a UNRWA poate să îndeplinească criteriul de excludere, în sensul de a beneficia în prezent de protecție sau asistență.

⁵² CJUE, Mostafa Abed El Karem El Kott și alții c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-364/11, para. 48: Nu se contestă că UNRWA constituie în prezent, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 5 din concluzii, unicul organism sau unica instituție a Organizației Națiunilor Unite, alta decât UNHCR, care este vizată în prima teză a articolului 12 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2004/83 și la articolul 1 secțiunea D primul paragraf din Convenția de la Geneva (a se vedea în acest sens și hotărârea *Bolbol*, punctul 44).

În opinia AG Eleanor Sharpston: Este binecunoscut faptul că expresia „organism sau [...] instituție” a Organizației Națiunilor Unite, alta decât Întitul Comisariat al Organizației Națiunilor Unite pentru Refugiați” s-a referit de fapt, începând cu anul 1958, numai la UNRWA. Singurul alt organism sau singura altă instituție de acest fel care a acordat vreodată protecție sau asistență refugiaților (Agenția Organizației Națiunilor Unite pentru Reconstrucție în Coreea – UNKRA) și-a încetat activitatea în anul respectiv. Prin urmare, în lipsa unei indicații contrare, nu vom distinge între „organism sau [...] instituție” a Organizației Națiunilor Unite, alta decât Întitul Comisariat al Organizației Națiunilor Unite pentru Refugiați” și „UNRWA”. Este de asemenea binecunoscut faptul că UNRWA nu a fost creată pentru a acorda, și nici nu a acordat vreodată, „protecție” refugiaților palestinieni. Această agenție nu este în măsură să ofere altceva decât „asistență”. Ne vom referi, prin urmare, la „asistența acordată de UNRWA”, iar nu la „protecția sau asistența acordată de UNRWA”.

⁵³ CJUE, Nawras Bolbol c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-31/09, para. 49 – 51.

Astfel, a admite că o plecare voluntară și, prin urmare, o abandonare voluntară a asistenței oferite de UNRWA declanșează aplicarea celei de a doua teze a articolului 12 (1) a) din directivă ar fi contrar obiectivului vizat de articolul 1 D primul paragraf din Convenția de la Geneva, care urmărește tocmai să excludă de la aplicarea regimului prevăzut de aceasta pe toți cei care beneficiază de o astfel de asistență⁵⁴. Prevederea trebuie așadar interpretată în sensul că intră în sfera de aplicare a clauzei de excludere de la recunoașterea statutului de refugiat prevăzută de această dispoziție nu numai persoanele care recurg în prezent la asistența oferită de UNRWA, ci și persoanele care au recurs efectiv la această asistență cu puțin timp înainte de depunerea unei cereri de azil într-un stat membru, cu condiția totuși ca această asistență să nu fi încetat în sensul celei de a doua teze a aceluiași alineat (1) litera a).

A doua teză menționată vizează situația în care protecția sau asistența acordată de un organism sau de o instituție a ONU, alta decât ICNUR, „[a încetat] din orice motive”, fără ca situația persoanelor în cauză să fi fost stabilită în conformitate cu rezoluțiile relevante ale Adunării Generale. Curtea concluzionează că nu numai dizolvarea în sine a organismului sau a instituției care acordă protecția sau asistența implică încetarea protecției sau a asistenței oferite, ci și imposibilitatea acesteia de a-și îndeplini misiunea⁵⁵.

CJUE a examinat excluderea persoanelor nedemne de a primi protecție în cauzele conexe *B și D*⁵⁶, în contextul calității de membru și/sau a activității unui individ într-o organizație ce utilizează metode teroriste. Actele de terorism internațional, care se caracterizează prin violența lor asupra populației civile, chiar dacă sunt comise într-un pretins scop politic, sunt contrare scopurilor și principiilor ONU⁵⁷.

⁵⁴ CJUE, Mostafa Abed El Karem El Kott și alții c. Bevândorlasi és Állampolgársági Hivatal, C-364/11, paras. 50–51.

⁵⁵ Ibidem, para. 56.

⁵⁶ CJUE, Bundesrepublik Deutschland c. B și D, cauzele conexe C-57/09 și C-101/09. [On-line]: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=79167&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1398438> (Vizitat la: 24.10.2016).

⁵⁷ Ibidem, para. 83. Curtea face referire pentru a ajunge la această concluzie la recitalul 22 al preambulului directivei, notând că acesta se referă la rezoluțiile

În cauză organizațiile vizate erau PKK (Partidul Muncitorilor din Kurdistan) și Dev Sol (între timp devenit DHKP/C, front/partid revoluționar turc al eliberării poporului), ambele fiind incluse în lista actualizată periodic de persoane, grupuri și entități implicate în acte teroriste din Poziția comună a Consiliului de pe 27 decembrie 2001 privind aplicarea de măsuri specifice pentru combaterea terorismului.

Răspunsul neagă legătura automată dintre cele două, fiind necesară o evaluare de la caz la caz de către autoritatea competentă a statului membru în cauză pentru a investiga rolul jucat de solicitant în desfășurarea actelor în cauză și nivelul său de responsabilitate individuală⁵⁸. Curtea subliniază astfel contextul în principal umanitar în care a fost adoptată directiva privind standardele minime, condiționând excluderea de atribuirea acestei responsabilități individuale, apreciată pe baza unor criterii obiective (comportamentul propriu-zis) și subiective (cunoștință și intenție)⁵⁹. Se poate aplica o prezumție în acest sens în cazul în care solicitantul ocupase o poziție importantă în organizație, fără însă a se trece peste etapa evaluării.

e) Standarde mai favorabile

În cauza *B și D* Curtea a mai răspuns și la întrebarea asupra compatibilității cu directiva a acordării azilului de către un stat membru conform cu legea sa constituțională unei persoane excluse de la acordarea statutului de refugiat și a protecției internaționale pe baza articolului 12 (2) al directivei. Curtea menționează că din articolul 2 (g) teza finală din directivă reiese că aceasta nu se opune posibilității ca o persoană să solicite să fie protejată în cadrul unui „*alt tip de protecție*” care nu se încadrează în domeniul său de aplicare. Această protecție poate fi una națională, nu trebuie confundată cu statutul de refugiat acordat pe baza directivei și este acordată conform legilor naționale, cu titlu discreționar și din motive de compasiune sau umanitare⁶⁰.

Criticile acestei decizii indică posibilitatea ratată de a fi clarificat asupra domeniului de aplicare al articolului 18 din CDFUE, măcar prin

1373 (2001) și 1377 (2001) ale Consiliului de Securitate al ONU.

⁵⁸ Ibidem, para. 87.

⁵⁹ Para. 78 din opinia AG Mengozzi: [On-line]: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=79455&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1398438> (Vizitat la: 24.10.2016).

⁶⁰ Ibidem, para. 118.

afirmarea de către Curte, dincolo de posibilitatea de a oferi alte forme de protecție persoanelor excluse de la acordarea statutului de refugiat, a obligației legale a statelor membre de a le proteja în orice caz împotriva nereturnării.

2. Protecție subsidiară

Articolul 2 f) al directivei privind standardele minime definește persoana eligibilă pentru obținerea de protecție subsidiară ca fiind orice resortisant al unei țări terțe sau orice apatrid care nu poate fi considerat refugiat, dar în privința căruia există motive serioase și întemeiate de a crede că, în cazul în care ar fi trimis în țara sa de origine sau în cea a reședinței obișnuite, ar fi supus unui *risc real de a suferi vătămările grave* definite la articolul 15⁶¹ și căruia nu i se aplică articolul 17 alineatele (1) și (2) referitoare la excludere și nu se poate prevala de sau, ca urmare a acestui risc, nu dorește protecția respectivei țări. Interpretarea jurisprudențială a definiției urmează aceleași considerente ca în cazul definiției refugiatului, cu excepția referinței la Convenția din 1951.

CJUE afirmase în *Salahadin Abdulla* că directiva reglementează două sisteme distincte de protecție, și anume statutul de refugiat și protecția subsidiară, cu mențiunea că persoana eligibilă pentru obținerea de protecție subsidiară este aceea care nu satisface condițiile acordării statutului de refugiat⁶².

a) Criterii de incluziune

CJUE a interpretat indirect noțiunea de risc real în cauza *Elgafaji*⁶³, în contextul definirii unei vătămări grave în situația descrisă la articolul 15 c) al directivei (amenințările grave și individuale la adresa vieții sau a persoanei unui civil ca urmare a violenței generalizate în caz de conflict armat intern sau internațional)⁶⁴. Aici instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 15 c) din directivă coroborat cu articolul

2 e) trebuie interpretat în sensul că existența unor amenințări grave și individuale la adresa vieții sau a persoanei solicitantului de protecție subsidiară este supusă condiției ca acesta să facă dovada faptului că amenințările *il vizează în mod specific* ca urmare a unor elemente proprii situației sale⁶⁵.

În acest context, termenul „individuale” trebuie înțeles conform Curții ca acoperind amenințări îndreptate împotriva civililor indiferent de identitatea acestora, în cazul în care gradul de violență generalizată ce caracterizează conflictul armat aflat în curs de desfășurare, apreciat de autoritățile naționale competente sesizate cu o cerere de protecție subsidiară sau de instanțele din cadrul unui stat membru la care se atacă decizia de respingere a unei astfel de cereri, atinge un nivel atât de ridicat încât există motive serioase și întemeiate de a crede că un civil trimis în țara respectivă sau, după caz, în regiunea în cauză ar fi expus, ca urmare a simplei sale prezențe în teritoriile menționate, unui risc real de a suferi amenințările grave menționate la articolul 15 c)⁶⁶. Lipsa se condiții de îndeplinit pentru a califica o situație drept una de violență generală lasă instanțelor naționale o marjă pentru acordarea statutului de protecție subsidiară.

Răspunsul Curții poate practic fi sintetizat într-o relație de proporționalitate directă, și anume: cu cât mai violent este conflictul, cu atât solicitantului i se impune o probă mai ușoară a riscului individual în caz de returnare⁶⁷. Acesta poate fi mai scăzut și dacă se stabilește că solicitantul a făcut deja obiectul unor vătămări grave suficiente pentru a fi un indiciu serios al unui risc real, așa cum prevede articolul 4 (4) al directivei.

Demne de notat provocările interpretative create de aplicarea acestui articol statelor membre⁶⁸ și intervenția a nu mai puțin de 8 dintre acestea în procedura din fața CJUE. Chestiunea problematică era relația dintre protecția acordată pe baza articolului directivei și articolului 3 al CEDO, pe baza căruia s-a ocazionat în jurisprudența Curții de la Strasbourg acordarea de

⁶¹ Vătămările grave sunt: pedeapsa cu moartea sau execuția; sau tortura sau tratamentele sau pedepsele inumane sau degradante aplicate unui solicitant în țara de origine; amenințările grave și individuale la adresa vieții sau a persoanei unui civil ca urmare a violenței generalizate în caz de conflict armat intern sau internațional.

⁶² CJUE, *Salahadin Abdulla* și alții c. Bundesrepublik Deutschland, cauzele conexe C-175/08, C-176/08, -178/08 și C-179/08, para. 78.

⁶³ CJUE, *Meki Elgafaji* și *Noor Elgafaji* c. Staatssecretaris van Justitie, C-465/07.

⁶⁴ Vătămările grave sunt: c) amenințările grave și individuale la adresa vieții sau a persoanei unui civil ca urmare a violenței generalizate în caz de conflict armat intern sau internațional.

⁶⁵ CJUE, *Meki Elgafaji* și *Noor Elgafaji* c. Staatssecretaris van Justitie, C-465/07, para. 30.

⁶⁶ *Ibidem*, para. 35.

⁶⁷ *Ibidem*, para. 39.

⁶⁸ Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, *Safe at Last? Law and Practice in Selected EU Member States with Respect to Asylum-Seekers Fleeing Indiscriminate Violence*, 27 July 2011. [On-line]: <http://www.refworld.org/docid/4e2ee0022.html> (Vizitat la: 15.10.2016).

protecție împotriva riscului de a fi deportat (principiul nereturnării) într-o țară în care este posibilă expunerea la tortură sau tratamente inumane sau degradante.

În ce privește dialogul cu CEDO, deși inițial Curtea de la Luxembourg alege calea interpretării independente a dispozițiilor unui alt *corpus juris*, declară perfect compatibilă această interpretare cu jurisprudența CEDO și statuează că există din punct de vedere al obiectului identitate între articole, referindu-se la cauza *NA v. Marea Britanie*⁶⁹. Rezultă că directiva este un compromis dificil, având în vedere refuzul CJUE de a subordona în vreun fel articolul 15 c) articolului 3 al CEDO, cu posibilul rezultat al extinderii protecției acordate de acesta din urmă. Intențiile celor două jurisdicții, de a reține o poziție privilegiată în propria sferă de competență și de a minimiza riscul de conflict între diferitele lor abordări hermeneutice ale chestiunilor legate de refugiați, au rezultat practic în burarea limitelor celor două dispoziții în cauză, accentuând nevoia unui grad superior de integrare în jurisprudența lor comună.

În cauza *M'Boj* Curtea a statuat că dacă deteriorarea sănătății unei persoane nu este cauzată de o privare de îngrijiri medicale în țara de origine, această solicitare nu se încadrează în definiția vătămării grave de la articolul 15 din directivă⁷⁰. Aceasta întrucât riscurile de deteriorare a stării de sănătate nu rezultau dintr-o lipsire cu intenție de îngrijiri a acestui resortisant în țara sa de origine (nu proveneau din partea unui tert), împotriva cărora legislația națională în discuție în litigiul principal furnizează o protecție. Vătămările grave nu pot conform Curții rezulta pur și simplu din lipsurile generale ale sistemului de sănătate al țării de origine⁷¹.

3. Evaluarea susținerilor solicitanților de protecție

Evaluarea unei cereri de protecție internațională se efectuează la nivel individual ținându-se seama de toate actele la care solicitantul a fost sau riscă să fie expus, pentru a se stabili dacă, ținând seama de situația sa

personală, ar putea fi considerate acte de persecuție sau o vătămare gravă⁷².

Chestiunile principale analizate de CJUE în cadrul procedurii trimiterii preliminare în domeniu sunt distincția dintre stabilirea situației de fapt și fundamentarea legală a solicitării statutului de refugiat sau a protecției subsidiare și datoria statului membru de a coopera cu solicitantul în stabilirea faptelor, care pot de exemplu lua forma credibilității orientării sexuale declarate de solicitant⁷³.

Curtea subliniază importanța aprecierii riscului, care trebuie, în toate cazurile, să fie realizată cu vigilență și cu prudență, fiind vorba despre aspecte legate de integritatea persoanei și libertățile individuale, care fac parte din valorile fundamentale ale Uniunii⁷⁴. Această apreciere trebuie să se bazeze pe o evaluare specifică a faptelor și circumstanțelor prin cooperare activă din partea statului membru în cauză, conform regulilor stabilite mai ales în articolul 4 al directivei privind standardele minime. Ea are loc conform Curții în două etape distincte, dintre care prima privește stabilirea împrejurărilor de fapt susceptibile să constituie elemente de probă în susținerea cererii, în timp ce etapa a doua se referă la aprecierea juridică a acestor elemente, care constă în a decide dacă, având în vedere faptele care caracterizează o speță, sunt îndeplinite condițiile de fond prevăzute de articolele 9 și 10 sau 15 din directivă⁷⁵.

Cu toate acestea, în ceea ce privește conținutul cerinței privind cooperarea cu solicitantul, această normă nu obligă autoritatea națională competentă să examineze cererea de protecție subsidiară să comunice solicitantului, înainte de adoptarea unei decizii defavorabile și atunci când o cerere de azil formulată de aceeași persoană a fost anterior respinsă, elementele pe care înțelege să își

⁷² Articolul 4 (3) c), Directiva 2011/95/UE.

⁷³ Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, The Case Law of the European Regional Courts: the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights on Refugees, asylum-seekers, and stateless persons, 2015, p. 75. [On-line]: <http://www.refworld.org/pdfid/558803c44.pdf> (Vizitat la: 24.10.2016).

⁷⁴ CJUE, Salahadin Abdulla și alții c. Bundesrepublik Deutschland, cauzele conexe C-175/08, C-176/08, - 178/08 și C-179/08, para. 90.

⁷⁵ CJUE, M.M. c. Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland and Attorney General, C-277/11, para. 64.

⁶⁹ CEDO, NA. c. Marii Britanii, Nr. 25904/07, paras. 115-117, în care se afirmă propria independență interpretativă a CEDO, care se autoproclamă nelegată de aplicarea directă a nivelului de protecție oferit de alte instrumente internaționale.

⁷⁰ CJUE, Mohamed M'Boj v Conseil des ministres, C-542/13.

⁷¹ Ibidem, para. 35.

întemeieze decizia și cu atât mai puțin să obțină observațiile persoanei interesate⁷⁶.

Pe de altă parte, deși statele membre pot considera că este obligația solicitantului să prezinte „*de îndată ce este posibil*” toate elementele necesare în sprijinul cererii sale de protecție internațională, ținând totuși seama de caracterul sensibil al întrebărilor care au legătură cu sfera personală și în special cu sexualitatea unei persoane, nu se poate concluziona în sensul lipsei de credibilitate pentru simplul fapt că, din cauza reticenței de a dezvălui aspecte intime ale vieții sale, această persoană nu și-a declarat de la bun început homosexualitatea⁷⁷.

Curtea a fost întrebată în cauza *X, Y și Z* care sunt limitele pe care le impun articolul 4 din directivă și CDFUE, în special articolele 3 și 7 din aceasta, în privința modalităților în care trebuie apreciată credibilitatea unei orientări sexuale declarate, dacă se deosebesc aceste limite de cele valabile pentru aprecierea credibilității celorlalte motive de persecuție și, în caz afirmativ, în ce privință. Autoritățile competente au obligația de a-și adapta modalitățile de apreciere a declarațiilor și a elementelor de probă scrise sau de altă natură în funcție de caracteristicile proprii fiecărei categorii de cereri de azil, cu respectarea drepturilor garantate de cartă, în special dreptul la respectarea demnității umane și dreptul la respectarea vieții private și de familie.

In concreto, CJUE apreciază că trebuie limitată analiza la conformitatea verificărilor efectuate de autoritățile competente prin intermediul interogatoriilor bazate în special pe stereotipuri privind homosexualii sau al interogatoriilor detaliate referitoare la practicile sexuale ale unui solicitant de azil, precum și al posibilității acestor autorități de a accepta ca solicitantul menționat să se supună la „*teste*” în vederea dovedirii homosexualității sale și/sau să prezinte, de bunăvoie, înregistrări video ale actelor sale intime, și, pe de altă parte, a posibilității acestor autorități competente de a reține lipsa de credibilitate pentru unicul motiv că orientarea sexuală declarată a aceluiși solicitant nu a fost invocată de acesta prima dată când i s-a oferit ocazia să prezinte motivele de persecuție⁷⁸.

IV. Concluzii

Natura obligatorie a dispozițiilor CDFUE și competențele largite ale CJUE în materie drept al refugiaților au plasat judecătorii de la Luxembourg într-o poziție aptă de a avea un impact direct în conturarea SECA prin interpretarea dispozițiilor din domeniu și sancționarea statelor membre în caz de netranspunere la timp a dreptului Uniunii în sistemele lor de drept. Procesul evolutiv al legislației a fost favorizat și jurisprudential, cu toate că persistă o serie de ambiguități în interpretarea și aplicarea sa. Indubitabile sunt însă dificultățile în căutarea compromisului la nivelul Uniunii, mai ales în contextul actual de criză și având în vedere impactul dispartat al acesteia asupra actorilor implicați.

Dincolo de orice efort jurisprudential de conturare a unui „portret robot” al refugiatului în Uniunea Europeană, într-o lume ideală, nu ar trebui să aibă vreo importanță cine suntem și de unde venim pentru a ni se oferi protecție în situații de criză. În realitate, există numeroase variabile ce trebuie luate în calcul pentru funcționarea optimă a unui sistem de azil comun cu obiective la fel de ambițioase ca provocările. Este poziția Uniunii că azilul nu trebuie să reprezinte o loterie. Statele membre au responsabilitatea comună de a asigura primirea solicitanților de azil într-un mod demn, garantând faptul că aceștia sunt tratați în mod echitabil și că situația lor este examinată în baza unor standarde uniforme, astfel încât, indiferent de statul vizat de solicitant, rezultatul să fie similar. Curtea de Justiție, având în cadrul procedurii trimiterilor preliminare exact obiectivul de a asigura o aplicare efectivă și omogenă a legislației Uniunii și de a evita orice interpretare divergentă, a contribuit așa cum am arătat la clarificarea standardelor în vigoare pentru acordarea statutelor protectoare definite în norma analizată și va continua să o facă, la ivirea oportunităților.

În ce privește măsura în care jurisprudența sa reușește să înlăture temerile și scepticismul statelor membre, legate în acordarea protecției aferente statutelor de refugiat, respectiv protecției subsidiare, stă mărturie lentul progres reprezentat recent de evacuarea „junglei” din Calais. Deși misiunea Curții are fără îndoială un impact pozitiv, permițând comparativ afirmarea existenței unor standarde mai ridicate strict în materie de protecție decât garantează CEDO prin „testul încălcării flagrante”, este îndoielnic că

⁷⁶ Ibidem, para. 60.

⁷⁷ Ibidem, para. 69.

⁷⁸ CJUE, A, B and C c. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, cauzele conexe C-148/13, C-149/13 și C-150/13, para. 59.

acesta ar putea contrabalansa cifrele recente referitoare la creșterea numărului de refugiați morți în încercarea de a traversa Marea Mediterană în cursul anului 2016⁷⁹.

Bibliografie:

1. Amanda Taylor, The CJEU and its interaction with international law in the Qualification Directive: a calculated selectivity?, 2015. [On-line]: <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/journal/cjeu-and-its-interaction-international-law-qualification-directive-calculated-selectivity> (Vizitat la: 24.10.2016).

2. Amnesty International Press Release, EU Court ruling a setback for refugees. [On-line]: <https://www.amnesty.org/en/press-releases/2013/11/eu-court-ruling-setback-refugees/> (Vizitat la: 24.10.2016).

3. CEDO, NA. c. Marii Britanii, Nr. 25904/07, paras. 115-117, în care se afirmă propria independență interpretativă a CEDO, care se autoproclamă nelegată de aplicarea directă a nivelului de protecție oferit de alte instrumente internaționale.

4. CJUE, Comisia c. Austria, C-102/06; CJUE, Comisia c. Grecia, C-72/06; CJUE, Comisia c. Finlanda, C-102/06; CJUE, Comisia c. Marea Britanie, C-72/06; CJUE, Comisia c. Suedia, C-322/08; CJUE, Comisia c. Spania, C-272/08; CJUE, Comisia c. Irlanda, C-431/10.

5. CJUE, Meki Elgafaji și Noor Elgafaji c. Staatssecretaris van Justitie, C-465/07.

6. CJUE, Y și Z, C-71/11 și C-99/11, hotărârea din 5 septembrie 2012, para. 47.

7. CJUE, Abed El Karem El Kott și alții, C-364/11, hotărârea din 19 decembrie 2012, para. 43.

8. CJUE, Bundesrepublik Deutschland v. Y and Z, cauzele conexate C - 71/11 și C - 99/11, para.51; CJUE, X, Y and Z v. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, cauzele conexate C - 199/12, C - 200/12 and C - 201/12, para. 43.

9. CJUE, Salahadin Abdulla v. Bundesrepublik Deutschland, cauzele conexate C-175/08, C-176/08, C-178/08 și C-179/08, para. 58.

10. CJUE, Bundesrepublik Deutschland c. B și D, cauzele conexate C-57/09 și C-101/09, paras. 76-78. A se vedea și CJUE, Salahadin Abdulla și alții c. Bundesrepublik Deutschland, cauzele conexate C-175/08, C-176/08, - 178/08 și C-179/08, paras. 51-54; CJUE, Nawras Bolbol c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-31/09, paras. 36-38; CJUE, Bundesrepublik Deutschland c. Y and Z, cauzele conexate C-71/11 and C-99/11, paras. 47-48;

CJUE, Mostafa Abed El Karem El Kott și alții c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-364/11, paras. 42-43; CJUE, X, Y and Z c. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, cauzele conexate C-199/12, C-200/12 și C-201/12, paras. 39-40.

11. CJUE, Bundesrepublik Deutschland c. Y and Z, cauzele conexate C-71/11 and C-99/11, paras. 78-80; CJUE, X, Y and Z c. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, cauzele conexate C-199/12, C-200/12 și C-201/12, paras. 74-76.

12. CJUE, X, Y and Z c. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, cauzele conexate C-199/12, C-200/12 și C-201/12, paras. 46-49.

13. CJUE, Bundesrepublik Deutschland c. Y and Z, cauzele conexate C-71/11 and C-99/11, para. 72.

14. CJUE, X, Y and Z c. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, cauzele conexate C-199/12, C-200/12 și C-201/12, para. 55.

15. CJUE, Salahadin Abdulla și alții c. Bundesrepublik Deutschland, cauzele conexate C-175/08, C-176/08, - 178/08 și C-179/08, para. 76.

16. CJUE, Mostafa Abed El Karem El Kott și alții c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-364/11, para. 77.

17. CJUE, Nawras Bolbol c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-31/09, para. 51.

18. CJUE, Mostafa Abed El Karem El Kott și alții c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-364/11.

19. CJUE, Mostafa Abed El Karem El Kott și alții c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-364/11, para. 48: Nu se contestă că UNRWA constituie în prezent, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 5 din concluzii, unicul organism sau unica instituție a Organizației Națiunilor Unite, alta decât UNHCR, care este vizată în prima teză a articolului 12 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2004/83 și la articolul 1 secțiunea D primul paragraf din Convenția de la Geneva (a se vedea în acest sens și hotărârea Bolbol, punctul 44).

20. CJUE, Nawras Bolbol c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-31/09, para. 49 – 51.

21. CJUE, Mostafa Abed El Karem El Kott și alții c. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-364/11, paras. 50 – 51.

22. CJUE, Bundesrepublik Deutschland c. B și D, cauzele conexate C-57/09 și C-101/09. [On-line]: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=79167&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1398438> (Vizitat la: 24.10.2016).

23. CJUE, Salahadin Abdulla și alții c. Bundesrepublik Deutschland, cauzele conexate C-175/08, C-176/08, -178/08 și C-179/08, para. 78.

24. CJUE, Meki Elgafaji și Noor Elgafaji c. Staatssecretaris van Justitie, C-465/07.

25. CJUE, Meki Elgafaji și Noor Elgafaji c. Staatssecretaris van Justitie, C-465/07, para. 30.

⁷⁹ Organizația Internațională pentru Migrație, devenită în 2016 parte a ONU, Missing Migrants Project. [On-line]: <http://missingmigrants.iom.int/> (Vizitat la: 24.10.2016).

26. CJUE, Salahadin Abdulla și alții c. Bundesrepublik Deutschland, cauzele conexe C-175/08, C-176/08, - 178/08 și C-179/08, para. 90.

27. CJUE, M.M. c. Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland and Attorney General, C-277/11, para. 64.

28. CJUE, A, B and C c. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, cauzele conexe C-148/13, C-149/13 și C-150/13, para. 59.

29. CJUE, Mohamed M'Bodj v Conseil des ministers, C-542/13.

30. Comisia Europeană (2015), Proposal for a Council decision establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Sweden in accordance with Article 9 of Council Decision (EU) 2015/1523 and Article 9 of Council Decision (EU) 2015/1601 establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and Greece, COM(2015) 677 final, 15 decembrie 2015, p. 2. [On-line]: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/securing-eu-borders/legal-documents/docs/proposal_establishing_provisional_measures_in_the_area_of_international_protection_for_the_benefit_of_sweden_en.pdf (Vizitat la: 24.10.2016).

31. Daniela Vitiello, The Jurisprudence of the European Court of Justice on Refugee Law. Analysis and Perspectives, AWR-BULLETIN, Quarterly on Refugee Problems. 2012, No 3-4.

32. Directiva 2005/85/CE a Consiliului din 1 decembrie 2005 privind standardele minime cu privire la procedurile din statele membre de acordare și retragere a statutului de refugiat (JO L 326, 13.12.2005, p. 13) înlocuită prin Directiva 2013/32/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 privind procedurile comune de acordare și retragere a protecției internaționale (reformare) (aplicabilă de la 21 iulie 2015). În: JO L 180, 29.6.2013, p. 60.

33. Directiva 2003/9/CE a Consiliului din 27 ianuarie 2003 de stabilire a standardelor minime pentru primirea solicitanților de azil în statele membre (JO L 31, 6.2.2003, p. 18) înlocuită Directiva 2013/33/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 destabilireastandardelor pentru primireasolicitanților de protecție internațională (reformare) (aplicabilă de la 21 iulie 2015). În: JO L 180, 29.6.2013, p. 96.

34. Directiva 2001/55/CE a Consiliului din 20 iulie 2001 privind standardele minime pentru acordarea protecției temporare, în cazul unui aflus masiv de persoane strămutate, și măsurile de promovare a unui echilibru între eforturile statelor membre pentru primirea acestor persoane și suportarea consecințelor acestei primiri. În: JO L 212, 7.8.2001, p. 12–23.

35. Directiva 2003/86/CE a Consiliului din 22 septembrie 2003 privind dreptul la reîntregirea familiei. În: JO L 251, 3.10.2003, p. 12–18.

36. European Parliamentary Research Service, Migration and asylum, infografic. [On-line]: <http://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/migration/public/index.html?page=budgets> (Vizitat la: 24.10.2016).

37. Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, Safe at Last? Law and Practice in Selected EU Member States with Respect to Asylum-Seekers Fleeing Indiscriminate Violence, 27 July 2011. [On-line]: <http://www.refworld.org/docid/4e2ee002.html> (Vizitat la: 15.10.2016).

38. Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, The Case Law of the European Regional Courts: the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights on Refugees, asylum-seekers, and stateless persons, 2015, p. 72. [On-line]: <http://www.refworld.org/pdfid/558803c44.pdf> (Vizitat la: 24.10.2016).

39. Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, The Case Law of the European Regional Courts: the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights on Refugees, asylum-seekers, and stateless persons, 2015, p. 36. [On-line]: <http://www.refworld.org/pdfid/558803c44.pdf> (Vizitat la: 24.10.2016).

40. Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, The Case Law of the European Regional Courts: the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights on Refugees, asylum-seekers, and stateless persons, 2015, p. 75. [On-line]: <http://www.refworld.org/pdfid/558803c44.pdf> (Vizitat la: 24.10.2016).

41. Organizația Internațională pentru Migrație, Missing Migrants Project, instrument interactiv. [On-line]: <http://missingmigrants.iom.int/> (Vizitat la: 24.10.2016).

42. Politica UE în domeniul azilului, site-ul Ministerului Afacerilor Externe al României. [On-line]: <https://ue.mae.ro/node/402> (Vizitat la: 24.10.2016).

43. Theresa Papademetriou, Court of Justice of the European Union; European Union: Challenges to Mandatory Plan to Relocate Refugees, decembrie 2015. [On-line]: <https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/court-of-justice-of-the-european-union-european-union-challenges-to-mandatory-plan-to-relocate-refugees/> (Vizitat la: 24.10.2016).

44. UNHCR Annotated Comments on the EC Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004 on Minimum Standards for the Qualification and Status of Third Country Nationals or Stateless Persons as Refugees or as Persons Who Otherwise Need

International Protection and the Content of the Protection Granted (OJ L 304/12 of 30.9.2004), 2005.

[On-line]:

<http://www.refworld.org/docid/4200d8354.html>

(Vizitat la: 24.10.2016).

Copyright©MOCANU Diana, 2016.

Contacts / Contacte / Контакты:

Facultatea de Drept,
Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași,
Bulevardul Carol I, Nr.11,
700506, Iași, România.

E-mail: dianamocanum@yahoo.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 596-600.

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

Submitted: 10. 10. 2016 | Accepted: 15.11. 2016 | Published: 22.11. 2016

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**REGLEMENTAREA FONDURILOR EUROPENE ȘI IMPORTANȚA LOR
PENTRU ȚĂRILE CANDIDATE ȘI MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE**

**REGULATION OF EUROPEAN FUNDS AND THEIR IMPORTANCE
FOR CANDIDATE COUNTRIES AND EU MEMBER**

**РЕГУЛИРОВАНИЕ ЕВРОПЕЙСКИХ ФОНДОВ И ИХ ЗНАЧЕНИЕ
ДЛЯ СТРАН-КАНДИДАТОВ И ЧЛЕНОВ ЕС**

MOLDOVEANU Bianca* / MOLDOVEANU Bianca / МОЛДОВЯНУ Бианка

ABSTRACT:

**REGULATION OF EUROPEAN FUNDS AND THEIR IMPORTANCE
FOR CANDIDATE COUNTRIES AND EU MEMBER**

East-European countries, for which the European Union membership has become a desideratum to ensure progress and civilization, have to fulfill a number of essential criteria for accession relating to the respect of the rule of law, building a market economy and implementation of European legislative standards into national law. In order to help countries, EU set pre-accession financial instruments but also structural instruments through which the EU seeks to eliminate economic and social disparities between regions.

In this context, in the article are investigated the importance and effectiveness of these funds to boost economic and social life of the candidate countries and to fulfill the criteria required at the community level.

Keywords: *Structural Funds, pre-accession strategy, financial instruments, regional development, post-accession aid.*

JEL Classification: K33, K39

РЕЗЮМЕ:

**РЕГУЛИРОВАНИЕ ЕВРОПЕЙСКИХ ФОНДОВ И ИХ ЗНАЧЕНИЕ
ДЛЯ СТРАН-КАНДИДАТОВ И ЧЛЕНОВ ЕС**

Страны Восточной Европы, для которых вступление в Европейский союз стал инструментом для обеспечения прогресса и цивилизации, должны соответствовать ряду критериям для вступления, связанных с соблюдением принципа верховенства закона, построения рыночной экономики и внедрения европейских законодательных норм в национальное законодательство. Для того, чтобы помочь странам, ЕС создал финансовые инструменты для присоединения, а также структурные инструменты, с помощью которых ЕС стремится устранить экономические и социальные различия между регионами.

В связи с этим, в статье исследуются важность и эффективность этих средств для повышения экономической и социальной жизни стран-кандидатов и для выполнения критерий, требуемых для присоединения.

* **MOLDOVEANU Bianca** — Doctorand, Facultatea de Drept, Universitatea „Transilvania” din Brașov (Brașov, România). / **MOLDOVEANU Bianca** — PhD Student, Faculty of Law, University „Transilvania” of Brasov (Brasov, Romania). / **МОЛДОВЯНУ Бианка** — Аспирант, Юридический факультет, Университет «Трансильвания» из Брашова (Брашов, Румыния).

Ключевые слова: Структурные фонды, стратегия присоединения, финансовые инструменты, региональное развитие, помощь после присоединения.

JEL Classification: K33, K39

УДК: 341.222.6, 341.223.7

REZUMAT:

REGLEMENTAREA FONDURILOR EUROPENE ȘI IMPORTANȚA LOR PENTRU ȚĂRILE CANDIDATE ȘI MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Statele din estul Europei, pentru care aderarea la Uniunea Europeană a devenit un deziderat în vederea asigurării progresului și civilizației, au de îndeplinit un șir de criterii esențiale pentru aderare ce țin de respectarea principiilor statului de drept, realizarea unei economii de piață și implementarea standardelor legislative europene în legislația națională. Pentru a veni în întâmpinare, UE a stabilit instrumente financiare de preaderare, dar și instrumente structurale, prin care UE urmărește eliminarea decalajelor economice și sociale dintre regiuni.

În acest context, în articol sunt cercetate importanța și eficiența acestor fonduri pentru impulsivitatea vieții economice și sociale a țărilor candidate, precum și pentru îndeplinirea criteriilor impuse la nivel de comunitate.

Cuvinte-cheie: fonduri structurale, strategia de preaderare, instrumente financiare, dezvoltare regională, ajutoare de post-aderare.

JEL Classification: K33, K39

CZU: 341.222.6, 341.223.7

Politica de solidaritate a Uniunii Europene se concretizează și prin sprijinul financiar acordat statelor membre, în vederea aplicării dispozițiilor comunitare și dezvoltării echilibrate a spațiului comunitar. Potrivit art. 3 din Tratatul Comunității Europene (CE), preocupările comunitare au ca obiectiv dezvoltarea echilibrată a tuturor regiunilor Europei. Pentru realizarea concretă a acestor obiective, Comunitatea a reglementat constituirea unor fonduri structurale, prin intermediul cărora să asigure dezvoltarea regională echilibrată și reducerea decalajelor economice dintre state. Fondurile structurale reprezintă o formă de finanțare nerambursabilă de către Uniunea Europeană, care devin operaționale din momentul intrării în Comunitate (în cazul României – din 1 ianuarie 2007), iar alocarea se face prin intermediul proiectelor care pun în executare programele de dezvoltare¹.

Cadrul juridic general care reglementează constituirea fondurilor structurale este cuprins în art.130A din Tratatul CE, potrivit căruia pentru dezvoltarea armonioasă a Comunității se urmărește, în special, reducerea diferențelor dintre nivelul de dezvoltare a diverselor regiuni și ridicarea nivelului regiunilor defavorizate, inclusiv zonele rurale.

Dar așa cum construcția europeană a fost dinamizată de crizele apărute pe parcurs, la care a trebuit să se adapteze, iată că și în această privință căderea Cortinei de Fier² aducea solicitări de integrare în Uniune a țărilor din fostul lagăr comunist, a căror dezvoltare economică era cu mult rămasă în urmă față de țările Europei de Vest. De aceea, pentru sprijinirea țărilor din Europa Centrală și de Est, candidate la Uniunea Europeană, au fost create fonduri, numite de preaderare, cu ajutorul cărora să atingă exigențele de aderare convenite la Reuniunile de la Copenhaga și Madrid. Astfel, în cadrul strategiei de **preaderare** la Uniunea Europeană, asistența financiară acordată țărilor candidate s-a realizat prin intermediul instrumentelor financiare de preaderare, cu respectarea principiului evitării dublei intervenții.

Aceste fonduri de preaderare sunt: **PHARE**, **ISPA** și **SAPARD**³.

Având în vedere că Polonia și Ungaria au fost primele țări care s-au descătușat de jugul comunist, încă din 1989 s-a creat pentru ele Programul **PHARE**, destinat finanțării măsurilor

² Ciorănescu George. Europa unită: De la idee la întemeiere. București: Paideia, 2004, p. 175.

³ Mazilu Dumitru. Integrare europeană: drept comunitar și instituții europene. Ediția a V-a. București: Lumina LEX, 2007, p. 145.

¹ Diaconu Nicoleta. Dreptul Uniunii Europene. București: Lumina LEX, 2008, p. 315.

privind preluarea acquisului comunitar, consolidării capacității administrative, precum și realizării de investiții. Ulterior, Programul a fost orientat spre pregătirea țărilor candidate la aderare. Programul are două priorități: a) ajutorul administrațiilor țărilor candidate și b) alinierea industriei și infrastructurilor de bază ale țărilor candidate la normele comunitare. Prevăzut la început ca formă a ajutorului nerambursabil, Programul s-a transformat într-un fond de tip structural, având ca obiectiv dezvoltarea economică. În acest context, Comisia Europeană a adoptat, în 1999, Decizia, potrivit căreia se prevedea ca pentru perioada 2000-2006 să fie prevăzut pentru țările candidate 11 miliarde de Euro, axate pe consolidarea capacității instituționale și investiții în materie economică și socială.

În 21 iunie 1999, prin Regulamentul Consiliului, s-a creat **Programul ISPA**⁴, lansat în anul 2000, pentru sprijinirea a 10 țări candidate la aderare, inclusiv România⁵, fiind conceput în domeniul coeziunii economice și sociale, în particular în materie de mediu, pentru proiecte vizând furnizarea de apă, tratamentul apelor uzate, gestionarea deșeurilor solide și transport⁶, în materie de infrastructură, care să favorizeze circulația durabilă și, mai ales, rețeaua transeuropeană. Ajutorul comunitar în acest scop poate reprezenta 75% din cheltuielile publice cu posibilitatea Comisiei de a decide creșterea alocării de fonduri cu până la 85%, atunci când se justifică.

Având în vedere că o mare parte a teritoriului țărilor din Estul Europei este folosit pentru agricultură și că în perioada comunistă tehnologia în acest domeniu făcea discrepanțe mari față de Vestul Europei, politica comunitară a prevăzut prin același Regulament al Consiliului din 21 iunie 1999 un Program Special de Accesare pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală, cunoscut sub denumirea **SAPARD**. Programul finanța investiții în exploatarea agricole, ameliorarea prelucrării și comercializării produselor agricole și piscicole. România a beneficiat în perioada de preaderare de fonduri PHARE: în perioada 1991-1999 – în valoare de 1.361 milioane de ECU și între anii 1997-1999 – de 200 milioane de Euro.

⁴ ISPA – Instrument Structural de Preaderare.

⁵ Pentru România, fondurile nerambursabile se estimau la 260 milioane de Euro.

⁶ Scăunaș Stelian. Uniunea Europeană: construcție, reformă, instituții, drept. București: C.H. Beck, 2008, p. 291.

Fonduri ISPA s-au acordat României, în perioada 2000-2006, în valoare de 270 milioane de Euro, iar Fonduri SAPARD s-au alocat, pentru aceeași perioadă, în valoare de 153 milioane Euro⁷. Considerăm că România a beneficiat de ajutor substanțial care se cifrează în jur la 2 miliarde de Euro, chiar dacă la o privire atentă cetățeanul nu prea poate observa că banii s-au folosit totdeauna în interes public și uneori au fost deturnați, ca în cazul Puwac, când Ministrul Integrării a folosit aproximativ 150 milioane de Euro în interesul firmelor soțului și fiului său⁸.

Începând cu 2007, Uniunea Europeană hotărăște, prin Regulamentul Consiliului din 17 iulie 2006, înlocuirea acestor fonduri și crearea **IAP** (Instrument de ajutor de preaderare) și a Instrumentului Financiar **CARDS** (Asistență Comunitară pentru Reconstrucție, Dezvoltare și Stabilitate), primul vizând Turcia, iar al doilea Croația, Muntenegru, Macedonia, Serbia, ca țări candidate sau potențiale. Direcțiile vizate de Instrumentul de ajutor de preaderare sunt: ajutor pentru tranziție și pentru consolidarea capacității instituționale; cooperare transfrontalieră; dezvoltare regională; dezvoltarea resurselor umane; dezvoltare rurală.

Pe lângă aceste fonduri de preaderare, pentru eliminarea decalajelor economice și sociale între regiuni, în scopul realizării coeziunii economice și sociale, Uniunea Europeană alocă fonduri pentru statele care s-au integrat în Uniune, numite *ajutoare postaderare*, având ca obiective:

- dezvoltarea regiunilor rămase în urmă din punct de vedere economic;
- reconversia zonelor rurale și a zonelor care întâmpină dificultăți structurale;
- modernizarea sistemelor de educație și pregătire profesională în scopul creării locurilor de muncă în zonele defavorizate;
- combaterea șomajului de lungă durată;
- inserția profesională a tinerilor.

Instrumentele financiare prin intermediul cărora se pot atinge aceste obiective sunt FEDER⁹, FEI¹⁰, FEOGA¹¹, FSE¹², FC¹³, IFOP¹⁴.

⁷ Fuerea Augustin. Manualul Uniunii Europene. București: Universul Juridic, 2016, p. 231.

⁸ Ziarul Adevărul, 29 ianuarie 2009.

⁹ Fondul European de Dezvoltare Regională.

¹⁰ Fondul European de Investiții.

¹¹ Fondul European de Orientare și Garanție Agricolă, constituit prin Regulamentul nr.25 al Consiliului din 4 aprilie 1962, modificat prin Regulamentul 296/96 și Regulamentul 1258/1999.

¹² Fondul Social European.

1. Fondul European de Dezvoltare Regională

Având ca scop corectarea dezechilibrelor regionale, FEDER a fost creat în 1975, reprezentând cel mai important fond structural sub aspectul resurselor alocate. Este utilizat cu prioritate pentru investiții în domeniul IMM, crearea de noi locuri de muncă, infrastructură, dezvoltarea potențialului local pentru dezvoltarea turismului, a societății informaționale, dezvoltarea tehnologică, regenerarea surselor de energie¹⁵.

În România, dezvoltarea regională a început să se contureze odată cu funcționarea programului PHARE, în 1996. Regiunile din România, pe lângă faptul că sunt sub nivelul mediu de dezvoltare economică a țărilor membre ale Uniunii, suferă și de discrepanțe interne. Cadrul juridic al dezvoltării regionale a început să se formuleze din 1998, când a fost adoptată Legea nr.151/1998 privind dezvoltarea regională în România, prin care au fost introduse două instituții ce se ocupă de politica regională: Agenția pentru Dezvoltare Regională și Consiliul de Dezvoltare Regională, ca autorități executive și, respectiv, decizionale interne¹⁶. A funcționat inițial în baza dispozițiilor Regulamentului nr.1787/84 al Consiliului, abrogat și înlocuit ulterior cu Regulamentul nr.4254/88, înlocuit cu Regulamentul nr.1783/99 din 12 iulie al Parlamentului European și Consiliului.

2. Fondul Social European

Creat în 1960, are ca principale obiective: combaterea șomajului și creșterea adaptabilității forței de muncă prin învățare continuă, reconversie profesională, promovarea egalității de șanse, reinserția socială a șomerilor, combaterea tuturor formelor de discriminare pe piața muncii, reforme în sistemul de educație și formare, precum și crearea de rețele între instituții de învățământ superior, centre de cercetare și dezvoltare și întreprinderi, parteneriate naționale și transnaționale sprijinind reformele în domeniul ocupării și al incluziunii pe piața muncii. De-a lungul existenței sale, FSE a suferit mai multe

modificări fundamentale. Prima, care a avut loc în 1971, a conferit FSE sarcina de a furniza asistență financiară pentru a atenua efectele sociale ale anumitor politici comunitare¹⁷. A doua schimbare a survenit în 1983, fiind menită să canalizeze acțiunile sale spre lupta împotriva șomajului în rândul tinerilor. Asistența acordată de FSE este caracterizată de principiul aditivității, ceea ce înseamnă că acesta completează mai degrabă asistența acordată de autoritățile naționale decât creează noi programe. Este un fond structural administrat de Comisie împreună cu un comitet prezidat de un membru al Comisiei, care are în componență reprezentanți ai guvernelor, sindicatelor și ai patronatului. Instiuit în baza Regulamentului nr.4253/88, ulterior reorganizat prin Regulamentul nr.1784/99, în prezent FSE este reglementat prin dispozițiile Regulamentului nr.1081/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din iulie 2006.

3. Fondul de Coeziune

Deschis accesului statelor membre al căror venit național brut este mai mic de 90% din media comunitară, a fost creat în 1993, în scopul finanțării rețelelor de transport și mediu. Poate să intervină și în domenii care sunt în legătură cu dezvoltarea durabilă cu beneficii clare pentru mediul respectiv, eficientizarea energetică și energia regenerabilă. Fondul de coeziune nu cofinanțează programe, ci furnizează finanțare directă pentru proiecte individuale, care sunt clar identificate de la început. Decizia de a finanța un proiect este luată de Comisie, în acord cu statul membru beneficiar. Instiuit inițial prin Regulamentul nr.1164/94 al Consiliului din 16 mai 1994, abrogat de Regulamentul nr.1084/2006 al Consiliului din 11 iulie 2006.

4. Fondul European de Investiții

A fost creat în anul 1994, în conformitate cu Hotărârea Consiliului European de la Edinburgh din decembrie 1992. Fondul are ca obiective:

- încurajarea dezvoltării rețelelor transeuropene;
- relansarea întreprinderilor mici și mijlocii – prin garantarea unor împrumuturi contractate de acestea;
- reducerea șomajului prin crearea de noi locuri de muncă;

¹³ Fondul de Coeziune.

¹⁴ Instrumentul Financiar de Orientare a Pescuitului sau Fondul de Pescuit.

¹⁵ Diaconu Nicoleta. Caracterizarea fondurilor structurale ale Uniunii Europene. În: Revista de Drept Comercial. 2007, nr.3, p. 69.

¹⁶ Costea Maria. Integrarea României în Uniunea Europeană: provocări și perspective. Iași: Institutul European, 2007, p. 203.

¹⁷ Walter Cairns (traducere: Titus Dumitrescu). Introducere în legislația Uniunii Europene. București: Universal Dalsi, 2001, p. 297.

– relansarea economică a tuturor statelor membre prin valorificarea potențialului economic local.

5. Fondul European de Orientare și Garanție Agricolă

Creat în 1962, reprezintă instrumentul de finanțare din cadrul Politicii agricole comune a Uniunii Europene (PAC).

Scopul constituirii acestui Fond este de a susține piața produselor agricole și de a promova restructurarea agriculturii comunitare. La nivelul anului 2000, suma totală alocată sectorului agricol din bugetul comunitar reprezenta 45%, respectiv, aproximativ 40 miliarde de Euro pe an.

Secțiunea Garantare a avut ca finalitate finanțarea cheltuielilor privind organizarea comună a piețelor, și anume:

- cumpărarea sau stocarea surplusurilor și încurajarea exportului de produse agricole; – intervențiile privind stabilirea piețelor agricole;
- măsurile de dezvoltare rurală;
- măsurile privind furnizarea de informații asupra politicii agricole comune;
- măsurile veterinare specifice, măsurile de inspecție în domeniul veterinar, măsuri privind sănătatea plantelor și animalelor.

Secțiunea Orientare finanțează măsurile de dezvoltare rurală având drept scop:

- reorganizarea structurilor agricole;
- promovarea dezvoltării regionale;
- reducerea diferențelor dintre anumite zone comunitare.

6. Fondul pentru Pescuit

Creat în 1993, este acțiunea complementară destinată politicii comunitare, având ca obiective creșterea competitivității întreprinderilor piscicole și promovarea unui echilibru durabil între resursele piscicole și capacitatea de exploatare a acestui sector al economiei comunitare.

Atingerea obiectivelor de echilibrare regională și reducerea decalajelor economice a fost prevăzută în Tratatul CE, prin dispozițiile art.130, iar prin alineatul B al aceluiași articol se indică

mijloacele de realizare a obiectivelor. Corectarea dezechilibrelor regionale este prevăzută în art.130 C. Procedura privind deciziile de aplicare a fost reglementată în art.130 F. Secțiunea Orientare și Fondul Social European de dezvoltare sunt supuse dispozițiilor art.43 și 125 din Tratatul CE. Baza juridică a politicii sociale comunitare o constituie dispozițiile art.117 (136)-122 (145) din Tratatul CE. Note.

Bibliografie:

1. Cairns Walter (*traducere: Titus Dumitrescu*). Introducere în legislația Uniunii Europene. București: Universal Dalsi, 2001. 406 p.
2. Ciorănescu George. Europa unită: De la idee la întemeiere. București: Paideia, 2004, 260 p.
3. Costea Maria. Integrarea României în Uniunea Europeană: provocări și perspective. Iași: Institutul European, 2007. 289 p.
4. Diaconu Nicoleta. Caracterizarea fondurilor structurale ale Uniunii Europene. În: Revista de Drept Comercial. 2007, nr.3, p. 64-72.
5. Diaconu Nicoleta. Dreptul Uniunii Europene. București: Lumina LEX, 2008, 542 p.
6. Fuerea Augustin. Manualul Uniunii Europene. București: Universul Juridic, 2016. 496 p.
7. Mazilu Dumitru. Integrare europeană: drept comunitar și instituții europene. Ediția a V-a. București: Lumina LEX, 2007. 614 p.
8. Scăunaș Stelian. Uniunea Europeană: construcție, reformă, instituții, drept. București: C.H. Beck, 2008, 314 p.

Copyright©MOLDOVEANU Bianca, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

Universitatea Transilvania din Brașov,
Facultatea de Drept.
B-dul Eroilor, nr. 25, Corpul T, sala TI16.

E-mail: bianca.moldoveanu.ro@gmail.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 601-608.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 15. 07. 2016 | Accepted: 15.11. 2016 | Published: 22.11. 2016

TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

**LES FACTEURS DE LA SECESSION DANS L'EX-URSS ET L'EMERGENCE
DE NOUVEAUX ETATS INDEPENDANTS DANS L'ESPACE POST SOVIETIQUE**

**THE SECESSIONIST FACTOR IN THE FORMER USSR AND THE EMERGENCE OF
NEW INDEPENDENT STATES IN THE POST-SOVIET SPACE**

**FACTORUL SECESIONIST ÎN FOSTA URSS ȘI APARIȚIA NOILOR STATE
INDEPENDENTE ÎN SPAȚIUL POST-SOVIETIC**

**СЕПАРАТИСТСКИЙ ФАКТОР В БЫВШЕМ СССР И ПОЯВЛЕНИЕ НОВЫХ
НЕЗАВИСИМЫХ ГОСУДАРСТВ НА ПОСТСОВЕТСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ**

TRISIN Olga* / TRISIN Olga / TRIȘIN Olga / ТРИШИН Ольга

RÉSUMÉ

**LE FACTEUR SECESSIONIST DANS L'EX-URSS ET L'EMERGENCE
DE NOUVEAUX ETATS INDEPENDANTS DANS L'ESPACE POST SOVIETIQUE**

L'article analyse le phénomène de sécession dans l'ex-Union soviétique, la désintégration de l'Union soviétique et l'émergence de nouveaux Etats indépendants dans l'espace post-soviétique.

D'après l'auteur, les processus sécessionnistes ont été initiés au cours de la «perestroïka» et la première phase s'est terminée avec la séparation des quinze républiques fédérées qui ont déclaré leur indépendance par rapport à Moscou et ont été reconnus par l'ONU et la communauté internationale en tant qu'Etats indépendants.

La deuxième phase du processus de sécession a continué et continue à présent dans la plupart des nouveaux Etats indépendants de l'espace post-soviétique (la Transnistrie, le Haut-Karabakh, l'Abkhazie, l'Ossétie du Sud, la Crimée, la Tchétchénie, Tatarstan, etc.).

L'auteur estime que le processus sécessionniste se poursuivra dans l'avenir en raison de la lutte géopolitique entre les grandes puissances et le soutien de divers pays dont bénéficient les séparatistes (Kosovo, l'Abkhazie, l'Ossétie du Sud où la Crimée).

Mots-clés: *Secession, séparatisme, déclaration d'indépendance, les Etats nouvellement indépendants, la reconnaissance internationale.*

JEL Classification: F29, K33

ABSTRACT:

**THE SECESSIONIST FACTOR IN THE FORMER USSR AND THE EMERGENCE
OF NEW INDEPENDENT STATES IN THE POST-SOVIET SPACE**

The article analyzes the phenomenon of secessionism in the former Soviet Union, the disintegration of the Soviet Union and the emergence of new independent states in the post-Soviet space.

***TRIȘIN Olga** – Doctorand, Universitatea de Pau și a Țărilor de Adour (Bayonne, Franța). / **TRISIN Olga** – Ph.D Student, University of Pau and des Pays de l'Adour (Bayonne, France). / **TRISIN Olga** – Doctorante à l'Université de Pau et des Pays de l'Adour (Bayonne, France). / **ТРИШИН Ольга** – Аспирант, Университет По и стран Адюра (Байон, Франция).

According to the author, processes secessionist were initiated during „perestroika” and ended its first phase, with the separation of 15 union republics that declared their independence from the center (Moscow) and were recognized by the UN and the international community as independent states.

The second phase of secessionist processes continued and continues to the present in most new independent states of the post-Soviet space (Transnistria, Nagorno-Karabakh, Abkhazia, South Ossetia, Crimea, Chechnya, Tatarstan, etc.).

The author believes that secessionist process will continue in the future due to geopolitical struggle between the great powers and support by these separatists from various countries (like in cases of Kosovo, Abkhazia, South Ossetia or Crimea).

Keywords: Secession, separatism, declaration of independence, newly independent states, international recognition.

JEL Classification: F29, K33

РЕЗЮМЕ:

СЕПАРАТИСТСКИЙ ФАКТОР В БЫВШЕМ СССР И ПОЯВЛЕНИЕ НОВЫХ НЕЗАВИСИМЫХ ГОСУДАРСТВ НА ПОСТСОВЕТСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ

В статье анализируется феномен сепаратизма в бывшем Советском Союзе, распада Советского Союза и появления новых независимых государств на постсоветском пространстве.

По мнению автора, сепаратистские процессы начались во время «перестройки» и первый этап закончился с отделением 15 союзных республик, которые заявили о своей независимости от центра (Москвы) и были признаны ООН и международным сообществом в качестве независимых государств.

Вторая фаза сепаратистских процессов продолжалась и продолжается до настоящего времени в большинстве новых независимых государств на постсоветском пространстве (Приднестровье, Нагорный Карабах, Абхазия, Южная Осетия, Крым, Чечня, Татарстан и т.д.).

Автор считает, что сепаратистские процессы будут продолжаться и в будущем из-за геополитической борьбы между великими державами и поддержки со стороны этих держав сепаратистов из разных стран (Косово, Абхазия, Южная Осетия, Крым).

Ключевые слова: Сецессионизм, сепаратизм, провозглашение независимости, новые независимые государства, международное признание.

JEL Classification: F29, K33

УДК: 327.39, 341.223.7

REZUMAT:

FACTORUL SECESIONIST ÎN FOSTA URSS ȘI APARIȚIA NOILOR STATE INDEPENDENTE ÎN SPAȚIUL POST-SOVIETIC

Articolul analizează fenomenul secesionismului în fosta URSS, procesul de destrămarea al Uniunii Sovietice și apariția noilor state independente în spațiul post-sovietic.

În opinia autorului, procesele secesioniste au fost inițiate pe parcursul perioadei „perestroika” și s-au finalizat, în prima sa fază, cu separarea a 15 republici unionale, care și-au declarat independența sa de centru (de Moscova) și au fost recunoscute de către ONU și comunitatea internațională ca state independente.

A doua fază a proceselor secesioniste a continuat și mai continuă până în prezent în majoritatea noilor state independente din spațiul post-sovietic (Transnistria, Nagorno-Karabakh, Abhazia, Osetia de Sud, Crimeea, Cecenia, Tatarstan etc.).

Autorul consideră că procesele secesioniste vor continua și în viitor, datorită luptei geopolitice între marile puteri și susținerea de către acestea a separatiștilor din diverse țări (cazul Kosovo, cazul Abhazia, cazul Osetia de Sud, cazul Crimeea).

Cuvinte cheie: secesionism, separatism, declarație de independență, noi state independente, recunoaștere internațională.

JEL Classification: F29, K33

CZU: 327.39, 341.223.7

Introduction

Le XXème siècle est souvent considéré comme le siècle d'autodéterminations, car nous avons été témoins de la dissolution d'entités multinationales telles que l'Empire Austro-Hongrois, l'Empire Ottoman, l'Union soviétique, la Yougoslavie ou encore la Tchécoslovaquie.

Le terme séparatisme, du latin *separatus*, signifie séparé. Il fait référence à la tendance à la séparation, à l'isolement; le mouvement vers le détachement d'une partie de l'Etat afin de construire un nouvel Etat ou une autonomie sur une partie du territoire de l'Etat¹. La sécession, quant à elle tire son origine du terme latin *secessio, secedo*, qui signifie partir ou quitter. Le terme fait référence à la sortie d'une partie, que ce soit une unité administrative territoriale d'un Etat unitaire ou le sujet fédéré d'un Etat fédéral².

L'effet dévastateur du facteur sécessionniste est évident, car il cause une instabilité sociale, politique et économique, et pire encore, il crée un danger d'affrontement militaire ouvert. Le séparatisme crée en effet, un danger vis-à-vis de la souveraineté de l'Etat, de son intégrité territoriale, et viole le principe de la sécurité géopolitique de l'Etat, abaissant son prestige international³.

Dans la pratique, le séparatisme s'appuie souvent sur le droit à l'autodétermination.

Le facteur secessionniste dans l'ex-URSS

L'effondrement de l'URSS⁴ s'est produit le 26 décembre 1991, après les réformes de démocratisation entamées par Michail Gorbatchev⁵. Il a laissé place à la Communauté des Etats indépendants (CEI), qui prévoyait de

sauvegarder l'intégrité de l'espace économique, politique et social.

Mais il existe une autre Communauté des Etats non reconnus, moins connue que la première, appelée la CEI-2. Cette communauté au deuxième degré témoigne du phénomène séparatiste comparable avec l'effet domino.

La période antérieure à 1991 est caractérisée par la première vague des parades de souveraineté, suite à laquelle sont apparus les quinze Etats nouvellement indépendants et reconnus par la communauté internationale⁶.

Il est démontré que dans les périodes d'affaiblissement ou d'instabilité politique de l'Etat, les tendances séparatistes s'accroissent, la région séparatiste prétendant pouvoir résoudre les questions vitales par l'autodétermination.

Les prémisses historiques de l'effondrement de l'Union soviétique sont multiples. Il convient, néanmoins de décrire les plus pertinentes d'entre elles.

Après la mort de Staline, l'URSS s'est décentralisée en quelque mesure. Les premiers secrétaires des Républiques étaient élus parmi la nation titulaire de chaque République, les seconds secrétaires étant nommés par le Comité Central du Parti. Plus tard, ces premiers secrétaires sont devenus en règle générale, les présidents des nouvelles républiques indépendantes de Moscou. Les tendances nationalistes centrifuges sont régulièrement citées parmi les causes multiples d'effondrement de l'URSS.

Le 7 février 1990, le Comité central du Parti communiste avait annoncé l'affaiblissement du monopole du pouvoir. Suite aux premières élections démocratiques dans les Parlements des Républiques soviétiques, les libéraux et les nationalistes ont accédé au pouvoir. Ainsi, courant les années 1990-1991 a eu lieu le déploiement de nouvelles souverainetés et l'acquisition du contrôle sur l'économie locale.

La première à proclamer son indépendance fut l'Estonie, le 16 novembre 1988. Elle a proclamé la primauté de ses propres lois sur celles de l'Union, la séparation définitive n'ayant survenu qu'en 1991, après le putsch. Le 23 mars 1990 le parti communiste de l'Estonie est sorti du Parti communiste de l'Union soviétique. Le 30 mars

¹Tihomirova L.V., Tihomirov M. Y. *Yuridicheskayaentsiklopediya*. [L'encyclopédiejuridique], 5ème édition, révisée et complétée sous la rédaction de M.Y. Tihomirova. Moscou, 2002, p. 786.

²Tihomirova L.V., Tihomirov M. Y. *Op. cit.*, p. 788.

³Domareva M. A. *Separatizm v postsovetskoyRossii*, [Le séparatisme dans la Russie post-soviétique]. Moscou: Kompaniya Sputnik, 2004, p. 5.

⁴L'Union soviétique représentait un Etat fédéral composé de 15 républiques socialistes soviétiques avec des républiques autonomes et de régions autonomes. Actuellement, la Fédération de Russie est composée de 83 sujets, dont 21 républiques, 6 kraï, 49 oblasts, deux villes d'importance fédérale (Moscou et Saint-Pétersbourg), et 4 régions autonomes (Nenets, Yamalo-Nenets, Khanty-Mansi et de la Tchoukotka).

⁵Le 26 décembre 1991, le Soviet des Républiques du Soviet Suprême de l'URSS avait déclaré la fin de l'existence de l'URSS, suite à la création de la Communauté des Etats indépendants.

⁶La Fédération de Russie, L'Ukraine, la Biélorussie, le Kazakhstan, l'Ouzbékistan, le Tadjikistan, le Turkménistan, le Kirghizstan, la Moldavie, l'Arménie, la Géorgie, l'Azerbaïdjan, la Lituanie, la Lettonie, l'Estonie.

1990 le Soviet suprême de l'Estonie avait élaboré le statut de l'Etat estonien affirmant que l'occupation de la République de l'Estonie par l'URSS le 17 juin 1940 n'avait pas interrompu *de jure* l'existence de la République. Il a de même reconnu le pouvoir de la République soviétique socialiste en place comme étant illégal et a proclamé la restauration de la République de l'Estonie.

Le Front National de l'Estonie demandait d'abord la souveraineté économique pour en venir ensuite à la souveraineté politique. Le principe démocratique du privilège pour la majorité — soit pour le peuple autochtone ou la nation titulaire, avait servi de base pour la violation des droits des minorités⁷. „L'Estonie pour les estoniens”...

En effet, la plupart des Etats nouvellement indépendants se sont proclamés en tant qu'Etats-Nations, guidés par le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes, proclamé par Lénine⁸. Mais le problème de l'émergence d'un Etat-Nation est qu'il est souvent accompagné par la violation des droits des minorités nationales, à cause du principe ethno-nationaliste durement appliqué par la nouvelle Nation.

C'est en Estonie qu'avait été créée pour la première fois la doctrine ethno-nationaliste dans l'espace soviétique, de la même manière que la politique linguistique ou encore les droits civiques discriminatoires⁹. La loi de 1992 sur la

nationalité permet l'acquisition de cette dernière uniquement aux personnes ou aux descendants présentes sur le territoire de l'Estonie avant 1940, ce qui avait exclu les 33,1% de la population, et notamment les russophones. En 2010, il restait 8% d'apatrides russophones.

Une fois l'URSS dissoute, le potentiel des conflits interethniques s'est transformé en affrontements ouverts et armés¹⁰. Le nombre des personnes tuées durant les conflits interethniques et régionaux dans l'espace dit post-soviétique s'élève à 100 milles personnes, et 4,8 millions de personnes ont été obligées de quitter leur lieux d'habitation¹¹.

La déclaration de la souveraineté de la Fédération de Russie avait été adoptée le 12 juin 1990. Elle ne proclamait pas tant l'indépendance de l'URSS, mais davantage la supériorité de ses propres lois sur les lois unionistes. En effet, la Russie avait lancé le processus d'effondrement de l'Union soviétique.

C'est notamment après cet événement qu'a commencé la parade des souverainetés. Elle avait un caractère si grandiose que non seulement les Républiques unionistes ont déclaré leur souveraineté, mais aussi les territoires comprenant d'autres nations faisant partie de ces Républiques, ou encore des régions multiethniques telles que la Transnistrie, ou bien mono-ethniques, telles que l'Abkhazie ou le Nagorny Karabakh.

L'opposition de Boris Eltsine envers l'Union soviétique avait déstabilisé la situation dans les autres Républiques parties de l'URSS, et avait également mis en danger l'intégrité de la Russie elle-même. En effet, Boris Eltsine, cherchant le soutien des Républiques, des régions et d'autres organismes nationaux, encourageait leur

⁷ Sokolov Boris. „Estoniya i Pribaltika v sostave SSSR (1940-1991) v rossijskoj istoriografii”. [L'Estonie et les pays Baltes dans le cadre de l'URSS (1940-1991) dans l'historiographie russe], L'association des scientifiques de la société russe. [On-line]: <http://www.airo-xxi.ru/2009-07-06-06-12-13/147-estonia01>. (Consultée le: 05.10.2016).

⁸ Le progrès socio-politique s'exprimant par l'égalité sociale, égalité entre les sexes et l'égalité des peuples s'est réuni dans la théorie marxiste. Le droit à l'autodétermination se comprenait en tant que droit à l'autodétermination politique et gouvernementale, au droit de créer son propre Etat-nation, le droit à l'indépendance dans le sens politique, le droit à la „libre sécession politique de la nation oppresseur”. Lénine voyait dans la réalisation de ce droit l'accomplissement de la démocratie, l'égalité parfaite entre les hommes et les peuples. Cf. V.I. Lénine v sovremennom mire. Materialy Vtoroj ezhegodnoj Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii, Razliv, 22 aprelya 2008 g., [V.I. Lénine dans le monde contemporain. Les documents de la conférence annuelle politico-scientifique, Razliv, du 22 avril 2008].

⁹ Cheshko Sergei, Rol' ehnonacionalizma v raspade SSSR. V: Tragediya velikoj derzhavy: nacional'nyj vopros i raspad Sovetskogo Soyuza: sbornik. [Le rôle de l'ethno-nationalisme dans l'effondrement de l'URSS. V: La tragédie

d'une grande puissance: la question nationale dans l'effondrement de l'URSS: recueil]. Moscou: Pushkino: Social'no-politicheskayamysl', 2005, p. 450.

¹⁰ Il convient de citer ici les six conflits ou guerres avec utilisation de l'armement lourd: la guerre du Haut-Karabakh, de l'Abkhazie, du Tadjikistan, de l'Ossétie du Sud, de la Transnistrie et de la Tchétchénie.

¹¹ Mukomel Vladimir Izyavich. „Demograficheskie posledstviya etnicheskikh i regionalnykh konfliktov v SNG”, [Les conséquences démographiques des conflits ethniques et régionaux dans le cadre de la Communauté des Etats indépendants]. V: *Sotsiologicheskie issledovaniya, Ezhemesyachnyiy nauchnyiy i obschestvenno-politicheskij zhurnal Rossiyskoy Akademii Nauk*, Moskva 1999, N°6, p. 67. [On-line]:

<http://ecsocman.hse.ru/socis/msg/18009788.html>.

(Consultée le: 12.10.2016).

souverainisation. Sa phrase „Prenez autant de souveraineté que vous pouvez en avaler”, donnait droit à chaque nation de déterminer la mesure et le niveau d’indépendance voulu¹².

Néanmoins la Constitution de la Fédération de Russie adoptée en 1993, non seulement ne prévoyait pas la possibilité de sortir de la Fédération, mais prohibait également la propagande qui visant le séparatisme¹³, en estimant que cela porterait atteinte à l’intégrité territoriale et à la stabilité de la Fédération, et pourrait causer préjudice aux intérêts d’autres sujets fédérés¹⁴. La Constitution de la Fédération de Russie prévoit le droit à l’autodétermination des peuples, mais uniquement dans le cadre de cette dernière. Les républiques fédérées peuvent changer les formes de leurs organisation étatique, dans la limite de la Fédération, et en se basant sur les principes constitutionnels de la Fédération de Russie.

C’est notamment en Tchétchénie¹⁵ — dans le Caucase — que sont apparus les premiers partis et organisations politiques indépendants du système en vigueur, la conscience nationale et l’évolution politique du pays vers l’indépendance¹⁶.

¹² Zhirohov M. Semena raspada: voyny i konflikty na territorii byvivshego SSSR, [Les graines d’effondrement: les vagues de conflits sur le territoire de l’ex-URSS], SPb: BHV-Peterburg, Saint Pétersbourg, 2012, p. 20-21.

¹³ Ainsi, dans la Fédération de Russie, les appels publics pour la sécession peuvent être pénalisés par des travaux forcés, la privation de liberté pour une période de cinq ans et l’interdiction d’occuper certaines postes durant trois ans. Le 29 décembre 2013, le Président de la Fédération de Russie avait adopté la loi prévoyant la privation de liberté pour une période de cinq ans pour ceux qui „font des appels publics afin de réaliser les actions visant la violation de l’intégrité territoriale de la Russie”.

¹⁴ Avanesyan V., Andreeva S. V., et autres, Bolshaya yuridicheskaya entsiklopediya, [La grande encyclopédie juridique]. Moscou: Edition Eskimo, 2005, p. 546.

¹⁵ Le 5 décembre 1936, suite à la fusion de deux régions, la République autonome de Tchétchénie-Ingouchie fut créé. Le 23 février 1944, elle avait été liquidée et subi la déportation massive du peuple vers le Kazakhstan et l’Asie Centrale. En Janvier 1957, la République autonome tchétchéne-ingouche fut restauré. Mais plusieurs régions de montagne furent fermées, les montagnards avaient commencé à s’installer dans les villages planaires et villages cosaques. C’est pourquoi, les réformes entamées par M. Gorbatchev ont permis de poser la question d’une véritable souveraineté.

¹⁶ Le fait est que ce sont notamment les Tchétchènes qui ont entamé le processus de séparation de l’URSS et de la Russie dans le but de restaurer la République montagnarde est qu’ils ont été limités en droits. En outre, les Tchétchènes

Du 23 au 25 novembre 1990, un congrès national du peuple tchétchéne fut organisé à Grozny, réunissant des représentants de toute la population, tous les partis et mouvements politiques. Ce congrès donna lieu à un acte spécifique, la proclamation de la République souveraine tchétchéne. Le Comité exécutif fut alors élu.

Les dirigeants de la République tchétchéne-ingouche dirigée par Doku Zavgaev ont été contraints de répondre en adoptant la Déclaration de souveraineté. Cependant, c’était un acte purement déclaratif.

Suite aux élections du 27 octobre 1991, le Président de la République tchétchéne fut élu, ainsi que le Parlement.

Le 1 novembre 1991, le Président a adopté un décret affirmant la souveraineté étatique de la République tchétchéne, ce qui signifiait son retrait effectif de la Fédération de Russie.

Le 30 novembre 1994 B. Eltsine signe un ordre secret pour envoyer les troupes en Tchétchénie.

La guerre de Tchétchénie avait éclatée et s’est déroulée en deux temps, de 1994-1996 et de 1999-2009. Après la première guerre russo-tchétchéne, le 12 mai 1997, un accord de paix fut signé, afin de fixer les règles régissant les relations entre la Fédération de Russie et la République Tchétchéne d’Itchkérie. Mais la Tchétchénie avait continué son cours vers la sortie de la Fédération de Russie.

En 1999 la deuxième campagne de la guerre tchétchéne avait débuté, campagne dénommée l’Opération anti-terroriste du Caucase du Nord (OAT). La cause de l’opération fut l’invasion massive du 7 Août 1999 à Daghestan par des militants tchétchènes sous le commandement de Shamil Basayev et du mercenaire arabe Khattab.

Une fois que les tchétchènes ont perdu leurs positions, suite à la prise de Groznyï par les forces fédérales, ils ont adopté des méthodes subversives de la guerre.

Au cours de l’OAT organisée en Tchétchénie en 2002, une prise d’otage eu lieu à Moscou dans le Center Theater sur Dubrovka. En 2004, avait été réalisée la prise d’otages à l’école numéro 1 de Beslan en Ossétie du Nord.

Au début de 2005, après la destruction de Maskhadov, Khattab, Barayev, Abou al-Walid et

ont été retournés par Khrouchtchev dans leur patrie après treize ans d’expulsion, mais n’ont pas été réintégrés.

beaucoup d'autres commandants, l'intensité des activités subversives et terroristes de militants a diminuée de manière significative.

La situation dans le *Tatarstan*

Le Tatarstan est considéré en tant qu'héritier historique des Bulgares de Volga et du khanat de Kazan, conquis au XVIe siècle par Ioan le Terrible. L'incorporation dans le cadre de la Russie durant cinq siècles est vue comme un acte empiétant sur leur Etat, ainsi que leur tradition ethnoculturelle.

À la fin de décembre 2008 Milli Mejlis – „Parlement” du peuple tatar - avait déclaré „*l'incorporation du Tatarstan à la Fédération de Russie comme étant forcée et illégitime*”, et lancé un appel à tous les pays du monde et à l'ONU afin de reconnaître son indépendance.

L'impulsion de cette action a été la reconnaissance du Kosovo, l'Abkhazie et l'Ossétie du Sud. Ce précédent donna espoir aux tatars, dans l'optique d'obtenir la reconnaissance par la Russie de la souveraineté de la République du Tatarstan.

Il est curieux de constater que lors de la lecture de la Constitution du Tatarstan, il semble qu'il ne constitue pas un Etat sujet de la Fédération, mais un Etat totalement indépendant, et non faisant partie de l'autre Etat. En effet, ni la Constitution du Tatarstan, ni le Traité sur la délimitation des compétences et de la délégation mutuelle des pouvoirs avec la Russie ne mentionne que le Tatarstan est un sujet appartenant à la Fédération de Russie, bien qu'il soit mentionné que „*les citoyens de la République du Tatarstan ont la citoyenneté russe*”.¹⁷

La *Moldavie* s'est retrouvée -avant même de déclarer son indépendance- avec un territoire séparatiste exprimant sa volonté de rester dans le cadre de l'URSS ou à défaut de la Fédération de Russie. Dans ce sens, le 17 juillet 1991 une demande avait été adressée au Conseil Suprême de l'URSS de la part des représentants des régions (la Transnistrie, la Gagaouzie, l'Abkhazie, l'Ossétie du Sud, le conseil interrégional de l'Estonie, la région Šalčininkai de la Lituanie).

Il a été décidé de permettre la séparation des Républiques soviétiques en gardant les mêmes frontières qui avaient été déterminées lors de l'organisation interne de l'URSS. Il faut souligner

que la particularité de l'URSS était le fait que la majorité de ses Républiques unionistes représentaient en soi des unités administratives et non pas ethno-politiques. C'est une des raisons d'apparition des conflits internes dans le cadre de ces Etats nouvellement indépendants.

Du 1er mars au 1er août 1991, une guerre avait éclatée entre la Moldavie et les forces séparatistes de la *Transnistrie*. Les forces pacificatrices de la Russie ont très vite réussi à arrêter les violences. En effet, la Russie tire sa légitimité de l'Accord de la Communauté des Etats indépendants. Actuellement, en Transnistrie, ainsi qu'au Nagorny Karabach, en Abkhazie et en Ossétie du Sud, le conflit se trouve gelé, faute de trouver un accord acceptable par toutes les parties.

La politique menée par la Moldavie à l'époque rappelle celle de l'Estonie, et notamment la dénonciation du Pacte Ribbentrop-Molotov avec ses conséquences, la loi sur la langue moldave très discriminatoire quant à la forte minorité russe présente sur son territoire.

En *Ukraine*, la République autonome de la *Crimée* avait proclamé son indépendance le 11 mars 2014, ne voulant plus se soumettre au nouveau pouvoir en place. Suite au référendum du 16 mars 2014, la population avait voté à 96,77% en faveur du rattachement à la Russie.

La majorité des Etats-membres de l'ONU n'ont pas reconnu la légalité de ce référendum en adoptant une résolution déclarant que le référendum n'a aucune force légale et ne peut servir de base pour le changement du statut.

La Russie quant à elle, avait reconnu le référendum et s'appuyant sur le cas du Kosovo ainsi que le droit de la *Crimée* de sortir du cadre de l'Ukraine; puis, le 17 mars elle avait reconnu l'indépendance de la *Crimée*, signant l'accord de rattachement de la *Crimée* à la Russie le jour suivant.

La situation de Novorossia est la répétition de ce qui s'est passé lors de la Révolution bolchévique. En 1918 avait été créée une *République Donetsk Krivorojskaia* réunissant les trois villes avec un fort potentiel économique sous le contrôle d'un seul centre. Cette république était censée faire partie de la Russie ; mais une fois que l'Ukraine est devenue République de l'URSS, il a été décidé de l'incorporer dans le cadre de la première.

Conclusion

La question de la sécession inclut en soi la confrontation de deux principes du droit

¹⁷ Conformément à l'Article 21, alinéa 2 de la Constitution du Tatarstan du 6 novembre 1992.

international, à savoir le droit des peuples de disposer d'eux-mêmes et le principe de l'intégrité territoriale des Etats. Pour le moment, la communauté internationale a tendance à défendre le deuxième principe plutôt que le premier, car les acteurs du droit international sont notamment les Etats qui ne veulent pas qu'un jour ce principe se retourne contre eux.

Le 4 octobre 2011, lors de l'Assemblée générale du Conseil de l'Europe, avait été adoptée la Résolution n° 1832 prévoyant „*le droit des minorités ethniques à l'autodétermination, dépourvu du droit automatique à la sécession. Ce droit à l'autodétermination doit donc être réalisé par la voie de la protection des minorités*”.¹⁸

Il faut avouer la simple vérité que le monde n'est pas figé. Les frontières sont en déplacement permanent, ce qui dépend d'une grande majorité des facteurs, telles que la mondialisation, l'unification culturelle, les forces géopolitiques, le changement du système politique des Etats et le désaccord de certaines régions de le suivre, etc.

La révision de la carte européenne s'est produite dans la période d'entre-deux guerres, en 1938-1939, ainsi qu'après 1945, suite aux décisions au Conférences de Yalta et Potsdam. Les frontières définitives ont été établies par les Accords d'Helsinki en 1975. Mais, la stabilité n'avait pas tenu longtemps. Dans les années 1990, trois Etats se sont dissous, à savoir l'URSS, la Yougoslavie et la Tchécoslovaquie; l'Allemagne quant à elle s'est réunifiée.

De plus, le séparatisme, faute d'être réglementé par les principes du droit international public ou du droit constitutionnel, peut représenter une arme géopolitique visant l'affaiblissement de l'Etat, afin de le priver de la possibilité d'influencer les processus mondiaux¹⁹.

Aussi, il est quasiment impossible de créer un Etat mono-ethnique. La pratique montre en effet que chaque Etat nation nouvellement proclamé possède forcément sur son territoire d'autres minorités ethniques, parfois assez nombreuses.

¹⁸ Résolution du Conseil de l'Europe N°1832 (2011), La souveraineté nationale et le statut d'Etat dans le droit international contemporain: nécessité d'une clarification. [On-line]: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-fr.asp?fileid=18024&lang=fr> (Consultée le: 23.20.2016).

¹⁹ Sizov S. „Separatizm kak geopoliticheskoe oruzhie v sovremennom mire”. [Le séparatisme en tant qu'arme géopolitique dans le monde contemporain]. [On-line]: <https://www.proza.ru/2012/10/05/1407>. (Consultée le: 15.09.2016).

De ce fait, le droit à l'autodétermination devrait se baser sur le principe de respect des droits de toute la population touchée par ce phénomène, y compris à l'intérieur d'un nouvel Etat.

Références:

1. Avanesyan V., Andreeva S. V., et autres. Bolshaya yuridicheskaya entsiklopediya. [La grande encyclopédie juridique]. Moscou: Edition Eskimo, 2005. 688 p.
2. Cheshko Sergei. Rol' ehnonacionalizma v raspade SSSR. V: Tragediya velikoj derzhavy: nacional'nyj vopros i raspad Sovetskogo Soyuz: sbornik. [Le rôle de l'ethno-nationalisme dans l'effondrement de l'URSS. Dans: La tragédie d'une grande puissance: la question nationale dans l'effondrement de l'URSS: recueil]. Moscou, Pushkino: Social'no-politicheskayamysl', 2005. 600 p.
3. Domareva M. A. Separatizm v postsovetskoyRossii. [Le séparatisme dans la Russie post-soviétique]. Moscou: Kompaniya Sputnik, 2004. 106 p.
4. Mukomel Vladimir Izyavich. „Demograficheskie posledstviya etnicheskikh i regionalnykh konfliktov v SNG”. [Les conséquences démographiques des conflits ethniques et régionaux dans le cadre de la Communauté des Etats indépendants]. V: Sotsiologicheskie issledovaniya. Ezhemesyachnyiy nauchnyiy i obschestvenno-politicheskij zhurnal Rossiyskoy Akademii Nauk, Moskva. 1999, N°6, p. 66-71. [On-line]: <http://ecsocman.hse.ru/socis/msg/18009788.html>. (Consultée le: 12.10.2016).
5. Résolution du Conseil de l'Europe N°1832 (2011). La souveraineté nationale et le statut d'Etat dans le droit international contemporain: nécessité d'une clarification. [On-line]: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-fr.asp?fileid=18024&lang=fr> (Consultée le: 23.20.2016).
6. Sizov S. „Separatizm kak geopoliticheskoe oruzhie v sovremennom mire”. [Le séparatisme en tant qu'arme géopolitique dans le monde contemporain]. [On-line]: <https://www.proza.ru/2012/10/05/1407>. (Consultée le: 15.09.2016).
7. Sokolov Boris. „Estoniya i Pribaltika v sostave SSSR (1940-1991) v rossijskoj istoriografii”. [L'Estonie et les pays Baltes dans le cadre de l'URSS (1940-1991) dans l'historiographie russe], L'association des scientifiques de la société russe. [On-line]: <http://www.airo-xxi.ru/2009-07-06-06-12-13/147-estonia01>. (Consultée le: 05.10.2016).

8. Tihomirova L.V., Tihomirov M. Y. Yuridicheskayaentsiklopediya.

[L'encyclopédiejuridique], 5ème édition, révisée et complété sous la rédaction de M.Y. Tihomirova, Moscou, 2002. 972 s.

9. Zhirohov M. Semena raspada: voyny i konflikty na territorii byivshego SSSR, [Les graines d'effondrement: les vagues de conflits sur le territoire de l'ex-URSS], SPb: BHV-Peterburg, Saint Pétersbourg, 2012. 688 p.

10. V.I. Lénine dans le monde contemporain. Les documents de la conférence annuelle politico-scientifique, Razliv, du 22 avril 2008. [Lenin v sovremennom mire. Materialy Vtoroj ezhegodnoj

Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii, Razliv, 22 aprelya 2008 g.].

Copyright©TRISIN Olga, 2016.

Contacts / Contacte / Контакты:

Université de Pau et des Pays de l'Adour,
Droit et politiques comparés
Avenue du Doyen Poplawski – BP 1633 –
64016 PAU CEDEX

E-mail: olga_trishina08@mail.ru

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 609-616.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 12. 09. 2016 | Accepted: 15.11. 2016 | Published: 22.11. 2016

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

**„LES DÉBRIS SPATIAUX” ET LA RESPONSABILITÉ INTERNATIONALE
POUR LES DOMMAGES CAUSÉS PAR LES OBJETS SPATIAUX¹**

**„SPACE DEBRIS” AND THE INTERNATIONAL RESPONSIBILITY
FOR DAMAGE CAUSED BY SPACE OBJECTS**

**«КОСМИЧЕСКИЙ МУСОР» И МЕЖДУНАРОДНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ
ЗА УЩЕРБ, ПРИЧИНЕННЫЙ КОСМИЧЕСКИМИ ОБЪЕКТАМИ**

**«DEȘEURILE SPAȚIALE» ȘI RĂSPUNDEREA INTERNAȚIONALĂ
PENTRU DAUNE CAUZATE DE OBIECTE LANSATE ÎN SPAȚIUL COSMIC**

BURIAN Cristina* / BURIAN Cristina / БУРИАН Кристина

ABSTRACT:

**„SPACE DEBRIS” AND THE INTERNATIONAL RESPONSIBILITY
FOR DAMAGE CAUSED BY SPACE OBJECTS**

The notion of „space debris” is applied to all man-made objects, as well as their small fragments, which are located in outer space and never be able to function or serve any useful purpose, but which represent a hazard impact on the functioning of the spacecraft.

The problem of pollution of the near-Earth environment „space debris” theoretically appeared immediately after the launch of the first satellites in 50-ies of XX century. However, this problem has received an official status at the international level only after UN Secretary-General in his report on „The impact of space activities on the environment” pointed out the international and the global nature of space debris. The report was presented on December 10, 1993.

Key words: „space debris”, the international responsibility, spacecraft, launch vehicle, spacecraft collision.

JEL Classification: K 33

¹ L'article est fait dans le cadre d'un projet de recherche de l'Institut d'études juridiques et politiques de l'Académie des Sciences de Moldavie 15.817.06.10F „Repenser la politique étrangère et intérieure de la République de Moldavie dans la perspective de l'évolution de l'intégration processus et les changements géopolitiques dans le système international”./ Articolul a fost perfectat în cadrul Proiectului instituțional 15.817.06.10F al ICJP al AȘM „Redimensionarea politicii externe și interne a Republicii Moldova din perspectiva evoluției proceselor integraționiste și modificărilor geopolitice a sistemului internațional”. / The article is made within the framework of a Research project of the Institute of Legal and Political Studies of the Academy of Sciences of Moldova 15.817.06.10F „Rethinking foreign and domestic policy of the Republic of Moldova from the perspective of the evolution of the integration process and the geopolitical changes in the international system”. / Статья выполнена в рамках научно-исследовательского проекта Института юридических и политических исследований АН Молдовы 15.817.06.10F «Переосмысление внешней и внутренней политики Республики Молдова с перспективы эволюции интеграционных процессов и геополитических изменений международной системы».

* **BURIAN Cristina** — Docteur en droit, Professeur agrégé, Département de droit public, Université Européenne de Moldavie; Premier Secrétaire, Le Département du droit international, Ministère des affaires étrangères et de l'Intégration européenne de la République de Moldavie (Chișinău, République de Moldavie). / **BURIAN Cristina** - Doctor în drept, Conferențiar universitar, Catedra Drept Public, Universitatea de Studii Europene din Moldova; Secretar I, Direcția Generală Drept Internațional, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova). / **BURIAN Cristina** – Ph.D in Law, Associate Professor, Department of Public Law, European University of Moldova; First Secretary, The International Law Department, Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova). / **БУРИАН Кристина Александровна** — Кандидат юридических наук, доцент кафедры публичного права, Европейский университет Молдовы; Первый секретарь, Генеральный Департамент международного права, Министерство иностранных дел и европейской интеграции Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

RESUMÉ:

**„LES DÉBRIS SPATIAUX” ET LA RESPONSABILITÉ INTERNATIONALE
POUR LES DOMMAGES CAUSÉS PAR LES OBJETS SPATIAUX**

Le concept de „débris spatiaux” s’applique à tous les objets créés par les humains et leurs petits fragments qui sont dans l’espace et ne seront jamais en mesure de fonctionner ou d’être outils, mais qui constitue un facteur dangereux d’influence sur le fonctionnement des navires spatiaux.

Le problème de la pollution de l’environnement dans l’espace cosmique dans les approche de la Terre par des „débris spatiaux” théoriquement est apparu immédiatement après le lancement du premier satellite artificiel de la Terre dans les années 50 du XXème siècle, mais au niveau international a reçu un statut officiel seulement après le 10 décembre 1993, quand le Secrétaire Général de l’ONU a annoncé ce fait dans le rapport sur „L’impact des activités spatiales sur l’environnement”, dans lequel a souligné la nature internationale et mondiale des débris spatiaux.

Mots clés: „Débris spatiaux”, responsabilité internationale, navire spatial, véhicules de lancement, collision des navires spatiaux.

JEL Classification: K 33

РЕЗЮМЕ:

**«КОСМИЧЕСКИЙ МУСОР» И МЕЖДУНАРОДНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ
ЗА УЩЕРБ, ПРИЧИНЕННЫЙ КОСМИЧЕСКИМИ ОБЪЕКТАМИ**

Понятие «космического мусора» применяется ко всем искусственным объектам и их маленькие фрагменты, которые находятся в космическом пространстве и никогда не смогут функционировать или служить для любой полезной цели, но которые представляют собой опасный фактор влияния на функционирование космических аппаратов.

Проблема загрязнения околоземной среды от «космического мусора» чисто теоретически появились сразу после запуска первых искусственных спутников Земли в 50-х годах XX века, но на международном уровне получила официальный статус только после того, как Генеральный секретарь ООН объявил 10 декабря 1993 года в своем докладе на тему «Влияние космической деятельности на окружающую среду», в котором он указал на международный и глобальный характер космического мусора.

Ключевые слова: «космический мусор», международная ответственность, космический аппарат, ракета носитель, столкновение космических аппаратов.

JEL Classification: K 33

УДК: 341.229; 343.37

REZUMAT:

**„DEȘEURILE SPAȚIALE” ȘI RĂSPUNDEREA INTERNAȚIONALĂ
PENTRU DAUNE CAUZATE DE OBIECTE LANSATE ÎN SPAȚIUL COSMIC**

Conceptul de „deșeuri spațiale” se aplică la toate obiectele create de om și fragmentele lor mici, care sunt în spațiul cosmic și nu vor fi niciodată în stare să funcționeze sau să servească în orice scop util, dar care reprezintă un factor periculos de influență asupra funcționării navelor spațiale.

Problema poluării mediu în spațiul circumterestru din apropierea Pământului prin „deșeuri spațiale”, pur teoretic, a apărut imediat după lansarea primilor sateliți artificiali ai Pământului în anii '50 ai secolului XX, dar la nivel internațional a primit statut oficial numai după ce Secretarul General al ONU a anunțat la 10 decembrie 1993 în raportul pe tema „Impactul activităților spațiale asupra mediului”, în care a subliniat natura internațională și globală a deșeurilor spațiale.

Cuvinte cheie: „Deșeuri spațiale”, responsabilitatea internațională, nave spațiale, vehicule de lansare, coliziune de nave spațiale.

JEL Classification: K 33

CZU: 341.229; 343.37

La notion de „débris spatiaux”, s’applique à tous les objets artificiels et ses fragments qui se trouvent dans l’espace cosmique, qui ont déjà

échoué, et ne vont plus jamais fonctionner et ne seront plus applicables pour servir dans certains buts outil, mais constituent un facteur dangereux

car peuvent produire des effets dévastateurs pour les satellites exploités, en particulier ceux qui sont pilotés.

Dans certains cas, les fragments trop grands des „débris” ou les objets cosmiques au bord desquels se trouvent des matériels dangereux (nucléaires, toxiques, etc.) peuvent présenter une menace directe pour l'espace terrestre, dans les cas de sa descente incontrôlée de l'orbite, le brûlement incomplet lors de son passage à travers l'atmosphère de la Terre et la chute en relation avec ça des certaines de ces parties sur des villes, entreprises industrielles, centres de communication et de transport, etc.

Le problème de la pollution de l'environnement dans l'espace cosmique dans les approches de la Terre par des "débris spatiaux" théoriquement est apparu immédiatement après le lancement du premier satellite artificiel de la Terre dans les années 50 du XXème siècle, mais au niveau international a reçu un statut officiel seulement après le 10 décembre 1993, quand le Secrétaire Général de l'ONU a annoncé ce fait dans le rapport sur „L'impact des activités spatiales sur l'environnement”, dans lequel a souligné la nature internationale et mondiale de la pollution et de la contamination de l'espace cosmique avec des divers débris spatiaux.¹

À l'heure actuelle, dans l'espace cosmique sur les orbites circumterrestres basses (jusqu'à 2000 km), existent, selon diverses informations, plus de 300 mille objets et fragments technogènes avec une masse supérieure à 5000 tonnes.² Seulement environ 10% d'entre eux ont été détectés, surveillés et catalogués avec l'aide des stations optiques et des radars.³

Il existe des diverses opinions concernant le danger causé par les débris cosmiques, mais une chose est certaine, si dans le futur proche on ne va pas prendre des mesures nécessaires, les

activités spatiales peuvent devenir impossibles à cause des „effets de cascade”, qui peuvent demeurer comme résultat des collisions entre elles, des divers fragments des „débris spatiaux”, en multipliant à l'infini le numéro des nouveaux fragments obtenus comme résultat des collisions (l'effet Kessler).⁴

Comme exemple peut servir le cas quand dans le résultat de la collision de deux objets cosmiques du satellite militaire russe de télécommunications „Kosmos-2251”, lancé en orbite en 1993 et du satellite américain de télécommunications „Iridium-33”, lancé en orbite en 1997, les „débris spatiaux” ont augmentés considérablement, en se divisant en plus de 600 nouveaux grands fragments⁵ et plus de 1200 fragments plus petits.⁶

Le 11 janvier 2007 le satellite chinois „FenJun-1C” a été détruit par une raquette chinoise en vue de réaliser des tests sur la création des armes anti-satellite. Comme résultat de cette collision dans l'espace cosmique ont apparu plus de 2800 nouveaux fragments des „débris spatiaux”, qui bien sûre présentent un péril pour les activités de l'exploitation de l'espace cosmique.⁷

Dans le présent il n'existe pas des méthodes ou technologies efficaces qui pourront dans une manière pratique utiliser ou détruire les „débris spatiaux” situés sur les orbites qui se trouvent plus haut que 600 km de la Terre, ou il n'existe pas l'effet naturel de destruction de ces débris grâce à la force d'attraction de la Terre et le freinage dans l'atmosphère, conduisant à leur combustion.

Parallèlement on étudie des diverses possibilités d'utilisation des satellites qui pourront détruire les débris spatiaux avec l'aide des lasers ou bien avec l'aide de la téléportation

¹ Космический мусор как угроза безопасности полета. В: Космос-журнал.рф 15.06.2012. [On-line]: <http://www.cosmos-journal.ru/articles/952/> (Visitez le site: 22.04.2016).

² ООН: Аппаратам на орбите угрожают 300 тыс обломков космического мусора. В: РИА Наука, 02.10.2009. [On-line]: <http://ria.ru/science/20091002/187328503.html> (Visitez le site: 22.04.2016).

³ Par exemple, le catalogue US Strategic Command 2013 contient des données sur 16600 débris spatiaux plus grand diamètre de 10 cm, et le Catalogue de Russie de données de surveillance concernant 15800 des débris spatiaux de taille diverse.

⁴ Kessler D.J., Cour-Palais Burton G. Collision Frequency of Artificial Satellites: The Creation of a Debris Belt. In: Journal of Geophysical Research. June, 1, 1978, Vol. 83, No. A6. Paper number 8A0210, p. 2637-2646.

⁵ Над Сибирью столкнулись российский и американский спутники. В: Lenta.ru. 12.02.2009. [On-line]: <http://lenta.ru/news/2009/02/12/collision/> (Visitez le site: 22.04.2016)

⁶ Назаренко А.И. Моделирование космического мусора М.: ИКИ РАН, 2013, с. 188-200.

⁷ An Assessment of the Current LEO Debris Environment and the Need for Active Debris Removal. V: NASA, Liou - 2010 - slide 3 „Growth of the Historical Debris Populations”. [On-line]: <http://ntrs.nasa.gov/archive/nasa/casi.ntrs.nasa.gov/20100017146.pdf#page=4> (Visitez le site: 18.05.2016).

des débris sur des autres orbites cosmiques en utilisant des canons ioniques ou des lasers terrestres qui tiendraient les fragments des débris ou bien pourrai les attirer dans l'atmosphère de la Terre, ou ils pourraient brûler dans le freinage.⁸

L'actualité de ce problème devienne de plus en plus critique et la nécessité d'assurer une sécurité constante des appareils et des objets cosmiques dans les conditions de l'augmentation rapide des débris spatiaux impose aux Etats du monde la nécessité d'une collaboration fructueuse dans le domaine respectif, en vue de trouver une bonne solution.

Les directions prioritaires de la coopération internationale dans ce domaine sont:

- La motorisation écologique de l'espace cosmique circumterrestre, y compris l'orbite géostationnaire, la poursuite et la surveillance des "débris spatiaux", leur catalogue.

- La modélisation mathématique des „débris spatiaux” et la création des certains systèmes informatiques internationaux dans le but de prévoir les dangers pour les appareils et des objets cosmiques, pareil que la surveillance des situations dangereuses d'approchement des fragments vers des „débris spatiaux” des appareils et des objets cosmiques, ou bien leur descente incontrôlée dans l'atmosphère.

- L'élaboration des méthodes et des mécanismes de protection des appareils et des objets cosmiques contre les possibles actions de la part des fragments des "débris spatiaux" dominants par des vitesses cosmiques excessives.

- L'élaboration et l'exécution des projets relatifs au nettoyage de l'espace cosmique circumterrestre des "débris spatiaux".

Dans cet ordre des idées il apparaît en premier plan le problème de la responsabilité des Etats pour ces activités dans l'espace.

Le régime juridique de la responsabilité dans le droit cosmique a une double nature, la responsabilité absolue et la responsabilité pour la culpabilité. Ainsi, pour les préjudices survenus sur la Terre ou bien sur un avion pendant le vol,

⁸ Буриан К. А. «Космический мусор» и экологическое право: реальность, тенденции, перспективы. In: Международная научно-практическая конференция «Евразийская интеграция: правовой и образовательный аспекты». ШКОЛА ИНТЕРЭКОПРАВА. Новосибирский государственный университет, 4-5 декабря 2014 г. [On-line]: http://iel2nd.ucoz.ru/NSUposter_K.A.Burian_C.pdf (Visitez le site: 15.05.2016).

la responsabilité de l'Etat lanceur est absolue. Mais dans les cas quand le préjudice c'est passé en dehors de la surface de la Terre, dans un objet cosmique lancé par un autre Etat, ou bien aux personnes ou aux biens qui se trouvent au bord, l'Etat lanceur répond seulement pour les dommages causés par sa culpabilité, ou par des personne responsables.⁹

La responsabilité ambivalente s'applique tant dans la situation dans laquelle le lancement a été réalisé par un seul Etat que tant dans la situations quand le lancement a été réalisé par plusieurs Etats, situation dans laquelle la responsabilité revient aux derniers, dans une manière solidaire. Concernant les demandes pour la couverture des préjudices, la Convention prévoit que celles-ci sont présentées par voie diplomatique, la responsabilité des Etats étant extenuée en vue de protéger les victimes des effets des activités cosmiques, dans ce sens, on peut dire que la protection diplomatique prend une nouvelle valence.¹⁰

L'institution de la responsabilité dans le droit cosmique devra être développée et actualisée car les sujets qui réalisent des activités spatiales ont augmenté y compris des entreprises privées, des organisations non gouvernementales, et même des particuliers. Dans la dernière période, compte tenu de l'implication dans l'activité spatiale des autres domaines tels que les transports, le commerce et le tourisme, la responsabilité pour les dommages résultant de ces activités peut être vue comme responsabilité civile et pénale aussi.¹¹

Le traité concernant le droit cosmique du 1967 prévoit dans l'article VII que les Etats sont responsables dans le plan international pour les

⁹ Voir: Convenția din 29 martie 1972 cu privire la răspunderea internațională pentru daunele cauzate de obiecte lansate în spațiul extraatmosferic. Publicat în Buletinul Oficial, Nr. 4 din 5 ianuarie 1980. [On-line]: <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-din-29-martie-1972-cu-privire-la-raspunderea-internationala-pentru-daunele-cauzate-de-obiecte-lansate-in-spatiul-extraatmosferic-emitent-consiliul-de-stat-30815.html> (Visitez le site: 25.04.2016).

¹⁰ Neagu Corina. Evoluția cadrului juridic al activităților spațiale, cu privire specială la teledetectia prin sateliți. Teză de doctorat. București, 2009. 48 p. [On-line]: <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2009Noiembrie/Neagu%20Corina%20-%20Evolutia%20Cadrului%20Juridic%20al%20Activitatilor%20Spatiale%20cu%20Privire%20Speciala%20la%20Teledetectia%20prin%20Sateliti/Teza%20doctorat%20-%20Rezumat.pdf>. (Visitez le site: 25.04.2016).

¹¹ Ibid.

dommages causés à un autre Etat ou bien à des autres personnes juridiques ou physiques, par des objets lancés par eux ou par leurs parties dans l'espace cosmique, indifférent si ces dommages se produisent sur la Terre, dans l'aire ou dans l'espace cosmique.¹²

La Convention concernant la responsabilité internationale du 1972, établie des réglementations détaillés sur la responsabilité pour les dommages causés par des objets lancés dans l'espace cosmique.¹³ On mentionne spécialement le fait que par ladite Convention est introduite la responsabilité objective absolue de l'Etat lanceur pour les dommages causés par son objet cosmique sur la terre ou bien par des avions dans le vol et la responsabilité fondée sur la culpabilité pour les dommages causés dans tout autre lieu sauf le sol à un objet cosmique d'un autre Etat lanceur ou bien à des personnes ou des biens situés au bord d'un objet cosmique par un autre objet cosmique d'un autre Etat lanceur.¹⁴

Dans le contexte de l'étude du problème de la responsabilité pour les dommages causés sur le territoire d'un autre Etat, on mentionne le cas du satellite soviétique „Cosmos 954” qui en 1978 c'était désintégré dans l'espace et certaines de ces parties (débris radioactifs) sont tombés sur le territoire de la Canada. Ce cas a été résolu par voie amiable, dans le cadre diplomatique et l'ex Union Soviétique a payé à Canada des compensations en valeur de 3 millions dollars canadiens pour les dommages causés en relation avec les investigations pour l'identification des restes du satellite, pareil que pour la décontamination de la zone.¹⁵

Il faut mentionner que le contenu des négociations entre la Canada et l'ex Union Soviétique concernant la résolution de ce cas n'ont pas été publiés, mais dans la littérature de spécialité les discussions concernant l'accident

provoqué par „Cosmos 954” se sont concentrés sur deux questions: 1) si les dommages causés, car elles ont été causés par des restes radioactifs, tombent sur l'incidence de l'article 1 de la Convention concernant la responsabilité pour les dommages causés par des objets cosmiques; 2) si ce cas a été résolu tenant compte de la Convention concernant la responsabilité et/ou le Traité concernant l'espace cosmique du 1967 ou bien tenant compte des principes généraux du droit international. Pour les deux opinions ont été émis des opinions tant négatives que positives. Une des opinions positives affirme qu'il ne peut pas exister aucun doute concernant l'applicabilité de la Convention sur la résolution de l'incident canadien et soviétique.¹⁶

L'augmentation excessive de la quantité des „débris spatiaux” et le péril que ceux-ci représentent tant pour les activités cosmiques que pour la Terre et autres corps célestes impose la nécessité de l'adoption des nouveaux instruments normatifs internationaux qui pourront obliger les Etats de respecter les prévisions du Principe de l'interdiction de la contamination de l'espace cosmique et de produire des changements nocifs dans le milieu terrestre.¹⁷ Conformément aux prévisions de ce principe de droit international cosmique les Etats sont obligés d'éviter dans leur activité cosmique la contamination nocive de l'espace cosmique et des corps célestes, pareil que les changements nocifs dans l'espace terrestre comme résultat de l'introduction des substances extraterrestres (article IX du Traité concernant l'espace cosmique du 1967).¹⁸

En 2007 l'Assemblée Générale de l'ONU a adopté les Principes régissant les actions de prévention de l'apparition des „débris spatiaux” exigeant que tous les Etats respectent ces principes.¹⁹

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 13 декабря 1963 г. N 1962 (XVIII) «Декларация правовых принципов, регулирующих деятельность государств по исследованию и использованию космического пространства». [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/outerspace_principles.shtml (Visitez le site: 27.04.2016).

¹⁸ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, 27 January 1967. [On-line]: <http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/space1.html> (Visitez le site: 25.04.2016).

¹⁹ «Руководящие принципы Комитета по использованию космического пространства в мирных

¹² Voir: Popescu Dumitra. Răspunderea internațională în domeniul dreptului extraatmosferic. În: Studii de drept românesc. 1996, nr. 3, p. 217-224.

¹³ Voir: Международное космическое право. Отв.ред. Г.П. Жуков, Ю.М. Колосов. М.: «Международные отношения», 1999. 360 с.

¹⁴ Cocco A.A. Consolidación del derecho espacial; contribución del pensamiento argentino a la codificación del espacio. Buenos Aires: Editorial Astrea de R. Depalma, 1971. xv + 398 p.; Ferrer M.A. Derecho Espacial, Plus Ultra, Buenos Aires, 1976.

¹⁵ Burian Alexandru. Drept internațional cosmic (spațial). În: Drept Internațional public. Ed. a 4-a (revăz. și adăugită). Ch.: S. n., 2012 (Tipogr. „Elena-V.I.” SRL), p. 393-407.

Nous croyons que, à ce stade, il est nécessaire de conclure un accord multilatéral sur la responsabilité des États pour les dommages causés par les „débris spatiaux” et on soutient l'idée que cet accord soit perfectionné comme un protocole additionnel à la Convention du 29 mars 1972 sur la responsabilité internationale pour les dommages des objets lancés dans l'espace cosmique.²⁰

Referențe:

1. «Руководящие принципы Комитета по использованию космического пространства в мирных целях Организации Объединённых Наций по предупреждению образования космического мусора». Утверждены резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН №A/RES/62/217, опубликованной 1 февраля 2008 г. [On-line:] http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/62/217&referer=http://www.un.org/en/ga/62/resolutions.shtml&Lang=R (Visitez le site: 22.04.2016).

2. An Assessment of the Current LEO Debris Environment and the Need for Active Debris Removal. V: NASA, Liou - 2010 - slide 3 „Growth of the Historical Debris Populations”. [On-line:] <http://ntrs.nasa.gov/archive/nasa/casi.ntrs.nasa.gov/2010017146.pdf#page=4> (Visitez le site: 18.05.2016).

3. Burian Alexandru. Drept internațional cosmic (spațial). În: Drept Internațional public. Ed. a 4-a (revăz. și adăugită). Ch.: S. n., 2012 (Tipogr. „Elena-V.I.” SRL), p. 393-407.

4. Cocca A.A. Consolidación del derecho espacial; contribución del pensamiento argentino a la codificación del espacio. Buenos Aires: Editorial Astrea de R. Depalma, 1971. xv + 398 p.

5. Convenția din 29 martie 1972 cu privire la răspunderea internațională pentru daunele cauzate de obiecte lansate în spațiul extraatmosferic. Publicat în Buletinul Oficial, Nr. 4 din 5 ianuarie 1980. [On-line:]

целях Организации Объединённых Наций по предупреждению образования космического мусора». Утверждены резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН №A/RES/62/217, опубликованной 1 февраля 2008 г. [On-line:]

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/62/217&referer=http://www.un.org/en/ga/62/resolutions.shtml&Lang=R (Visitez le site 22.04.2016).

²⁰ Мохаммад С.А. Международно-правовые аспекты борьбы с негативными экологическими последствиями космической деятельности. // Евразийский юридический журнал, № 7 (26) 2010. [On-line:]

http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_jcontentpl us&view=article&id=1065:-7-26-2010-&catid=110:2010-06-17-10-27-36&Itemid=196 (Visitez le site: 22.04.2016).

<http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-din-29-martie-1972-cu-privire-la-raspunderea-internationala-pentru-daunele-cauzate-de-obiecte-lansate-in-spatiul-extraatmosferic-emitent-consiliul-de-stat-30815.html> (Visitez le site: 25.09.2016).

6. Ferrer M.A. Derecho Espacial. Buenos Aires: Plus Ultra, 1976.

7. Kessler D.J., Cour-Palais Burton G. Collision Frequency of Artificial Satellites: The Creation of a Debris Belt. In: Journal of Geophysical Research. June, 1, 1978, Vol. 83, No. A6. Paper number 8A0210, p. 2637-2646.

8. Neagu Corina. Evoluția cadrului juridic al activităților spațiale, cu privire specială la teledetecția prin sateliți. Teză de doctorat. București. 2009. 48 p. [On-line:]

<http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2009Noiembrie/Neagu%20Corina%20-%20Evolutia%20Cadrului%20Juridic%20al%20Activitatilor%20Spatiale%20cu%20Privire%20Speciala%20Ola%20Teledetectia%20prin%20Sateliti/Teza%20doctorat%20-%20Rezumat.pdf>. (Visitez le site: 25.10.2016).

9. Popescu Dumitra. Răspunderea internațională în domeniul dreptului extraatmosferic. În: Studii de drept românesc. 1996, nr. 3, p. 217-224.

10. Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, 27 January 1967. [On-line:] http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/space_1.html (Visitez le site: 25.04.2016).

11. Буриан Александру. Космос и экология в XXI-М веке: Реальности и перспективы. В: Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale. 2014, Issue 4, Volume 34, c. 9-15. [On-line:] <http://ssrn.com/abstract=2826998> (Visitez le site: 15.09.2016).

12. Буриан К. А. «Космический мусор» и экологическое право: реальность, тенденции, перспективы. In: Международная научно-практическая конференция «Евразийская интеграция: правовой и образовательный аспекты». ШКОЛА ИНТЕРЭКОПРАВА. Новосибирский государственный университет, 4-5 декабря 2014 г. [On-line:] http://iel2nd.ucoz.ru/NSUposter_K.A.Burian_C.pdf (Visitez le site: 15.05.2016).

13. Бурьян А. Д. Международно-правовые аспекты борьбы Советского Союза против гонки вооружений в космическом пространстве: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.10 - Международное право. М., 1987. 27 с. [On-line:] <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=51872> (Visitez le site: 15.05.2016).

14. Космический мусор как угроза безопасности полета. В: Космос-журнал.рф 15.06.2012. [On-line:] <http://www.cosmos-journal.ru/articles/952/> (Visitez le site: 22.04.2016).

15. Международное космическое право. Отв.ред. Г.П. Жуков, Ю.М. Колосов. М.: «Международные отношения», 1999. 360 с.

16. Мохаммад С.А. Международно-правовые аспекты борьбы с негативными экологическими последствиями космической деятельности. // Евразийский юридический журнал, № 7 (26) 2010. [On-line:]

http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_contentplus&view=article&id=1065:-7-26-2010-&catid=110:2010-06-17-10-27-36&Itemid=196

(Visitez le site: 22.06.2016).

17. Над Сибирью столкнулись российский и американский спутники. В: Lenta.ru. 12.02.2009. [On-line:] <http://lenta.ru/news/2009/02/12/collision/> (Visitez le site: 27.09.2016).

18. Назаренко А.И. Моделирование космического мусора М.: ИКИ РАН, 2013. 216 с.

19. ООН: Аппаратам на орбите угрожают 300 тыс обломков космического мусора. В: РИА Наука, 02.10.2009. [On-line:]

<http://ria.ru/science/20091002/187328503.html>

(Visitez le site: 22.08.2016).

20. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 13 декабря 1963 г. N 1962 (XVIII) «Декларация правовых принципов, регулирующих деятельность государств по исследованию и использованию космического пространства». [On-line:]

http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/outerspace_principles.shtml (Visitez le site: 27.07.2016).

Bibliography:

1. «Rukovodjashhie principy Komiteta po ispol'zovaniju kosmicheskogo prostranstva v mirnyh celjah Organizacii Ob#edinjonnyh Nacij po preduprezhdeniju obrazovanija kosmicheskogo musora». Utverzhdeny rezoljuciej General'noj Assamblei OON №A/RES/62/217, opublikovannoj 1 fevralja 2008 g. [On-line:]

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/62/217&referer=http://www.un.org/en/ga/62/resolutions.shtml&Lang=R (Visitez le site: 22.04.2016).

2. An Assessment of the Current LEO Debris Environment and the Need for Active Debris Removal. V: NASA, Liou - 2010 - slide 3 „Growth of the Historical Debris Populations”. [On-line:] <http://ntrs.nasa.gov/archive/nasa/casi.ntrs.nasa.gov/2010017146.pdf#page=4> (Visitez le site: 18.05.2016).

3. Burian Alexandru. Drept internațional cosmic (spațial). În: Drept Internațional public. Ed. a 4-a

(revăz. și adăugită). Ch.: S. n., 2012 (Tipogr. „Elena-V.I.” SRL), p. 393-407.

4. Cocca A.A. Consolidación del derecho espacial; contribución del pensamiento argentino a la codificación del espacio. Buenos Aires: Editorial Astrea de R. Depalma, 1971. xv + 398 p.

5. Convenția din 29 martie 1972 cu privire la răspunderea internațională pentru daunele cauzate de obiecte lansate în spațiul extraatmosferic. Publicat în Buletinul Oficial, Nr. 4 din 5 ianuarie 1980. [On-line:] <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-din-29-martie-1972-cu-privire-la-raspunderea-internationala-pentru-daunele-cauzate-de-obiecte-lansate-in-spatiul-extraatmosferic-emitent-consiliul-de-stat-30815.html> (Visitez le site: 25.09.2016).

6. Ferrer M.A. Derecho Espacial. Buenos Aires: Plus Ultra, 1976.

7. Kessler D.J., Cour-Palais Burton G. Collision Frequency of Artificial Satellites: The Creation of a Debris Belt. In: Journal of Geophysical Research. June, 1, 1978, Vol. 83, No. A6. Paper number 8A0210, p. 2637-2646.

8. Neagu Corina. Evoluția cadrului juridic al activităților spațiale, cu privire specială la teledetecția prin sateliți. Teză de doctorat. București. 2009. 48 p. [On-line:]

<http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2009Noiembrie/Neagu%20Corina%20-%20Evolutia%20Cadrului%20Juridic%20al%20Activitatilor%20Spatiale%20cu%20Privire%20Speciala%20la%20Teledetectia%20prin%20Sateliti/Teza%20doctorat%20-%20Rezumat.pdf>. (Visitez le site: 25.10.2016).

9. Popescu Dumitra. Răspunderea internațională în domeniul dreptului extraatmosferic. În: Studii de drept românesc. 1996, nr. 3, p. 217-224.

10. Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, 27 January 1967. [On-line:]

http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/space_1.html (Visitez le site: 25.04.2016).

11. Burian Aleksandru. Kosmos i jekologija v HXI-M veke: Real'nosti i perspektivy. V: Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale. 2014, Issue 4, Volume 34, c. 9-15. [On-line:] <http://ssrn.com/abstract=2826998> (Visitez le site: 15.09.2016).

12. Burian K. A. «Kosmicheskij musor» i jekologicheskoe pravo: real'nost', tendencii, perspektivy. In: Mezhdunarodnaja nauchno-prakticheskaja konferencija «Evrazijskaja integracija: pravovoj i obrazovatel'nyj aspekty». ShKOLA INTERJeKOPRAVA. Novosibirskij gosudarstvennyj universitet, 4-5 dekabrya 2014 g. [On-line:] http://iel2nd.ucoz.ru/NSUposter_K.A.Burian_C.pdf (Visitez le site: 15.05.2016).

13. Bur'jan A. D. Mezhdunarodno-pravovye aspekty bor'by Sovetskogo Sojuza protiv gonki vooruzhenij v kosmicheskom prostranstve: Avtoreferat dissertacii na soiskanie uchenoj stepeni kandidata juridicheskikh nauk. Special'nost' 12.00.10 - Mezhdunarodnoe pravo. M.,1987. 27 s. [On-line]: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=51872>

(Visitez le site: 15.05.2016).

14. Kosmicheskij musor kak ugroza bezopasnosti poleta. V: Kosmos-zhurnal.rf 15.06.2012. [On-line:] <http://www.cosmos-journal.ru/articles/952/>

(Visitez le site: 22.04.2016).

15. Mezhdunarodnoe kosmicheskoe pravo. Otv.red. G.P. Zhukov, Ju.M. Kolosov. M.: «Mezhdunarodnye otnoshenija», 1999. 360 p.

16. Mohammad S.A. Mezhdunarodno-pravovye aspekty bor'by s negativnymi jekologicheskimi posledstvijami kosmicheskoy dejatel'nosti. // Evrazijskij juridicheskij zhurnal, № 7 (26) 2010. [On-line:]

http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_jcontentplus&view=article&id=1065:-7-26-2010-&catid=110:2010-06-17-10-27-36&Itemid=196

(Visitez le site: 22.06.2016).

17. Nad Sibir'ju stolknulis' rossijskij i amerikanskij sputniki. V: Lenta.ru. 12.02.2009. [On-line]: <http://lenta.ru/news/2009/02/12/collision/>

(Visitez le site: 27.09.2016).

18. Nazarenko A.I. Modelirovanie kosmicheskogo musora M.: IKI RAN, 2013. 216 p.

19. OON: Apparatam na orbite ugrozhajut 300 tys oblomkov kosmicheskogo musora. B: RIA Nauka, 02.10.2009. [On-line]:

<http://ria.ru/science/20091002/187328503.html>

(Visitez le site: 22.08.2016).

20. Rezoljucija General'noj Assamblei OON ot 13 dekabrya 1963 g. N 1962 (XVIII) «Deklaracija pravovyh principov, regulirujushhih dejatel'nost' gosudarstv po issledovaniju i ispol'zovaniju kosmicheskogo prostranstva». [On-line]:

http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/outerspace_principles.shtml

(Visitez le site: 27.07.2016).

Copyright©BURIAN Cristina, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

Universitatea de Studii Europene din Moldova,
str. G. Iablocichin 2/1, of. 802,
MD-2069, Chișinău, Republica Moldova.

Université des Études Européennes de
Moldavie, rue G. Iablocichin 2/1, bureau 802,
MD-2069, Chisinau, République de Moldavie.

E-mail: krisburian@yahoo.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 617-624.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 15. 07. 2016 | Accepted: 15.11. 2016 | Published: 22.11. 2016

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

**АКТЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ И НАЦИОНАЛЬНЫХ СУДОВ ПО ВОПРОСАМ
ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ЦЕЛОСТНОСТИ ГОСУДАРСТВ**

**ACTS OF INTERNATIONAL AND NATIONAL COURTS ON ISSUES
OF TERRITORIAL INTEGRITY OF STATES**

**ACTELE INSTANȚELOR NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE CU PRIVIRE
LA PROBLEMELE INTEGRITĂȚII TERITORIALE A STATELOR**

КОНОНЕНКО Валерий* / KONONENKO Valerii / KONONENKO Valeriu

ABSTRACT:

**ACTS OF INTERNATIONAL AND NATIONAL COURTS ON ISSUES
OF TERRITORIAL INTEGRITY OF STATES**

Territorial integrity has the inherent property of the state status, which is installed and secured with the Basic Law of the country, it guaranteed the system of constitutional and legal, economic, political and social norms as well as the functioning of the organs of a single public authority. Observance of equal rights and self-determination principles in conjunction with the principle of territorial integrity of states is one of the urgent problems of modern international law. But right to self-determination is not a right to secede. Implementation of the people of their right to self-determination can not be regarded as a subdivision of the state, the partial or total disruption of the territorial integrity. International Court of Justice ruled that in the case when the disputed territory is not controlled by the state, which has legal title, preference should be given to the owner of the legal title.

Keywords: territorial integrity, self-determination of peoples, the United Nations International Court, precedent, the advisory opinion.

JEL Classification: K33

РЕЗЮМЕ:

**АКТЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ И НАЦИОНАЛЬНЫХ СУДОВ ПО ВОПРОСАМ
ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ЦЕЛОСТНОСТИ ГОСУДАРСТВ**

Территориальная целостность есть неотъемлемое свойство статуса государства, которое устанавливается и закрепляется Основным Законом страны, гарантируется системой конституционно-правовых, экономических, политических и социальных норм, а также функционированием органов единой публичной власти. Соблюдение принципов равноправия и самоопределения народов в совокупности с принципом территориальной целостности государств являются одной из актуальных проблем современного международного права. Но право на самоопределение не является правом на отделение. Осуществление народом своего права на самоопределение не может рассматриваться как расчленение государства, частичное или полное

* **KONONENKO Valeriu** — Doctor în drept, Conferențiar universitar, Catedra Drept Internațional, Universitatea Națională „V.N. Karazin” din Harkov (Harkov, Ucraina). / **KONONENKO Valerii** — Ph.D in Law, Associate Professor at the Department of International Law of the Kharkiv National University „V. N. Karazin” (Kharkiv, Ukraine). / **КОНОНЕНКО Валерий Петрович** — Кандидат юридических наук, доцент кафедры международного права Харьковского национального университета им. В.Н. Каразина (Харьков, Украина).

нарушение его территориальной целостности. Международный Суд ООН постановил, что в случае, когда спорная территория управляется не тем государством, которое обладает правовым титулом, следует отдавать предпочтение владельцу правового титула.

Ключевые слова: *территориальная целостность, самоопределение народов, Международный Суд ООН, прецедент, консультативное заключение.*

JEL Classification: K33

УДК: 341.018, 341.22

REZUMAT:

ACTELE INSTANȚELOR NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE CU PRIVIRE LA PROBLEMELE INTEGRITĂȚII TERITORIALE A STATELOR

Integritatea teritorială are proprietatea inerentă a statutului de stat, care este instalat și fixat prin Legea Fundamentală a țării, acesta garantează sistemul normelor constituționale și legale, economice, politice și sociale, precum și funcționarea organelor unei singure autorități publice. Respectarea drepturilor egale și a principiilor de autodeterminare în corelație cu principiul integrității teritoriale a statelor este una dintre problemele stringente ale dreptului internațional modern. Dar, dreptul la autodeterminare nu este un drept de a se separa. Punerea în aplicare de către popor a dreptului său la autodeterminare nu poate fi considerat ca o divizare a statului, întreruperea parțială sau totală a integrității teritoriale. Curtea Internațională de Justiție a decis că, în cazul în care teritoriul în litigiu nu este controlat de statul, care are titlul legal, ar trebui acordată preferință proprietarului titlului legal.

Cuvinte cheie: *integritate teritorială, autodeterminarea popoarelor, precedent, Curtea Internațională de Justiție a ONU, aviz consultativ.*

JEL Classification: K33

CZU: 341.018, 341.22

Существование государств и необходимость их взаимодействия друг с другом обусловили объективную потребность регулировать отношения между ними правовыми средствами. В основе международной правосубъектности государств лежит присущее им особое политико-правовое свойство – суверенитет. В.Н. Репецкий отмечает, что в современных условиях назрела необходимость для более углубленного изучения проблемы, возникающей на пересечении суверенных прав и интересов различных государств. А потому, среди актуальных вопросов сегодня является вопрос о границах действия национальных правовых норм. В связи с этим наиболее эффективным средством установления пределов действия норм национального права в тех случаях, когда затрагиваются интересы нескольких государств, безусловно, является международное право. Причем, такое влияние международного права осуществляются как в условиях действия норм национального права в пределах государственной территории, так и в случаях их действия за ее пределами. По

убеждению ученого, указанная проблематика пользуется со стороны зарубежных юристов – международников значительно большим вниманием, чем отечественных¹. Среди авторов, которые ее исследовали, следует выделить Д. Анцилотти, Я. Броунли, Ф. Джессепа, А. Фердросса, Р. Хиггинс, М. Шоу и др.

Исторически большинство территориальных споров выяснялось силой, и у большей части государств эта проблема проявлялась в тенденциях к сепаратизму, нередко заканчиваясь сецессией, под которой понимают осуществление определенной организованной социальной группой сепаратистских действий, направленных на создание суверенного государства либо на интеграцию с другим суверенным государством².

¹ Репецкий В.М. Особливості дії норм внутрішньодержавного права на території з міжнародним режимом. В: Юридична наука. 2011, № 1 (1), с. 195.

² Мережка А. Вопрос о сецессии в международном праве и проблема Нагорного Карабаха. В:

А.А. Мережко отмечает, что власть и самостоятельность государств уменьшается под влиянием региональных интеграционных процессов. В рамках региональных международных организаций (например, ЕС) государства заметно утрачивают реальную свободу действий³.

Территориальные вопросы и в настоящее время относятся к числу наиболее острых проблем в системе отношений между государствами и внутри государств. Они непосредственно связаны с установлением суверенной власти государств в конкретном регионе мира или с сохранением независимости определенного народа, утверждением его геополитической и цивилизационной идентичности⁴. Н.В. Остроухов отмечает, что соблюдение принципов равноправия и самоопределения народов в совокупности с принципом территориальной целостности государств являются одной из актуальных проблем современного международного права⁵, но право на самоопределение не является правом на отделение⁶. О.Л. Айюола полагает, что в соответствии с целями и принципами Устава ООН и других норм международного права, территориальная целостность государств должна основываться на самоопределении народов. В то же время осуществление народом своего права на самоопределение не может рассматриваться как расчленение государства, частичное или полное

нарушение его территориальной целостности⁷.

Обращение к мирным средствам урегулирования споров является основным принципом международных отношений, оговаривающим критерии и необходимые рамки с тем, чтобы государства добросовестно и в духе сотрудничества могли достичь быстрого и справедливого разрешения споров на основе международного права. В результате, урегулирование споров мирными средствами между государствами является гарантией обеспечения мира и международной безопасности, достигаемых посредством международных судов⁸. В идеале же обеспечение территориальной целостности и суверенитета государств должно обеспечиваться комплексной работой как международных, так и национальных судов.

Так, в декабре 1995 г. Конституционный Суд Молдовы рассмотрел запрос депутата молдавского парламента В. Недельчука о конституционности закона, предусматривающего внешнее самоопределение Гагаузии в случае изменения статуса Республики Молдова как независимого государства. Рассмотрев текст требования о вмешательстве и полный текст органического Закона № 344-XIII от 23 декабря 1994 г. «Об особом правовом статусе Гагаузии (Гагауз Ери)», а также конституционные положения, Конституционный Суд не согласился с данным в требовании о вмешательстве толкованием ст. 1 абз. (4) указанного Закона, согласно которому право на самоопределение, предоставленное гагаузскому меньшинству, сужает содержание и поле действия национального суверенитета.

Следует отметить, что положения ст. 1 абз. (4) применяются только в случае изменения статуса Республики Молдова как независимого государства. На данный момент, как отметил суд, таких условий нет,

Международное право и проблемы интеграции. 2014, № 1 (37), с. 23.

³ Мережко А.А. Кризис современной микросистемы и будущее международного права в XXI веке. В: Альманах международного права. 2010, № 2, с. 22.

⁴ Гудков А.В. Принцип территориальной целостности государства в решениях судов (на примере Российской Федерации, США, Канады, Турции, Молдовы): автореф. ... дис. канд. юрид. наук. М., 2008, с. 3.

⁵ Остроухов Н.В. Территориальная целостность государств в современном международном праве и ее обеспечение в Российской Федерации и на постсоветском пространстве: Монография. М.: Издательство Юрлитинформ, 2009, с. 128.

⁶ Шульга А.М. (та ін.). Теорія держави і права: навч. посіб. для студ., які навчаються за напрямом підготовки 6.030202 – «Міжнародне право». Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014, с. 44.

⁷ Айюола Огбойе Латиф. Международно-правовые проблемы территориальных споров в Африке: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 1993, с. 7.

⁸ Rosca V. International case-law on the use of force or threat of it in International law. В: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale. 2016, Nr. 3 (Vol. 11), p. 325-326.

поэтому нельзя заявить, что они сужают содержание и поле действия суверенитета. Конституционный Суд посчитал, что это не произойдет и в случае, если даже Республика Молдова утратит свою независимость как государство, поскольку в этом случае не будет больше и суверенитета. А значит, не может быть сужено то, чего на деле не существует. Таким образом, территориальная целостность есть неотъемлемое свойство статуса государства, которое устанавливается и закрепляется Основным Законом страны, гарантируется системой конституционно-правовых, экономических, политических и социальных норм, а также функционированием органов единой публичной власти. При этом важно подчеркнуть, что исторически сложившиеся национально-территориальные образования с компактным проживанием населения на определенной территории (Канада, Молдова) или наличие другой группы национальностей (Турция) не всегда являются угрозой целостности территории государства⁹.

На негосударственном уровне вопросы территориальной целостности и суверенитета государств рассматриваются Международным Судом ООН. Но, желание сформулировать свои решения/консультативные заключения максимально корректно, приводит к тому, что они могут толковаться неоднозначно. А потому к его актам необходимо подходить взвешенно. Например, законность присоединения Крыма Российской Федерацией И.З. Фархутдинов обосновывает тем, что в заключении Международного Суда ООН от 22 июля 2010 г., принятом по запросу Генеральной Ассамблеи ООН по инициативе Сербии, подтверждался тот факт, что одностороннее провозглашение независимости частью государства не нарушает какую-либо норму международного права: «общее международное право не содержит какого-либо применимого запрета на провозглашение независимости». По мнению российского исследователя, поскольку эти международно-правовые акты признали сецессию Косово, Крымский референдум с полным правом можно трактовать как «одностороннее

провозглашение независимости». А потому вхождение Республики Крым в состав Российской Федерации не противоречит принципам и нормам международного права, закрепленным в Уставе ООН, других международно-правовых актах и документах, которые нашли поддержку, в частности, в практике Международного суда ООН¹⁰.

Здесь следует рассмотреть правовой статус консультативных заключений Международного Суда ООН. Кроме функций отправления правосудия, Суд ООН имеет право давать консультативные заключения по любому юридическому вопросу, по запросу любого учреждения, уполномоченного на это Уставом ООН или согласно последнему. Это прямо следует из ст. 96 Устава ООН и ст. 65 Статута Международного Суда ООН. В соответствии со ст. 96 Устава право запроса у Суда ООН консультативных заключений по любому юридическому вопросу принадлежит Генеральной Ассамблее и Совету Безопасности. Другие органы ООН и специализированные учреждения с разрешения Ассамблеи тоже могут запрашивать заключения по юридическим вопросам, возникающим в связи с их деятельностью. К их числу относятся: Экономический и Социальный Совет, Совет по опеке, Международная организация труда, ЮНЕСКО и многие другие.

В резолюции A/RES/171(II) от 14 ноября 1947 г. «Необходимость более широкого использования Международного Суда Организацией Объединенных Наций и ее органами», принятой на 2-й сессии, Генеральная Ассамблея, отметив, что Международный Суд является главным судебным органом ООН, указала на чрезвычайную важность возможно более широкого использования в целях прогрессивного развития международного права, в частности, в отношении юридических споров между государствами, и рекомендовала, чтобы различные органы

¹⁰ Фархутдинов И.З. Евразийская интеграция и испытание украинской государственности в системе международного права. В: Евразийский юридический журнал. 2015, № 1 (80). [On-line]: http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=6913%3A2015-01-16-12-10-42&catid=99%3A2010-06-02-08-56-30&Itemid=1 (Дата посещения: 27.10.2016).

⁹ Гудков А.В. Указ. соч., с. 20-21.

Организации Объединенных Наций и специализированные учреждения время от времени рассматривая возникающие в ходе их работы сложные и важные правовые вопросы, относящиеся к компетенции Международного Суда, когда они касаются принципиальных положений, требующих разрешения – в частности толкования вопросов Устава Организации Объединенных Наций или уставов специализированных учреждений, представляли эти вопросы Международному Суду для получения от него консультативных заключений при условии, чтобы указанные органы и специализированные учреждения были на то должным образом уполномочены согласно п. 2 ст. 96 Устава¹¹. И это не случайно. Так, по мнению П.М. Костоевой, консультативные заключения Международного Суда представляют собой концентрированное выражение мнения состава международных судей по тому или иному юридическому вопросу международного права, и в этом смысле имеет важное юридическое значение для всей системы международного публичного права¹². То есть мы видим, что по значимости для прогрессивного развития международного права консультативные заключения Международного Суда фактически приравниваются к его решениям.

М.В. Буроменский пишет, что суды применяют право, а не создают его. Именно такое положение содержат ст. 59 Статута Международного Суда ООН¹³, ст. 84 Конвенции о мирном решении международных столкновений от 5 (18) октября 1907 г. Кроме того, решения судов если и могут быть использованы как ссылки на источники, то лишь в качестве вспомогательных. Это ст. 38 Статута Суда ООН и предусматривает: Суд применяет судебные решения как вспомогательное средство для определения правовых норм¹⁴.

¹¹Официальный сайт ООН. [On-line]: [http://daccess-dds-](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/040/32/IMG/NR004032.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/040/32/IMG/NR004032.pdf?OpenElement](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/040/32/IMG/NR004032.pdf?OpenElement). (Дата посещения: 27.10.2016).

¹² Костоева П.М. Международный суд ООН и прогрессивное развитие международного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2004, с. 18.

¹³ Буроменский М.В. Міжнародне право в документах. Х.: Вид. Нац. ун-ту внутр. справ, 2003, с. 183.

¹⁴ Там же, с. 182.

Отсюда следует, что практика международных судебных органов имеет определенное влияние на развитие международного права. Так, консультативное постановление Международного Суда ООН о возмещении убытков, понесенных на службе ООН, дало понять, что международная организация может быть субъектом имущественных претензий. Решения судов, отображая тенденции в развитии международного права, могут быть также этапами международного правотворчества¹⁵.

В п. 1 ст. 38 Статута Международного Суда ООН закреплено общее положение в отношении источников международного права: «Суд, который обязан решать переданные ему споры на основании международного права, применяет:

a) международные конвенции, как общие, так и специальные, устанавливающие правила, определенно признанные спорящими государствами;

b) международный обычай как доказательство общей практики, признанной в качестве правовой нормы;

c) общие принципы права, признанные цивилизованными нациями;

d) с оговоркой, указанной в статье 59, судебные решения и доктрины наиболее квалифицированных специалистов по публичному праву различных наций, в качестве вспомогательного средства для определения правовых норм»¹⁶.

Как видим, согласно ст. 38 Статута Международного Суда ООН судебные решения являются вспомогательными средствами для определения правовых норм. Вдобавок их применение ограничено ссылкой на ст. 59 Статута.

Приведенный перечень не является общепризнанным, его можно считать отправной точкой при рассмотрении вопроса относительно источников международного права. На наш взгляд, с учетом того обстоятельства, что ООН является наиболее представительной в мире организацией, а Статут Международного Суда ООН является частью Устава ООН, положения п. 1 ст. 38 заслуживают того, чтобы считаться

¹⁵ Там же, с. 49.

¹⁶Блатова Н.Т. Международное право в документах. М.: Юрид. лит., 1982, с. 663.

базисными при изучении проблемы источников международного права.

Кроме того, формулировка ст. 38 Статута Международного Суда ООН почти аналогична соответствующей норме Статута Постоянной палаты международного правосудия, что подтверждает последовательность позиции государств относительно источников международного права. Вместе с тем, это обстоятельство является и причиной критики, поскольку положения Статута ПМПП были сформулированы после Первой мировой войны¹⁷, т.е. ее считают морально устаревшей и не отвечающей современным требованиям.

Данная норма критикуется также с учетом того, что она не дает полного представления обо всех источниках международного права и содержит категории, не являющиеся действительными источниками. Частично указанную проблему Генеральная Ассамблея ООН пытается разрешить, дополнив, например, указанный перечень своими актами: в резолюции 3232 (XXIX) «Рассмотрение вопроса о роли Международного Суда» от 12 ноября 1974 г. было признано, что «развитие международного права может, в частности, отражаться в декларациях и резолюциях Генеральной Ассамблеи, которые Международный Суд в известной степени сможет принимать во внимание»¹⁸. В.Г. Буткевич отмечает, что едва закрепили перечень источников международного права в ст. 38 Статута Международного Суда ООН, как жизнь внесла новации благодаря односторонним актам и решениям межправительственных организаций; что формирование обычаев пошло не по схеме классического международного права¹⁹.

Консультативное заключение Международного Суда по вопросу о соответствии одностороннего провозглашения независимости Косово нормам международного права от 22 июля

¹⁷ См.: Лукашук И.И. Международное право. Общая часть. : учебник. М.: Издательство БЕК, 1996, с. 8.

¹⁸ Официальный сайт Суда ООН. [On-line]: <http://www.un.org/ru/ga/29/docs/29res.shtml>. (Дата посещения: 27.10.2016).

¹⁹ Буткевич В. Щорічник як новий рівень української науки міжнародного права. Український щорічник міжнародного права. К.: Видавничий дім «Промінь», 2010, с. 54.

2010 г., так нещадно критикуемое до крымских событий российскими авторами и на которое они ссылаются нынче, действительно очень неоднозначно.

Вопрос, сформулированный в запросе Суду, звучал следующим образом: соответствует ли одностороннее провозглашение независимости нормам международного права. Международный Суд со своей стороны несколько переформулировал эту постановку в вопрос о том, противоречит ли данное провозглашение нормам международного права. Обе формулировки могут рассматриваться как идентичные только при условии, что все, что не нарушает нормы международного права, является также соответствующим международному праву. Примерно так постановила Постоянная Палата международного правосудия в решении по делу Лотус. Однако, более важно, что это мнение с точки зрения современного международного права вызывает значительное сомнение. Критики данного консультативного заключения Международного Суда отмечают в этом отношении, что особенно в таких тонких и деликатных вопросах, как территориальная целостность, которые, в любом случае, практически всегда затрагиваются сепаратистскими тенденциями и движениями за отделения, речь идет не о том, имеет ли место нарушение нормы международного права, а о том, существует ли международная норма, разрешающая (легитимирующая) подобные действия²⁰.

Но каким же образом консультативное заключение Международного Суда ООН по вопросу о декларации независимости Косово подтверждает или опровергает соответствие аннексии Крыма международному праву? Да никаким! И в этом заключается наш главный вывод. Так, если обратиться к законам логики, а именно закону тождественности, гласящему, что любая мысль о предмете в процессе размышления тождественна сама себе, сколько бы раз она ни повторялась, из которого следует, что в процессе рассуждения

²⁰ Хартвиг М. Консультативное заключение Международного Суда ООН по вопросу о декларации независимости Косово – предыстория и критика судебного «постановления». Дайджест Публичного Права. Институт Макса Планка, 2013. № 2, с. 139.

о каком-либо предмете необходимо мыслить именно этот предмет и нельзя подменять его иным предметом мысли²¹ мы увидим, что вопросы о декларации независимости определенной части территории государства и аннексии территории другого государства с применением силы не являются тождественными. И для анализа законности последнего необходимо рассматривать другой прецедент суда, например, решение в деле по спору в отношении границы (Буркина Фасо/Республика Мали), в котором Суд отметил, если действие не соответствует праву, когда территория, являющаяся предметом спора, в действительности управляется не тем государством, которое обладает правовым титулом, следует отдавать предпочтение владельцу правового титула²².

Литература:

1. Айoola Огбойе Латиф. Международно-правовые проблемы территориальных споров в Африке: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 1993. 18 с.

2. Блатова Н.Т. Международное право в документах. М.: Издательство Юрид. лит., 1982. 856 с.

3. Буromенський М.В. Міжнародне право в документах. Х.: Вид. Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 376 с.

4. Буткевич В. Щорічник як новий рівень української науки міжнародного права. Український щорічник міжнародного права. К.: Видавничий дім «Промінь», 2010. с. 54.

5. Гудков А.В. Принцип территориальной целостности государства в решениях судов (на примере Российской Федерации, США, Канады, Турции, Молдовы): автореф. ... дис. канд. юрид. наук. М., 2008. 23 с.

6. Жеребкін В.С. Логіка: Підручник. 9-те вид., стереотип. К.: Т-во «Знання», КОО, 2006, с. 95-100.

7. Костоева П.М. Международный суд ООН и прогрессивное развитие международного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2004. 21 с.

8. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть.: учебник. М.: Издательство БЕК, 1996. 371 с.

9. Мережко А. Вопрос о сецессии в международном праве и проблема Нагорного

Карабаха. В: Международное право и проблемы интеграции. 2014, № 1 (37), с. 23.

10. Мережко А.А. Кризис современной микросистемы и будущее международного права в XXI веке. В: Альманах международного права. 2010, № 2, с. 12-24.

11. Остроухов Н.В. Территориальная целостность государств в современном международном праве и ее обеспечение в Российской Федерации и на постсоветском пространстве: Монография. М.: Издательство Юрлитинформ, 2009. 352 с.

12. Репецкий В.М. Особливості дії норм внутрішньодержавного права на території з міжнародним режимом. В: Юридична наука. 2011, № 1 (1). с. 195-200.

13. Хартвиг М. Консультативное заключение Международного Суда ООН по вопросу о декларации независимости Косово – предыстория и критика судебного «постановления». Дайджест Публичного Права. Институт Макса Планка, 2013. № 2, с. 121-155.

14. Шульга А.М. (та ін.). Теорія держави і права: навч. посіб. для студ., які навчаються за напрямом підготовки 6.030202 – «Міжнародне право». Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. 464 с.

15. Фархутдинов И.З. Евразийская интеграция и испытание украинской государственности в системе международного права. В: Евразийский юридический журнал. 2015, № 1 (80). [On-line]: http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=6913%3A2015-01-16-12-10-42&catid=99%3A2010-06-02-08-56-30&Itemid=1 (Дата посещения: 27.10.2016).

16. Rosca V. International case-law on the use of force or threat of it in International law. В: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale. 2016, Nr. 3 (Vol. 11), p. 325-339.

Bibliography:

1. Ajoola Ogboje Latif. Mezhdunarodno-pravovye problemy territorial'nyh sporov v Afrike: avtoref. dis. ... kand. jurid. nauk. M., 1993. 18 p.

2. Blatova N.T. Mezhdunarodnoe pravo v dokumentah. M.: Izdatel'stvo Jurid. lit., 1982. 856 p.

3. Buromens'kij M.V. Mizhнародne pravo v dokumentah. H.: Vid. Nac. un-tu vnutr. sprav, 2003. 376 p.

4. Butkevich V. Shhorichnik jak novij riven' ukrains'koї nauki mizhнародного prava. Ukrain'skij shhorichnik mizhнародного prava. K.: Vidavnichij dim «Promeni», 2010. p. 54.

5. Gudkov A.V. Princip territorial'noj celostnosti gosudarstva v reshenijah sudov (na primere Rossijskoj Federacii, SShA, Kanady, Turcii, Moldovy): avtoref. ... dis. kand. jurid. nauk. M., 2008. 23 p.

21 Жеребкін В.С. Логіка: Підручник. 9-те вид., стереотип. К.: Т-во «Знання», КОО, 2006, с. 95-100.

22 См.: Официальный сайт Суда ООН. [On-line]: <http://www.un.org/russian/icj/index.htm>. (Дата посещения: 27.10.2016).

6. Zherebkin V.C. Logika: Pidručnik. 9-te vid., stereotip. K.: T-vo «Znannja», KOO, 2006, p. 95-100.

7. Kostoeva P.M. Mezhdunarodnyj sud OON i progressivnoe razvitie mezhdunarodnogo prava: avtoref. dis. ... kand. jurid. nauk. M., 2004. 21 p.

8. Lukashuk I.I. Mezhdunarodnoe pravo. Obshhaja chast': uchebnik. M.: Izdatel'stvo BEK, 1996. 371 p.

9. Merezko A. Vopros o secessii v mezhdunarodnom prave i problema Nagornogo Karabaha. V: Mezhdunarodnoe pravo i problemy integracii. 2014, № 1 (37), p. 23.

10. Merezko A.A. Krizis sovremennoj mikrosistemy i budushhee mezhdunarodnogo prava v XXI veke. V: Al'manah mezhdunarodnogo prava. 2010, № 2, p. 12-24.

11. Ostrouhov N.V. Territorial'naja celostnost' gosudarstv v sovremennom mezhdunarodnom prave i ee obespechenie v Rossijskoj Federacii i na postsovet'skom prostranstve: Monografija. M.: Izdatel'stvo Jurlitinform, 2009. 352 p.

12. Repec'kij V.M. Osoblivosti dii norm vnutrišn'oderzhavnogo prava na teritorii z mizhnarodnim rezhimom. V: Juridichna nauka. 2011, № 1 (1). p. 195-200.

13. Hartvig M. Konsul'tativnoe zaključenie Mezhdunarodnogo Suda OON po voprosu o deklaracii nezavisimosti Kosovo – predistorija i kritika sudebnogo «postanovlenija». Dajdzhest

Publichnogo Prava. Institut Maksa Planka, 2013. № 2, p. 121-155.

14. Shul'ga A.M. (ta in.). Teorija derzhavi i prava: navch. posib. dlja stud., jaki navchajut'sja za naprjamom pidgotovki 6.030202 – «Mizhnarodne pravo». H.: HNU im. V.N. Karazina, 2014. 464 p.

15. Farhutdinov I.Z. Evrazijskaja integracija i ispytanie ukrainskoj gosudarstvennosti v sisteme mezhdunarodnogo prava. V: Evrazijskij juridicheskij zhurnal. 2015, № 1 (80). [On-line]: http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=6913%3A2015-01-16-12-10-42&catid=99%3A2010-06-02-08-56-30&Itemid=1 (Visited: 27.10.2016).

16. Rosca V. International case-law on the use of force or threat of it in International law. V: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale. 2016, Nr. 3 (Vol. 11), p. 325-339.

Copyright©KONONENKO Valerii, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина, Кафедра международного права 61077, Украина, г. Харьков, пл. Свободы, 4.

E-mail: advokatkononenko@ukr.net

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 625-636.

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

Submitted: 12.09.2016 | Accepted: 15.11.2016 | Published: 22.11.2016

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

**ПЕРСПЕКТИВЫ МЕРИДИОНАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ ГОСУДАРСТВ
ЮЖНОЙ И ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В ЗОНЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ШОС¹**

**PROSPECTS OF MERIDIONAL INTEGRATION OF SOUTH AND CENTRAL
ASIAN STATES IN THE SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION (SCO)
AREA OF RESPONSIBILITY**

**PERSPECTIVELE DE INTEGRARE MERIDIONALĂ A STATELOR DIN
ASIA DE SUD ȘI ASIA CENTRALĂ ÎN ARENA DE RESPONSABILITATE
A ORGANIZAȚIEI PENTRU COOPERARE DE LA SHANGHAI (OSC)**

MAITDINOVA Guzel / MAITDINOVA Guzel / МАЙТДИНОВА Гузель*

ABSTRACT:

**PROSPECTS OF MERIDIONAL INTEGRATION OF SOUTH AND CENTRAL
ASIAN STATES IN THE SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION (SCO)
AREA OF RESPONSIBILITY**

The process of restoring the region's geopolitical integrity, based on the historical economic and cultural ties going on in modern Central Asia. The main motivation in integration processes in the region is concernment in realization of national interests, regional security, as well as mutually beneficial cooperation in the interests of external partners.

This is the process of restoring of the once „broken” region. To realize its national interests, the Central Asian states are concerned in reforming their own space - in restoring geopolitical integrity. Russia and China, which offer their own approaches to geopolitical structuring of Central Asia with the participation of countries located in the region play an important role in this process.

The author considers it obvious that it is already impossible to develop the post-Soviet Asia, apart from its southern neighbors - India, Afghanistan, Pakistan and Iran. Therefore, it is advisable to create an integration project for the development of the SCO. In this project, in addition to Russia and post-Soviet countries of Asia, will be involved China, India, Pakistan, Afghanistan and Iran, which will contribute to the sustainable development of Central Asia.

Key words: *SCO, meridional integration, South Asia, Central Asia, the integration processes, the geopolitical integrity.*

JEL Classification: F29, K33

¹ Доклад на Международной конференции (форуме): «На втором треке. Роль гражданского общества и общественной дипломатии в дальнейшем развитии и расширении Шанхайской организации сотрудничества» (19-20 апреля 2016 г., Сочи, Российская Федерация).

* MAITDINOVA Guzel — Doctor în științe istorice, profesor, Facultatea de Istorie și Teoria relațiilor internaționale, Universitatea Ruso-Tadjică (Slavonă) (RTSU), director al Centrului de Studii Geopolitice RTSU, Director executiv al Clubului de experți din Asia Centrală „Dezvoltare Eurasiană” (Dușanbe, Tadjikistan). / MAITDINOVA Guzel — Doctor of Historical Sciences, Professor, Department of History and Theory of International Relations of the Russian-Tajik (Slavonic) University (RTSU), Director of the Centre for Geopolitical Studies RTSU, Executive Director of the Central expert club of the Central Asia „Eurasian Development” (Dushanbe, Tajikistan). / МАЙТДИНОВА Гузель Майтдиновна — Доктор исторических наук, профессор кафедры истории и теории международных отношений Российско-Таджикского (славянского) университета (РТСУ), директор Центра геополитических исследований РТСУ, исполнительный директор Центральноазиатского экспертного клуба «Евразийское развитие» (Душанбе, Таджикистан).

РЕЗЮМЕ:

ПЕРСПЕКТИВЫ МЕРИДИОНАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ ГОСУДАРСТВ ЮЖНОЙ И ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В ЗОНЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ШОС

В современной Центральной Азии идет процесс восстановления геополитической целостности региона, опираясь на исторически сложившиеся экономические и культурные связи. В интеграционных процессах региона главной мотивацией выступает заинтересованность в реализации национальных интересов, обеспечении региональной безопасности, а также взаимовыгодного сотрудничества с учетом интересов внешних партнеров.

В новых геополитических реалиях в Центральной Азии идет процесс восстановления некогда «разорванного» региона. Для реализации своих национальных интересов центрально-азиатские государства заинтересованы в реформировании собственного пространства — в восстановлении геополитической целостности. В этом процессе важную роль играют Россия и Китай, которые предлагают свои подходы геополитического структурирования Центральной Азии с участием расположенных в регионе государств.

Автор считает очевидным, что развивать постсоветскую Азию в отрыве от ее южных соседей — Индии, Афганистана, Пакистана, Ирана уже невозможно. Поэтому целесообразно создать интеграционный проект развития в рамках ШОС, в котором, помимо России и государств постсоветской Азии, будут участвовать Китай, Индия, Пакистан, Афганистан и Иран, способствуя стабильному развитию Центральной Азии.

Ключевые слова: ШОС, меридиональная интеграция, Южная Азия, Центральная Азия, интеграционные процессы, геополитическая целостность.

JEL Classification: F29, K33**УДК:** 327.39

REZUMAT:

PERSPECTIVELE DE INTEGRARE MERIDIONALĂ A STATELOR DIN ASIA DE SUD ȘI ASIA CENTRALĂ ÎN ARENA DE RESPONSABILITATE A ORGANIZAȚIEI PENTRU COOPERARE DE LA SHANGHAI (OSC)

În Asia Centrală contemporană este în plină derulare procesul de restabilire a integrității geopolitice a regiunii, bazată pe legăturile economice și culturale istorice. În procesul de integrare a regiunii motivația principală constă în realizarea intereselor naționale, asigurarea securității regionale, precum și o cooperare reciproc avantajoasă, în interesul partenerilor externi.

În noile realități geopolitice în Asia Centrală a derulat procesul de restabilire a regiunii cândva „destrămată”. Pentru a realiza interesele sale naționale statele din Asia Centrală sunt interesate în reformarea propriului lor spațiu - în restabilirea integrității geopolitice. În cadrul acestui proces, un rol important este jucat de Rusia și China, care oferă propriile abordări de structurare geopolitică a Asiei Centrale, cu participarea statelor din regiune.

Autorul consideră că este absolut clar că nu mai este posibil de a dezvolta în viitor Asia post-sovietică în mod izolat de vecinii săi din sud - India, Afganistan, Pakistan, Iran. Prin urmare, este recomandabil să se creeze proiectul de integrare în cadrul OSC, în care, în plus față de Rusia și țările post-sovietice din Asia, vor fi implicate China, India, Pakistan, Afganistan și Iran, chestie care ar duce la promovarea dezvoltării durabile a Asiei Centrale.

Cuvinte-cheie: OSC, integrarea meridională, Asia de Sud, Asia Centrală, procese de integrare, integritatea geopolitică.

JEL Classification: F29, K33**CZU:** 327.39

В условиях неопределенности и региональных организаций (особенно международной ситуации в Центральной ШОС, ОДКБ) по поддержанию стабильности Азии и усиления в регионе факторов риска многократно возрастает. В середине второго десятилетия XXI в. Шанхайская организация для безопасности государств, исходящих с десятилетия XXI в. Шанхайская организация Афганистана, роль приграничных государств сотрудничества стала одним из

системообразующих факторов в структуре международных отношений Центральной Азии. Реализованные в рамках деятельности организации коммуникационные и экономические проекты способствовали укреплению новых государств.

В настоящее время ШОС объединяет 18 государств, на территории которых проживает примерно 45% населения земного шара, а совокупный объем ВВП стран участниц ШОС в 2015 г. составил около 37 трлн долл., что является третью от общемирового показателя. В настоящее время в сфере распространения влияния ШОС оказались важные в геополитическом отношении Восточная, Центральная, Южная и Западная Азия, а с включением Беларуси в качестве наблюдателя, а Армении, Азербайджана – партнеров по диалогу ШОС, организация постепенно трансформируется в евразийскую.

В территориальную зону интересов и ответственности ШОС входят в большей мере азиатские процессы, которые могут способствовать развитию или представлять угрозу безопасности регионов и государств, являющихся членами и наблюдателями (партнерами по диалогу) организации. Однако, с подключением европейских государств (Беларуси, Азербайджана, Армении) к деятельности ШОС организация может трансформироваться в евразийскую организацию. В экспертных кругах обсуждается проблема: должна ли ШОС оставаться азиатской организацией или она должна эволюционировать в сторону евразийской? Не будет ли подобное расширение смещать акценты с деятельности ШОС в Центральной Азии на евразийское пространство вообще? Как считают эксперты, это может снизить роль ШОС в центральноазиатском регионе, хотя расширение зоны интересов важно для укрепления потенциала организации.

Важную роль в эволюции Организации сыграла Хартия ШОС, принятая 15 июня 2002 г., которая определила четыре движущие силы организации: сотрудничество в области политики и безопасности, экономической сфере, области культурно-гуманитарного взаимодействия. В настоящее время в ШОС запущены 28 механизмов взаимодействия по

различным направлениям многостороннего сотрудничества.

Важным событием в эволюции ШОС стало принятие в 2015 г. Стратегии развития ШОС до 2025 г., которая определила перспективы Организации с учетом прогнозов глобальных и региональных процессов.

В 2015 г. на Уфимском саммите главы государств-членов ШОС запустили процесс аспирации организации с принятием решения о начале работы по принятию Индии и Пакистана в члены Организации¹ [1]. Представителями Индии и Пакистана в июне 2016 г. на Ташкентском саммите планируется подписание меморандума о вступлении в ШОС. Процесс вступления должен завершиться в течение года, после ратификации парламентами Индии и Пакистана соответствующих документов. Эти шаги в рамках ШОС будут способствовать более тесному сотрудничеству стратегического треугольника Россия-Индия-Китай (РИК).

Еще в 1998 г. Е.М. Примаков в ходе своей поездки в Индию озвучил идею о возможности создания подобного геополитического альянса, подчеркивая, что он должен способствовать формированию многополярного мира. Действительно идея нашла воплощение в деятельности Шанхайской организации сотрудничества и во взаимодействии в рамках форума БРИКС. Укрепление альянса в составе России, Китая и Индии должно способствовать их взаимодействию в Центральной Азии по обеспечению безопасности и развитию новых государств, а также стабилизации Афганистана.

У некоторых экспертов в Центральной Азии вызывает опасение, что непростые китайско-индийские и индийско-пакистанские отношения могут осложнить процесс принятия решений в рамках ШОС. Часть экспертов склонны к мнению, что комплекс этнополитических проблем, осложняющие индо-пакистанские отношения, могут отразиться и на эффективности деятельности ШОС. Но здесь, видимо, стоит согласиться с тем, что решение

¹ Выступление Генерального секретаря ШОС Р. Алимова на симпозиуме «ШОС – наш общий дом». Пекин, 21 марта 2016 г.

этнотерриториальных вопросов должны оставаться прерогативой двустороннего взаимодействия.

Более важно, подключение к решению афганского урегулирования Индии и Пакистана в качестве полноправных членов ШОС, что должно придать новое измерение всему комплексу проблем безопасности в регионе. Оба государства имеют длительные исторические, этнокультурные связи с населением Афганистана. Индия и Пакистан имеют взаимодополняющее влияние на афганский процесс: Пакистан опирается, прежде всего, на пуштунские силы и имеет существенное влияние в среде афганских талибов, а Индия – делает ставку на силы, связанные в бывшем «Северном альянсом». Было бы хорошо, если задачей Пакистана, имеющего большое влияние на мощную военно-политическую силу Движения Талибан, стало смягчение позиций талибов по проблеме межэтнического согласия. В этом ключе позитивную роль могло бы сыграть китайско-пакистанское взаимодействие, как стратегических партнеров.

Вместе с тем, нужно иметь в виду, что сам Талибан в настоящее время в Афганистане не однороден. По мнению таджикских экспертов, Талибан интернационализировался. В зависимости от интересов внешних спонсоров определяются векторы деятельности различных группировок этого движения. Очевидно, что путь к сближению позиций сторон в Афганистане будет достаточно сложным. При этих обстоятельствах, Индия могла бы выступить гарантом безопасности этнических и конфессиональных меньшинств. И в этом плане огромное значение приобретает сотрудничество Индии, России, Китая, Пакистана и Ирана, государств Центральной Азии в деле не только обеспечения стабильности в Афганистане, но и в налаживании интеграционных процессов в регионе в целом.

Важным этапом индо-пакистанского сотрудничества является начало реализации трубопроводного проекта ТАПИ — Туркмения-Афганистан-Пакистан-Индия.

Важна реанимация проекта транспортного коридора «Север-Юг», который соединил бы морские порты на западном побережье Индии с портами Ирана и далее через сеть железных

и автомобильных дорог с Афганистаном, государствами Центральной Азии и Россией². И здесь важно принятие Ирана в члены ШОС после полного снятия санкций со стороны Совета Безопасности ООН. Полноправное членство Ирана в ШОС будет усиливать не только потенциал ШОС, но даст новый импульс интеграционным процессам в зоне ответственности Организации.

Учитывая, что региональные проблемы зачастую являются частью глобальных проблем (международный терроризм, экстремизм, сепаратизм, незаконный оборот наркотиков и оружия, противодействие транснациональной преступности и др.) ШОС на своем пространстве активно взаимодействует с другими организациями, в частности с ООН. Реализация гидроэнергетических проектов требует нормализации двусторонних отношений в регионе, а также усиления взаимодействия в рамках ЕАЭС и ШОС. И именно в этом направлении может быть усилено взаимодействие ЕАЭС и ШОС. В настоящее время государства Шанхайской организации сотрудничества (ШОС) и Евразийского экономического союза (ЕАЭС) работают над соглашением о создании общей зоны свободной торговли. Таким образом, закладываются новые международно-правовые основы меридиональной и широтной интеграции ШОС.

Возможно, необходимо принятие Программы сотрудничества государств Южной и Центральной Азии в рамках ШОС по развитию транспортной инфраструктуры.

Сложная военно-политическая обстановка в Афганистане – одно из основных препятствий на пути региональной интеграции и реализации наиболее приоритетного совместного интереса государств Центральной и Южной Азии, связанного с обеспечением альтернативными и взаимодополняющими транспортными коммуникациями. Однако, в настоящее время роль ШОС по поддержанию политики безопасности в Афганистане незначительна. Не ощутим эффект от деятельности

² Волхонский Б.М. Потенциал Индии и Пакистана в ШОС как фактор стабильности в Центральной Азии. В: Регион Центральной Азии: состояние, перспективы российско-китайского взаимодействия. М., 2013, с. 25-26.

Контактной группы ШОС-Афганистан. В связи с этим необходима интенсификация сотрудничества в рамках указанной контактной группы, учитывая современную геополитическую динамику по линии Ближний Восток — Центральная Азия. Между тем, основу для активизации сотрудничества государств Южной и Центральной Азии создают общие интересы, такие как борьба с террористическими сетями, организованной преступностью и с наркоторговлей, а также общая заинтересованность в соразвитии и модернизации. В этом контексте важно налаживание взаимодействия СААРК-ЕАЭС-ШОС.

Следует заметить, что государства Центральной Азии более успешно интегрированы в широтном направлении на постсоветском пространстве. В частности, восстановлен северный вектор политической, экономической, военной и культурной интеграции на постсоветском пространстве. С другой стороны, богатые природные ресурсы центральноазиатских государств оказались в замкнутом транспортном пространстве, с ограниченными выходами на мировые рынки и сравнительно слабо развитой сетью коммуникаций.

Между тем, Центральная Азия – это хаб, где связаны потоки человеческих и природных ресурсов.³ Но меридиональная интеграция имеет огромный не реализованный потенциал для взаимодействия. С момента обретения суверенитета центральноазиатские государства осознавали, что интеграционной основой для них может служить историческая общность различных народов, проживающих в регионе в течение многих веков, их культура, язык, религия, традиции, родственные связи.

Кроме того, в историческом прошлом имеется опыт политической интеграции Южной и Центральной Азии в рамках кушанской и эфталитской империй и др. Великий Шелковый путь на

центральноазиатском отрезке трассы особенно активно функционировал в период существования больших интегрированных пространств: в кушанские, эфталитские периоды истории Центральной Азии, в рамках Тюркского каганата, в Саманидский период, в тимуридскую эпоху⁴.

В современной Центральной Азии идет процесс восстановления геополитической целостности региона, опираясь на исторически сложившиеся экономические и культурные связи. В интеграционных процессах региона главной мотивацией выступает заинтересованность в реализации национальных интересов, обеспечении региональной безопасности, а также взаимовыгодного сотрудничества с учетом интересов внешних партнеров.

С другой стороны, имеющиеся в регионе геополитические факторы усиливают неопределенность перспектив реализации интеграционных проектов: существующий дестабилизирующий потенциал афганского фактора, внутривосточные проблемы, нерешенные пограничные, социальные проблемы и др.

Тем не менее, в новых геополитических реалиях в Центральной Азии идет процесс восстановления некогда «разорванного» региона. Для реализации своих национальных интересов центральноазиатские государства заинтересованы в реформировании собственного пространства — в восстановлении геополитической целостности. В этом процессе важную роль играют Россия и Китай, которые предлагают свои подходы геополитического структурирования Центральной Азии с участием расположенных в регионе государств.

Для государств Центральной Азии, не имеющих доступа к южным морским коммуникациям, крайне важен транзитный потенциал Афганистана и стабильное развитие этого государства. Модели интеграции, предлагаемые внешними игроками, включают соразвитие указанных государств вместе с Афганистаном и другими соседними странами. В предлагаемых

³ Савин Л. Новый Шелковый путь и евразийская интеграция. В: Сб. материалов Международной конференции «Геополитическая динамика Центральной Евразии в начале XXI века: проблемы интеграции, безопасности, межцивилизационного взаимодействия». Душанбе, 2013, с. 53.

⁴ Майтдинова Г. Диалог цивилизаций в центральноазиатском ареале Великого Шелкового пути: исторический опыт интеграции и ориентиры XXI века. Душанбе, 2015. с. 4-8.

американских, российских, китайских геоконцептах общее одно – должна быть восстановлена геополитическая целостность центральноазиатского региона, в котором должны быть созданы условия для свободного перемещения товаров, услуг, усилены экономическое и культурное взаимодействие.

Для рассматриваемых государств важно то, чтобы модели интеграции, предлагаемые внешними игроками, способствовали повышению роли Центральной Азии в мировой политике и давали новый импульс для реализации национальных интересов стран региона. В конечном итоге восстановление геополитической целостности региона и модернизация стран Центральной Азии будет способствовать формированию нового мощного полюса современного миропорядка.

Первые шаги по восстановлению целостности центральноазиатского региона были сделаны при формировании государствами Центральной Азии, Россией и Китаем в 1996 г. «шанхайской пятерки», а затем – Шанхайской организации сотрудничества, которая включает в качестве членов и наблюдателей страны, находящиеся за пределами постсоветской Азии.

В конце 2008 г. группой российских экспертов во главе с председателем наблюдательного совета Института демографии, миграции и регионального развития Ю.В. Крупновым была выдвинута геопрограммная концепция Нового Среднего Востока. При этом было отмечено, что важнейшей геополитической задачей России на ближайшие десятилетия является превращение территории от Сибири до северной Индии и Персидского залива в принципиально новый макрорегион на основе проведения в регионе ускоренной индустриализации и системного сотрудничества России, Китая, Индии, Ирана, Пакистана, Казахстана, Таджикистана, Узбекистана, Кыргызстана, Туркмении, Армении, Азербайджана и Турции.

В 2011 г. российские эксперты во главе с Ю.В. Крупновым с участием центральноазиатских экспертов был разработан Проект развития Центральной Азии. Авторы проекта считают, что целесообразно создать интеграционный

проект развития, в котором, помимо России и государств постсоветской Азии, будут участвовать Монголия, Китай, Индия, Пакистан, Афганистан, Иран и Турция, что позволит создать в Центральной Азии зону стабильности и развития. Данная геоконцепция может быть реализована в рамках Евразийского экономического союза. В этой связи ЕАЭС и ШОС уже начали процесс установления тесного взаимодействия друг с другом для реализации взаимных инициатив по экономическому развитию государств Центральной Азии.

Несомненно, что проекты развития Центральной Азии могут быть реализованы совместно с государствами ШОС и, прежде всего, Россией и Китаем. В данном контексте важна китайская геоконцепция «Экономический пояс Шелкового пути», которая перекликается с выше озвученными проектами структурирования Центральной Азии, но при интеграции с Западным Китаем, превращением его в экономический и логистический узел региона.

Кроме экономического содержания, китайская геоконцепция имеет и явный политический смысл: КНР выдвигает собственные, альтернативные западным концепции развития, по крайней мере, целого ряда азиатских регионов (первый план в большей степени касается Центральной Азии, Среднего Востока и частично России, второй – Юго-Восточной и Южной Азии и Океании). Они должны создать общие рамки для экономического, а возможно, и политического будущего многих расположенных здесь стран. Китай предлагает этим государствам и регионам концепцию соразвития, подкрепленную значительными материальными ресурсами. Тем самым Китай предлагает центральноазиатским государствам не только усиливать взаимодействие в южном направлении, но и совместное развитие со своим Западным краем. В поддержку своих проектов Пекин инициировал создание Азиатского банка инфраструктурных инвестиций⁵.

Членство в ШОС ведущих государств мира – России, Индии, Китая, а также

⁵ Лукин А. Постбиполярный мир: мирное сосуществование или хаос? В: Мировая экономика и международные отношения. М., 2016. Т. 60. №1, с. 24.

центральноазиатских государств усиливает политический, экономический и гуманитарный потенциалы ШОС для развития стран Центральной Азии. Хотя политические и экономические системы в разных странах ШОС значительно отличаются, сотрудничество в энергетической отрасли может стать значительным шагом в экономической и политической интеграции этих государств. В настоящее время, например, Таджикистан уже не мыслит свое экономическое развитие без связи с рынками Афганистана, Индии, Ирана и Пакистана. Афганистан, в свою очередь, нуждается в открытом взаимодействии со всеми соседями. Важнейшей задачей евразийского развития уже в ближайшем будущем является подготовка к созданию зоны свободной торговли в Центральной Евразии, включающей помимо ЕАЭС, также Узбекистан, Таджикистан, Туркменистан, Афганистан, Иран, Пакистан и Индию.

Задача формирования единого рынка Центральной Евразии усиливает китайские, американские и японские инициативы по восстановлению Шёлкового пути: строительства «Экономического пояса Шёлкового пути» как создания экономической зоны совместного процветания Китая и стран Центральной Азии вдоль древнего Великого Шелкового пути (Си Цзиньпинь), формирования Нового Шелкового пути как отражения «неизменной приверженности Администрации Обамы участию в судьбе региона» (Н. Бисвал) и реализации японской Программы действий по дипломатии Великого Шелкового пути⁶.

Очевидно, что развивать постсоветскую Азию в отрыве от ее южных соседей – Индии, Афганистана, Пакистана, Ирана уже невозможно. Поэтому целесообразно создать интеграционный проект развития в рамках ШОС, в котором, помимо России и государств постсоветской Азии, будут участвовать Китай, Индия, Пакистан,

Афганистан и Иран, способствуя стабильному развитию Центральной Азии.

Для соработки центральноазиатских государств важны соответствующие проекты экономического развития. В этих условиях центральноазиатские государства, исходя из собственных национальных интересов, как субъекты геополитики, заинтересованы в координации действий внешних игроков для сохранения баланса интересов и учета национальных стратегий государств, для которых жизненно важны модернизация и развитие разновекторных коммуникаций.

В условиях геополитической трансформации региона существуют тенденции к укреплению интеграционных процессов на постсоветском пространстве (СНГ, ОДКБ, ЕврАзЭС), с учетом исторических традиционных связей. С другой стороны, появляются новые форматы взаимодействия. В частности, возник форум «Душанбинская четверка» (Таджикистан, Россия, Афганистан, Пакистан) для реализации стратегических национальных интересов участвующих сторон в области экономики, энергетики, коммуникаций. «Душанбинская четверка» может расширяться за счет Индии и Китая и превратится в «шестерку», учитывая совпадение стратегических задач заинтересованных сторон.

Форматы моделей интеграции и коммуникационных стратегий государств ШОС выходят далеко за пределы традиционного постсоветского пространства, способствуя ускорению интеграционных процессов двух регионов – Южной и Центральной Азии. В данном контексте важна «интеграция интеграций». Так, было бы целесообразно наладить взаимодействие ЕАЭС и ШОС с Ассоциацией регионального сотрудничества стран Южной Азии (СААРК) для многосторонних консультаций и укрепления регионального сотрудничества. Это способствовало бы реализации национальных интересов государств и реализации в регионе насущных экономических проектов.

Интерес представляет и Партнерство Центрально-Азиатского регионального экономического сотрудничества (ЦАРЭС), которое действует с 2001 г. и объединяет 10 стран и финансируется Азиатским банком

⁶ Майтдинова Г.М. Проекты реформирования Центральной Азии: подходы США, КНР и России. В: Сб. материалов Международной конференции «Проблемы безопасности государств Центральной Евразии в условиях современного мироустройства: тенденции и подходы к обеспечению стабильности». Душанбе, 2014, с. 108.

развития, международным финансовым институтом ЕБРР (Европейским банком реконструкции и развития), Исламским банком развития, МВФ, Всемирным банком и ПРООН (Организация при ООН по оказанию помощи странам-участницам в области развития). Курирует этот проект Азиатский банк развития (АБР), в который входят все пять стран Центральной Азии, Китай, Монголия, Азербайджан и две страны Южной Азии – Афганистан и Пакистан, то есть большая часть государств в зоне ответственности ШОС, кроме крупных государств – России и Индии. ШОС и ЕАЭС должны получить как минимум статус наблюдателя в ЦАРЭС, учитывая, что два государства, которые входят в ЕАЭС – Казахстан и Киргизия, также входят и в ЦАРЭС, и, как выше сказано, большая часть членов ШОС взаимодействуют в ЦАРЭС.

Возможно, что для эффективного взаимодействия ШОС потребуется сопряжение с программой по развитию транспорта ЦАРЭС-2020. Если наладить взаимодействие четырехугольника ШОС — ЦАРЭС — ЕАЭС — ЭПШП, то мультипликативный эффект может быть более результативным. По опыту Индии, транспортные коридоры Центральной Азии необходимо трансформировать в коридоры развития — индустриальные, энергетические и т.д.⁷

Важно было бы выстроить новую архитектуру взаимодействия между форумом БРИКС и ШОС, учитывая, что три ведущих государств БРИКС – Китай, Индия и Россия, либо входят в состав ШОС, либо в скором времени будут туда входить полноправно. Выработка необходимой формы взаимодействия позволит координировать деятельность и укрепит масштабные интеграционные процессы.

Кроме того могут быть выработаны механизмы взаимодействия форума БРИКС с ЕАЭС, в том числе в рамках проекта Великий Шелковый путь. Присоединение к ШОС Индии и Пакистана может дополнить проект

«Экономический пояс «Шелкового пути» вертикальным транспортным коридором Индийский океан — Центральная Азия.

Китай в рамках концепции «Один пояс, один путь» планирует создание экономических коридоров Китай–Пакистан и Бангладеш–Китай–Индия–Мьянма. В рамках реализации этой концепции, Китай будет продвигать создание транспортных коридоров с соседними странами, стремиться сделать зоной высокоэффективного развития экономическое сотрудничество субрегиона Большого Меконга, построить центр для соединения с Южной и Юго-Восточной Азией. Он будет продвигать сотрудничество в приграничной торговле и туризме Тибета с Непалом и другими соседними странами⁸.

На пути к более тесному сотрудничеству новых государств со странами Южной Азии все еще существует проблема транспортных коммуникаций. Многие транспортные проекты, связывающие государства постсоветской Азии с государствами Южной Азии, в будущем предполагается реализовать через Афганистан. Но эскалация угрозы со стороны Движения Талибан, «Исламское государство», наркотрафика, организованной преступности, религиозного экстремизма и т.д. в афганском Бадахшане, граничащего с Китаем, Пакистаном и Таджикистаном, является серьезным препятствием для укрепления экономического сотрудничества.

В этом ключе афганский фактор препятствует реализации многих коммуникационных проектов. Например, таджикский энергетический проект ЛЭП CASA -1000, который соединит электрические сети Кыргызстана, Таджикистана, Афганистана, Пакистана и Индии может серьезно содействовать развитию Центральной Азии, способствовать укреплению регионального взаимодействия и обеспечению безопасности. Проект CASA-1000 позволит организовать единый электроэнергетический рынок между

⁷ Рахимов К. Перспективы участия Кыргызстана и Таджикистана в сопряжении интересов ЕАЭС и ЭПШП. В: Выступление на Международном круглом столе «Сопряжение интересов Евразийского экономического союза и Экономического пояса «Шелкового пути». Екатеринбург. 25 марта, 2016 г.

⁸ Перспективы создания экономического пояса Шелкового пути. Прекрасные перспективы и практические действия по совместному созданию «Экономического пояса «Шелкового пути» и «Морского Шелкового пути в XXI в.» Государственный комитет по делам развития и реформ, Министерство иностранных дел и Министерство коммерции КНР. Март, 2015.

странами Центральной и Южной Азии (CASAREM), который может открыть дорогу на электроэнергетический рынок региона.

Ваханский коридор в таджикском и афганском Бадахшане имеет важное геополитическое значение для интеграции Южной и Центральной Азии. Таджикистан рассматривает возможность реализации проекта, предусматривающего строительство высоковольтной линии электропередачи 500 кВ через Ваханский коридор, который соединит восточную часть Таджикистана с северо-западной частью Пакистана через 15-километровое ущелье в Афганистане. Реализация проекта должна начаться в ближайшее время.

Кроме того, в плане развития альтернативных коммуникаций и восстановления геополитической целостности Центральной Азии важно было бы в рамках ШОС обсуждение проекта возможного строительства железной дороги через Ваханский коридор, которая способствовала бы укреплению сотрудничества Таджикистана, Афганистана, Пакистана, Индии и Китая.

Перспективным является строительство автодороги из таджикского Ишкашима через Сархадское ущелье (афганский Вахан) по существующей проселочной дороге (данной дорогой пользовались исторически) до Пакистана и Индии. Возможно, стоило бы по этой проторенной дороге построить современную трассу и туннели совместными усилиями набирающей силы стран «четверки»: Таджикистан, Афганистан, Пакистан и Россия с подключением Индии, с учетом в перспективе транзитного потенциала Пакистана. Возможно, этот проект мог бы быть обсужден и задействован в рамках ШОС с подключением к реализации членов и наблюдателей Организации. Но для этого необходим многосторонний переговорный процесс с целью создания международно-правовой базы для взаимодействия.

Индия придает серьезное значение развитию отношений с государствами Центральной Евразии. Этому свидетельствует инициатива «Нового Шелкового пути индийской внешней политики», направленная на усиление взаимодействия в регионе. Для Индии государства Центральной Азии

являются огромным потенциальным рынком сбыта промышленной продукции, а также перспективным источником топливно-энергетических ресурсов и полезных ископаемых.

Центральноевразийское пространство является важным транзитным узлом для транспортировки индийских товаров в Россию и страны СНГ.

Главной причиной ограниченного присутствия индийского фактора в центральноазиатских государствах являются естественные транспортные и коммуникационные препятствия, так как Индия не граничит ни с одной из стран Центральной Азии. А последние не имеют выхода к океану и развитой инфраструктуры. Очевидно, что необходима масштабная программа ШОС по развитию транспортной инфраструктуры. При этом строительство автомобильных и железнодорожных коммуникаций будет способствовать экономическому и культурному развитию государств евразийского пространства.

Наиболее перспективным, с точки зрения инвестиционных возможностей, представляется сотрудничество в области энергетики, поскольку Казахстан, Туркменистан и Узбекистан располагают богатыми запасами нефти и природного газа, а Кыргызстан и Таджикистан — гидроресурсами. Индия заинтересована в реализации своих коммуникационных и энергетических проектов в северном векторе своей внешней политике, но это возможно только при условии стабилизации Афганистана. Дели в этом заинтересован. Так, Индия занимает сегодня шестое место по объему инвестиций в экономику Афганистана (это составляет 2,1 млрд долл.). В настоящее время в Афганистане находится более 4 тыс. граждан Индии, участвующих в различных проектах по восстановлению Афганистана (подготовка афганских полицейских, помощь в области образования, здравоохранения, энергетики и сфере телекоммуникаций).

Открыты и успешно работают, помимо посольства в Кабуле, 4 индийских консульства в Герате, Мазари-Шарифе, Джелалабаде и Кандагаре.

С 2011 г. Индия поставляет Афганистану оружие, что положило начало оборонному взаимодействию двух стран. Кроме предоставления экономической и

гуманитарной помощи Афганистану, Индия оказывает ему содействие в подготовке юристов и сотрудников дипломатической службы. Указанные страны участвовали в проектах по реконструкции дамбы в провинции Герат и в строительстве нового здания афганского парламента. Индия принимала участие в строительстве в Афганистане важной автодороги Деларам-Зерандж. Она также оказывает содействие в строительстве школ в провинции Кунар. Индия предлагает также бесплатное медицинское обслуживание в больницах по всему Афганистану. А индийская продукция активно завоевывает местный рынок, ее теле- и киноиндустрия популярны среди афганского населения⁹.

В начале второго десятилетия XXI века в Центральной Азии идет активный процесс сближения культур народов в связи с усилением глобализации. В этом важную роль играет и коммуникационный фактор. При этом Индия, являющаяся одним из центров силы на евразийском пространстве, имеет огромный потенциал для сотрудничества с государствами постсоветской Азии. Во взаимодействии с государствами Южной Азии новые акторы региона испытывают коммуникационные проблемы. Поэтому нужны железные дороги, связывающие дополнительно Кыргызстан и Таджикистан, а в будущем и Афганистан.

При реализации новых коммуникационных проектов может резко активизироваться разработка месторождений полезных ископаемых, появится возможность строительства энергоемких металлургических производств, благодаря связке «железная дорога – дешевая электроэнергия», аграрии Кыргызстана и Таджикистана получают платежеспособность на рынках Казахстана, Урала и Сибири. При электрификации железных дорог, они могут стать крупными потребителями электроэнергии.

В Таджикистане есть понимание того, что в свете новых угроз безопасности страны, исходящих с южных рубежей, необходимо более тесное сотрудничество с партнерами на международной арене, укрепление сотрудничества с Россией, Индией, Китаем, Пакистаном, Ираном и другими с государствами Центральной Азии в двустороннем и многостороннем форматах, а также усиление взаимодействия в интеграционных организациях на постсоветском пространстве.

По мнению ведущего казахстанского эксперта А.Д. Смагулова, в Центральной Азии не удалось создать единый заинтересованный в интеграции регион. Поэтому Центральная Азия должна участвовать с соседними регионами в рамках предлагаемых геополитических проектов. Но эти проекты нужно рассматривать не как закрытые геоэкономические блоки с непроницаемыми границами, а как различные варианты и направления экономического, торгового и инвестиционного сотрудничества¹⁰.

Одним из ключевых естественных преимуществ Таджикистана является наличие в стране огромного гидроэнергетического потенциала. Его реализация является необходимым условием дальнейшего экономического развития страны. Энергия таджикских рек нужна и на внутреннем рынке, где проблема энергодефицита уже давно является важнейшим ограничителем промышленного развития, и на внешнем рынке, где развитие Афганистана, Пакистана и севера Индии требует дополнительных объемов электроэнергии. Иными словами, поставка большого объема электроэнергии в южный сектор общего рынка со стороны Центральной Азии является необходимым условием социально-экономической и военно-политической стабилизации всего региона.

⁹ Майтдинова Г.М. Фактор новых государств в формировании и развитии геополитической обстановки в Центральной Евразии в условиях «Большой игры». В: Сб. Материалов Международной конференции «Геополитическая динамика Центральной Евразии в начале XXI в.: проблемы интеграции, безопасности, междивизионального взаимодействия». Душанбе, 2013, с. 70-71.

¹⁰ Смагулов А.Д. Поиск новых подходов к обеспечению устойчивого и безопасного развития государств Центральной Азии в условиях современного мироустройства. В: Сб. материалов Международной конференции «Проблемы безопасности государств Центральной Евразии в условиях современного мироустройства: тенденции и подходы к обеспечению стабильности». Душанбе, 2014, с. 23.

Стратегически важным для развития Таджикистана и всего региона является достройка Рогунской ГЭС и масштабное освоение Пянджского трансграничного региона. На границе Афганистана и Таджикистана, по трансграничной реке Пяндж, возможен каскад из двенадцати гидроэлектростанций, которые вместе составят 17,5 ГВт установленной мощности. Этот проект разрабатывался еще в СССР в 1970-х годах, используя потенциал 100 научно-исследовательских институтов. Стратегически важным является строительство Даштиджумской ГЭС мощностью 4 ГВт и емкостью водохранилища 17,6 км³. Предварительные технико-экономические проработки, этого института показали, что Даштиджумская ГЭС является одним из самых экономичных и перспективных гидроэлектростанций Таджикистана. При выработке 15,6 млрд. кВт. часов в год удельные капиталовложения составляют 800 долл. на 1 кВт установленной мощности. Стоимость проекта оценивается предварительно в 3,2 млрд долл.

Данный проект может выступить очень важным началом всей индустриализации, тем более, что это не только электричество или возможность создания серьезного производства (в том числе кластер производства водородного топлива, удобрений и др.). Но это также и новая ирригация, то есть орошение южного Таджикистана и северного Афганистана, что позволит - с агротехнической точки зрения – замещать наркопроизводство на современные продуктивные культуры. На базе этих инфраструктур можно создать электрифицированные железные дороги, соединяющие Таджикистан и Туркменистан с Пакистаном и Индией через Афганистан или же Таджикистан и Афганистан с Пакистаном и Индией через Ваханский коридор.

В реализации данной стратегии важно участие государств ШОС. Сетевые проекты как связь, информационные технологии, укрепление банковской сферы, строительство коммуникаций и энергетических объектов, модернизация промышленности, сотрудничество в гуманитарной области будут способствовать созданию нового полюса мирового экономического развития в Центральной Азии.

Литература:

1. Выступление Генерального секретаря ШОС Р. Алимова на симпозиуме «ШОС – наш общий дом». Пекин, 21 марта 2016 г.

2. Волхонский Б.М. Потенциал Индии и Пакистана в ШОС как фактор стабильности в Центральной Азии. В: Регион Центральной Азии: состояние, перспективы российско-китайского взаимодействия. М., 2013, с. 25-26.

3. Савин Л. Новый Шелковый путь и евразийская интеграция. В: Сб. материалов Международной конференции «Геополитическая динамика Центральной Евразии в начале XXI века: проблемы интеграции, безопасности, межцивилизационного взаимодействия». Душанбе, 2013.

4. Майтдинова Г. Диалог цивилизаций в центральноазиатском ареале Великого Шелкового пути: исторический опыт интеграции и ориентиры XXI века. Душанбе, 2015, с. 4-8.

5. Лукин А. Постбиполярный мир: мирное сосуществование или хаос? В: Мировая экономика и международные отношения. М., 2016. Т. 60. №1, с. 17-29.

6. Майтдинова Г.М. Проекты реформирования Центральной Азии: подходы США, КНР и России. В: Сб. материалов Международной конференции «Проблемы безопасности государств Центральной Евразии в условиях современного мироустройства: тенденции и подходы к обеспечению стабильности». Душанбе, 2014.

7. Рахимов К. Перспективы участия Кыргызстана и Таджикистана в сопряжении интересов ЕАЭС и ЭПШП. В: Выступление на Международном круглом столе «Сопряжение интересов Евразийского экономического союза и Экономического пояса «Шелкового пути». Екатеринбург. 25 марта, 2016 г.

8. Перспективы создания экономического пояса Шелкового пути. Прекрасные перспективы и практические действия по совместному созданию «Экономического пояса «Шелкового пути» и «Морского Шелкового пути в XXI в.» Государственный комитет по делам развития и реформ, Министерство иностранных дел и Министерство коммерции КНР. Март, 2015.

9. Майтдинова Г.М. Фактор новых государств в формировании и развитии геополитической обстановки в Центральной Евразии в условиях «Большой игры». В: Сб. Материалов Международной конференции «Геополитическая динамика Центральной Евразии в начале XXI в.: проблемы интеграции, безопасности, межцивилизационного взаимодействия». Душанбе, 2013.

10. Смагулов А.Д. Поиск новых подходов к обеспечению устойчивого и безопасного развития

государств Центральной Азии в условиях современного мироустройства. В: Сб. материалов Международной конференции «Проблемы безопасности государств Центральной Евразии в условиях современного мироустройства: тенденции и подходы к обеспечению стабильности». Душанбе, 2014.

Bibliography:

1. Vystuplenie General'nogo sekretarja ShOS R. Alimova na simpoziume «ShOS – nash obshnij dom». Pekin, 21 marta 2016 g.

2. Volhonskij B.M. Potencial Indii i Pakistana v ShOS kak faktor stabil'nosti v Central'noj Azii. B: Region Central'noj Azii: sostojanie, perspektivy rossijsko-kitajskogo vzaimodejstvija. M., 2013, p. 25-26.

3. Savin L. Novyj Shelkovyj put' i evrazijskaja integracija. B: Sb. materialov Mezhdunarodnoj konferencii «Geopoliticheskaja dinamika Central'noj Evrazii v nachale XXI veka: problemy integracii, bezopasnosti, mezhsivilizacionnogo vzaimodejstvija». Dushanbe, 2013.

4. Majtdinova G. Dialog civilizacij v central'noaziatskom areale Velikogo Shelkovogo puti: istoricheskij opyt integracii i orientiry XXI veka. Dushanbe, 2015, p. 4-8.

5. Lukin A. Postbipoljarnyj mir: mirnoe sosushhestvovanie ili kaos? B: Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija. M., 2016. T. 60. №1, p. 17-29.

6. Majtdinova G.M. Proekty reformirovanija Central'noj Azii: podhody SShA, KNR i Rossii. B: Sb. materialov Mezhdunarodnoj konferencii «Problemy bezopasnosti gosudarstv Central'noj Evrazii v uslovijah sovremennogo miroustrojstva: tendencii i podhody k obespecheniju stabil'nosti». Dushanbe, 2014.

7. Rahimov K. Perspektivy uchastija Kyrgyzstana i Tadzhiqistana v soprijazhenii interesov EAJeS i JePShP. B: Vystuplenie na Mezhdunarodnom kruglom stole «Soprijazhenie interesov Evrazijskogo jekonomicheskogo sojuza i Jekonomicheskogo pojasa «Shelkovogo puti». Ekaterinburg. 25 marta, 2016 g.

8. Perspektivy sozdaniya jekonomicheskogo pojasa Shelkovogo puti. Prekrasnye perspektivy i prakticheskie dejstvija po sovmestnomu sozdaniyu «Jekonomicheskogo pojasa «Shelkovogo puti» i «Morskogo Shelkovogo puti v XXI v.» Gosudarstvennyj komitet po delam razvitija i reform, Ministerstvo inostrannyh del i Ministerstvo kommercii KNR. Mart, 2015.

9. Majtdinova G.M. Faktor novyh gosudarstv v formirovanii i razvitii geopoliticheskoy obstanovki v Central'noj Evrazii v uslovijah «Bol'shoj igry». B: Sb. Materialov Mezhdunarodnoj konferencii «Geopoliticheskaja dinamika Central'noj Evrazii v nachale XXI v.: problemy integracii, bezopasnosti, mezhsivilizacionnogo vzaimodejstvija». Dushanbe, 2013.

10. Smagulov A.D. Poisk novyh podhodov k obespecheniju ustojchivogo i bezopasnogo razvitija gosudarstv Central'noj Azii v uslovijah sovremennogo miroustrojstva. B: Sb. materialov Mezhdunarodnoj konferencii «Problemy bezopasnosti gosudarstv Central'noj Evrazii v uslovijah sovremennogo miroustrojstva: tendencii i podhody k obespecheniju stabil'nosti». Dushanbe, 2014.

Copyright©MAITDINOVA Guzel, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

Российско-Таджикский (славянский)
университет (РТСУ),
734000, г. Душанбе, ул. М.Турсун-заде, 30

E-mail: guzel-maitdinova@mail.ru

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 637-644.

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

Submitted: 12.09.2016 | Accepted: 15.11.2016 | Published: 22.11.2016

**COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ**

**НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ЕВРАЗИЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ
ФОРМИРОВАНИЯ ЕДИНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ЕАЭС В СВЕТЕ
ЕВРОПЕЙСКОГО ОПЫТА**

**SOME ASPECTS OF THE EURASIAN INTEGRATION AND THE FORMATION
PROSPECTS OF UNITED SOCIAL POLICY OF THE EURASIAN ECONOMIC UNION
WITH THE EUROPEAN EXPERIENCE**

**UNELE ASPECTE ALE INTEGRĂRII EUROASIATICE, PRECUM ȘI PERSPECTIVELE
PENTRU FORMAREA UNEI POLITICI SOCIALE UNIFICATE A UNIUNII ECONOMICE
EUROASIATICE (UEEA) ÎN LUMINA EXPERIENȚEI EUROPENE**

СЕЛЕЗНЁВ Игорь* / SELEZNEV Igor / SELEZNEV Igor

ABSTRACT:

**SOME ASPECTS OF THE EURASIAN INTEGRATION AND THE
FORMATION PROSPECTS OF UNITED SOCIAL POLICY
OF THE EURASIAN ECONOMIC UNION WITH THE EUROPEAN EXPERIENCE**

The article is devoted to the analysis of integration processes of the post-Soviet countries in the social policy sphere. Author describes the experience of becoming a social space in the European community. There are shown the main stages of integration, and also the general and the particular in the European social model.

The conclusions about the prospects of creation of the Eurasian social space are based on the experience of EU social policy.

Key words: Eurasian Economic Union, the experience of the European Community, macro-regional integration, social policy, united social space.

JEL Classification: F29, K33

РЕЗЮМЕ:

**НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ЕВРАЗИЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ
ФОРМИРОВАНИЯ ЕДИНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ЕАЭС В СВЕТЕ
ЕВРОПЕЙСКОГО ОПЫТА**

В статье проводится анализ интеграционных процессов на постсоветском пространстве в сфере социальной политики, рассмотрен опыт становления социального пространства Европейского сообщества, показаны этапы интеграции, общее и особенное в Европейской социальной модели.

На основе опыта социальной политики ЕС делаются выводы о перспективах построения евразийского социального пространства.

* **SELEZNEV Igor** — Doctor în sociologie, Conferențiar universitar, Cercetător principal, Departamentul de metodologie a studiului problemelor sociale și politice ale ptivind integrarea eurasiatică al Institutului de Studii Sociale și Politice al Academiei Ruse de Științe /ISSP ARȘ/ (Moscow, Federația Rusă). / **SELEZNEV Igor A.** — PhD in Sociology, Associate Professor, senior researcher in the sector of methodology of research of socio-political problems of the Eurasian integration of Institute of Socio-political research of the Russian Academy of Sciences (ISPR RAS). (Moscow, The Russian Federation). / **СЕЛЕЗНЁВ Игорь Александрович** — Кандидат социологических наук, доцент, старший научный сотрудник сектора методологии исследования социально-политических проблем евразийской интеграции Института социально-политических исследований Российской академии наук /ИСПИ РАН/ (Москва, Российская Федерация).

Ключевые слова: Евразийский экономический союз, опыт Европейского сообщества, макро-региональная интеграция, социальная политика, единое социальное пространство.

JEL Classification: F29, K33

УДК: 327.39

REZUMAT:

UNELE ASPECTE ALE INTEGRĂRII EUROASIATICE, PRECUM ȘI PERSPECTIVELE PENTRU FORMAREA UNEI POLITICI SOCIALE UNICE A UNIUNII ECONOMICE EURASIATICE (UEEA) ÎN LUMINA EXPERIENȚEI EUROPENE

Articolul analizează procesele de integrare din fosta Uniune Sovietică în domeniul politicii sociale, generalizează experiența stadiului de formare și devenire a spațiului social al Comunității Europene, indică etapele de integrare, constată generalul și particularul în cadrul modelului social european.

În baza experienței acumulate de către UE autorul conchide privitor la perspectivele de construire a unui spațiu social unic eurasiatic.

Cuvinte cheie: Uniunea Economică Eurasiatică, experiența Comunității Europene, integrarea macro-regională, politica socială, spațiu social unic.

JEL Classification: F29, K33

CZU: 327.39

Говоря о постсоветском пространстве, нельзя избежать двух ключевых сюжетов: «конфликты» и «интеграция». Вот о некоторых специфических аспектах интеграции на постсоветском пространстве и хотелось бы поговорить. В сегодняшнем мире мы можем наблюдать трансформацию геоэкономического и геополитического порядка, связанную с формированием крупных макрорегиональных объединений. Такую макрорегиональную интеграцию можно рассматривать как метод повышения конкурентоспособности, когда конкурировать между собой станут уже не отдельные национальные экономики, а крупные региональные экономические союзы.

Так, в 2015 г. было подписано Соглашение о создании Транстихоокеанского партнерства (ТТП), включившего 12 стран (США, Австралия, Новая Зеландия, Канада, Япония, Мексика, Перу, Чили, Вьетнам, Малайзия, Сингапур, Бруней). По экспертным оценкам, главной особенностью ТТП является нацеленность на создание институциональной однородности экономик стран-участниц.¹ Эксперты обращают внимание, на значимость уделяемую в ТТП защите интеллектуальной собственности, в

т.ч. авторских и патентных прав, товарных знаков и стандартов, что позволяет экономически и юридически связать участников ТТП и создать им непреодолимые препятствия для сотрудничества с теми государствами, которые оказались вне партнерства. В стратегическом отношении это означает, в первую очередь, направленность ТТП на экономическую изоляцию КНР².

Параллельно с ТТП планируется создание Трансантлантического торгового и инвестиционного партнерства, включающего США и страны Евросоюза. Объем ВВП двух объединений в случае их полноценного формирования превысит половину от мирового ВВП. Помимо этих новых интеграционных объединений не стоит забывать и про Североамериканское соглашение о свободной торговле (NAFTA).

Происходит экономическая интеграция и в других частях света: в Латинской Америке реализуются свои проекты (MERCASUR, «боливарианский альянс» ALBA-TCP), можно наблюдать процессы по созданию зоны свободной торговли в Юго-Восточной Азии. Поэтому не удивительна потребность как России, оказавшейся подверженной

¹ Ремчукова В.К. Транстихоокеанское партнерство: анализ текста Соглашения. В: «Независимая газета», 25.01.2016. [On-line]: http://www.ng.ru/ideas/2016-01-25/9_analytics.html (Дата посещения: 12.08.2016).

² Журавлёв В.Е. Геополитические аспекты евразийской интеграции. В: «Вестник науки и образования», 2015, №10, с. 140.

экономическим санкциям, так и других постсоветских государств в евразийской интеграции.

При этом, специально хочется оговорить, разделяя идею российского экономиста Ю.В. Шишкова, различие между глобализацией мировой экономики как новым качеством интернационализации на стадии её предельно возможного развития вширь и региональной экономической интеграцией как высшей ступенью развития данного процесса вглубь³. В этом отношении представляется, что региональная интеграция в современных условиях скорее ближе к концепции «автаркии больших пространств» Фридриха Листа.

Методологически данная работа исходит из положений институционализма, сформулированных Т. Вебленом. Социальный институт понимается как совокупность общественных обычаев, норм, устоявшихся привычек поведения, образ мысли и образ жизни, передаваемый из поколения в поколение. Возникает социальный институт из необходимости удовлетворения социальных потребностей общества и на пути своего развития претерпевает несколько стадий эволюции⁴. Динамика социальных институтов включает взаимосвязь следующих процессов: жизненный цикл института от момента его зарождения до исчезновения/трансформации; функционирование зрелого института, выполнение всех его социально значимых функций, появление и преодоление дисфункций; эволюция института, изменение вида, свойств, формы и содержания на историческом отрезке времени, возникновение новых и отмирание старых функций и дисфункций, как явных, так и латентных. Преобладание латентных функций над явными свидетельствует о кризисе и дезорганизации социального института. Межстрановая интеграция, в данном случае, будет рассматриваться в качестве социального института, отвечающего коллективным потребностям государств в современную эпоху и

находящего различные организационные формы воплощения.

С созданием Евразийского экономического союза (ЕАЭС), интеграция постсоветского пространства обретает новые институциональные формы. При этом, не стоит преувеличивать «судьбоносность» подписанного договора о ЕАЭС. По сути, важные решения были приняты ранее с формированием Таможенного союза, Евразийского экономического сообщества (ЕврАзЭС) и Единого экономического пространства (ЕЭП). Тогда президенты Белоруссии, Казахстана и России приняли декларацию о евразийской экономической интеграции, которая стала своего рода «дорожной картой» развития интеграционного взаимодействия⁵.

Тем не менее, стоит обратить внимание на противоречивый характер интеграционных процессов. Так, руководители и Белоруссии и Казахстана неоднократно заявляли, что ЕАЭС не предусматривает политической интеграции, не уделялось внимания при подготовке договора о ЕАЭС и интеграции социальной⁶. Однако странами ЕАЭС в предыдущие годы на межгосударственном уровне был принят ряд соглашений относительно социальной политики.

Наиболее важным документом в сфере социальной интеграции стала Концепция согласованной социальной политики государств-членов Евразийского экономического сообщества (КССП, 2007 г.), обозначившая наиболее актуальные проблемы в социально-трудовой сфере и обращающая внимание, что решение указанных проблем осуществляется при различных уровнях социально-экономического развития и моделях социальной политики стран-участников, что обуславливает необходимость поэтапного продвижения по пути социальной интеграции. Конечной целью реализации КССП должно стать формирование сообщества социальных государств путем

³Шишков Ю.В. Интеграционные процессы на пороге XXI века. М.: НП III тысячелетия, 2001, с. 17.

⁴Веблен Т. Теория праздного класса. М.: ПРОГРЕСС, 1984, с. 200-201, 217.

⁵«В Астане подписан договор о создании ЕАЭС». [On-line]: <http://www.rosbalt.ru/business/2014/05/29/1274315.html> (Дата посещения: 12.08.2016).

⁶«Назарбаев раскритиковал политизацию ЕАЭС». [On-line]: <http://news.nur.kz/295894.html> (Дата посещения: 12.08.2016).

ускоренного социально-экономического развития и интеграции государств ЕврАзЭС на базе правового обеспечения в соответствии с национальными конституциями стран-участников. В качестве главного результата названо «обеспечение единого социального пространства», включая: свободное перемещение граждан и функционирование общего рынка труда; использование системы согласованных социальных стандартов и индикаторов; развитие и гармонизацию системы социального страхования; пенсионное обеспечение граждан, основанное на согласованных принципах и подходах; использование общего образовательного пространства; доступность полного комплекса качественных медицинских услуг и лекарственной помощи; формирование благоприятной для жизнедеятельности окружающей среды; единое пространство для межгосударственных и межнациональных культурных контактов; функционирование общего правового пространства.⁷

Провозглашая «поэтапную интеграцию» и создание «единого евразийского экономического и социального пространства» следует разобраться с очерёдностью форм межстрановой конвергенции. По оценкам специалистов в настоящее время существуют четыре степени межгосударственной интеграции: (1) зона свободной торговли — отсутствуют ограничения во взаимной торговле, снимаются таможенные барьеры на перемещение товаров между странами-членами ассоциации; (2) таможенный союз — свободное перемещение и товаров и услуг внутри стран ассоциации и единые таможенные тарифы по отношению к третьим странам; (3) общий рынок (международное экономическое сообщество) - свободное перемещение не только товаров и услуг, но и капиталов и рабочей силы; (4) экономический и валютный союз - общая система регулирования экономической политики, общая валютная система. Поэтапная реализация этих четырёх

процессов означает полное осуществление экономической интеграции⁸.

Таким образом, на данном этапе страны ЕАЭС вступают в третий этап интеграции (международное экономическое сообщество — «общий рынок»). Объединённая Европа прошла весь этот путь в прошедшие десятилетия. Сегодня ЕС столкнулась с рядом непреодолимых противоречий и находится в кризисе. Тут и последствия наплыва переселенцев из стран «третьего мира» и проблемы неравномерности развития внутри самого ЕС, долг Греции и других стран группы PIGS и, наконец, результаты референдума по выходу Великобритании («Брэкзит»). Тем не менее, как позитивный, так и негативный опыт интеграции европейских стран, в частности, применительно к становлению социальной системы в Евросоюзе может оказаться небезынтесным.

Как известно, всё начиналось с интеграции корпоративной: сначала учреждение Европейского объединения угля и стали (ЕОУС, 1951 г.), затем в 1957 г. Европейского экономического сообщества (ЕЭС) и Европейского сообщества по атомной энергии (Евратом). Заодно так решались проблемы безопасности в Западной Европе. Что касается социальной политики европейских сообществ, то её принципы были отмечены еще при создании ЕОУС, но более чётко обозначены с учреждением ЕЭС. Но, по оценкам специалистов, социальная программа еврообществ на раннем этапе интеграции носила во многом декларативный характер и отличалась противоречивостью в целях (политические — социальный консенсус, практические — приспособление рынка рабочей силы к новым условиям хозяйствования). В то время страны-участники еврообществ еще не были готовы к принятию единой согласованной социальной политики, более того, существовали мнения, что она может

⁷ Концепция согласованной социальной политики государств-членов ЕврАзЭС. [On-line]: <http://www.evrazes.com/docs/view/67> (Дата посещения: 12.08.2016).

⁸ Красавина Л.Н. Контуры стратегии развития интеграции: от Евразийского экономического союза к экономическому и валютному союзу с единой валютой в аспекте опыта зоны евро. В: Экономические стратегии. 2015, №7, с. 7; Международные отношения: теории, конфликты, движения, организации. /П. ред. П.А. Цыганкова. М.: Альфа-М, Инфра-М, 2008, с. 236-237.

помешать конкурентоспособности национальных экономик и ущемлять национальные суверенитеты.

Следует отметить принятие Европейской социальной хартии (1961 г.)⁹. Но, по оценкам специалистов, даже после внесённых в хартию в 1996 г. дополнений и обновлений, она имеет общий декларативный характер, не предписывающий обязательств участникам договора¹⁰.

Постепенно, под давлением рабочего движения, социальная политика выдвигается в число более важных направлений деятельности евросообществ, что, в конечном счете, выразилось в увеличении финансирования и расширении сферы деятельности. Пришло понимание необходимости активной наднациональной социальной политики и в качестве фактора, способствующего формированию экономического и валютного союза и как одного из главных звеньев будущей европейской системы регулирования экономики. Парижская встреча глав государств и правительств стран-участниц ЕЭС (1972 г.) стала первой встречей на высшем уровне, где социальные аспекты интеграции стояли на повестке дня в качестве одной из основных тем. На этом заседании был поставлен вопрос о разработке общеевропейской политики, которая охватывает наиболее важные социальные проблемы государств евросообщества и рассматривает их в комплексе с основными направлениями дальнейшей интеграции. Была принята формулировка, согласно которой цель интеграции должна состоять в создании «социальной Европы», «Европейского социального союза». Таким образом, и формально и фактически начался новый этап европейской социальной политики. И, начиная с этого времени, было

разработано более 50 директив в области трудовых прав работников, регламентирующих уровень оплаты труда, продолжительность труда и отдыха, продолжительность оплачиваемого отпуска и др.¹¹ Представляется, что данный опыт важен и для государств ЕАЭС.

Со вступлением в силу Единого европейского акта (ЕЕА, 1987 г.) и подписанием Маастрихтского договора (1992 г.) о Европейском союзе началось формирование на базе трёх евросообществ экономического и валютного союза. Относительно же интеграции социальной политики Евросоюза (ЕС) можно отметить, что хотя решение социальных проблем остаётся в ведении каждого отдельного государства, продолжают поиски путей унификации социальных систем, гармонизации социальных отношений в ЕС. В совершенствовании социальной политики всё больше внимания уделяется социальной ответственности бизнеса, помимо основных субъектов социального партнёрства возрастает роль неправительственных организаций (НПО).

Выработке общей социальной модели в объединённой Европе способствует наличие следующих факторов: общее интегрированное экономическое пространство с единой валютой, способствующее экономической и социальной стабильности развития и усиления мировых позиций Европы; общие социально-демографические тенденции на всей территории Европы; развитие процессов глобализации и информационных технологий, требующее изменений в формах организации труда и повышения требований к мобильности рабочей силы¹².

Согласно Лиссабонской декларации развития ЕС в XXI в. должна быть построена «экономика знаний», динамичная, способная обеспечить устойчивый рост экономики, сопровождаемый социальным сплочением. Предполагалось формирование вслед за экономическим, и других единых

⁹ В 1999 г. вступила в силу Пересмотренная Европейская социальная хартия (некоторые страны ратифицировали только первый документ, а некоторые — только новый). РФ ратифицировала Пересмотренную Хартию в октябре 2009 г., признав обязательными для себя из положений части II Хартии статьи 1,3, 5—11, 14, 16, 17, 20—22, 24, 27—29 полностью, 2, 4, 12, 15, 18, 19 частично (всего 68 пунктов).

¹⁰ Совместимы ли социальные модели России и ЕС?: дискуссии / комитет «Россия в объединенной Европе». М.: Пробел-2000, 2005, с. 16.

¹¹ Церкаевич Л.В. Современные тенденции социальной политики в странах Европейского союза. СПб.: Из-во СПбГУЭФ, 2002, с.125.

¹² Церкаевич Л.В. Современные тенденции социальной политики в странах Европейского союза. СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2002, с. 125-126.

европейских пространств: образовательного, научно-технологического, информационного, социального. Так создана ли Европейская социальная модель (ЕСМ)? Тут мнения поляризовались.

Так, по заявлению Г. Ферхойгена, вице-председателя Еврокомиссии в 2004-10 гг., единой ЕСМ не существует, поскольку у каждой страны свои традиции¹³. Приводятся аргументы, что социальные системы в ЕС во многом несовместимы и наибольшее различие между странами ЕС наблюдается именно здесь. Основной проблемой ЕС в социальной сфере остаётся наличие межгосударственных разногласий в области согласования законодательств стран-участников в этой сфере. Общая социальная политика ЕС носит скорее рекомендательный характер и, таким образом, создание «социальной Европы» отстаёт от темпов экономической и валютной интеграции. Единое социальное пространство ЕС весьма далеко от реального воплощения. Да и в целом, несмотря на все декларации, социальная политика не является главным приоритетом Евросоюза. Реформирование социальной сферы напр. в ФРГ, проводится без учёта перспектив единого европейского социального пространства, поскольку в первую очередь правительство руководствуется интересами национальной экономики. Решения принимаются исходя из учёта ситуации, в которой находится хозяйство страны и из возникающих вызовов, в том числе и вследствие интеграционных процессов¹⁴.

На сегодняшний день специалисты обозначают, по меньшей мере, три модели, обнаруживающих различие в социальной политике европейских государств: «нордическую» («скандинавскую»), «шведского социализма»), «континентальную» («корпоративистскую»), «патерналистскую», «социального рыночного хозяйства») и «островную» («англосаксонскую»), связанных с социал-демократическим, консервативным и либеральным пониманием социальной

политики, соответственно. Существование четвёртой модели - «средиземноморской», («южноевропейской»)¹⁵ остаётся дискуссионным¹⁶, хотя появление группы стран PIGS свидетельствует, скорее, о существовании «средиземноморской» модели. Но еще возникает ряд вопросов, поскольку за чертой рассмотрения оказывается так называемая «Новая Европа».

В пользу же единой ЕСМ говорит тот факт, что всеми национальными моделями разделяются основные принципы социальной политики в странах ЕС: социальная справедливость, социальная безопасность, социальная солидарность, конкурентоспособная экономика и экономический прогресс, благоприятная для общества экология, демократия и человеческое достоинство¹⁷. Собственно на декларативном уровне большинство этих положений нашли отражение и в документах по социальной политике ЕАЭС, в том числе и в КССП.

Но говоря о достижениях в европейской социальной политике, стоит обратить внимание на существующую там систему социальных индикаторов и показателей. Так, шведскими специалистами было внесено в национальный, а затем и в широкий общеевропейский оборот ключевое для социальной политики понятие «социальной проблемы», впервые предложенное экспертной группой ООН в 1961 г., как состояния «нужды в жизненном положении человека, которое может быть устранено действиями общественных институтов». Итак, к числу таких социальных проблем, актуальных в современном обществе и требующих вмешательства и разрешения относят: проблемы, связанные с детьми и молодёжью (выбор профессии, молодёжная безработица, асоциальные, педагогически запущенные дети и др.); с материнством и семейной жизнью (семейные конфликты,

¹³ Социальная Европа в XXI веке. (Старый свет - новые времена) / П. ред. М.В. Каргаловой. М.: «Весь мир», 2011, с. 79.

¹⁴ Совместимы ли социальные модели России и ЕС. Указ. Соч., с. 8-9.

¹⁵ Каргалова М.В., Егорова Е.Н. Социальное измерение европейской интеграции («Общие пространства России – ЕС: право, политика, экономика», вып. 7.) М.: «Аксиом», 2010, с. 15.

¹⁶ Церкаевич Л.В. Современные тенденции социальной политики в странах Европейского союза. СПб.: Из-во СПбГУЭФ, 2002, с. 61-62.

¹⁷ Социальная Европа в XXI веке. (Старый свет - новые времена) / П. ред. М.В. Каргаловой. М.: «Весь мир», 2011, с. 176, 180, 183.

одинокие матери, разводы, семьи с детьми с нарушениями развития и инвалидами и др.); со старостью (экономические проблемы стариков, адаптация к жизни пенсионера, изоляция от окружающих, уход за пожилыми людьми); с инвалидностью и болезнью (реабилитация инвалидов, уход и др.); с профессиональной жизнью (профессиональная адаптация, переквалификация, низкая зарплата, производственный травматизм и др.); с отклоняющимся поведением; с социальными и экономическими изменениями (миграция, урбанизация, локализация определённых социальных групп и др.); с природными и политическими потрясениями (наводнения, землетрясения, жертвы войн, беженцы и вынужденные переселенцы); с социальными меньшинствами (этнические и религиозные группы)¹⁸. Подобная классификация социальных проблем может быть инструментально востребована и в странах ЕАЭС при определении индикаторов и показателей эффективности социальной политики, выявлении адресатов социальной помощи и т.п.

Итак, подведём итоги. Европейская система социальной политики – плод длительной интеграции. До сих пор среди специалистов и политиков нет единого мнения, можно ли говорить об общеевропейской социальной модели или по крайней мере о трёх различных региональных моделях, связанных с социал-демократическим, консервативным и либеральным пониманием социальной политики.

Ситуация с формированием единой социальной политики стран ЕАЭС соответствует ранним этапам развития европейской интеграции, когда вопросам социальной политики уделялось недостаточное внимание. Если в Европе 1960-х гг. проблемы усиления социальной политики решались путём массовых выступлений трудящихся, то в условиях неразвитости рабочего и профсоюзного движения в странах ЕАЭС эффективность такого пути гораздо ниже.

В то же время, в условиях внешнеэкономических санкций, с которыми столкнулась РФ в 2014-16 гг. и с которыми сталкивается Республика Беларусь на протяжении ряда лет переход на стандарты ЕС в социальной политике, включая положения «Европейской социальной хартии» представляется скорее химерическим. При этом, в ситуации потенциальной изоляции наших стран, скорее будут проявляться те или иные мобилизационные формы, что в конечном счете повышает нормы эксплуатации труда. С другой стороны, сложная международная обстановка диктует потребность в повышении социальной солидарности и снижения социальной напряженности. И здесь вполне следует ожидать инициатив со стороны государства, по старому опыту О. Бисмарка обращаясь к активной социальной политике.

Литература:

1. Веблен Т. Теория праздного класса. М.: ПРОГРЕСС, 1984. 217 с.
2. «В Астане подписан договор о создании ЕАЭС». [On-line]: <http://www.rosbalt.ru/business/2014/05/29/1274315.html> (Дата посещения: 12.08.2016).
3. Журавлёв В.Е. Геополитические аспекты евразийской интеграции. В: «Вестник науки и образования». 2015, №10, с. 139-144.
4. Каргалова М.В., Егорова Е.Н. Социальное измерение европейской интеграции («Общие пространства России – ЕС: право, политика, экономика», вып. 7.) М.: «Аксиом», 2010. 288 с.
5. Концепция согласованной социальной политики государств-членов ЕвразЭС. [On-line]: <http://www.evrases.com/docs/view/67> (Дата посещения: 12.08.2016).
6. Красавина Л.Н. Контуры стратегии развития интеграции: от Евразийского экономического союза к экономическому и валютному союзу с единой валютой в аспекте опыта зоны евро. В: Экономические стратегии. 2015, №7, с. 6-13.
7. Международные отношения: теории, конфликты, движения, организации. /П. ред. П.А. Цыганкова. Альфа-М: Инфра-М, 2008., 2008, с. 246-247.
8. «Назарбаев раскритиковал политизацию ЕАЭС». [On-line]: <http://news.nur.kz/295894.html> (Дата посещения: 12.08.2016).
9. Ремчукова В.К. Транстихоокеанское партнерство: анализ текста Соглашения. В:

¹⁸ Церкаевич Л.В. Социальная политика и стратегия её реализации в странах Европейского союза. СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2003, с. 73-74.

«Независимая газета», 25.01.2016. [On-line]: http://www.ng.ru/ideas/2016-01-25/9_analitycs.html (Дата посещения: 12.08.2016).

10. Совместимы ли социальные модели России и ЕС? М.: Пробел-2000, 2005. 44 с.

11. Социальная Европа в XXI веке. (Старый свет - новые времена) / П. ред. М.В. Каргаловой. М.: «Весь мир», 2011. 528 с.

12. Церкасевиц Л.В. Современные тенденции социальной политики в странах Европейского союза. СПб.: Из-во СПбГУЭФ, 2002. 150 с.

13. Церкасевиц Л.В. Социальная политика и стратегия её реализации в странах Европейского союза. СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2003. 200 с.

14. Шишков Ю.В. Интеграционные процессы на пороге XXI века. М.: НП III тысячелетия, 2001. 170 с.

Bibliography:

1. Veblen T. Teorija prazdnogo klasa. M.: PROGRESS, 1984. 217 p.

2. «V Astane podpisan dogovor o sozdanii EAJeS». [On-line]: <http://www.rosbalt.ru/business/2014/05/29/1274315.html> (Visited: 12.08.2016).

3. Zhuravljov V.E. Geopoliticheskie aspekty evrazijskoj integracii. V: «Vestnik nauki i obrazovanija». 2015, №10, p. 139-144.

4. Kargalova M.V., Egorova E.N. Social'noe izmerenie evropejskoj integraciju («Obshhie prostranstva Rossii – ES: pravo, politika, jekonomika», vyp. 7.) M.: «Aksiom», 2010. 288 p.

5. Koncepcija soglasovannoj social'noj politiki gosudarstv-chlenov EvrAzJeS. [On-line]: <http://www.evrases.com/docs/view/67> (Visited: 12.08.2016).

6. Krasavina L.N. Kontury strategii razvitija integracii: ot Evrazijskogo jekonomicheskogo sojuza k jekonomicheskomu i valjutnomu sojuzu s edinoj

valjutnoj v aspekte opyta zony evro. V: Jekonomicheskie strategii. 2015, №7, p. 6-13.

7. Mezhdunarodnye otnoshenija: teorii, konflikty, dvizhenija, organizacii. /P. red. P.A. Cygankova. Alfa-M: Infra-M, 2008., 2008, p. 246-247.

8. «Nazarbaev raskritikoval politizaciju EAJeS». [On-line]: <http://news.nur.kz/295894.html> (Visited: 12.08.2016).

9. Remchukova V.K. Transtihookeanskoe partnerstvo: analiz teksta Soglashenija. V: «Nezavisimaja gazeta», 25.01.2016. [On-line]: http://www.ng.ru/ideas/2016-01-25/9_analitycs.html (Visited: 12.08.2016).

10. Sovmestimy li social'nye modeli Rossii i ES? M.: Probel-2000, 2005. 44 p.

11. Social'naja Evropa v XXI veke. (Staryj svet - novye vremena) / P. red. M.V. Kargalovoj. M.: «Ves' mir», 2011. 528 p.

12. Cerkasevich L.V. Sovremennye tendencii social'noj politiki v stranah Evropejskogo sojuza. SPb.: Iz-vo SPbGUJeF, 2002. 150 p.

13. Cerkasevich L.V. Social'naja politika i strategija ejo realizacii v stranah Evropejskogo sojuza. SPb.: Izd-vo SPbGUJeF, 2003. 200 p.

14. Shishkov Ju.V. Integracionnye processy na poroge NHI veka. M.: NP III tysjacheletija, 2001. 170 p.

Copyright©SELEZNEV Igor, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

Институт социально-политических исследований Российской академии наук (ИСПИ РАН)

119333, Москва, ул. Фотиевой, д.6, к.1

E-mail: igdrake@yandex.com

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2016, Issue 4, Volume 11, Pages 645-651. ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963 Submitted: 12.09. 2016 Accepted: 15.11. 2016 Published: 22.11. 2016</p>
---	---

**TRIBUNA DISCUȚIONALĂ
THE TRIBUNE OF DISCUSSION
ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА**

БОРЬБА С ТЕРРОРИЗМОМ - СТРАТЕГИЧЕСКАЯ ЗАДАЧА¹

THE FIGHT AGAINST TERRORISM - A STRATEGIC TASK

LUPTA ÎMPOTRIVA TERORISMULUI - O SARCINĂ STRATEGICĂ

ARIFHANOV Şavkat / ARIFHANOV Shavkat / АРИФХАНОВ Шавкат*

ABSTRACT:

THE FIGHT AGAINST TERRORISM - A STRATEGIC TASK

The article analyzes the problem of the fight against terrorism as a strategic task, because the time in which we live, is characterized by the unprecedented scale of the new challenges and threats that are beyond the national borders of individual countries. On the one hand, the wave of threats of international terrorism, religious extremism and separatism, drug trafficking, organized crime, on the other - a world of global challenges and the effects of climate dealing with warming on the planet and natural calamity, environmental disasters and financial crises, armed conflict and refugees, poverty and disease.

According to the author, the gap between the opportunities of globalization and outdated model of the organization of the world order, which is not able to eliminate the threat of transnational character is enhanced now. Today, counter-terrorism should be viewed as a transition from a tactical to a strategic problem that affects not only the individual states, which have become the object of terrorist attacks, and all progressive mankind.

The author believes that currently global consensus - albeit a minor and not across the board is really possible because the general outlines of a global approach to countering transnational threats through joint efforts are already visible.

Keywords: international terrorism, religious extremism, separatism, drug trafficking, organized crime, the fight against terrorism.

JEL Classification: F29, K33

РЕЗЮМЕ:

БОРЬБА С ТЕРРОРИЗМОМ - СТРАТЕГИЧЕСКАЯ ЗАДАЧА

В статье анализируется проблема борьбы с терроризмом как стратегическая задача, поскольку время, в которое мы живем, характеризуется небывалым размахом новых вызовов и угроз, выходящих за национальные рамки отдельных стран. С одной стороны, волны угроз международного терроризма, религиозного экстремизма и сепаратизма, наркобизнеса, организованной преступности, с другой – мир глобальных проблем и явлений, связанных с потеплением климата на планете и стихийными

¹ Доклад на Международной конференции (форуме): «На втором треке. Роль гражданского общества и общественной дипломатии в дальнейшем развитии и расширении Шанхайской организации сотрудничества» (19-20 апреля 2016 г., Сочи, Российская Федерация).

* **ARIFHANOV Shavkat Rifatovich** - Doctor în științe economice, Profesor, Expert independent. (Tashkent, Uzbekistan). / **ARIFHANOV Shavkat Rifatovich** - Doctor of economic sciences, Professor, Independent Expert. (Tashkent, Uzbekistan). / **АРИФХАНОВ Шавкат Рифатович** - Доктор экономических наук, профессор, Независимый эксперт. (Ташкент, Узбекистан).

бедствиями, экологическими катастрофами и финансовыми кризисами, вооруженными конфликтами и беженцами, бедностью и болезнями.

По мнению автора, в настоящее время усиливается разрыв между возможностями глобализации и устаревшей моделью организации мироустройства, которые не в состоянии пока устранить угрозы транснационального характера. Ныне противодействие терроризму нужно рассматривать как переход от тактической к стратегической задаче, которая затрагивает не только отдельные государства, ставшие объектом терактов, а все прогрессивное человечество.

Автору представляется, что ныне реально возможен определенный мировой консенсус – пусть пока незначительный и не по всем направлениям, но общие контуры глобального подхода совместному противодействию транснациональным угрозам уже видны.

Ключевые слова: международный терроризм, религиозный экстремизм, сепаратизм, наркобизнес, организованная преступность, борьба с терроризмом.

JEL Classification: F29, K33

УДК: 327.39

REZUMAT:

LUPTA ÎMPOTRIVA TERORISMULUI - O SARCINĂ STRATEGICĂ

Articolul analizează problema luptei împotriva terorismului, ca obiectiv strategic, ca timpul în care trăim, caracterizată prin amploarea fără precedent a noilor provocări și amenințări care depășesc granițele naționale ale fiecărei țări în parte. Pe de o parte, valul amenințărilor terorismului internațional, a extremismului religios și a separatismului, traficul de droguri, crima organizată, pe de altă parte - o lume a provocărilor globale și efectele încălzirii climatice asupra planetei și a dezastrelor naturale, dezastre ecologice și crize financiare, conflicte armate și refugiați, sărăcia și boala.

În opinia autorului, este acum îmbunătățită prin diferența dintre oportunitățile globalizării și modelul învechit al organizării ordinii mondiale, care nu este în măsură să elimine amenințarea cu caracter transnațional. Acum, contra-terorismului ar trebui privit ca o tranziție de la o tactică la o problemă strategică, care afectează nu numai statele individuale, care au devenit obiectul unor atacuri teroriste, și toată omenirea progresivă.

Autorul consideră că acum este posibil de fapt, la un anumit consens global - deși minor și nu în toate direcțiile, dar contururile generale ale unei abordări globale amenințări transnaționale comune sunt deja vizibile.

Cuvinte cheie: terorism internațional, extremism religios, separatism, trafic de droguri, crima organizată, lupta împotriva terorismului.

JEL Classification: F29, K33

CZU: 327.39

Время, в которое мы живем, характеризуется небывалым размахом новых вызовов и угроз, выходящих за национальные рамки отдельных стран. С одной стороны, волны угроз международного терроризма, религиозного экстремизма и сепаратизма, наркобизнеса, организованной преступности, с другой – мир глобальных проблем и явлений, связанных с потеплением климата на планете и стихийными бедствиями, экологическими катастрофами и финансовыми кризисами, вооруженными конфликтами и беженцами, бедностью и болезнями.

И мы наблюдаем очень существенные вещи, когда:

– распад СССР оставил США фактически единственной супердержавой, не имеющей пока достойных конкурентов;

– образовались очередные претенденты на политическое доминирование в новой фазе «большой игры», соперничающие за влияние в том или ином регионе;

– на смену глобальному ядерному противостоянию пришли новые вызовы безопасности и стабильности – угрозы транснационального характера;

– по-новому ставится вопрос о факторах внешнеполитического порядка и взаимоотношениях с мировыми центрами силы в условиях приобретшего большие

масштабы финансового кризиса и конфликтности;

– несоблюдение основных принципов международного права, нелегитимный приход к власти, нарушение неконституционными методами территориальной целостности государств – все это ведет к вооруженным конфликтам, активизации оппозиционных сил и националистических настроений, в том числе на пространстве СНГ;

– волны революций в мусульманских странах Северной Африки и Ближнего Востока (Ливии, Египте, Сирии, Йемене) и вмешательство извне привели к еще большей нестабильности, активизации экстремистских и террористических группировок, постепенному захвату власти исламистами, и в целом расшатали Арабский мир;

– и, наконец, отсутствие интенсивного диалога (просто человеческого такта) между Западом и мусульманским миром превращается в инструмент для разжигания ненависти и играет на руку радикальным религиозным течениям и экстремистам.

Что же ждет нас в этом неустойчивом глобальном мире в XXI в.: может, «столкновение цивилизаций» по С. Хантингтону или «диалог цивилизаций» по М. Хатами, который, руководствуясь современными религиозными положениями, подчеркнул, что «в человеке сосредоточены душа Востока и разум Запада, и отрицание этих двух составляющих частей существа человека сделало наше понимание его сути неполноценным и недостаточным».

С точки зрения глобальных и национальных интересов данные тенденции должны рассматриваться в контексте мирного сосуществования цивилизаций и формирования принципиально новой геополитической ситуации на уровне отдельных стратегически важных регионов и стран.

В настоящее время усиливается разрыв между возможностями глобализации и устаревшей моделью организации мироустройства, которые не в состоянии пока устранить угрозы транснационального характера. Ныне противодействие терроризму нужно рассматривать как переход от тактической к стратегической задаче, которая затрагивает не только отдельные государства,

ставшие объектом терактов, а все прогрессивное человечество.

Террористы, которые принесли смерть и страдания во многие страны, являются носителями зла и насилия, и плачевный конец их очевиден. «Ибо сеющий зло – зло и пожнет», – говорил великий Авиценна.

До сих пор термин «терроризм» трактуется по-разному и не имеет общепризнанной формулировки.

На юбилейной, 70-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН, состоявшейся в 2015 г. в Нью-Йорке, термин «терроризм» также не нашел теоретической трактовки, хотя и была принята специальная резолюция по противодействию терроризму.

Как известно, слово «терроризм» – это не исламское изобретение, это явление вначале появилось в Европе еще во времена французской революции в XVIII столетии в результате политических волнений и совершенного насилия. В мусульманском мире акты террора, скорее всего, берут свое начало в XX в. в связи с военными событиями на Ближнем и Среднем Востоке, Афганистане и других «горячих» точках. Однако они считались конфликтами локального характера, и терроризм не был основным объектом исследований в области проблем национальной безопасности мировых держав.

В нынешнем XXI в. идет уже глобальная война с терроризмом, в которой нет и не будет четкой линии фронта. Эта война объявлена международным терроризмом всему человечеству, причем вне всяких религиозных канонов и общечеловеческих ценностей. А раз так, то и действия международного сообщества при решении всего комплекса проблем борьбы с терроризмом должны носить планетарный характер.

На наш взгляд, **терроризм** – это заранее спланированная противозаконная акция, совершаемая группой людей или мотивированным гражданином с применением силы либо угроз, направленных против физического лица, персонала (убийство по политическим мотивам, захват заложников) или конкретных объектов (путем взрывов, влекущих гибель людей) с целью создать атмосферу страха, добиться удовлетворения своих политических требований, бросить вызов мировому

сообществу или существующим режимам и вызвать резонанс международной общственности.

Иными словами, терроризм – это зло, совершаемое для удовлетворения политических амбиций, захвата власти, изменения государственного устройства неконституционными методами, установления своей идеологии и прибрание к рукам национальных богатств тех или иных регионов в угоду «центров», откуда финансируются многомерные террористические организации и экстремистские группировки.

Терроризм как опухоль в здоровом теле и его можно предотвратить, сдержать или уничтожить только в отдельных случаях, но его нельзя пока полностью подавить в самом зародыше, ибо «Аль-Каида», «Исламское государство» (ИГ), скорее всего, не его «база», его основой является радикальная идеология.

Примером стремления государств к совместному решению проблем борьбы с терроризмом и экстремизмом является создание Контртеррористического комитета Совета Безопасности ООН, а также антитеррористического центра в рамках СНГ и Региональной антитеррористической структуры (РАТС) ШОС.

С другой стороны, обмен между странами разведывательными данными и аналитической информацией конфиденциален, и зачастую такая информация не разглашается, даже в рамках коалиций и антитеррористических сил, борющихся против ИГ в Сирии.

Опасность терроризма заключается в том, что это злобная месть силе, порядку и демократии. Кто следующий: снова США, Испания, Великобритания, Россия, Узбекистан, Индия, Пакистан, Афганистан, Ирак, Турция, Франция, Бельгия, Египет или Израиль? А может Германия, Италия, Греция, Япония, Иран или Саудовская Аравия?

В любом случае, увы, проглядывается продолжение событий, и самое опасное, если в «мозговых» террористических центрах придумают новые теракты с использованием современного оружия массового уничтожения (ОМУ).

По-видимому, нападение вооруженных боевиков (ноябрь 2008 г.) на индийский город

Мумбаи и взрывы в Пакистане – это как раз то, что нужно террористическим центрам: окончательно поссорить две ядерные страны и спровоцировать конфликт. И в этом они едва не преуспели, так как Индия и Пакистан обвинили друг друга в причастности к взрывам и двинули к границе военные подразделения.

Аналогичное можно отнести и к теракту в Турции, а также подрыву российского пассажирского самолета А-321 в небе над Синаем, произошедшие в октябре 2015 г. и преследующие цель – дестабилизировать внутривосточную обстановку и вбить клин в антитеррористические коалиционные силы, борющиеся против ИГ в Сирии.

Подобного рода оценки свойственны и трагическим ноябрьскими 2015 г. Событиям во Франции и мартовским 2016 г. в Бельгии, где группировка «Исламское государство» нанесла удар по европейскому восприятию демократии и собственной безопасности.

После трагедии 11 сентября 2001 г. США присвоили себе право строить однополярный мир и влиять на события в том или ином регионе (формирование т.н. «зон управляемых конфликтов» с целью установления лояльных им политических режимов).

Возникает вопрос: смогут ли успешные военные операции в Афганистане, Ираке (теперь и Ливии) послужить «моделью» для вторжения США в Сирию, Иран или другие так называемые по-американски «страны-изгои»? Становится ли мир от этого безопасным? Думается, вряд ли, за исключением, пожалуй, разгрома движения «Талибан» в Афганистане.

Правильность уроков, которые извлекут США и их союзники из оккупированных стран будет иметь для всех огромное значение. Уроки эти настолько серьезны, что могут служить важной составной частью разработки эффективной стратегии безопасности стран в борьбе с новыми угрозами терактов. Не случайно, история всегда наказывает за невыученные уроки.

Ведь США (с самонадеянной силой), быстро оккупировав Афганистан, Ирак и Ливию оказались менее подготовленными в политическом и экономическом плане для установления мира и восстановления этих стран. Похоже, американцы для достижения

своей цели решительно делают «шаг вперед, а затем – два шага назад».

Афганистан как государство, несущее угрозу региональной безопасности и стабильности, модель достаточно трудная и неосуществимая в ближайшей перспективе. Ибо «Аль-Каида» (несмотря на уничтожение американцами 2 мая 2011 г. их лидера Усамы бен Ладена) и отдельные группы талибов (хотя и скончался в 2015 г. их духовный лидер М. Омар) не разгромлены, а рассредоточены. Более того, «афганский фактор» в качестве наркоугрозы также не снят с повестки дня.

США, продемонстрировав силу в Ираке, устранили С. Хусейна, но выпустили «джинна из бутылки», и политический аспект оказался негативным. И не вполне ясно, как будет восстанавливаться, и выходить из нынешнего кризиса эта страна, где не прекращаются акты террора. При этом в Ираке рождается новый очаг многомерного терроризма, когда подготовленные здесь террористы-смертники пытаются проникнуть в Афганистан, Пакистан, Иорданию, Египет, Сирию и другие страны, в том числе европейские страны.

Это результат той необычной ситуации, при которой порождаются новые угрозы, более серьезные, чем те, что мы наблюдали до оккупации Ирака коалиционными силами. То же можно сказать и о Ливии. Ведь США и НАТО, фактически, вели войну против третьей мусульманской страны. И снова вопрос: как обеспечить мир и стабильность, как объединить страну и народ Ливии, высокому уровню жизни которого до недавнего времени (ВВП 13,5 тыс. долл. на душу населения + значительные льготы и социальные выплаты) могли позавидовать многие страны.

А разве можно назвать демократическими методами физическое устранение С. Хусейна и средневековую расправу, учиненную над ливийским лидером М. Каддафи. Судя по всему, насильственная смена власти (диктатора) не приводит к стабильности и демократии в стране. Подтверждением американской самонадеянной силы является создание на территориях Ирака и Ливии так называемого «Исламского государства» из числа бывших (отставных) офицеров и радикально настроенного религиозного

крыла, направленного против светских режимов.

Международному сообществу следовало бы дать правовую оценку того, что произошло в Афганистане и, особенно, в Ираке и Ливии, а теперь в Сирии и других странах. США целенаправленно и не думая о последствиях, способствовали созданию в «горячих точках» новых террористов, будь это бен Ладен или группировка ИГ. А затем сами же пожинали плоды своего «сознательного» труда – этого зла, направленного против человечности.

Сегодня, когда Арабский мир раскололся и не способен к сплочению, ИГ становится успешной моделью радикального мусульманского государства. Более того, нарастают финансовые ресурсы, так как захвачены нефтяные месторождения в Ираке и Сирии, процветает рабство (торговля заложниками и продажа женщин в богатые страны). Да и политика Лиги арабских государств не самостоятельна, а подчинена США и в целом Западу.

Похоже, США и их союзники принимают правильное решение после того, как использованы все остальные. Вспомним, как пакистанская разведка при поддержке США создала «Аль-Каиду» и движение «Талибан». Но и СССР создал условия для этого своим вторжением в Афганистан, имеющий общую границу с Центральной Азией.

В центральноазиатском регионе и многих странах продолжают действовать так называемое «Исламское движение Узбекистана», «Хизб ут-Тахрир», ряд других террористических и экстремистских организаций, связанных с «Аль-Каидой» и радикальными силами, умело манипулирующими идеями «исламского джихада», для которых Афганистан, Ближний и Средний Восток всегда были символом их «праведной борьбы с неверными» и тренировочным лагерем.

Между тем для «Аль-Каиды» и их нынешнего лидера аль Завахири Афганистан остается центром притяжения, а уничтожение американцами бен Ладена – это не «нокаут», а меньше чем «нокдаун». Ситуация на юге Афганистана выходит из-под контроля, и талибы захватывают власть, так как простые афганцы не видят изменений к лучшему. Заметно, как прорастают зерна той грозы (в

том числе со стороны ИГ), которая может втянуть юг и север страны в новую гражданскую войну. И непонятно, как после ухода США и НАТО в Афганистане собственными силами будет обеспечиваться стабильность, а значит и безопасность центральноазиатских стран.

В связи с тем, что угрозы странам становятся все более реальными, сама логика событий подводит к необходимости иметь общую стратегию реагирования на них. И борьба с ними на стратегическом уровне должна носить контртеррористический (наступательный) характер, преобладая над антитеррористическим (оборонительным). Поэтому необходимо объединить усилия мирового сообщества и мобилизовать все ресурсы на борьбу с этим «злом XXI в.».

Следует шире привлекать внимание международных организаций, особенно ООН, ОБСЕ, НАТО, а также ШОС к данной проблеме, заручиться с их стороны материальной и военно-политической поддержкой проводимых мероприятий по борьбе с этой угрозой. Тем более, что по итогам саммита ШОС в Уфе в июле 2015 г. главы государств-членов данной организации приняли Программу сотрудничества в борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом на 2016-2018 гг.

Назрела необходимость НАТО и ШОС предложить совместную стратегию борьбы с терроризмом и наркотрафиком из Афганистана. Ибо любой вариант альянса без участия таких региональных держав, как Россия и Китай, в конечном итоге, приведет к «нулевому решению» данной проблемы.

Хотя в политике сегодняшнего дня имеется «Совет НАТО +Россия», но он существует формально, так как Альянс во главе с США держит свои двери закрытыми для Москвы и в составе 28 стран-членов вершит свои дела самостоятельно.

В связи с этим заслуживают внимания выдвинутые на саммите НАТО в Бухаресте еще в апреле 2008 г. инициативы Президента Узбекистана И. Каримова о расширении контактной группы «6+2» (Иран, Пакистан, Китай, Таджикистан, Туркменистан, Узбекистан + Россия и США) по Афганистану до «6+3» с привлечением НАТО под эгидой ООН и о готовности предоставить Альянсу железнодорожный коридор через

пограничный узел Термез – Хайратон. Ввиду того, что Узбекистан является единственной страной, имеющей железнодорожную связь с Афганистаном, узбекский транзит играет весьма важную роль для США и НАТО.

Кроме того, с созданием свободной индустриально-экономической зоны «Навои» открываются дополнительные возможности перевозки воздушным путем невоенных и гуманитарных грузов в направлении афганской территории.

Однако многое будет зависеть от самих афганцев, развития потенциала их национальных сил безопасности и от того, каковы будут американо-российские отношения в будущем.

США и Россия не должны навязывать условия и не делать то, что противоречит национальным интересам друг друга. Казалось бы, это само собой разумеющиеся истины, но они особо необходимы и для остального мира, ибо являются общей концепцией страновых действий.

Резюмируя все это, выскажу такую мысль: не пришло ли время изменить старую философию противостояния и почему бы России (или в целом ОДКБ) не подать официальную заявку на вступление в НАТО? Но и здесь больше вопросов, чем ответов, и основной – готова ли Россия (скажем, без Китая) вступить в Альянс, и наоборот, готов ли НАТО принять Россию (с правом «вето») или страны-члены ОДКБ в нынешнем состоянии? А может пришло время установить более справедливый миропорядок: распустить (или реформировать) само НАТО и передать судьбу планеты в Совет Безопасности ООН?

США и в целом Западу пора объединиться с Россией и скоординировать усилия в борьбе с терроризмом и наркотрафиком, в поддержании стабильности и безопасности в Афганистане, Центральной Азии, на Ближнем Востоке, в Северной Африке, Европе и в целом в мире.

Тем более Россия вновь заявила о себе как сильная держава, нанося в октябре 2015 г. своими Военно-космическими силами точечные удары с воздуха против ИГ и радикальных оппозиционных сил в Сирии.

Хотя Западный альянс не поддержал эту военную операцию, представляется, что ныне реально возможен определенный мировой

консенсус – пусть пока незначительный и не по всем направлениям, но дорога открыта, а общие контуры глобального подхода совместному противодействию транснациональным угрозам уже видны.

Copyright©ARIFHANOV Shavkat, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

Узбекистан, 100027, Ташкент,
Шайхонтохурский район,
проспект Бунёдкор, 2.

E-mail: profarif@gmail.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 652-656.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 15. 07. 2016 | Accepted: 15.11. 2016 | Published: 22.11. 2016

**TRIBUNA DISCUȚIONALĂ
THE TRIBUNE OF DISCUSSION
ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА**

О СОВРЕМЕННОМ НЕЙТРАЛИТЕТЕ МОНГОЛИИ¹

ON THE CURRENT NEUTRALITY OF MONGOLIA

CU PRIVIRE LA NEUTRALITATEA ACTUALĂ A MONGOLIEI

BAYASAH Jamsran / BAYASAKH Jamsran / БАЯСАХ Жамсран*

ABSTRACT:

ON THE CURRENT NEUTRALITY OF MONGOLIA

The article analyzes the status of permanent neutrality of Mongolia as Mongolia, having no access to the sea, is located geographically in a particular region of North-East Asia, and more precisely between the two permanent members of the UN Security Council, economically powerful and nuclear forces. Therefore, Mongolia's domestic and foreign policy priorities are focused on the maintenance relations with the two neighbors: the People's Republic of China and the Russian Federation. Since 1990, the concept of the status of neutrality always was present in the concepts of foreign policy and national security of Mongolia in terms of content.

According to the author, the status of permanent neutrality of Mongolia will not be an obstacle in the relations with the two neighbors. On the contrary, it is a way of preventing and avoiding any coercion on the part of the two neighbors. It is a manifestation of the fact that Mongolia holds its liberal, pragmatic foreign policy.

Keywords: *Mongolia, People's Republic of China, the Russian Federation, North-East Asia, the status of permanent neutrality.*

JEL Classification: K33, F29

РЕЗЮМЕ:

О СОВРЕМЕННОМ НЕЙТРАЛИТЕТЕ МОНГОЛИИ

В статье анализируется статус постоянного нейтралитета Монголии, так как Монголия, не имея выхода к морю, находится географически в особом регионе Северо-Восточной Азии, между двумя постоянными членами Совета Безопасности ООН, экономически мощными и обладающими ядерным силами. Поэтому во внутренней и внешней политике Монголия ставит приоритетными отношения с двумя соседями: Китайской Народной Республикой и Российской Федерацией. С 1990 г. в концепциях внешней политики и национальной безопасности Монголии в содержательном плане всегда присутствовало понятие о статусе нейтралитета.

¹ Доклад на Международной конференции (форуме): «На втором треке. Роль гражданского общества и общественной дипломатии в дальнейшем развитии и расширении Шанхайской организации сотрудничества» (19-20 апреля 2016 г., Сочи, Российская Федерация).

* **BAYASAH Jamsran** - Doctor în științe istorice, profesor, director al Institutului de Relații Internaționale al Academiei de Științe din Mongolia (Ulan Bator, Mongolia). / **BAYASAKH Jamsran** - Doctor of Historical Sciences, Professor, Director of the Institute of International Relations of the Academy of Sciences of Mongolia (Ulaanbaatar, Mongolia). / **БАЯСАХ Жамсран** - Доктор исторических наук, профессор, директор Института международных отношений Академии наук Монголии (Улан-Батор, Монголия).

По мнению автора, статус постоянного нейтралитета Монголии не будет препятствием в отношениях с двумя соседями. Наоборот, он будет способом предотвращения и ухода от всякого принуждения со стороны двух соседей. Это является проявлением того, что Монголия проводит свою либеральную, прагматичную внешнюю политику.

Ключевые слова: Монголия, Китайская Народная Республика, Российская Федерация, Северо-Восточная Азия, статус постоянного нейтралитета.

JEL Classification: K33, F29

УДК: 341, 327.39

REZUMAT:

CU PRIVIRE LA NEUTRALITATEA ACTUALĂ A MONGOLIEI

Articolul analizează statutul de neutralitate permanentă a Mongolia, în Mongolia, având în nici un acces la mare, situată într-o anumită regiune geografică de Nord-Est Asia, cei doi membri permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU, forțe puternice economice și nucleare. Prin urmare, în politica internă și externă, Mongolia stabilește relațiile prioritare cu cele două țări vecine: Republica Populară Chineză și Federația Rusă. Din 1990, în conceptele de politică externă și de securitate națională a Mongoliei în ceea ce privește conținutul a fost întotdeauna prezentă conceptul de statutul de neutralitate.

Conform autorului, statutul de neutralitate permanentă Mongolia nu va constitui un obstacol în relațiile cu cei doi vecini. Din contră, este o modalitate de a preveni și de a evita orice constrângere din partea celor doi vecini. Este o manifestare a faptului că Mongolia deține politica sa liberală, pragmatică străină.

Cuvinte-cheie: Mongolia, Republica Populară Chineză, Federația Rusă, Asia de Nord-Est, statutul de neutralitate permanentă.

JEL Classification: K33, F29

CZU: 341, 327.39

Монголия и геополитически, и географически находится на пересечении двух основных регионов: Северо-Восточной Азии (СВА) и Центральной Азии. Так, СВА является субрегионом Восточно-Азиатского и Азиатско-Тихоокеанского регионов. Данный субрегион является геополитическим и политико-географическим понятием, куда входят Дальневосточный регион Российской Федерации, Северо-Восточный регион Китайской Народной Республики, Монголия, два государства Корейского полуострова – Республика Корея и Корейская Народно-Демократическая Республика, а также Япония. В широком смысле этот субрегион выходит за пределы Дальнего Востока и является регионом, совмещающим интересы геополитики и безопасности США и экономические интересы Канады¹. Монголия,

не имея выхода к морю, находится географически в особом регионе СВА, между двумя постоянными членами Совета Безопасности ООН, экономически мощными и обладающими ядерным силами. Поэтому во внутренней и внешней политике Монголия ставит приоритетными отношения с двумя соседями: КНР и РФ.

С 1990 г. произошли изменения в определении направлений международных отношений и мировой политики в рамках перехода от двухполярной к одно- и многополярной системам². Наряду с этим Монголия стала демократическим государством, что проявилось в новых тенденциях во внутренней и внешней политике. Так, в 1994 г. были приняты «Концепция национальной безопасности» и «Концепция внешней политики». Были обновлены и утверждены в 2010 г. – «Концепция национальной безопасности», а в 2011 г. – «Концепция внешней политики», в

¹ Уламбаяр. Д. Монгол Улсын геополитикийн орчны хувьсал: дун шинжилгээ, эрсдлийн магадлал. Олон улсын харилцаа сэтгүүл. 2013. (Уламбаяр. Д. Изменения геополитической обстановки Монголии: анализы, вероятность рисков. В: Международные отношения. 2013).

² Якушев. С. Монголия в современной системе международных отношений. В: Мировая экономика и международные отношения. 2010, № 8, с. 109-115.

которых были определены принципы и направления международных отношений рассматриваемого государства.

В «Концепции внешней политики Монголии» указано, что республика будет придерживаться основных принципов миролюбия, открытости, многополярности и самостоятельности. Кроме того, в ст. 14.1. концепции указывается, что приоритетной целью внешней политики Монголии являются дружественные отношения с Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой, с которыми будет проводиться сбалансированная политика в духе добрососедства и развития широкомасштабного сотрудничества. При этом будут учитываться исторические традиции и особенности экономического сотрудничества с указанными государствами. В ст. 3.1.1.4. «Концепции национальной безопасности» также указывается, что будут развиваться добрососедские, дружественные отношения и широкомасштабное сотрудничество Монголии с РФ и КНР.

Руководствуясь концепциями национальной безопасности и внешней политики, Монголия подписала с КНР в 1994 г. «Договор о дружественных отношениях и сотрудничестве», а также другие документы, в том числе в 2003 г. «О добрососедстве, взаимном доверии и партнерских отношениях», в 2011 г. – «О стратегическом партнерстве», в 2014 г. – «О полном стратегическом партнерстве»³; с РФ – в 1993 г. «Договор о дружественных отношениях и сотрудничестве между Монголией и Российской Федерацией», в 2003 г. – «О традиционных добрососедских партнерских отношениях», в 2009 г. – «О стратегических партнерских отношениях»⁴. Тем самым

³ Ариунгуа. Н. Монгол Улс БНХАУ-тай байгуулсан иж бурэн стратегийн туншлэлийн харилцааны агуулга, ач холбогдлын тухайд. Стратегийн туншлэл ба Монгол улсын гадаад орчны өөрчлөлт. 2015. УБ. (Ариунгуа. Н. О содержании и значении полного стратегического партнерства Монголии и КНР. Стратегическое партнерство и изменение внешней обстановки Монголии, Улаанбаатар, 2015.).

⁴ Алтай. Д. В.В. Путины айлчлал ба Монгол-Оросын стратегийн туншлэлийн харилцаа. Стратегийн туншлэл ба Монгол улсын гадаад орчны өөрчлөлт. 2015. УБ. (Алтай. Д. Визит В.В. Путина отношения стратегического партнерства Монголии и России. Стратегическое партнерство и изменение внешней обстановки Монголии).

углубляя международные отношения и сотрудничество Монголии с ее двумя соседями.

О политике нейтралитета Монголии

Слово нейтралитет происходит от лат. слова «neuter» (ни тот, ни другой), что означает статус внешней политики, направленной на неучастие в военных действиях и не вхождение в военные блоки в мирное время. Статус нейтралитета имеет два вида: нейтралитет во время войны и постоянный нейтралитет.

Страна с нейтралитетом во время войны не принимает участия в военных действиях, не оказывает помощи какой-либо воюющей стороне, не предоставляет свою территорию, а также поддерживает с ними равные отношения.

Страна с постоянным нейтралитетом не принимает участия в военных действиях, кроме того в мирное время не использует силу в отношении других стран, не начинает войну, не входит в военные блоки и не размещает на своей территории иностранные военные силы. В случае агрессии внешних сил нейтральная страна имеет право на самооборону, а также может обратиться за помощью к другим странам и ООН.

Совершенно бесосновательными являются подозрения насчет того, что соблюдение нейтралитета касается всех областей политики. Другими словами, неверным является понимание нейтралитета как выражение нейтрального отношения ко всем вопросам и проведение пассивной внешней политики. Понятие постоянного нейтралитета Монголии ранее нашло отражение в «Концепции внешней политики» и «Концепции национальной безопасности», поэтому статус постоянного нейтралитета формирует содержательную сторону внешней политики. До сих пор внешняя политика, отношения к двум соседям и другим странам проводились устойчиво и успешно. И то, что в «Концепции национальной безопасности» и «Концепции внешней политики» приоритет отдается отношениям с двумя соседними странами, свидетельствует о том, что во внешней политике Монголии предпочтение отдается в основном отношениям по вертикали. А так как проведение политики в одном направлении не является рациональным и может привести к

нарушению баланса, то необходимо обратить внимание на одновременное развитие отношений по вертикальной и горизонтальной осям. Это наиболее подходит для такой малой страны, как наша, которая находится между двумя великими державами с ядерными силами и мощным экономическим потенциалом.

Кроме того, следует обратить внимание на то, что, начиная с 2000 г. еще больше активизируются отношения и сотрудничество между нашим северным и южным соседями. Из отношений и сотрудничества, основанных на принципах «Концепции долгосрочного до 2020 г. социально-экономического развития РФ и КНР» и «О полном стратегическом партнерстве»⁵, видно они все более тесно приближаются. Последнее будет влиять и на безопасность Монголии.

В случае усугубления проблемы Крыма между Россией и Украиной, российско-сирийской проблемы, проблемы пограничных споров в Южно-Китайском море и на международной арене Монголия может оказаться перед давлением со стороны двух соседей. Поэтому нейтральный статус Монголии должен стать способом облегчения и выхода из трудного положения.

Вообще, Россия и Китай не одобряют нейтральный статус Монголии. Обе стороны рассчитывают, что Монголия будет больше сотрудничать с КНР в гуманитарной и экономической сферах, а с РФ – в политической и экономической областях. Иными словами, это означает, что будет проводиться политика прислушивания к их словам, отказа от отношений с США и большего приближения к южному соседу.

Если мы сейчас объявим о своем нейтралитете, то больше не надо будет говорить о ШОС и появится возможность нормального развития отношений с двумя соседями. И раз мы не можем отказаться от двух своих вечных соседей, и, в случае поругания с ними некуда будет деваться, то нет иного пути, как ладить с ними. Хотя некоторые исследователи, публицисты и политики считают, что, если Монголия станет страной со статусом постоянного нейтралитета, то появится трещина в отношениях с двумя соседями. Причем в

«Концепции внешней политики», «Концепции национальной безопасности» и договорах, заключенных с двумя соседями, уже содержится понятие о нейтральном статусе, куда вошли принципы неприсоединения к союзам и блокам, самостоятельности, а также отказа от размещения на своей территории вооруженных сил третьих стран.

Заключение

Статус о постоянном нейтралитете Монголии, инициированный президентом Ц. Элбэгдоржем, является продолжением и углублением основного принципа «Концепции внешней политики Монголии» о приверженности ее к миру и политике неприсоединения, т.е. политике о непостоянном нейтралитете. Но это не означает, что за весь 25-летний срок впервые вводится понятие о постоянном нейтралитете.

С 1990 г. в концепциях внешней политики и национальной безопасности Монголии в содержательном плане всегда присутствовало понятие о статусе нейтралитета. Статус постоянного нейтралитета Монголии не будет препятствием в отношениях с двумя соседями. Наоборот, он будет способом предотвращения и ухода от всякого принуждения со стороны двух соседей. Это является проявлением того, что Монголия с 1990 г. проводит свою либеральную, прагматичную внешнюю политику.

Как исследователь считаю, что, если Россия рассматривает инициативу Монголии «преждевременной», то молчание Китая является свидетельством того, что он не поддерживает ее. Надеюсь, что со временем позиции двух соседей по этому вопросу изменятся.

Прошло уже полгода с того дня, когда Монголия начала говорить о нейтралитете. Перед тем, как заявить об этом с трибуны ООН, наш президент обсуждал этот вопрос с нашими учеными и дипломатами. Ввиду этого настоятельно необходимо исследовать вопрос о статусе постоянного нейтралитета.

Наш Институт планирует провести научную конференцию на тему «Статус нейтралитета Монголии и опыт Европы», а также совместно с ИМОПА Монгольского государственного университета разрабатывает совместный проект «Политика нейтралитета Монголии».

⁵ Там же.

Литература:

1. Ариунгуа. Н. Монгол Улс БНХАУ-тай байгуулсан иж бүрэн стратегийн туншлэлийн харилцааны агуулга, ач холбогдлын тухайд. Стратегийн туншлэл ба Монгол улсын гадаад орчны өөрчлөлт. 2015. УБ. (Ариунгуа. Н. О содержании и значении полного стратегического партнерства Монголии и КНР. Стратегическое партнерство и изменение внешней обстановки Монголии, Улаанбаатар, 2015.).

2. Алтай. Д. В.В. Путины айлчлал ба Монгол-Оросын стратегийн туншлэлийн харилцаа. Стратегийн туншлэл ба Монгол улсын гадаад орчны өөрчлөлт. 2015. УБ. (Алтай. Д. Визит В.В. Путина отношения стратегического партнерства Монголии и России. Стратегическое партнерство и изменение внешней обстановки Монголии).

3. Уламбаяр. Д. Монгол Улсын геополитикийн орчны хувьсал: дун шинжилгээ, эрдлийн магадлал. Олон улсын харилцаа сэтгүүл. 2013. (Уламбаяр. Д. Изменения геополитической обстановки Монголии: анализы, вероятность рисков. В: Международные отношения. 2013).

4. Якушев. С. Монголия в современной системе международных отношений. В: Мировая экономика и международные отношения. 2010, № 8, с. 109-115.

Bibliography:

1. Ariungua. N. Mongol Uls BNHAU-taj bajguulsan izh byrjen strategijn tynshljelijin harilcaany aguulga, ach holbogdlyn tuhajd. Strategijn tynshljel ba Mongol ulsyn gadaad orchny өөрчлөлт. 2015. UB. (Ariungua. N. O sodержanii i znachenii polnogo strategicheskogo partnerstva Mongolii i KNR. Strategicheskoe partnerstvo i izmenenie vneshnej obstanovki Mongolii, Ulaanbaatar, 2015.).

2. Altaj. D. V.V. Putiny ajchlal ba Mongol-Orosyn strategijn tynshljelijin harilcaa. Strategijn tynshljel ba Mongol ulsyn gadaad orchny өөрчлөлт. 2015. UB. (Altaj. D. Vizit V.V. Putina otnosheniya strategicheskogo partnerstva Mongolii i Rossii. Strategicheskoe partnerstvo i izmenenie vneshnej obstanovki Mongolii).

3. Ulambajar. D. Mongol Ulsyn geopolitikijn orchny huv'sal: dyn шинжилгее, jersdlijн магадлал. Oлон улсын харилцаа sjetgyyl. 2013. (Ulambajar. D. Izmeneniya geopoliticheskoy obstanovki Mongolii: analizi, verojatnost' riskov. V: Mezhdunarodnye otnosheniya. 2013).

4. Jakushev. S. Mongolija v sovremennoj sisteme mezhdunarodnyh otnoshenij. V: Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya. 2010, № 8, p. 109-115.

Copyright©BAYASAKH Jamsran, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

Монголия, г. Улан-Батор,
Институт международных отношений
Академии наук Монголии

E-mail: bayasakhjk@gmail.com

	Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений 2016, Issue 4, Volume 11, Pages 657-661. ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963 Submitted: 15. 07. 2016 Accepted: 15.11. 2016 Published: 22.11. 2016
---	--

**TRIBUNA DISCUȚIONALĂ
THE TRIBUNE OF DISCUSSION
ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА**

**АЗИЯ ВСЕ БЛИЖЕ...
НАСТУПАЕТ ПЕРИОД ИЗМЕНЕНИЯ БАЛАНСА СИЛ В МИРЕ¹**

**ASIA IS GETTING CLOSER ...
A PERIOD OF CHANGE IN THE BALANCE OF FORCES IN THE WORLD**

**ASIA SE APROPIE ...
O PERIOADĂ DE SCHIMBARE A ECHILIBRULUI DE FORȚE ÎN LUME**

EVSEEV Vladimir / EVSEEV Vladimir / ЕВСЕЕВ Владимир *

**ABSTRACT:
ASIA IS GETTING CLOSER ...
A PERIOD OF CHANGE IN THE BALANCE OF FORCES IN THE WORLD**

The article analyzes the change of balance of power in the world and the emergence of new regional players. The author believes that as the US global role is reducing, the role of regional players is increasing. If we talk about the Caucasus, the region which can be considered more widely, including Syria and Iran, then there is the possibility of partnership between Russia, Iran and Turkey, as well as the intensification of Russian-Armenian relations. Nobody says that to achieve such a partnership would be easy, but as a result of the US presence in the region will become unnecessary, which previously could not be imagined.

According to the author, strengthening of the positions of the Russian Federation on the territory of the former Soviet Union should contribute to the strengthening of Russian-Armenian relations. The vector of Eurasian integration to the extent of Russia's withdrawal from the crisis will intensify. It is clear that certain forces will counteract this, but their capabilities are becoming more limited. The potential of the US to forcibly impose their own solutions, which do not always meet the national interests of a country or a whole region, including the Caucasus, will decrease. The similar happens with the European Union, which is experiencing today not the best times.

Key words: *Russia, Iran, Turkey, Armenia, the United States, the Caucasus, regional players, European integration, the Eurasian integration.*

JEL Classification: F29, K33

**РЕЗЮМЕ:
АЗИЯ ВСЕ БЛИЖЕ...
НАСТУПАЕТ ПЕРИОД ИЗМЕНЕНИЯ БАЛАНСА СИЛ В МИРЕ**

В статье анализируется изменение баланса сил в мире и появление новых игроков на региональном уровне. Автор считает, что по мере того, как глобальная роль США снижается, возрастает роль региональных игроков. Если говорить о Кавказе, регион которого можно рассматривать шире, включая и Сирию, и Иран, то наблюдается возможность партнерства между Россией, Ираном и Турцией, а

¹ Опубликовано на сайте газеты «Ноев Ковчег» от №10 (285) октябрь 2016 г. Оригинал: <http://noev-kovcheg.ru/mag/2016-10/5544.html>

* **EVSEEV Vladimir** — Doctor în științe tehnice, Expert militar, Vicedirector al Institutului Statelor CSI (Moscova, Federația Rusă). / **EVSEEV Vladimir** — Ph.D in Technical Science, Military expert, Deputy Director of the Institute of CIS Countries (Moscow, The Russian Federation). / **ЕВСЕЕВ Владимир Валерьевич** — Кандидат технических наук, Военный эксперт, Заместитель директора Института стран СНГ (Москва, Российская Федерация).

также активизация российско-армянских отношений. Никто не говорит, что добиться такого партнерства будет легко, но в результате присутствия американцев в этом регионе станет ненужным, чего ранее нельзя было себе представить.

По мнению автора, укреплению российско-армянских отношений должно способствовать и усиление позиций Российской Федерации на территории постсоветского пространства. Вектор евразийской интеграции по мере выхода России из кризиса будет усиливаться. Понятно, что определенные силы станут этому противодействовать, но их возможности становятся все более ограниченными. Потенциал же США по силовому навязыванию собственных решений, что далеко не всегда отвечает национальным интересам той или иной страны или целого региона, в том числе и кавказского, будет уменьшаться. Подобное происходит и со стороны Европейского союза, переживающего сегодня не самые лучшие времена.

Ключевые слова: Россия, Иран, Турция, Армения, США, Кавказ, региональные игроки, европейская интеграция, евразийская интеграция.

JEL Classification: F29, K33

УДК: 327.39

REZUMAT:

ASIA SE APROPIE ...

O PERIOADĂ DE SCHIMBARE A ECHILIBRULUI DE FORȚE ÎN LUME

Articolul analizează modificarea echilibrului mondial al puterii și apariția unor noi actori regionali. Autorul consideră că, întrucât rolul global al SUA este redus, se observă creșterea rolului actorilor regionali. Dacă vorbim despre Caucaz, regiunea care poate fi calificată la o scară mai largă, inclusiv Siria și Iran, atunci există posibilitatea de parteneriat între Rusia, Iran și Turcia, precum și intensificarea relațiilor ruso-armene. Nimeni nu spune că ar fi ușor de a realiza un astfel de parteneriat, însă ca urmare, prezența americană în regiune va deveni inutilă, chestie care anterior nu se putea de imaginat.

În opinia autorului, întărirea relațiilor ruso-armene ar trebui să contribuie la consolidarea poziției Federației Ruse pe teritoriul fostei Uniuni Sovietice. Vectorul de integrare euroasiatică, în măsura retragerii Rusiei din criză, se va intensifica. Este clar că anumite forțe vor contracara acest lucru, dar capacitățile lor sunt din ce în ce mai limitate. Potentialul SUA de a impune cu forța propriile sale decizii, care nu este întotdeauna în interesul național al unei țări sau a unei întregi regiuni, inclusiv Caucazul, va scădea. Acest lucru se întâmplă și cu Uniunea Europeană, se confruntă astăzi cu mari dificultăți.

Cuvinte cheie: Rusia, Iran, Turcia, Armenia, Statele Unite ale Americii, Caucaz, actori regionali, integrare europeană, integrarea euroasiatică.

JEL Classification: F29, K33

CZU: 327.39

Второй экономический форум во Владивостоке в начале сентября 2016 года прошел под знаком активизации сотрудничества России с Японией и Республикой Корея.

На первый взгляд может показаться, что эти тенденции в мировой политике далеки от проблем Кавказа, но, Япония, например, проявляет определенную деловую активность в Армении и рассматривает вопрос о выделении республике внушительных финансовых средств под ряд проектов.

Новые игроки

Важным партнером для Армении выступает Китай, который готов финансировать строительство железной дороги, соединяющей Армению с Ираном, а

также некоторые другие проекты. В противовес Китаю интерес к Армении проявляет сегодня и Япония, пытаясь тем самым сдержать экономическую активность Китая в регионе. Таким образом, мы наблюдаем сегодня появление на Кавказе нового игрока, который стремится найти рынок для своей экономической деятельности и вложения инвестиций. Токио заинтересован в экспорте технологий, и в этой сфере Армения и Япония могут прийти к сотрудничеству. Кстати, деловую активность Япония проявляет и в Центральной Азии, развивая диалог «Центральная Азия + Япония».

В этом году предстоят еще две встречи президента Владимира Путина и премьер-

министра Синдзо Абэ. На 15 декабря запланирован визит российского президента в Японию. Причем этот визит будет проходить не в Токио, а в городе, откуда родом премьер-министр Абэ. Тем самым японская сторона оказывает президенту России особое уважение, ибо, как правило, это не принято. Это свидетельствует, что вес России для Японии повышается. Конечно, за этим не последует передача японской стороне двух или четырех островов Южных Курил. Но наращивание взаимодействия может привести не только к активной работе Японии на Дальнем Востоке и в Сибири, в Центральной Азии, но и затронуть в определенной степени и Армению.

На первый взгляд, сотрудничество Армении с Вьетнамом, например, не столь интересно. Но в контексте соглашения Евразийского экономического союза с Вьетнамом о зоне свободной торговли, подписанного в мае 2015 года, товарооборот между Арменией и Вьетнамом уже существенно вырос. В связи с этим Еревану следует обратить внимание и на партнеров, которые, находясь не только в непосредственной близости, но намерены наращивать свое присутствие на Кавказе.

Считаю, что для Армении большая Азия, страны АСЕАН, а также государства Юго-Восточной Азии будут становиться все ближе, и географическая удаленность тому не препятствие. Это некий новый тренд, который можно рассматривать в рамках построения «Большой Евразии», куда помимо Евразийского экономического союза должны войти страны ШОС, а Армения - партнер по диалогу в рамках ШОС, государства АСЕАН и, в перспективе, Северо-Восточной Азии.

Расширение взаимодействия между Россией и азиатскими государствами в целом инициировано не Западом. В данном случае речь идет о российско-китайской инициативе, которая требует осмысления в Армении, в том числе в контексте идеи создания коридора Север-Юг. Кроме того, могут появиться и другие интересные проекты, учитывая укрепление российско-японских отношений.

Мир изменился

Следует обратить внимание на частоту встреч президента Владимира Путина с лидерами государств – только во время

последнего саммита «Большой двадцатки» в Китае их было десять. Активность беспрецедентная. Не все из них были успешными, а встреча с президентом Украины, например, в рамках «нормандской четверки» вообще не состоялась. Но те встречи на высшем уровне, которые имели место, свидетельствуют: мир за последние два года изменился.

Одна из причин укрепления российско-японских отношений - снижение глобальной роли США. Саммит «Большой двадцатки» в Китае запомнился символическим ответом Китая президенту США Барак Обама в виде не совсем дружественного гостеприимного приема. Серьезные основания для этого были, потому что полтора года тому назад во время визита в Китай Барак Обама нарушил этикет: во время торжественного приема на высшем уровне президент США жевал жвачку, проявив тем самым неуважение к принимающей стороне. Признаком неуважения, который был проявлен во время подачи трапа Барак Обама, имеет под собой и гораздо более глубокие основания – снижение в мире глобальной роли США.

Это был не первый случай проявления неуважения к американской власти. Когда вице-президент Джо Байден приехал в Турцию, второго человека США встречал чиновник на уровне помощника мэра или губернатора. Это стало реакцией Турции на неподобающий прием президента Реджепа Эрдогана в Америке. Некорректным образом в адрес президента США позволил себе выразиться и президент Филиппин. Конечно, все эти инциденты были улажены, но осадок остался. Если в западном мире эти мелкие знаки неуважения можно и не заметить, то на Востоке на такие «мелочи» обращают самое серьезное внимание.

Широкие возможности

И Россия изменилась, и мир изменился. И это обстоятельство создает для Армении, союзника России, новые возможности, в том числе и в результате смягчения антироссийских санкций. Наступает период изменения баланса сил, появления новых игроков, причем и для Армении. По мере того, как глобальная роль США снижается, возрастает роль региональных игроков. Если говорить о Кавказе, регион которого можно рассматривать шире, включая и Сирию, и

Иран, то наблюдается возможность партнерства между Россией, Ираном и Турцией. Никто не говорит, что добиться такого партнерства будет легко, но в результате присутствие американцев в этом регионе станет ненужным, чего ранее нельзя было себе представить.

И эта новая ситуация также требует осмысления в Ереване. Понятно, что сближение российско-турецких отношений вызывает в Армении определенное беспокойство, но оно не имеет под собой оснований, потому что Россия не будет «дружить» с Турцией против Армении. Это невозможно.

Изменение баланса сил в мире создает новые возможности и для урегулирования карабахского вопроса. В настоящее время в зоне Нагорного Карабаха наблюдается некоторое «успокоение», которое, будем надеяться, продлится, и, возможно, Азербайджан удастся удержать от новой войны.

Изменение международной динамики наблюдается как на глобальном уровне, так и на региональном уровнях. Перемены должны привести к изменению роли Российской Федерации. Обратимся к последним событиям в Узбекистане. Наиболее реальным кандидатом в президенты является Шавкат Мирзиёев, он склонен к выстраиванию более глубоких российско-узбекских отношений, чего нельзя было сказать о предыдущем президенте страны. Не исключено возвращение Узбекистана в ОДКБ, которую в этом году возглавляет Армения.

Вступление Узбекистана в ОДКБ меняет ситуацию по Нагорному Карабаху. До последнего времени все усилия по урегулированию конфликта в рамках Организации блокировались Казахстаном, который поддерживает азербайджанскую сторону. Если в ОДКБ возвращается Узбекистан, что ожидаемо, который имеет определенные противоречия с Казахстаном, то жесткое противодействие со стороны Казахстана может быть нивелировано узбекской стороной. Возможно, что и новая власть Узбекистана не будет столь безоговорочно поддерживать Ильхама Алиева. То есть изменение расклада сил в ОДКБ для Армении может быть позитивным.

Также для Армении может быть интересно создание зон свободной торговли, об одной такой зоне уже говорилось выше. В настоящее время готовится соответствующее соглашение, правда в упрощенном виде, с Китаем, подписание которого ожидается в следующем году. И Армения как член Евразийского экономического союза может воспользоваться благоприятными условиями торговли еще с рядом государств.

Главный формат международных встреч

Главным итогом встречи «Большой двадцатки» можно считать четкую позицию Китая относительно того, что главным форматом международных встреч становится не «Большая семерка», а «Большая двадцатка». Именно она будет определять пути развития глобальной экономики. В связи с этим Китай чувствует себя уверенно в качестве второй экономики мира. Он будет, по-видимому, формировать некую финансовую систему альтернативную западной.

Поднебесная становится все более активной и в военном отношении. Китай хочет принимать участие в работе авиации в Сирии, использовании боевых подразделений наземных войск. Более того, создает свои объекты в Африке, причем рядом с крупнейшей американской военной базой, и эти объекты могут быть трансформированы в военную базу. Таким образом, Соединенные Штаты будут вынуждены сосредотачивать свое внимание не на противостоянии с Российской Федерацией, а на сдерживании Китая, причем по всему миру. А между тем ресурсов у Америки не столь много.

Пока непонятно, как будет выстраиваться внешняя политика США после президентских выборов. Это может быть линия на изоляционизм (Дональд Трамп) или на усиление активности (Хиллари Клинтон), ресурсов для которой не так много или нет вообще. Одно дело ресурсы, предназначенные для ограниченной помощи своим сателлитам, которых стало слишком много, другое дело для того, чтобы противодействовать, тем более Китаю.

Итоги встречи «Большой двадцатки» для России позитивны в том плане, что отношение к России изменилось. Они позитивны и для Китая в контексте его

становления как глобального центра мировой экономики. За последние два года мир значительно продвинулся в сторону мира многополярного, и саммит в Китае это подтвердил.

Повысить активность

Полагаю, что Еревану следует проявлять больше активности и в отношениях со странами АСЕАН, и государствами Северо-Восточной Азии. Кроме того, в Армении сегодня пересекаются интересы не только России и Европейского союза, но и Евразийского экономического союза и Евросоюза.

Укреплению российско-армянских отношений должно способствовать и усиление позиций Российской Федерации на территории постсоветского пространства. Вектор евразийской интеграции по мере выхода России из кризиса будет усиливаться. Понятно, что определенные силы станут этому противодействовать, но их возможности становятся все более ограниченными. Потенциал же США по силовому навязыванию собственных

решений, что далеко не всегда отвечает национальным интересам той или иной страны или целого региона, в том числе и кавказского, будет уменьшаться. Подобное происходит и со стороны Европейского союза, переживающего сегодня не самые лучшие времена.

Хотелось бы надеяться, что смена правительства в Армении будет способствовать укреплению российско-армянских отношений. Условия для развития двусторонних отношений благоприятные. И если понимание этого найдет отклик в Ереване, обеим странам будет легче взаимодействовать.

Copyright©EVSEEV Vladimir, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

119180, Москва, ул. Б. Полянка, д. 7/10,
стр. 3
(Старомонетный пер., д. 10).

E-mail: vlad.evseev@gmail.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2016, Issue 4, Volume 11, Pages 662-670.

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

Submitted: 12.09.2016 | Accepted: 15.11.2016 | Published: 22.11.2016

**TRIBUNA DISCUȚIONALĂ
THE TRIBUNE OF DISCUSSION
ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА**

**ФЕНОМЕН ИНФОРМАЦИОННОГО ТЕРРОРИЗМА
И МЕРЫ ПО ЕГО ПРЕОДОЛЕНИЮ¹**

**THE PHENOMENON OF INFORMATION TERRORISM
AND MEASURES TO OVERCOME IT**

**FENOMENUL TERORISMULUI INFORMAȚIONAL
ȘI MĂSURI PENTRU A-L COMBATE**

MIRZAZADE Lilia / MIRZAZADE Lilia / МИРЗАЗАДЕ Лилия*

ABSTRACT:

**THE PHENOMENON OF INFORMATION TERRORISM
AND MEASURES TO OVERCOME IT**

Today, no sphere of life and activity of people practically do not exist without information technology. It opens up new opportunities for social development. However, an advanced information society brings not only new and good solutions, but also the threats, risks and challenges. The most dangerous of these is information terrorism.

Information threats may result in an information war aimed at the destruction of information sovereignty, understood as the information security of the state, the ability to manage information, which comes to population and decides for him what he need and what doesn't need. Of course, this is contrary to the democratic principle of the most important - freedom of speech, and this contradiction, in turn, is part of the information war.

According to the author, there is a need to resist the information attacks. This requires a digital sovereignty, which is the State's right to determine its own information policies, manage infrastructure resources to ensure information security.

Key words: *information technology, information society, digital sovereignty, information terrorism, information threats, information warfare, information security.*

JEL Classification: F29, K33

УДК: 327.39

РЕЗЮМЕ:

**ФЕНОМЕН ИНФОРМАЦИОННОГО ТЕРРОРИЗМА
И МЕРЫ ПО ЕГО ПРЕОДОЛЕНИЮ**

Сегодня ни одна сфера жизни и деятельности людей, практически, не существует без информационных технологий. Они открывают новые широкие возможности для общественного

¹ Доклад на Международной конференции (форуме): «На втором треке. Роль гражданского общества и общественной дипломатии в дальнейшем развитии и расширении Шанхайской организации сотрудничества» (19-20 апреля 2016 г., Сочи, Российская Федерация).

* **MIRZAZADE Lily** — Cercetător științific coordonator al Departamentului de Relații Internaționale și Drept Internațional al Institutului de Filosofie, Sociologie și Drept al Academiei Naționale de Științe din Azerbaidjan (Baku, Azerbaidjan). / **MIRZAZADE Lily** — Leading scientific researcher of the Department of International Relations and International Law of the Institute of Philosophy, Sociology and Law of the National Academy of Sciences of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan). / **МИРЗАЗАДЕ Лилия Фридуновна** — Ведущий научный сотрудник Отдела Международных отношений и международного права Института философии, социологии и права Национальной Академии наук Азербайджана (Баку, Азербайджан).

развития. Однако продвинутое информационное общество, кроме новых благ и решений, несет с собой угрозы, риски и новые проблемы. Самой опасной из них является информационный терроризм.

Информационная угроза может вылиться и в информационную войну, направленную на уничтожение информационного суверенитета, понимаемого как информационная безопасность государства, возможность управлять информацией, которая доходит до населения и решает за него, что ему нужно, а что нет. Безусловно, это противоречит важнейшему демократическому принципу - свободе слова, и, это противоречие, в свою очередь, является частью информационной войны.

По мнению автора, назрела необходимость в противостоянии информационным атакам. Для этого требуется цифровой суверенитет, представляющий собой право государства определять свою информационную политику самостоятельно, распоряжаться инфраструктурой, ресурсами, обеспечивать информационную безопасность.

Ключевые слова: информационные технологии, информационное общество, цифровой суверенитет, информационный терроризм, информационная угроза, информационная война, информационная безопасность.

JEL Classification: F29, K33

УДК: 327.39

REZUMAT:

FENOMENUL TERORISMULUI INFORMAȚIONAL ȘI MĂSURI PENTRU A-L COMBATE

Astăzi, nici o sferă de viață și activitate umană, în mod practic, nu poate exista fără tehnologiile informaționale. Ele deschid noi oportunități pentru dezvoltarea socială. Cu toate acestea, o societate informațională avansată, aduce nu doar noi produse și bune soluții, ci și pericolele, riscuri și provocări. Cel mai periculos dintre acestea este terorismul informațional.

Amenințările informaționale pot avea ca rezultat un război informațional, care vizează distrugerea suveranității informaționale, percepută ca securitatea informațională a statului, capacitatea acestuia de a gestiona informația, care este difuzată populație, și care decide pentru această populație, de ce ea va avea nevoie, și de ce nu. Desigur, acest lucru este contrar celui mai important principiu democratic - libertatea de exprimare, și această contradicție, la rândul său, face parte din războiul informațional.

Potrivit autorului, este nevoie de a contracara atacurile informaționale. Acest lucru necesită o suveranitate digitală, care presupune dreptul statului de a stabili propriile politici de informare, de gestionare a resurselor de infrastructură pentru a asigura securitatea informațiilor.

Cuvinte cheie: tehnologii informaționale, societatea informațională, suveranitatea digitală, terorism informațional, amenințări informaționale, război informațional, securitatea informațională.

JEL Classification: F29, K33

CZU: 327.39

Одним из основных направлений Шанхайской организации сотрудничества, является борьба с терроризмом — многоликим феноменом, способным пользоваться всеми достижениями науки и техники, включая информационную сферу.

Сегодня ни одна сфера жизни и деятельности людей, практически, не существует без информационных технологий. Они открывают новые широкие возможности для общественного развития. Прогноз,

сделанный в 1980 г. Р. Коэном¹, сбылся на все 100%: мировой контент — доступен; демократический процесс, благодаря Интернет, превратился в глобальный; экономическая сфера насыщена информационно-коммуникационными технологиями, которые способствуют эффективному управлению; радикальные, модернизационные изменения произошли в сфере услуг; стало доступным бесплатное онлайн-обучение (теперь можно обучаться на

¹ The Social Implications of the Scientific and Technological Revolution. Paris, UNESCO Press, 1981, p. 365370.

протяжении всей своей жизни); посредством социальных сетей развиваются личностные связи.

Во властных структурах Интернет-технологии поддерживают инновации, *создающие уникальные возможности для реализации задач управления и взаимодействия с гражданами. Но, если обратиться к функциональному пониманию власти, как к стремлению господства над другими, то Интернет-технологии выступают тем ресурсом, посредством которого обеспечивается доминирование воли властителя, а также различия в статусах, возможностях и других параметрах политической деятельности.* Подчеркнем, что Интернет-технологии не исключают силовые методы и, это позволяет рассматривать их и как психологическое оружие давления на массы. Причем, *благодаря* Интернету и передовым технологиям — «hi-tech» огромный поток информации свободно перемещается через границы государств, в современный период, представляющие собой не более чем условность.

Каждый из нас, или почти каждый, является информационно зависимым, каждый день мы пропускаем через себя потоки информации, которую воспринимаем на своем индивидуальном уровне. Реалии таковы, что для человека современного, информационного общества, единство мира представляется не теоретической или идеологической абстракцией, а фактом повседневной жизни. Современный человек не проживает в полисах или мегаполисах, он проживает в «глобальной деревне», в своем сознании он больше не воспринимает себя как индивидуальность, он «массовый» человек, «отчужденный от собственной жизни, потерянный в попытках разобраться или отличить истину от лжи в потоке информации, без которой, практически, уже не может мыслить себя; «подчинение системе приводит его к скользкой грани безумия»².

К технологиям изменения массового сознания — «high-hume» относят: телевидение, кино, массовое искусство, глобальную сеть. Благодаря им люди

² Стоян А.А. Массовый человек как составной элемент «Общества спектакля» Ги Дебора. В: Молодой ученый. 2015, № 24, с. 1195-1198.

получили возможность познания огромного их окружающего мира. Не выходя из дома, мы смотрим фильмы, спектакли, спортивные события, находимся в курсе всего нового. Однако требуемая реальность, сформированная у созерцателя, не всегда имеет связь с действительностью³.

Исчезновение «железного занавеса», и «сексуальная революция» привели к серьезнейшим последствиям. Порой, телевизионные передачи наполняют человеческое сознание агрессией, насилием, жестокостью... Термин «телевизионное насилие» давно используется в научном лексиконе и объединяет в себе демонстрацию нанесения повреждения или ущерба персонажам телевизионных программ или фильмов.

Существует множество исследований, результаты которых свидетельствуют о том, что просмотр сцен насилия по телепрограммам и фильмам ориентирует людей с неустойчивой психикой к агрессивным действиям⁴.

Нельзя не отметить факт того, что постоянное присутствие в повседневной жизни «high-hume», способствует минимизации личностных взаимодействий внутри семьи и общества, их звуковой ряд преобладает над каналами коммуникации. Человек превращается в «предмет интерьера»...

Кино... Основная направленность кино — это объединение людей, эмоциональные восприятия, формирование сознания и донесение авторской идеи до зрителей.

Однако кино непосредственно воздействуя на психику человека, для многих превращается в эмоциональный наркотик. А, иногда мы встречаем людей с поведенческими привычками, явно подсмотренными, заимствованными у отрицательных персонажей. Находятся такие, которые симпатизируют им, правда, является ли это осознанным выбором или продуктом

³ Кузнецова Д.В. Личностные трансформации в эпоху глобализации. [On-line]: <http://www.socio.my1.ru/fr/1/0239372.docx>. (Дата посещения: 12.03.2016).

⁴ Бохонов Г.Ю. Влияние средств массовой информации на формирование молодежи. М.: Мир; Малип: СК Пресс, 2009. 167 с.

влияния на неустойчивое подсознание, большой вопрос.

В целом, можно сказать, что эскапистско-развлекательная тенденция, разросшаяся в годы застоя (1964-1987 гг.), превратилась в постоянное культивирование «массовой культуры» на эстраде, в театре, музыке, кино, изобразительном искусстве и в дизайне. Тиражируемая телевидением и радио, иллюстрируемая журналами массовая культура и кич, размывают критерии художественного вкуса, вульгаризируют его и, по сути, уничтожают его.

В глобальной сети, Интернет, массовое искусство создает виртуальную жизнь, симулирующую реальность. Так называемые «симулякры» фиксируют переживаемое состояние, как отмечал Ж. Бодрийяр «порождение, при помощи моделей, реального без истока и реальности: гиперреальности»⁵. А, ведь большинство людей, практически, не выходят из информационно-глобальной сети, именно проживая в ней виртуальную реальность.

Глубина проникновения виртуальности в социальную и индивидуальную жизнь позволяет говорить о «виртуализации» общества, окруженном всемирной паутиной — Интернет. В Азербайджане на каждые 100 чел. приходится 110 мобильных телефонов. За период 2008-2013 гг. Интернет-рынок в республике увеличился в 4 раза. А после того, как в 2013 г. Азербайджан запустил свой первый искусственный спутник, он превратился в страну с развивающимися космическими технологиями. Услуга 4G-Интернет работает в Азербайджане с 2004 г. Успехи таковы, что по развитию ИКТ индекса в 2014 г. Азербайджан занял 64-е место и был отмечен со стороны международных организаций. В этой сфере он уверенно обгоняет региональных соседей — Грузию (78) и Армению (74)⁶.

Азербайджан находится в списке 10 лучших государств по поддержке и успехам развития ИКТ сектора. В 2013 г. по уровню

сетевой готовности, он занял 53 место среди 144 стран⁷.

Однако продвинутое информационное общество, как уже было отмечено, кроме новых благ и решений, несет с собой угрозы, риски и новые проблемы. Самой опасной из них является информационный терроризм. Любой вид терроризма страшное явление, информационный терроризм, демонстрирующий себя в последние десятилетия во всей своей ипостаси, в особенности. Он не находится в локальных рамках, среда его проявления определяется глобальным масштабом. Под угрозой террористического нападения находится любая географическая координата. Над странами и народами, всем планетарным существованием нависает угроза уничтожения.

Информационная угроза может вылиться и в информационную войну, направленную на уничтожение информационного суверенитета, понимаемого как информационная безопасность государства, возможность управлять информацией, которая доходит до населения и решает за него, что ему нужно, а что нет. Безусловно, это противоречит важнейшему демократическому принципу — свободе слова, и, это противоречие, в свою очередь, является частью информационной войны. За сломом информационного суверенитета следуют военные вторжения, изменение режима, как это было с СССР, Югославией, Ираком, Ливией, Украиной, Сирией, бывшей Нагорно-Карабахской областью Азербайджанской Республики и т.д.

За истекших с начала 2016 г. три месяца, произошла серия крупных терактов. В ночь на 31 января в окрестностях г. Майдугури в Нигерии, жертвами боевиков группировки «Бoko Харам» стали, по меньшей мере, 65 чел.

31 января в шиитском квартале Саида Зайнаб на юге Дамаска произошли три взрыва. Одно взрывное устройство террористы взорвали дистанционно — оно было заложено в автомобиль. Одновременно, рядом, в маршрутном автобусе подорвал себя террорист-смертник. Спустя несколько минут себя подорвал еще один террорист. Сгорели

⁵ Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структура. М.: Культурная революция, 2006, с. 269.

⁶ В сфере ИКТ Азербайджан на 64-м месте. [Online]: <http://www.contact.az/docs/2014/Economics&Finance/112700098102ru.htm#.VdcbJPntfHw>. (Дата посещения: 12.03.2016).

⁷ Ibid.

десятки автомобилей и магазинов. Сильно были повреждены жилые дома, расположенные рядом. Жертвами тройного взрыва стали 59 чел., 128 чел. получили ранения.

9 февраля в Нигерии террористы-смертники атаковали лагерь для перемещенных лиц в штате Боно. В результате серии взрывов погибли более 60 чел. На северо-востоке Нигерии действует радикальная группировка «Бoko Харам», которая стоит за большинством терактов в стране.

29 февраля в г. Эль-Микдадия в 80 км северо-восточнее от Багдада, в Ираке террорист-смертник подорвался на церемонии похорон, организованных шиитским сообществом. По данным СМИ, тогда 35 чел. погибли, еще 50 были ранены. Боевики заявили о гибели 60 чел. и ранении еще 100 в результате взрыва.

13 марта вечером в центре Стамбула в Турции на автобусной остановке, вблизи одного из офисов премьер-министра, в момент большого скопления людей взорвался заминированный автомобиль, находившийся между двумя автобусами. Погибли 37 чел., пострадали 125.

В ночь на 22 марта произошла серия терактов в столице Бельгии - Брюсселе. Два взрыва прогремели в зале вылетов аэропорта Брюсселя, еще два взрыва - в брюссельском метро. По предварительным данным, погибли 13 чел., 35 пострадали⁸.

В статье И. Ашманова «Выжить в информационной войне» есть такие слова: «Если вам удастся добиться информационного доминирования в какой-то стране – это все равно, что господствовать в воздухе»⁹.

Информация ныне выступает системообразующим компонентом оружия, а системоразрушающим — окружающая человека социальная среда. А победителем оказывается тот, кто быстрее ориентируется в информационном засилии и информационном давлении на массы людей.

При этом асимметричный характер этих войн делает невозможным нанесение удара по противнику, не имеющему информационной системы. Нападающий может стать сам объектом поражения вследствие действий террориста или хакера¹⁰.

Мы живем в мире, где информация ценится превыше всего, а утечка сведений под грифом «секретно» может вызвать необратимые последствия. Так, сайт WikiLeaks навсегда поменял правила игры, когда Э. Сноуден попытался разоблачить государственную коррупцию и ложь властей, которая превратила Интернет-стартап в одну из самых известных и обсуждаемых организаций XXI - го в.

В течение первых лет своего существования WikiLeaks обнаружил больше тайн, чем самые влиятельные в мире СМИ вместе взятые, раскрывая постыдные секреты государственных служб и финансовые преступления корпораций. Но когда основатели этого сайта получили доступ к крупнейшему засекреченному архиву США, то им предстояло найти для себя ответ на один из важнейших вопросов современности: какова цена тайны в свободном обществе – и, какова цена ее разглашения?

Лаборатория Касперского за последние годы выявила 4 боевых вируса. Их изучение показало, что они были созданы не группой частных лиц в целях воровства персональных данных, денег с кредитных карт или организации всяких неприятностей органам местного самоуправления, а на государственном уровне. Стоимость разработки одного или двух таких вирусов в лаборатории Касперского оценили в 100 млн долл., чего не может себе позволить ни одна группа хакеров. Кроме того, вирусы настолько сложные, что совершенно очевидно, что их много лет разрабатывало большое количество людей очень высокой квалификации. Один из первых таких вирусов был запущен в Иране, чтобы уничтожать газовые центрифуги для обогащения урана. Позже американцы признали, что это их рук дело, но с тех пор

⁸ Крупные теракты в мире в 2015-2016 годах. [On-line]: <http://ria.ru/spravka/20160131/1368027794.html> (Дата посещения: 12.03.2016).

⁹ Ашманов И. Выжить в информационной войне. [On-line]: <http://www.segodaya.ru/content/122512> (Дата посещения: 12.03.2016).

¹⁰ Выжить в цифровой войне. Частный корреспондент. [On-line]: http://www.chaskor.ru/article/vyzhit_v_tsifrovoj_vojne_324_00 (Дата посещения: 12.03.2016).

появилось еще несколько подобных боевых вирусов¹¹.

Перед человечеством стоит задача глобального масштаба — обеспечение информационной безопасности, которая стала неотъемлемой частью такого понятия, как национальная безопасность. В условиях нахождения государства в состоянии информационной войны проблема выглядит еще более обостренной и актуальной.

Однако когда мы говорим об информационной безопасности, следует иметь в виду, что это понятие несет в себе разную смысловую нагрузку. Так, если рядового пользователя волнует вопрос безопасной сохранности, обработки и передачи информации, то государство преследует, помимо этого, глобальную цель — защиту национальных интересов в информационной сфере. Кроме того, поток информации должен обеспечивать формирование, использование и развитие информационной среды, причем в интересах самих граждан и государства. Важное значение имеет установление субъекта информации и ее психологическое воздействие на людей. В связи с этим особое значение имеет защита информации на всех ее этапах. В Азербайджанской Республике борьба с компьютерными преступлениями также нашла свое претворение в жизнь¹².

30 июня 2008 г. Республика Азербайджан присоединилась к Конвенции Совета Европы по киберпреступлениям, принятой в Будапеште в ноябре 2001 г. Цель Конвенции — согласование законов о компьютерных преступлениях, которые в разных странах имеют отличия.

В Конвенции особо оговариваются такие преступления, как распространение расистских и ксенофобских материалов посредством компьютерных систем. В связи с этим в республике создан Центр по борьбе с киберпреступлениями, ведется работа по приведению национального законодательства в соответствие с требованиями указанной конвенции. В частности, уже практически

сформировано Управление по информационной безопасности, аналогичное американскому Корпоративному центру реагирования на критические инциденты (CIRC - Critical Incident Response Center), идет работа по подготовке кадров в этой сфере.

На фоне роста числа пользователей Интернет в Азербайджане, задача обеспечения информационной безопасности, в том числе защиты компьютерных сетей, особо актуальна. Для повышения уровня информационной безопасности в республике был принят ряд основных международных стандартов. Так, за последние два года были утверждены 10 стандартов и подготовлены для утверждения еще 6. Это позволило обеспечить проведение ряда мероприятий по информационной безопасности в государственных и частных структурах. В Национальной стратегии по развитию информационного общества в Азербайджане (2014-2020 гг.)¹³ данный аспект привлекает особое внимание. В частности, констатируется факт необходимости снижения технической и технологической зависимости Азербайджана от иностранных государств (1, ст. 13.5.7).

Национальные online-контент и платформы в республике не пользуются особой популярностью, а новые, в основном, копируют опыт соседних стран, что создает условия для иностранного информационного вмешательства в азербайджанский контент. Развитие национального online-контента является приоритетом Стратегии 2020 г. Особый приоритет в ней отводится развитию социальных медиа (1, ст. 14.1.9).

В целом, в законодательстве Азербайджанской Республики в сфере информационной безопасности не имеется каких-либо конкретных ограничений в сфере Интернет-свобод. С другой стороны, подчеркнем, что в стране нет и законодательных актов, ограничивающих деятельность социальных медиа. Об отсутствии жесткой цензуры в Азербайджане также свидетельствуют авторитетные международные доклады. Так, в докладе

¹¹ Ашманов И. Выжить в информационной войне. [On-line]: <http://www.segoday.ru/content/122512> (Дата посещения: 12.03.2016).

¹² Мороз А. Мир в сетях паутины. Азербайджан ищет пути обеспечения информационной безопасности. В: Region plus. №10. 2011, с. 38-42.

¹³ Национальная стратегия по развитию информационного общества в Азербайджане на 2014-2020 гг. [On-line]: <http://anl.az/download/meqale/zerkalo/2014/aprel/360450.htm> (Дата посещения: 12.03.2016).

Freedom on the Net 2011 говорится, что власти Азербайджана не применяют широкую цензуру в отношении Интернет¹⁴.

Вместе с тем, с развитием ИКТ сектора в Азербайджане увеличились попытки вмешательства в национальный контент в политических целях извне. Как следствие, руководитель Администрации Президента Азербайджана академик Р. Мехтиев, выступая 5-6 октября 2010 г. в Сочи на Первой международной встрече высоких представителей, курирующих вопросы безопасности, выразил озабоченность ростом кибер-атак на национальные информационные ресурсы, в чем особую роль играет политизированность угроз. Об этом говорят информационные атаки со стороны Армении в траурные дни Азербайджана - 20-го января, в день Ходжалинского геноцида, в день геноцида азербайджанцев 31-го марта.

В соответствии с этим в республике назрела необходимость в противостоянии информационным атакам. Для этого требуется цифровой суверенитет, представляющий собой право государства определять свою информационную политику самостоятельно, распоряжаться инфраструктурой, ресурсами, обеспечивать информационную безопасность и т.д. Цифровой суверенитет может быть разных категорий. Например, электронный суверенитет, связанный с защитой от кибератак. В него входят: хакеры, DDoS-атаки, вирусы, спам и т.д.»¹⁵.

Р. Мехтиевым было предложено создать в Азербайджане в структуре Министерства связи и информационных технологий (МСИТ) управление электронной безопасности. Цель — оперативное реагирование на компьютерные опасности, защита безопасности национальной Интернет-среды, координация деятельности по обеспечению электронной безопасности субъектов национальных систем и сетей и

провайдеров с целью информирования государственных и прочих структур.

В целом, чтобы государство могло чувствовать себя защищенным в электронном смысле, ему нужна полная технологическая линейка: свой процессор, микросхемы, навигационная система, должна быть создана инфраструктура, соединяющая телевидение, СМИ, Интернет с собственными поисковыми системами, собственными социальными сетями, своими месседжерами, блогами, контентными ресурсами и т.д. Такая инфраструктура являет собой систему пропаганды и ведения информационных войн¹⁶.

Когда реальное заменяется знаками реального, необходимы средства мониторинга персональной среды и средства фильтрации трафика. Если речь идет об информационных атаках или кибервойнах, то необходимы соответствующие войска. Пентагон объявил о создании такого подразделения летом 2014 г. Это секретные войска, формируемые хакерами.

Следует отметить, что приведенные защитные меры могут быть эффективными, при условии, если у государства есть собственная идеология, на базе которой можно создавать слои защиты. Также отметим, что идеологии свойственно стремление к упрощению и стремление выдать одну сторону действительности за всю картину (это в соответствии с конstellацией идеологии по В. Янко). Упрощенные идеи легче воспринимаются массой людей, чем сложная система научных доказательств. Кроме того идеология часто выдвигает нереальные идеи, которые в силу своей привлекательности, легче воспринимаются народом¹⁷.

Каждая идеология имеет пропагандистский характер, стремится к широкому распространению среди населения. Пропаганда может быть устной, печатной,

¹⁴ Свобода слова в интернете в Азербайджане не ограничивается? [On-line]: <http://echo.az/article.php&aid=19064> (Дата посещения: 12.03.2016).

¹⁵ Выжить в цифровой войне. Частный корреспондент. [On-line]: http://www.chaskor.ru/article/vyzhit_v_tsifrovoj_vojne_324_00 (Дата посещения: 12.03.2016).

¹⁶ Ашманов И. Современные войны начнутся со слома информационного суверенитета. В: Российская газета - Неделя №6085 (109), 23.05.2013. [On-line]: <http://www.rg.ru/2013/05/23/ashmanov.html> (Дата посещения: 12.03.2016).

¹⁷ Стоян А.А. Массовый человек как составной элемент «Общества спектакля» Ги Дебора/Молодой ученый. 2015. № 24, с. 1195-1198.

наглядно-агитационной; в XX в. появились СМИ.

Каждая идеология претендует на свою правоту, ее идеологи уверены, что именно их идеология дает верное представление о мире. Зачастую различные политические компании стремятся к распространению в обществе своих оценок прошлого и настоящего, и представляют свое видение будущего. Когда же нет идеологии, то возникает проблема: как выстроить информационный щит, с помощью которого можно было бы поддерживать информационный суверенитет. Если использовать чужую идеологию, то правила все время меняют другие, а ты по ним вынужден играть. Возникает ситуация абсолютной зависимости¹⁸.

У большинства стран пока нет защиты электронного суверенитета и той идеологии, которая включала бы в себя всю полноту констелляции, тогда как его создание является требованием настоящего времени.

Электронный суверенитет, выстроенный на базе идеологии с ее констелляциями, может стать информационным щитом от угроз информационных террористов, а рекомендации, выработанные представителями стран – участников и наблюдателей ШОС – авангардом в деле противостояния террористическим атакам и кибертерроризму.

Литература:

1. Ашманов И. Выжить в информационной войне. [On-line]: <http://www.segodnia.ru/content/122512> (Дата посещения: 12.03.2016).
2. Ашманов И. Современные войны начнутся со слома информационного суверенитета. In: Российская газета — Неделя №6085 (109), 23.05.2013. [On-line]: <http://www.rg.ru/2013/05/23/ashmanov.html> (Дата посещения: 12.03.2016).
3. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структура. М.: Культурная революция, 2006. 269 с.

4. Бохонов Г.Ю. Влияние средств массовой информации на формирование молодежи. М.: Мир; Малип: СК Пресс, 2009. 167 с.

5. Влияние средств массовой информации на социальное настроение населения. [On-line]: www.socioera.ru/soce-579.html. (Дата посещения: 12.03.2016).

6. Выжить в цифровой войне. Частный корреспондент. [On-line]: http://www.chaskor.ru/article/vyzhit_v_tsifrovoj_vojne_32400 (Дата посещения: 12.03.2016).

7. The Social Implications of the Scientific and Technological Revolution. Paris, UNESCO Press, 1981, p. 365370.

8. Крупные теракты в мире в 2015-2016 годах. [On-line]: <http://ria.ru/spravka/20160131/1368027794.html> (Дата посещения: 12.03.2016).

9. Кузнецова Д.В. Личностные трансформации в эпоху глобализации. [On-line]: <http://www.socio.my1.ru/ft/1/0239372.docx> (Дата посещения: 12.03.2016).

10. Мороз А. Мир в сетях паутины. Азербайджан ищет пути обеспечения информационной безопасности. В: Region plus. 2011, №10, с. 38-42.

11. Свобода слова в интернете в Азербайджане не ограничивается? [On-line]: <http://echo.az/article.php&aid+19064> (Дата посещения: 12.03.2016).

12. Стоян А.А. Массовый человек как составной элемент «Общества спектакля» Ги Дебора. В: Молодой ученый. 2015, № 24, с 1195-1198.

13. Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 2 aprel tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir. [On-line]: <http://prezident.az/articles/11312> (Дата посещения: 12.03.2016).

14. Национальная стратегия по развитию информационного общества в Азербайджане на 2014-2020 гг. [On-line]: <http://anl.az/down/meqale/zerkalo/2014/aprel/360450.htm> (Дата посещения: 12.03.2016).

15. В сфере ИКТ Азербайджан на 64-м месте. [On-line]: <http://www.contact.az/docs/2014/Economics&Finance/112700098102ru.htm#.VdcbJPntIHw>. (Дата посещения: 12.03.2016).

Bibliography:

1. Ashmanov I. Vyzhit' v informacionnoj vojne. [On-line]: <http://www.segodnia.ru/content/122512> (Visited: 12.03.2016).

¹⁸ Выжить в цифровой войне. Частный корреспондент. [On-line]: http://www.chaskor.ru/article/vyzhit_v_tsifrovoj_vojne_32400 (Дата посещения: 12.03.2016).

2. Ashmanov I. Sovremennye vojny nachnutsja so sloma informacionnogo suvereniteta. In: Rossijskaja gazeta — Nedelja №6085 (109), 23.05.2013. [On-line]: <http://www.rg.ru/2013/05/23/ashmanov.html> (Visited: 12.03.2016).
3. Bodrijar Zh. Obshhestvo potreblenija. Ego mify i struktura. M.: Kul'turnaja revoljucija, 2006. 269 p.
4. Bohonov G.Ju. Vlijanie sredstv massovoj informacii na formirovanie molodezhi. M.: Mir; Malip: SK Press, 2009. 167 p.
5. Vlijanie sredstv massovoj informacii na social'noe nastroenie naselenija. [On-line]: www.socioera.ru/soce-579.html. (Visited: 12.03.2016).
6. Vyzhit' v cifrovoj vojne. Chastnyj korrespondent. [On-line]: http://www.chaskor.ru/article/vyzhit_v_tsifrovoj_vojne_32400 (Visited: 12.03.2016).
7. The Social Imrlisations of the Ssientifis and Teshnological Revolution. Ragis, UNESO Rress, 1981, p. 365370.
8. Krupnye terakty v mire v 2015-2016 godah. [On-line]: <http://ria.ru/spravka/20160131/1368027794.html> (Visited: 12.03.2016).
9. Kuznecova D.V. Lichnostnye transformacii v jepohu globalizacii. [On-line]: <http://www.socio.my1.ru/fr/1/0239372.docx> (Visited: 12.03.2016).
10. Moroz A. Mir v setjah pautiny. Azerbajdzhan ishhet puti obespechenija informacionnoj bezopasnosti. B: Region plus. 2011, №10, p. 38-42.
11. Svoboda slova v internete v Azerbajdzhan ne ogranichivaetsja? [On-line]: <http://echo.az/article.php&aid+19064> (Visited: 12.03.2016).
12. Stojan A.A. Massovyj chelovek kak sostavnoj jelement «Obshhestva spektaklja» Gi Debora. B: Molodoj uchenyj. 2015, № 24, p 1195-1198.
13. Azərbaycan Respublikasında informasiua cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 2 aprel tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir. [On-line]: <http://prezident.az/articles/11312> (Visited: 12.03.2016).
14. Nacional'naja strategija po razvitiju informacionnogo obshhestva v Azerbajdzhan na 2014-2020 gg. [On-line]: <http://anl.az/down/meqale/zerkalo/2014/aprel/360450.htm> (Visited: 12.03.2016).
15. V sfere IKT Azerbajdzhan na 64-m meste. [On-line]: <http://www.contact.az/docs/2014/Economics&Financ/e/112700098102ru.htm#.VdcbJPntIHw>. (Visited: 12.03.2016).

Copyright©MIRZAZADE Lilia, 2016.

Contacte / Contacts / Контакты:

AZ1001, Azərbaycan Respublikası,
g. Bakı, ul. İstiqlalıyyat, 30.

AZ1001, Azərbaycan Respublikası,
İstiqlaliyyət küç., 30, 1001 Bakı

E-mail: science@science.az ; liliya-mirzazade@rambler.ru

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**CONSILIUL REDACȚIONAL AL REVISTEI
„REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE”**

**EDITORIAL BOARD (CONSILIUM)
OF THE „MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS”**

**РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ
„МОЛДАВСКОГО ЖУРНАЛА МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ”**

BURIAN Alexandru.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Director al Institutului de Cercetări Strategice al Universității de Studii Europene din Moldova, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Republica Moldova (Republica Moldova) – *Redactor-șef.*

BURIAN Alexander.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), Director of The Institute for Strategic Studies of The European University of Moldova, President of the Moldavian Association of International Law (The Republic of Moldova) – *Editor-in-chief.*

БУРИАН Александр Дмитриевич.

Доктор юридических наук, профессор, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Директор Института стратегических исследований Европейского университета Молдовы, Президент Молдавской Ассоциации международного права (Республика Молдова) – *Главный редактор.*

E-mail: alexandrurian@yahoo.com ; alexandrurian@mail.ru

http://fmv.euba.sk/files/CV_Burian.pdf; <http://www.rudn.ru/en/?pagec=1340>

CHINDÎBALIUC Oleana.

Doctor în științe politice, conferențiar universitar, cercetător științific, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Șef Catedră Politică Mondială și Relații Internaționale a Universității de Studii Europene din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

— *Redactor-șef adjunct, Președinte al colegiului de redacție.*

KINDIBALYK Olyana.

Ph.D in political science, Associate Professor, Scientific fellow, Institute of Legal and Political Research of ASM; Head of the Department of World Politics and International Relations at the University of European Studies of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova). — *Deputy Editor-in-chief, Head of Editorship.*

КИНДЫБАЛЮК Оляна Игоревна.

Кандидат политических наук, доцент, научный сотрудник Института юридических и политических исследований Академии наук Молдовы; Заведующая кафедрой мировой политики и международных отношений Европейского университета Молдовы (Кишинев, Республика Молдова). — *Заместитель главного редактора, Председатель редакционной коллегии.*

E-mail: olyana.kindibalyk@gmail.com

CHIRTOACĂ Natalia.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Șef Secție Drept Internațional și Relații Internaționale, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei (Republica Moldova) — *Secretar științific.*

CHIRTOACA Natalia.

Ph.D in Law, Associate Professor, Head of the Department of International Law and International Relations, The Institute of Legal and Political Research of The Academy of Sciences of Moldova (The Republic of Moldova) — *Scientific secretary.*

КИРТОАКЭ Наталия Михайловна.

Кандидат юридических наук, доцент, зав. Отделом международного права и международных отношений Института юридических и политических исследований АН Молдовы (Республика Молдова) — *Ученый секретарь.*

E-mail: n_chirtoaca@mail.ru

ANGEL Jose Luis IRIARTE.

Doctor în drept, profesor universitar, Vicerector al Universității Publice din Navarra (Spania) - *Membbru al consiliului redacțional.*

ANGEL Jose Luis IRIARTE.

Doctor of Law, Professor, Vicerector of The Navarra Public University (Spain) – *Member of editorial board.*

АНХЕЛ Хосе Луис ИРИАРТЕ.

Доктор права, профессор, проректор Наваррского публичного университета (Испания) — *Член редакционного совета.*

E-mail: julis.iriarte@unavarra.es

http://www.uta.edu.ec/formacioncompetencias2005/files/pictures/cv_luisiriarte.pdf

ARHILIUC Victoria.

Doctor habilitat în drept, profesor cercetător, Universitatea de Stat din Moldova (Republica Moldova) – *Membbru al consiliului redacțional.*

ARHILIUC Victoria.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, The State University of Moldova (The Republic of Moldova) — *Member of editorial board.*

АРХИЛЮК Виктория Нестеровна.

Доктор юридических наук, профессор, Молдавский государственный университет (Республика Молдова) — *Член редакционного совета.*

E-mail: arhiliucv57@yahoo.com

ABASHIDZE Aslan.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Șef catedră Drept Internațional, Universitatea Prieteniei Popoarelor din Rusia, Vice-Președinte al Comisiei ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale (Federația Rusă) — *Membbru al consiliului redacțional.*

ABASHIDZE Aslan.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Head of the Department of International Law, The Peoples' Friendship University of Russia, Deputy Chairman of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR) — (The Russian Federation) — *Member of editorial board.*

АБАШИДЗЕ Аслан Хусейнович.

Доктор юридических наук, профессор, зав. кафедрой международного права РУДН, Заместитель председателя Комитета ООН по экономическим, социальным и культурным правам (Российская Федерация) — *Член редакционного совета.*

E-mail: aslan.abashidze@gmail.com

http://www.intlaw-rudn.com/about-en/faculty/abashidze?set_language=en-us

BALAN Oleg.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Rector al Academiei de Administrare Publică a Republicii Moldova (Republica Moldova) – *Membbru al consiliului redacțional.*

BALAN Oleg.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Rector of The Academy of Public Administration of The Republic of Moldova (The Republic of Moldova) – *Member of editorial board.*

БАЛАН Олег Иванович.

Доктор юридических наук, профессор, ректор Академии публичного управления Республики Молдова (Республика Молдова) – *Член редакционного совета.*

E-mail: rector1@aap.gov.md ; balanoleg9@gmail.com

http://aap.gov.md/index.php?option=com_content&view=article&id=167&Itemid=294&lang=en

BENIUC Valentin.

Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Rector al Institutului de Stat de Relații Internaționale din Moldova (Republica Moldova) – *Membru al consiliului redacțional.*

BENIUC Valentin.

Doctor of Political Sciences, Professor, Rector of The Moldavian State Institute of Foreign Relations (The Republic of Moldova) — *Member of editorial board.*

БЕНИУК Валентин Анастасьевич.

Доктор политических наук, профессор, Ректор Молдавского государственного института международных отношений (Республика Молдова) — *Член редакционного совета.*

E-mail: v.beniuc@mail.ru; irim@irim.md

<http://irim.md/index.php/ru/ob-irim/rektorat/13-memberscv/33-valentin-beniuc>

BOSHITSKY Iury.

Doctor în drept, profesor universitar, Rector al Universității de Drept din Kiev a Academiei Naționale de Științe a Ucrainei (Ucraina) – *Membru al consiliului redacțional.*

BOSHITSKY Iury.

Ph.D in Law, Professor, Rector of The Kyiv University of Law of The National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine) — *Member of editorial board.*

БОШИЦКИЙ Юрий Ладиславович.

Кандидат юридических наук, профессор, Ректор Киевского университета права НАН Украины (Украина) — *Член редакционного совета.*

E-mail: rector@kul.kiev.ua; inter-dep@kl.kiev.ua

<http://en.kul.kiev.ua/kerivnictvo/boshickiy-juriy-ladislavovich.html>

DERGACIOV Vladimir.

Doctor habilitat în științe geografice, profesor universitar, expert în geopolitică, profesor la Universitatea Națională din Odesa (Ucraina) — *Membru al consiliului redacțional.*

DERGACHEV Vladimir A.

Dr. Sc. (Geography), Professor, Expert in geopolitics, Professor of the Odessa National University (Ukraine) — *Member of editorial board.*

ДЕРГАЧЕВ Владимир Александрович.

Доктор географических наук, профессор, эксперт в геополитике, профессор Одесского национального университета (Украина) — *Член редакционного совета.*

E-mail: admin@dergachev.ru; dergachev@farlep.net

<http://www.dergachev.farlep.net/>

<http://www.dergachev.ru/>

<http://dergachev-va.livejournal.com/>

DYULGEROVA Nina Angelova.

Doctor habilitat în economie, doctor în istorie, profesor universitar, Catedra Relații Internaționale și Științe Politice, Universitatea Liberă din Varna „Chernorizec Hrabar” (Varna, Bulgaria) – *Membru al consiliului redacțional.*

DYULGEROVA Nina Angelova.

Doctor of Economic Sciences (management and security), Ph.D. in History, Professor of International relations, Department of International Relations and Political Sciences, Faculty „Social Sciences”, Varna Free University „Chernorizec Hrabar” (Varna, Bulgaria) — *Member of editorial board.*

ДЮЛГЕРОВА Нина Ангелова.

Доктор экономических наук, кандидат исторических наук, профессор Варненского свободного университета «Черноризец Храбър» (Варна, Болгария)

— *Член редакционного совета.*

E-mail: nina_d6@hotmail.com; nina_d56@yahoo.com

<http://nina-dulgerova.org/Papers.htm>

<http://nina-dulgerova.org/CV.htm>

FUEREA Augustin.

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea din București (România) – *Membru al consiliului redacțional.*

FUEREA Augustin.

Doctor of Law, Professor, The University of Bucharest (Romania) – *Member of editorial board.*

ФУЕРЕА Августин.

Доктор права, профессор, Бухарестский государственный университет (Румыния) – *Член редакционного совета.*

E-mail: augustinfuerea@yahoo.com

http://www.univnt.ro/cv/uploads/cv/CV_Fuerea_Augustin.pdf

http://www.drept.unibuc.ro/dyn_doc/cv/a-fuerea.pdf

HAVÁNIK Jozef.

Doctor în economie, Rector al Universității „Alexandr Dubcek” din Trencin, Slovacia (Trencin, Republica Slovacă) — *Membru al consiliului redacțional.*

HAVÁNIK Jozef.

Doc. Ing., PhD., Rektor of the Trenčianska Univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne (The Slovak Republic) — *Member of editorial board.*

ХАБАНИК Джозеф.

Доктор экономических наук, Ректор Тренчанского университета им. Александра Дубчека в Тренчине (Тренчин, Словацкая Республика) — *Член редакционного совета.*

E-mail: rector@tuni.sk

<http://tuni.sk/univerzita/organy-univerzity/rektor/>

HEINRICH Hans-Georg.

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea din Viena (Austria) — *Membru al consiliului redacțional.*

HEINRICH Hans-Georg.

Doctor of Law, Professor, The University of Vienna (Austria) — *Member of editorial board.*

ХЕЙНДРИЧ Ханс-Георг.

Доктор права, профессор, Венский университет (Австрия) — *Член редакционного совета.*

E-mail: hans-georg.heinrich@univie.ac.at

<http://www.enri-east.net/consortium/institute-for-advanced-studies/en/>

KAPUSTIN Anatolii.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Federația Rusă (Federația Rusă) — *Membru al consiliului redacțional.*

KAPUSTIN Anatoly.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, President of The Russian Association of International Law (The Russian Federation) — *Member of editorial board.*

КАПУСТИН Анатолий Яковлевич.

Доктор юридических наук, профессор, Президент Российской ассоциации международного права (Российская Федерация) — *Член редакционного совета.*

E-mail: kapustin@izak.ru, akap@mail.ru

http://jppublishing.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=96&Itemid=102

<http://izak.ru/381>

LIPKOVA Ludmila.

Doctor în Economie, Ing., profesor universitar, Decan, Facultatea de Relații Internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Republica Slovacia) — *Membru al consiliului redacțional.*

Dr.h.c. prof. Ing. LIPKOVA Ludmila, CSc.

Doctor of Economics, Professor, Dean, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava, Slovakia (The Slovak Republic) — *Member of editorial board.*

ЛИПКОВА Людмила.

Доктор экономических наук, профессор, Декан факультета международных отношений Экономического университета в Братиславе (Словацкая Республика) — *Член редакционного совета.*

E-mail: lipkova@euba.sk

<http://www.osobnosti.sk/index.php?os=zivotopis&ID=1347>

MAZILU Dumitru.

Doctor în drept, profesor universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Universitatea „Spiru Hareț” din București (România) — *Membru al consiliului redacțional.*

MAZILU Dumitru.

Doctor of Law, Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), The „Spiru Hareț” University of Bucharest (Romania) — *Member of editorial board.*

МАЗИЛУ Думитру.

Доктор права, профессор, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Университет им. Спиру Харета, Бухарест (Румыния) — *Член редакционного совета.*

E-mail: dumitru.mazilu@spiruharet.ro; secretariat@universitatea-cantemir.ro

http://ro.wikipedia.org/wiki/Dumitru_Mazilu

http://www.ucdc.info/cd/cd_profil.php?cid=1146

NAZARIA Sergiu.

Doctor habilitat în științe politice, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova (Republica Moldova) — *Membru al consiliului redacțional.*

NAZARIA Sergei.

Doctor of Political Sciences, Ph.D in History, Associate professor, The Moldavian State Institute of Foreign Relations (The Republic of Moldova) - *Member of editorial board.*

НАЗАРИЯ Сергей Михайлович.

Доктор политических наук, кандидат исторических наук, доцент, Молдавский государственный институт международных отношений (Республика Молдова) — *Член редакционного совета.*

E-mail: sergnazar@mail.ru

PAPAVA Vladimer.

Doctor habilitat în economie, profesor universitar, academician al Academiei Naționale de Științe a Georgiei, Profesor universitar la Facultatea de Economie a Universității de Stat din Tbilisi „Ivane Javakhishvili” (Tbilisi, Georgia) — *Membru al consiliului redacțional.*

PAPAVA Vladimer.

Doctor of Economic Sciences, Professor, Academician of the Georgian National Academy of Sciences, Professor of Economics, Faculty of Economics and Business, The Ivane Javakhishvili Tbilisi State University (Tbilisi, Georgia) — *Member of editorial board.*

ПАПАВА Владимир.

Доктор экономических наук, профессор, действительный член Национальной Академии наук Грузии, профессор Экономического факультета Тбилисского государственного университета имени Иванэ Джавахишвили (Тбилиси, Грузия) — *Член редакционного совета.*

E-mail: papavavladimer@gfsis.org; papavavladimer@yahoo.com

<http://www.tsu.edu.ge/en/government/raac/rector/>

<http://www.papava.info/>; http://en.wikipedia.org/wiki/Vladimer_Papava

POPESCU Dumitra.

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea „Titu Maiorescu” din București, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române (România) — *Membru al consiliului redacțional.*

POPESCU Dumitra.

Doctor of Law, Professor, The „Titu Maiorescu” University of Bucharest, Legal Research Institute „Academician Andrei Rădulescu” of the Romanian Academy (Romania) — *Member of editorial board.*

ПОПЕСКУ Думитра.

Доктор права, профессор, Бухарестский университет имени Титу Майореску, Научно-исследовательский юридический институт имени академика Андрея Рэдулеску Румынской Академии (Румыния) — *Член редакционного совета.*

E-mail: juridic_institut@yahoo.com

STRATIEVSKI Dmitri.

Doctor în istorie, Vicedirector al Centrului de studii a Europei de Est din Berlin OEZB e.v. (Berlin, Republica Federală Germania) — *Membru al consiliului redacțional.*

STRATIEVSKI Dmitri.

Ph.D in History, Deputy Director of the Center for the Study of Eastern Europe in Berlin OEZB e.v. (Berlin, Federal Republic of Germany) — *Member of editorial board.*

СТРАТИЕВСКИЙ Дмитрий.

Доктор исторических наук, заместитель директора Центра изучения Восточной Европы в Берлине OEZB e.v. (Берлин, Федеративная Республика Германия) — *Член редакционного совета.*

E-mail: stratievski@gmx.de

SEDLETCHI Iurie.

Doctor în drept, profesor universitar, Rector al Universității de Studii Europene din Moldova (Republica Moldova) — *Membru al consiliului redacțional.*

SEDLETCHI Yuri.

Ph.D in Law, Professor, Rector of The European University of Moldova (The Republic of Moldova) — *Member of editorial board.*

СЕДЛЕЦКИЙ Юрий Николаевич.

Кандидат юридических наук, профессор, Ректор Европейского университета Молдовы (Республика Молдова) — *Член редакционного совета.*

E-mail: juriesedletchii@yahoo.fr

<http://www.usem.md/ro.html>

TIMCENCO Leonid.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Națională a Serviciului Fiscal de Stat al Ucrainei (Ucraina) — *Membru al consiliului redacțional.*

TIMCHENKO Leonid.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, The National University of The State Tax Service of Ukraine (Ukraine) — *Member of editorial board.*

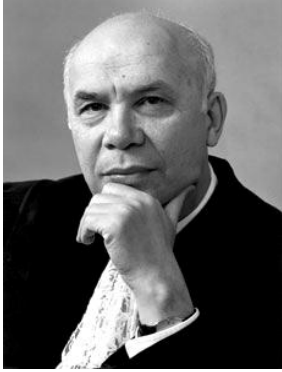
ТИМЧЕНКО Леонид Дмитриевич.

Доктор юридических наук, профессор, Национальный университет Государственной налоговой службы Украины (Украина) — *Член редакционного совета.*

E-mail: ltymch@ukr.net; timchenko@asta.edu.ua

VERESHCHETIN Vladlen.

Doctor habilitat în științe juridice, profesor universitar. În 1984-1995 – membru al Curții Permanente de Arbitraj a ONU (Haga), în 1992-1994 – membru și președinte al Comisiei de Drept Internațional a ONU, în 1995-2006 – Judecător al Curții Internaționale de Justiție a ONU (Haga), din 2012 – Arbitru în Dreptul Cosmic (Spațial) la Curtea Permanentă de Arbitraj a ONU (Haga). În 1978-1995 — Vice-președinte, din 1995 – Președinte de onoare al Institutului Internațional de Drept Cosmic (Spațial) din Paris. Din 1977 — academician al Academiei Internaționale de Astronautică (SUA), din 2006 — academician al Academiei de Științe din Bulgaria. (Federația Rusă) — *Membru al consiliului redacțional.*

Vladlen S. VERESHCHETIN.

Doctor of Juridical Sciences, Professor. In 1984-1995 - Member of the Permanent Court of Arbitration (the Hague). In 1992-1994 — Member and Chairman of the United Nations International Law Commission. In 1995-2006 — Judge of the International Court of Justice (the Hague). From 2012, the Referee for Space Law of the Permanent Court of Arbitration (the Hague). In 1978-1995-Vice President, from 1995 — Director Emeritus of the International Institute of Space Law (Paris). Since 1977 — Member of the International Astronautical Academy (USA), since 2006 — Foreign Member of Bulgarian Academy of Sciences. (The Russian Federation) — *Member of editorial board.*

ВЕРЕЩЕТИН Владлен Степанович.

Доктор юридических наук, профессор. С 1984 по 1995 год — член Постоянной палаты третейского суда (г. Гаага). В 1992-1994 годах — член Комиссии международного права ООН. В 1994 году возглавлял Комиссию. В 1995-2006 годах — Судья Международного Суда ООН (г. Гаага). С 2012 г. — арбитр по космическому праву Постоянной Палаты третейского суда (г. Гаага). В 1978-1995 годах — вице-президент, с 1995 г.- почетный директор Международного института космического права (Франция). С 1977 г. — действительный член Международной астронавтической академии (США). С 2006 г. — иностранный член Болгарской Академии наук. (Российская Федерация) — *Член редакционного совета.*

E-mail: vsvereshchetin@ziggo.nl;

<http://legal.un.org/avl/faculty/Vereshchetin.html>;

http://legal.un.org/avl/pdf/ls/Vereshchetin_bio.pdf;

<http://intlaw-rudn.com/about/history-faces/vereshchetin>

WILLIAMS Silvia Maureen.

Doctor în drept și științe sociale, profesor de Drept Internațional Public, Universitatea din Buenos Aires. Președintele Comitetului de Drept Internațional Spațial al Asociației de Drept Internațional (ILA — Londra). Membru al Consiliului executiv al Asociației de Drept Internațional (sediul, Londra). Membru al Institutului Internațional de Drept Spațial, membru al Academiei Internaționale de Astronautică, membru al Institutului Regal de Relații Internaționale (Chatham House), membru al Institutului Ibero- American de Drept Aerian și Spațial (Argentina) — *Membru al consiliului redacțional.*

WILLIAMS Silvia Maureen.

Doctor of Law and Social Sciences, Professor of Public International Law, University of Buenos Aires. President of the International Space Law Committee of the International Law Association (ILA — London). Member of the Executive Council of the International Law Association (Headquarters, London). Member of the Institut International de Droit Spatial, full member of the International Academy of Astronautics, the Royal Institute of International Affairs (Chatham House), the Ibero American Institute of Air and Space Law (Argentina) — *Member of editorial board.*

УИЛЬЯМС Сильвия Морин.

Доктор права и социальных наук, профессор международного публичного права, Университет Буэнос-Айреса. Президент Комитета по международному космическому праву Ассоциации международного права (АМП — Лондон). Член, Сопредседатель Исполнительного Совета Ассоциации международного права (штаб-квартира, Лондон). Член Международного Института международного космического права, действительный член Международной академии астронавтики Королевского института международных отношений (Чэтхэм Хаус) и Иbero-американского института воздушного и космического права (Аргентина) — *Член редакционного совета.*

E-mail: maureenw777@yahoo.co.uk;

[swilliams@derecho.uba.arhttp://www.derecho.uba.ar/investigacion/investigadores/williams.php](http://www.derecho.uba.ar/investigacion/investigadores/williams.php)

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**COLEGIUL DE REDACȚIE (RECENZENȚII)
EDITORSHIP (REVIEWERS)
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ (РЕЦЕНЗЕНТЫ)**

CHINDÎBALIUC Oleana.

Doctor în științe politice, conferențiar universitar, cercetător științific, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM; Șef Catedră Politică Mondială și Relații Internaționale a Universității de Studii Europene din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

– *Redactor-șef adjunct, Președinte al colegiului de redacție.*

KINDIBALYK Olyana.

PhD in political science, Associate Professor, Scientific fellow, Institute of Legal and Political Research of ASM; Head of the Department of World Politics and International Relations at the University of European Studies of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova). – *Deputy Editor-in-chief, Head of Editorship.*

КИНДЫБАЛЮК Оляна Игоревна.

Кандидат политических наук, доцент, научный сотрудник Института юридических и политических исследований Академии наук Молдовы; Заведующая кафедрой мировой политики и международных отношений Европейского университета Молдовы (Кишинев, Республика Молдова). – *Заместитель главного редактора, Председатель редакционной коллегии.*

E-mail: olyana.kindibalyk@gmail.com

ANIȚEI Nadia Cerasela.

Doctor în drept, Profesor universitar, Facultatea de Științe Juridice, Sociale și Politice, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (Galați, România).

ANITEI Nadia Cerasela.

Ph.D in Law, professor, Faculty of Legal, Political and Social Sciences, University „Dunarea de Jos of Galati” (Galati, Romania).

АНИЦЕЙ Надия Черасела.

Доктор права, профессор, факультет правовых, политических и социальных наук, Галацкий Университет «Дунэря де Жос» (Галац, Румыния).

E-mail: ncerasela@yahoo.com

<http://ugal.academia.edu/NADIACERASELANITEI/CurriculumVitae>

CIUCĂ Aurora.

Doctor în drept, Profesor universitar, Profesor la Universitatea "Stefan Cel Mare" din Suceava, Avocat la Baroul de Avocați Iași, Președinte al Asociației "Vespasian V. Pella" Iași (Iași, România).

CIUCA Aurora.

Ph.D in Law, Professor at "Stefan cel Mare" University of Suceava, Lawyer Yassy Bar Association, President of „Vespasian V. Pella” Association (Yassy, Romania).

ЧИУКЭ Аурора.

Доктор права, профессор, Профессор Сучавского университета «Штефан чел Маре»; Адвокат в Ясской ассоциации адвокатов; Президент ассоциации „Vespasian V. Pella” (Яссы, Румыния),

E-mail: aurora_ciuca_2000@yahoo.com

DORUL Olga.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova; cercetător științific, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM (Chișinău, Republica Moldova).

DORUL Olga.

Ph.D in Law, Associate Professor, The Moldova State University; scientific fellow, Institute of Legal and Political Research of ASM (Kishinev, The Republic of Moldova).

ДОРУЛ Ольга Павловна.

Кандидат юридических наук, доцент, Молдавский государственный университет; научный сотрудник Института юридических и политических исследований Академии наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: dorulolga@yahoo.com

BURIAN Cristina.

Doctor în drept, conferențiar universitar la Catedra Drept Public, Universitatea de Studii Europene din Moldova; Secretar I, Direcția Generală Drept Internațional, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

BURIAN Cristina.

Ph.D in Law, Associate Professor, Department of Public Law, European University of Moldova; First Secretary, The International Law Department, Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

БУРИАН Кристина Александровна.

Кандидат юридических наук, доцент кафедры публичного права, Европейский университет Молдовы; Первый секретарь, Генеральный Департамент международного права, Министерство иностранных дел и европейской интеграции Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: krisburian@yahoo.com

EVSEEV Vladimir.

Doctor în științe tehnice, Expert militar, Vicedirector al Institutului Statelor CSI (Moscova, Federația Rusă).

EVSEEV Vladimir.

Ph.D in Technical Science, Military expert, Deputy Director of the Institute of CIS Countries (Moscow, The Russian Federation).

ЕВСЕЕВ Владимир Валерьевич.

Кандидат технических наук, Военный эксперт, Заместитель директора Института стран СНГ (Москва, Российская Федерация).

E-mail: vlad.evseev@gmail.com

http://ru.ino-ppic.ru/yevseyev_v/

<http://ir.russiancouncil.ru/person/evseev-vladimir-valerevich/>

GLADARENCO-STOIAN Maia.

Doctor în istorie, Plymouth City College, Institutul Regal de Personal și Dezvoltare (Plymouth, Marea Britanie).

GLADARENCO-STOIAN Maia.

Ph.D in History, Plymouth City College, Chartered Institute of Personnel and Development Course (Plymouth, United Kingdom).

ГЛАДАРЕНКО-СТОЯН Майя.

Доктор исторических наук, Плимутский колледж, Королевский Институт персонала и развития (Плимут, Великобритания).

E-mail: maia_gl@yahoo.fr

GENTIMIR Alina Mirabela.

Doctor în drept, Lector, Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (Iași, România).

GENTIMIR Alina Mirabela.

Lecturer Ph.D, Faculty of Law, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iassy (Iassy, Romania).

ДЖЕНТИМИР Алина.

Кандидат юридических наук, преподаватель, Юридический факультет Ясского университета им. А.И.Кузы (Яссы, Румыния).

E-mail: agentimir@yahoo.fr

GLUHAIA Diana.

Doctor în drept, Universitatea Publică din Navarra (Pamplona, Spania).

GLUHAIA Diana.

Ph.D in Law, The Navarra Public University (Pamplona, Spain).

ГЛУХАЯ Диана.

Доктор права, Наваррский публичный университет (Памплона, Испания).

E-mail: diana.gluhaya@unavara.es; diana_gluhaia@yahoo.com

IOVIȚĂ Alexandrina.

Doctor în drept, UNAIDS, Cartierul general, Coordonator programe, drepturile omului și legislație (Chișinău, Republica Moldova – Geneva, Elveția).

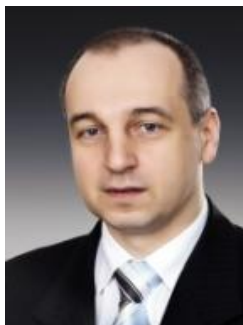
IOVITA Alexandrina.

Ph.D in Law, UNAIDS Secretariat, Headquarters, Programme Officer, Human Rights and Law (Kishinev, The Republic of Moldova – Geneva, Switzerland).

ИОВИЦЭ Александрина Александровна.

Кандидат юридических наук, UNAIDS, генеральный офис, сотрудник по программам, права человека и правовые вопросы (Кишинев, Республика Молдова, Женева, Швейцария).

E-mail: alexandrina_iovita@yahoo.com

JANAS Karol.

Doctor în politologie, conferențiar universitar, Șef Catedră Politologie, Universitatea „Alexandr Dubcek” din Trenčin, Slovacia (Trenčin, Republica Slovacă).

JANAS Karol.

Doc. PhD in Political Sciences, Associate Professor, Head of the Department Politologie of the Trenčianska Univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne (The Slovak Republic).

ЯНАС Карол.

Доктор политологии, доцент, Заведующий кафедрой политологии Тренчанского университета им. Александра Дубчека в Тренчине (Тренчин, Словацкая Республика).

E-mail: karol.janas@tuni.sk

KOVALEVA Natalia.

Doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Director al Fundației de Caritate „Fii Om!” (Orenburg, Federația Rusă).

KOVALYOVA Natalia.

Ph.D., Associate Professor, Director of the Charity Foundation „Be a man!” (Orenburg, The Russian Federation).

КОВАЛЁВА Наталья Александровна.

Кандидат педагогических наук, доцент, директор Благотворительного Фонда «Будь Человеком!» (Оренбург, Российская Федерация).

E-mail: kovaleva_osu@mail.ru

<http://www.osu.ru/doc/3117>

LISENCO Vladlena.

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Vicerector pentru relații internaționale, Universitatea de Stat din Transnistria „T.G.Șevcenco” (Tiraspol, Republica Moldova).

LISENCO Vladlena.

Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor, Vicerector for International relations, Taras Shevchenko State University of Transnistria (Tiraspol, The Republic of Moldova).

ЛЫСЕНКО Владлена.

Доктор юридических наук, доцент, Заместитель ректора по международным связям, Приднестровский государственный университет имени Т. Г. Шевченко (Тирасполь, Республика Молдова).

E-mail: vlada.lisenco@mail.ru

MATTOȘ Boris.

Doctor în științe politice, Vicerector pentru relații internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacă).

MATTOS Boris.

PhD in political science, Vicerector for International relations, University of Economics in Bratislava, Slovakia (Bratislava, The Slovak Republic).

МАТОШ Борис.

Доктор политических наук, Заместитель ректора по международным связям, Экономический университет в Братиславе (Братислава, Словацкая Республика).

E-mail: mattos@euba.sk

METREVELI Levan.

Doctor în științe politice, șef al Centrului pentru dezvoltarea integrată a Georgiei, Universitatea de Stat Tbilisi (Tbilisi, Georgia).

METREVELI Levan.

Doctor of Political Sciences, Head of the Center for integrated development of Georgia, Tiflis State University (Tbilisi, Georgia).

МЕТРЕВЕЛИ Леван.

Доктор политических наук, руководитель Центра комплексного развития Грузии Тбилисского государственного университета (Тбилиси, Грузия).

E-mail: levanmetreveli@yahoo.com

MOUSMOUTI Maria.

Doctor în drept, Director executiv al Centrului European de Drept Constituțional din Atena (Atena, Grecia).

MOUSMOUTI Maria.

Ph.D in Law, Executive director of The European Center of Constitutional Law (Athenas, Grece).

МОУСМУТИ Мария.

Доктор права, Исполнительный директор Европейского центра конституционного права (Афины, Греция).

E-mail: mousmou@yahoo.com

<http://www.cecl2.gr/index.php/en/thecentre/theboard/11-thecentre/cv/16-08-maria-mousmouti>

http://ials.sas.ac.uk/postgrad/LDclinic/LDclinic_who.htm

SÂRCU Diana.

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Director al Institutului Național de Justiție al Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

SARCU Diana.

Doctor of Juridical Sciences, Associate professor, Director of the National Institute of Justice of the Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

СЫРКУ Диана.

Доктор юридических наук, доцент, Директор Национального института юстиции Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: sircu@yahoo.com

SYCI Alexandru.

Doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar, Universitatea Națională „Jurie Fedikovicî” din Cernăuți (Cernăuți, Ucraina).

SYCH Alexander.

Doctor of Historical Sciences, Professor, Chernivtsi National University „Yuri Fedkovych” (Chernivtsi, Ukraine).

СЫЧ Александр Иванович.

Доктор исторических наук, профессор, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (Черновцы, Украина).

E-mail: asych_chnu@yahoo.com, amenitinna@gmail.com

SOLNȚEV Alexandr.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Șef-adjunct al Catedrei de Drept Internațional al Universității Prieteniei Popoarelor din Rusia (Moscova, Federația Rusă).

SOLNTSEV Alexander.

Ph.D in Law, Associate Professor, Deputy Head of the Department of International Law PFUR, the Peoples' Friendship University of Russia (Moscow, The Russian Federation).

СОЛНЦЕВ Александр Михайлович.

Кандидат юридических наук, доцент, зам. заведующего кафедрой международного права Российского университета дружбы народов (Москва, Российская Федерация).

E-mail: a.solntsev@gmail.com; intlaw.rudn@gmail.com

www.intlaw-rudn.com

SMOCHINA Carolina.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea Europeană din Lefke (Lefke, Nicosia, Cipru).

SMOCHINA Carolina.

Ph.D in Law, Associate Professor, European University of Lefke (Lefke, Nicosia, Cyprus).

СМОКИНЭ Каролина.

Доктор права, доцент, Европейский Университет в Лефке (Лефке, Никосия, Кипр)

E-mail: smochina@gmail.com

ISMAYL Togrul.

Doctor în istorie, Doctor în economie, conferențiar universitar, Universitatea TOBB, Economie și Tehnologie (Ankara, Turcia).

ISMAYL Togrul.

Ph.D in History, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor, TOBB University of Economics and Technology (Ankara, Turkey).

ИСМАИЛ Тогрул.

Доктор истории, Доктор экономики, доцент, TOBB университет экономики и технологии (Анкара, Турция).

E-mail: togrul65@hotmail.com, tismayil@etu.edu.tr

ȚIGĂNAȘ Ion.

Doctor în drept, Director General Adjunct, Agenția de Stat Pentru Proprietatea Intelectuală a Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

TIGANAS Ion.

Ph.D in Law, Deputy General Director of The State Agency on Intellectual Property of The Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

ЦИГЭНАШ Ион.

Кандидат юридических наук, Генеральный вице-директор Государственного агентства по интеллектуальной собственности Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: iondrept@yahoo.com

http://www.agepi.gov.md/pdf/about/cv_tiganas.pdf

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**DATE DESPRE AUTORI
DATES OF AUTHORS
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ**

ARIFHANOV Shavkat.

Doctor în științe economice, Profesor, Expert independent. (Taškent, Uzbekistan).

ARIFHANOV Shavkat.

Doctor of economic sciences, Professor, Independent expert. (Tashkent, Uzbekistan).

АРИФХАНОВ Шавкат Рифатович.

Доктор экономических наук, профессор, Независимый эксперт. (Ташкент, Узбекистан).

E-mail: profanf@gmail.com

BOIKOVA Elena.

Doctor în științe istorice, cercetător principal în cadrul Departamentului Coreea și Mongolia, Institutul de Studii Orientale, Academia Rusă de Științe (Moscova, Federația Rusă).

BOYKOVA Elena.

Ph.D in History, Senior Researcher in the Department of Korea and Mongolia, The Institute of Oriental Studies, Russian Academy of Sciences (Moscow, Russian Federation).

БОЙКОВА Елена Владимировна.

Кандидат исторических наук, старший научный сотрудник Отдела Кореи и Монголии Института востоковедения РАН (Москва, Российская Федерация).

E-mail: e.boykova@hotmail.com

BURIAN Alexandru.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Director al Institutului de Cercetări Strategice al Universității de Studii Europene din Moldova, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Republica Moldova (Chișinău, Republica Moldova); Profesor la Universitatea „Alexander Dubcek” din Trencin (Trencin, Republica Slovacia).

BURIAN Alexander.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Director of The Institute for Strategic Studies of The European University of Moldova, President of the Moldavian Association of International Law (Kishinev, The Republic of Moldova); Professor of the University „Alexander Dubcek” in Trencin (Trencin, The Republic of Slovakia).

БУРИАН Александр Дмитриевич.

Доктор юридических наук, профессор, Директор Института стратегических исследований Европейского университета Молдовы, Президент Молдавской Ассоциации международного права (Кишинев, Республика Молдова); Профессор Университета имени Александра Дубчека в Тренчине (Тренчин, Республика Словакия).

E-mail: alexandruburian@yahoo.com ; alexandruburian@mail.ru

BURIAN Cristina.

Doctor în drept, conferențiar universitar la Catedra Drept Public, Universitatea de Studii Europene din Moldova; Secretar I, Direcția Generală Drept Internațional, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

BURIAN Cristina.

Ph.D in Law, Associate Professor, Department of Public Law, European University of Moldova; First Secretary, The International Law Department, Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

БУРИАН Кристина Александровна.

Кандидат юридических наук, доцент кафедры публичного права, Европейский университет Молдовы; Первый секретарь, Генеральный Департамент международного права, Министерство иностранных дел и европейской интеграции Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: krisburian@yahoo.com

BAYASAH Jamsran.

Doctor în științe istorice, profesor, director al Institutului de Relații Internaționale al Academiei de Științe din Mongolia (Ulan Bator, Mongolia).

BAYASAKH Jamsran.

Doctor of Historical Sciences, Professor, Director of the Institute of International Relations of the Academy of Sciences of Mongolia (Ulaanbaatar, Mongolia).

БАЯСАХ Жамсран.

Доктор исторических наук, профессор, директор Института международных отношений Академии наук Монголии (Улан-Батор, Монголия).

E-mail: bayasakhjk@gmail.com

CIUCĂ Aurora.

Doctor în drept, Profesor universitar, Profesor la Universitatea „Stefan Cel Mare” din Suceava, Avocat la Baroul de Avocați Iași, Președinte al Asociației „Vespasian V. Pella” Iași (Iași, România).

CIUCA Aurora.

Ph.D in Law, Professor at „Stefan cel Mare” University of Suceava, Lawyer Yassy Bar Association, President of „Vespasian V. Pella” Association (Yassy, Romania).

ЧИУКЭ Аура.

Доктор права, профессор, Профессор Сучавского университета «Штефан чел Маре»; Адвокат в Ясской ассоциации адвокатов; Президент ассоциации «Vespasian V. Pella» (Яссы, Румыния).

E-mail: aurora_ciuca_2000@yahoo.com

CHELARU Valeria.

Doctorand, Școala doctorală de Relații internaționale și Studii de Securitate a Universității „Babeș-Bolyai” (Cluj-Napoca, România).

CHELARU Valeria.

Ph.D Student, Doctoral School of International Relations and Security Studies at „Babeș-Bolyai” University (Cluj-Napoca, Romania).

ЧЕЛАРУ Валерия.

Аспирант, Докторская школа по международным отношениям и исследованиям в области безопасности Клужского университета «Бабеш-Бойяи» (Клуж-Напока, Румыния).

E-mail: valeria.a.chelaru@gmail.com

DANCÁKOVÁ Ivana.

Doctorand, Departamentul de Relații Economice Internaționale și Diplomatie Economică, Facultatea de Relații Internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacia).

DANCÁKOVÁ Ivana.

PhD Student, Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy, The Faculty of International Relations at the University of Economics in Bratislava (Bratislava, The Republic of Slovakia).

ДАНЦАКОВА Ивана.

Аспирант, Кафедра международных экономических отношений и экономической дипломатии, факультет международных отношений Экономического университета в Братиславе (Братислава, Республика Словакия).

E-mail: ivana.dancakova@euba.sk

EVSEEV Vladimir.

Doctor în științe tehnice, Expert militar, Vicedirector al Institutului Statelor CSI (Moscova, Federația Rusă).

EVSEEV Vladimir.

Ph.D in Technical Science, Military expert, Deputy Director of the Institute of CIS Countries (Moscow, The Russian Federation).

ЕВСЕЕВ Владимир Валерьевич.

Кандидат технических наук, Военный эксперт, Заместитель директора Института стран СНГ (Москва, Российская Федерация).

E-mail: vlad.evseev@gmail.com

JUGASTRU Călina.

Doctor în drept, Profesor universitar, Profesor la Facultatea de Drept a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu (Sibiu, România).

JUGASTRU Calina.

Ph.D in Law, Professor, Professor at Department of Law of the „Lucian Blaga” University of Sibiu (Sibiu, Romania).

ЖУГАСТРУ Кэлина.

Доктор права, профессор, Профессор юридического факультета Университета «Луциан Блага» из Сибиу (Сибиу, Румыния).

E-mail: jugastrucalina@gmail.com

KONONENKO Valeriu.

Doctor în drept, Conferențiar universitar, Catedra Drept Internațional, Universitatea Națională „V.N. Karazin” din Harkov (Harkov, Ucraina).

KONONENKO Valerii.

Ph.D in Law, Associate Professor at the Department of International Law of the Kharkiv National University „V. N. Karazin” (Kharkiv, Ukraine).

КОНОНЕНКО Валерий Петрович.

Кандидат юридических наук, доцент кафедры международного права Харьковского национального университета им. В.Н. Каразина (Харьков, Украина).

E-mail: advokatkononenko@ukr.net

LAICIAC Milan.

Ambasadorul Republicii Slovacia în Republica Coreea (Seul, Coreea de Sud).

LAJČIAK Milan.

Ambassador of the Slovak Republic to the Republic of Korea (Seoul, South Korea).

ЛАЙЧИАК Милан.

Посол Республики Словакия в Республике Корея (Сеул, Южная Корея).

E-mail: milan.lajciak@gmail.com

MAITDINOVA Guzel.

Doctor în științe istorice, profesor, Facultatea de Istorie și Teoria relațiilor internaționale, Universitatea Ruso-Tadjică (Slavonă) (RTSU), director al Centrului de Studii Geopolitice RTSU, Director executiv al Clubului de experți din Asia Centrală "Dezvoltare Eurasiană" (Dușanbe, Tadjikistan).

MAITDINOVA Guzel.

Doctor of Historical Sciences, Professor, Department of History and Theory of International Relations of the Russian-Tajik (Slavonic) University (RTSU), Director of the Centre for Geopolitical Studies RTSU, Executive Director of the Central expert club of the Central Asia "Eurasian Development" (Dushanbe, Tajikistan).

МАЙТДИНОВА Гюзель Майтдиновна.

Доктор исторических наук, профессор кафедры истории и теории международных отношений Российско-Таджикского (славянского) университета (РТСУ), директор Центра геополитических исследований РТСУ, исполнительный директор Центральноазиатского экспертного клуба «Евразийское развитие» (Душанбе, Таджикистан).

E-mail: guzel-maitdinova@mail.ru

MOCANU Diana.

Masterand, Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (Iași, România).

MOCANU Diana.

Master in Law, Faculty of Law, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iassy (Iassy, Romania).

МОКАНУ Диана.

Магистр права, Юридический факультет Ясского университета им. Александра Иоана Кузы (Яссы, Румыния).

E-mail: dianamocanum@yahoo.com

MOLDOVEANU Bianca.

Doctorand, Facultatea de Drept, Universitatea „Transilvania” din Brașov (Brașov, România).

MOLDOVEANU Bianca.

Ph.D Student, Faculty of Law, University „Transilvania” of Brasov (Brasov, Romania).

МОЛДОВЯНУ Бианка.

Аспирант, Юридический факультет, Университет «Трансильвания» из Брашова (Брашов, Румыния).

E-mail: bianca.moldoveanu.ro@gmail.com

MIRZAZADE Lily.

Cercetător științific coordonator al Departamentului de Relații Internaționale și Drept Internațional al Institutului de Filosofie al Academiei Naționale de Științe din Azerbaidjan (Baku, Azerbaidjan).

MIRZAZADE Lily.

Leading scientific researcher of the Department of International Relations and International Law of the Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan).

МИРЗАЗАДЕ Лилия Фридуновна.

Ведущий научный сотрудник Отдела Международных отношений и международного права Института философии Национальной Академии наук Азербайджана (Баку, Азербайджан).

E-mail: liliya-mirzazade@rambler.ru

MRÁZ Stanislav.

Doctor în drept, Profesor universitar, Șef Catedră drept internațional, Facultatea Relații Internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacia).

MRÁZ Stanislav.

PhD. In Law, Professor, Head of The Department of International Law, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava (Bratislava, The Republic of Slovakia).

МРАЗ Станислав.

Доктор права, профессор, Заведующий кафедрой международного права, Факультет международных отношений, Экономический университет в Братиславе (Братислава, Республика Словакия).

E-mail: lipkova@euba.sk

SELEZNEV Igor.

Doctor în sociologie, Conferențiar universitar, Cercetător principal, Departamentul de metodologie a studiului problemelor sociale și politice ale ptivind integrarea eurasiatică al Institutului de Studii Sociale și Politice al Academiei Ruse de Științe /ISSP ARȘ. (Moscow, Federația Rusă).

SELEZNEV Igor A.

Ph.D in Sociology, Associate Professor, Senior researcher in the sector of methodology of research of socio-political problems of the Eurasian integration of Institute of Socio-political research of the Russian Academy of Sciences (ISPR RAS). (Moscow, The Russian Federation).

СЕЛЕЗНЁВ Игорь Александрович.

Кандидат социологических наук, доцент, старший научный сотрудник сектора методологии исследования социально-политических проблем евразийской интеграции Института социально-политических исследований Российской академии наук /ИСПИ РАН/ (Москва, Российская Федерация).

E-mail: igdrake@yandex.com

TRISIN Olga.

Doctorand, Universitea de Pau și a Țărilor de Adour, Facultatea de drept și politici comparate (Bayonne, Franța).

TRISIN Olga.

Ph.D Student, University of Pau and des Pays de l'Adour, Faculty of Law and Comparative Politics (Bayonne, France).

ТРИШИН Ольга.

Аспирант, Университет По и стран Адура, Факультет права и сравнительной политологии (Байон, Франция).

E-mail: olga_trishina08@mail.ru

ZUBRO Tetyana.

Doctor în științe politice, Lector superior, Catedra relații internaționale și științe politice, Facultatea relații internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacia).

ZUBRO Tetyana.

Ph.D. In Political Sciences, Senior lecturer, Department of international political relations, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava (Bratislava, The Republic of Slovakia).

ЗУБРО Тетьяна.

Доктор политических наук, Старший преподаватель, Кафедра международных политических отношений, Факультет международных отношений, Экономический университет в Братиславе (Братислава, Республика Словакия).

E-mail: ztp@centrum.sk

RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ

CERINȚELE

**privind condițiile de prezentare a manuscriselor pentru publicare în
„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”**

Revista teoretico-științifică „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale” acceptă pentru publicare articole în limbile moldovenească (română), rusă, engleză, spaniolă, franceză, germană (la discreția autorului), care conțin rezultate inedite ale cercetărilor efectuate și care sunt ajustate la „Cerințele privind condițiile de prezentare a manuscriselor articolelor”.

Consiliul Redacțional acceptă manuscrisul articolului pentru publicare în corespundere cu profilurile ediției („drept” și „științe politice”), cu un volum nu mai mult de 20 de pagini, inclusiv figuri și tabele. Manuscrisul ar trebui să conțină doar materiale originale, efectuat la un înalt nivel științific, reflectând rezultatele cercetării efectuate de către autor, obținute cu cel mult un an înainte de publicare, și care conține un element clar privitor la inovația științifică a cercetării și propria contribuție a autorului. Sunt acceptate pentru publicare materialele care anterior nu au fost publicate în alte ediții și nu au fost destinate pentru publicarea simultană în diverse ediții. Articolele sunt expuse recenzării obligatorii, în conformitate cu *Anexa 3*. Pentru doctoranzi (competitori) este obligatorie recenzarea articolelor de către conducătorul științific. Pot fi publicate doar articolele care au primit recenzii pozitive. Pentru publicarea articolelor nu se plătește și nu se încasează taxe.

Cerințele menționate mai sus se aplică tuturor materialelor trimise pentru publicare în adresa revistei. Consiliul Redacțional are dreptul de a nu accepta publicarea materialelor în caz de: a) nerespectarea cerințele privind condițiile de prezentare a manuscriselor articolelor; b) plagiat; c) conținutul articolului este neadecvat cu profilurile revistei.

În cazurile când nu sunt respectate cerințele redacția are dreptul să nu examineze manuscrisul. Consiliul Redacțional își rezervă dreptul de a reduce volumul articolului prezentat (dacă este necesar), expunându-l în versiunea redacției (introducând modificări redacționale, care nu schimbă sensul general al articolului prezentat de autor). Formulările și prezentarea materialelor în articolele publicate nu reprezintă întotdeauna poziția revistei și nu angajează în nici un fel redacția. Aceste materiale se publică în ordine de discuție, în scopul asigurării posibilității de a expune diverse opinii. Responsabilitatea asupra conținutului articolelor, selecției și preciziei faptelor și informației citate revine în exclusivitate autorilor. În același număr al revistei poate fi publicat doar un singur articol al unui autor.

Numărul de autori al unui articol nu poate fi mai mare de două persoane. Autorul (ii) trimite redacției 2 exemplare originale a articolului (semnate de autor) în imprimare pe hârtie și trimite articolul în format electronic prin e-mail la adresa: alexandruburian@yahoo.com , alexandruburian@mail.ru

Volumul articolului nu trebuie să depășească 1,5 c.a. dactilografiate pe hârtie, format A4 (60 de mii de caractere, sau 16-20 de pagini de text), inclusiv figuri, tăblițe, referințe și scheme. Atunci când se plasează referințe bibliografice în limba engleză este necesar de indicat denumirea oficială a surselor (revistelor) în limba engleză.

Pentru a plasa un articol în Revistă este necesar de prezentat următoarele documente: cerere, informațiile despre autor (ia), articolul, fotografia autorului (autorilor) în format JPG, adnotare (abstract, rezumat) în trei limbi (română, rusă și engleză) într-un volum de 100 de cuvinte, cuvinte-cheie (5-7 cuvinte). Adnotarea nu trebuie să conțină referiri la literatura citată, tabele și figuri.

Informația despre autor (i) conține următoarele date: numele, prenumele, patronimicul autorului (autorilor), locul de muncă, funcția, titlul științific, gradul științific, adresa poștală, adresa electronică și numărul de telefon. Numele autorului (autorilor) ar trebui să fie listate sub titlul articolului, în dreapta.

Cerințele tehnice pentru perfectarea manuscrisul pentru publicare:

Titlul articolului nu trebuie să depășească trei linii. Titlul ar trebui să fi dat numai cu majuscule (Times New Roman 16) și centrat. Sursele literare utilizate în articol trebuie prezentate într-o singură listă la sfârșitul textului (bibliografie), în conformitate cu **Anexa 2**. Referirile la literatura de specialitate menționate în text sunt obligatorii, trebuie să fie plasate în partea de jos a fiecărei pagini a textului și necesită să fie perfectate în conformitate cu **Anexa 1**. Referirile la sursele externe sunt prezentate într-o limbă străină și sunt urmate, în cazul traducerii în română și rusă, cu indicație privitor la traducere. Numerotarea referirilor la sursele literare este dată în ordinea menționată în text. Trimiteri la lucrări nepublicate nu sunt permise. Lista bibliografică (de la sfârșitul textului) este dată în ordine alfabetică în funcție de prima literă a prenumelui autorului (autorilor).

Acronimele și abrevierile trebuie să fie descifrate la prima mențiune în textul articolului. În textele în limba română, engleză, franceză, spaniolă și germană se utilizează ghilimele germane („ ”), în textele în limba rusă se utilizează ghilimelele franceze (« »).

Parametrii paginii:

Documentul trebuie salvat în MS Word, formatul de pagină A 4, marginile paginii: sus și jos - 2 cm, dreapta - 1,5 cm, stânga - 3 cm, Font - Times New Roman; Dimensiune font - 12, spațiere - 1,5. Aliniere pe lățime, un spațiu la stânga - 1,5. Numerotarea paginilor este consecutivă, secvențială, în partea de jos a paginii, pe centru.

Redactarea textului:

Despărțirea manuală în silabe a cuvintelor (transferul din rând în rând) este inacceptabilă. Figurile și tabelele trebuie să fie numerotate, să aibă denumire, legendă și subiect. Titlurile lor și trebuie să fie prezentate în text după alineatul care conține un link de referință la ele.

Exemplarele autorului:

Fiecare autor al articolului obține doar un număr al revistei, indiferent de numărul de autori.

*Consiliul Redacțional**Anexa 1***Exemple de referințe bibliografice:**

Referințele (citatele) de la sfârșitul fiecărei pagini trebuie să conțină semnele de punctuație și să urmeze aceleași reguli ca și plasarea lor în descrierea bibliografică.

Dacă textul nu este citat de o sursă originală, dar de un alt document, atunci se utilizează următoarele cuvinte la început de referință: citat de: (citând sursele împrumutate):

Exemplu:	Citat de: Dumitru Mazilu. Drept diplomatic. București: Editura Lumina Lex, 2003, p. 115. Citat de: Alexandru Burian. Drept diplomatic și consular. Chișinău: Editura ARC, 2003, p. 154.
----------	--

La amenajarea secvențială a referințelor (citatelor) primare și repetate se utilizează termenul "Ibid." sau ("Ibidem"):

Referință primară	Jeffrey Mankoff. Politicii externe Ruse: întoarcerea unei Mari Puteri în politică. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 217.
Referință repetată	Ibid., p. 47 sau Ibidem., p. 47.

La amenajarea nesecvențială a referințelor (citatelor) primare și repetate, când referințele urmează nu concomitent una după alta, se utilizează termenul *Op. cit.* (opus citato) și este prezentat folosind caractere cursive:

Referință primară	Jeffrey Mankoff. Politicii externe Ruse: întoarcerea unei Mari Puteri în
-------------------	--

	politică. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 217.
Referință repetată	Jeffrey Mankoff. <i>Op. cit.</i> , p. 65.

Anexa 2**Exemple de „Listă bibliografică” (bibliografie):**

Lista bibliografică este plasată după textul articolului cu titulatura „Bibliografie”. Toate link-urile din listă sunt numerotate secvențial și sunt aranjate în ordine alfabetică.

Descrierea unei cărți cu un singur autor:

Exemplu	Jeffrey Mankoff. Politicii externe Ruse: întoarcerea de mare putere politică. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009. XII + 359 p.
---------	---

Descrierea unei cărți cu trei sau mai mulți autori:

Exemplu	David G. Victor... [et al.]. Gaze naturale și geopolitică: din 1970 pînă în 2040. New York: Cambridge University Press, 2006. xxv + 508 p.
---------	--

Descrierea unui articol publicat într-o revistă:

Este necesar de a indica numele autorului articolului, denumirea articolului, denumirea revistei, anul, numărul ediției sau volumul, numărul paginei de la începutul și sfârșitul articolului.

Exemplu	Serghei Lavrov. Rusia și lumea în secolul XXI. În: Rusia în afacerile globale. Iulie-septembrie 2008, Vol. 6, nr. 3, p. 8 - 18.
---------	---

Descrierea unei teze de doctorat:

Exemplu	Vladislav Boiko. Securitatea energetică în contextul globalizării. Teză de doctor în științe politice. Moscova, 2012. 250 p.
---------	--

Descrierea unui autoreferat a tezei de doctorat:

Exemplu	Yuri Jukov. Centrismul politic în Rusia. Autoreferatul tezei... candidat în științe politice. Sankt-Petersburg, 2012. 24 p.
---------	---

Descrierea publicațiilor științifice electronice:

Pentru surse de electronice, trebuie să specificați practic aceleași informații ca pentru reviste: autorul, titlul, numele site-ului (sau secțiune a site-ului) și URL-ul. Articolul ar trebui să conțină noțiunea [On-line]; informații la data de partajare pe rețeaua electronică (după fraza „Vizitat la:” indica data, luna și anul): (Vizitat la: 03.02.2012).

Exemplu	Burian Alexandru, Gurin Corina. Procesul decizional în politica externă și influența lui asupra negocierilor. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale. 2011, nr. 4, p. 39 - 55. [On-line]: http://www.rmdiri.md/pdf/RMDIRI20114.p.df/ . (Vizitat la: 07.09.2012).
---------	---

REGULAMENTUL
cu privire la recenzarea articolelor științifice în
„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”

1. Articole științifice primite de redacția *Revistei Moldovenești de Drept Internațional și Relații Internaționale* trec prin Instituția de recenzare.

„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale” a adoptat un sistem de patru niveluri de recenzare a articolelor și materialelor prezentate spre publicare:

Primul nivel – recenzarea de către Redactorul-șef (*main editor peer review*);

Al doilea nivel - recenzie de „nivel deschis” (*open peer review* - autorul și recenzentul se cunosc reciproc) – recenzia este transmisă la redacție de către autor;

Al treilea nivel - recenzie de nivel „orb-unilateral” (*single-blind* – recenzentul știe despre autor, autorul - nu);

Al patrulea nivel - recenzie de nivel „orb-dublu” (*double-blind* - atât recenzentul, cât și autorul, nu știu unul despre altul).

2. Fiecare articol științific necesită să aibă recenzii:

- deschise: *primul nivel* – recenzia (decizia) redactorului-șef; *al doilea nivel* - recenzia unui recenzent oficial, specialist în domeniu (doctor sau doctor habilitat);

- confidențiale (oarbe): *al treilea nivel* – recenzia redactorului științific sau a unui membru al consiliului redacțional sau al colegiului de redacție; *al patrulea nivel* – la decizia consiliului redacțional și recenzentul poate fi doar din exterior.

3. Toate articolele științifice, primite de Consiliul redacțional al revistei, sunt supuse obligatoriu recenzării „orb-dublu” (*double-blind* - atât recenzentul, cât și autorul, nu știu unul despre altul). Această recenzare este efectuată de către experți externi din baza de date de experți (recenzori) ai revistei, la solicitarea Consiliului redacțional.

4. Analizând recenziile, redacția evaluează prezența în articole a elementelor de actualitate a problemei științifice pe care autorul pretinde să o soluționeze. Recenzia necesită să descrie în mod clar valoarea teoretică sau aplicativă a investigației, și să coreleze constatările autorului cu conceptele științifice existente. Un element de bază al recenziei ar trebui să fie aprecierea de către recenzent a contribuției personale a autorului articolului la soluționarea problemei. Este necesar de a menționa în recenzie corespunderea stilului, logicii și nivelului de accesibilitate a expunerii științifice a materialului de către autor, precum și un aviz privind fiabilitatea și valabilitatea concluziilor.

5. După primirea recenziilor, redacția analizează articolele prezentate și adoptă decizia finală, în baza unei evaluări complete, privitor la publicarea sau ne-publicarea articolelor. În baza deciziei adoptate autorului i se comunică, prin e-mail sau poștă, informația cu privire la evaluarea articolului și decizia adoptată. În cazul că se refuză de a publica articolul, recenziții rămân anonimi.

6. Colegiul de redacție își rezervă dreptul de a trimite articolul la o recenzie suplimentară externă anonimă (*double-blind*). Redactor-șef, în asemenea caz, trimite recenzentului o scrisoare în care solicită recenzarea, atașând la scrisoare articolul și modelul conform căruia se recomandă de a efectua recenzia.

7. Prezența recenziilor pozitive nu este un motiv suficient pentru publicarea articolului. Decizia finală privitor la publicarea articolului este adoptată de consiliul redacțional.

8. În cazul în care există o critică substanțială din partea recenzentului, însă articolul, la general, este evaluat pozitiv, consiliul redacțional poate aprecia articolul ca polemic și poate decide de a-l publica în rubrica „Tribuna discuțională”.

9. Originalele recenziilor sunt păstrate la „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”.

RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ

REQUIREMENTS
to papers for publication in the
„Moldavian Journal of International Law and International Relations”

„Moldavian Journal of International Law and International Relations” being a scientifico-theoretical journal admits for publication articles in Moldovan (Romanian), Russian, English, Spanish, French, German (optional author) languages, containing the results of original research, designed in accordance with the „Requirements for the articles”.

An Editorial Board of the „Moldavian Journal of International Law and International Relations”, accept manuscript for publication corresponding to the edition profiles, no more than 20 pages, including figures and tables. The manuscript should contain only original material, performed at a high academic level, reflecting the author's research results, completed no more than one year before publication, and containing a clear element of creation of a new knowledge. The materials which earlier were not published and have been not intended to the simultaneous publication in other editions for printing are accepted. Articles are exposed to obligatory reviewing, in accordance with the *Appendix 3*. For post-graduate students (competitors) the review of the supervisor of studies is obligatory. We print only articles which have received only positive reviews. The fee for the publication is not paid.

The rules mentioned above apply to all the material sent to the journal for publication. The Editorial Board has the right not to accept materials to the publication in a case of: a) non-compliance of the paper with the requirements for its publication; b) plagiarism; c) inappropriate content of the presented paper to the journal profiles.

In cases when the requirements are not respected the editorial board has the right not to examine the manuscript. The editors reserve the right to reduce the volume of the article (if it is necessary), exposing it to editorial revision, make editorial (which do not change the general sense) changes in the author's original. Editors can publish materials without sharing author's opinion (in order of discussion). Authors are responsible for the selection and accuracy of the facts, quotes, and other information. Journal will only publish one article per author in each volume of the issue.

The number of authors should not be more than two people. Author (s) sent to the editor two copies of the article (signed by the author both in print and electronic form and send the article in electronic form by e-mail at: alexandruburian@yahoo.com , alexandruburian@mail.ru

The paper shouldn't exceed 1,5 printer's sheet of the typewritten text of format A4 (60 thousand characters, or 16-20 pages of text), including tables, list of references and drawings (schemes). At drafting of bibliographic references in English it is necessary to specify official English-speaking names of journals.

In order to place an article in the journal you should present following documents: an application, information about the author (s), an article, one author (s) photograph in JPG form, annotation provided (abstract) in three languages (Romanian, Russian and English) in a volume of 100 words, key words (5 - 7 words). Abstract should not contain references to the quoted literature, tables and figures.

Information about the author (s) contains: author's name, affiliation, post a scientific degree, an academic status, mailing address, e-mail address and telephone number Author's name should be listed under the article's title on the right.

Technical requirements to registration of the manuscript for the publication:

Title of the article should not exceed three lines. The title should be given only in capital letters (Times New Roman 16) and centred. Literary sources used in the paper should be submitted in one list at the

end (bibliography). Bibliographical list is presented after the text item in accordance with the *Appendix 2*. Footnotes to the literature mentioned in the text are mandatory and must be prepared in the bottom of the page in accordance with the *Appendix 1*. References to the foreign sources are given in a foreign language and are followed in the case of translation into Romanian and Russian indication of the translation. The numbering of the sources is given in the order mentioned in the text. References to unpublished works are not permitted. The bibliography is given in alphabetic order according to the first letter of authors surnames. Acronyms and abbreviations should be deciphered in a place of the first mention in the text. In text presented in Romanian, English, French, German or Spanish language, German inverted commas („pads”) should be used; in text presented in Russian language the French inverted commas («fur-trees») are used.

Page Setup:

The document must be saved in MS Word, A 4 page format, page margins: top and bottom - 2 cm, right - 1.5 cm, left - 3 cm Font - Times New Roman; font size - 12, line spacing - 1,5. Alignment on width, a space at the left - 1,5. Numbering of pages is through, in the bottom of the page, on the centre.

Text drafting:

Using of manual transfer (manual hyphenation) is unacceptable. Figures and tables should have a caption and subject headings and should be presented in the text after the paragraph containing a link to them.

Author's copies:

Each author obtains only one issue of the journal, regardless of the number of authors.

The Editorial Board

Appendix 1

Example of bibliographic footnotes:

Punctuation and prescribed punctuation in citations should follow the same rules as their placement in the bibliographic description.

If the text is not cited by the original source, but by another document, then following words are used: in the beginning of the reference: *Quoted by*, with a reference to the citing sources of borrowed text:

Example:	Quoted by: Ernst Gabriel Frankel. Oil and Security A World Beyond Petroleum. The Netherlands: Springer, 2007, p. 115.
----------	---

«Ibid.» or (Ibidem) are used in the sequential arrangement of primary and repeated references.

<i>Primary</i>	Jeffrey Mankoff. Russian foreign policy: the return of great power politics. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 21.
<i>Repeated</i>	Ibid., p. 47.

Op. cit. (opus citato) is used in repeated footnotes containing item to the same document without following the primary reference and is presented using italics.

<i>Primary</i>	Jeffrey Mankoff. Russian foreign policy: the return of great power politics. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 217.
<i>Repeated</i>	Jeffrey Mankoff. <i>Op. cit.</i> , p. 65.

Examples of a bibliography:

Bibliographical list is placed after the text article and is supplied after the notion „Bibliography”. All links in the list are numbered sequentially and are arranged in alphabetical order.

Book with one author:

Example	Jeffrey Mankoff. Russian foreign policy: the return of great power politics. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009. xii + 359 p.
---------	--

Book with three and more authors:

Example	David G. Victor ... [et al.]. Natural gas and geopolitics: from 1970 to 2040. Cambridge; New York: Cambridge University Press Cambridge University Press, 2006. xxv + 508 p.
---------	--

The paper from the journal:

Article from a journal should contain following description - author (s), article title, journal name, year, and page number of the beginning and of the end of the article.

Example	Sergei Lavrov. Russia and the World in the 21 st Century. In: Russia in global affairs. July-September 2008, Vol. 6, nr. 3, p. 8 – 18.
---------	--

Dissertation

Example	Vladislav Boiko. Energy security in the context of globalization. Political Science Dissertation. Moscow, 2012. 250 p.
---------	--

A dissertation synopsis:

Example	Yuri Jukov E.H. Political centrism in Russia. Dissertation synopsis ... candidate in political science. Saint Petersburg, 2012. 24 p.
---------	---

Description of the electronic scientific publications:

For electronic sources, you need to specify practically the same information as for journals: author, title, name of the site (or section of the website) and the URL. The item should contain the notion [On-line]; information on the date of the electronic network share (after „Visited on:” indicate the date, month and year): (Visited on: 03.02.2012) is used in referring to the e-resource e-mail address.

Example	Chietigi Bajpae. China’s Quest for Energy Security. In: Power and Interest News Report. February 25, 2005. [On-line]: http://www.pinr.com/ . (Visited on: 07.09.2011).
---------	---

PROVISION
about the reviewing of scientific articles in
„Moldavian Journal of International Law and International Relations”

1. Scientific papers received to the Editorial office of „Moldavian Journal of International Law and International Relations”, pass through peer review process.

„Moldavian Journal of International Law and International Relations” comprises a four-level system of peer review articles:

1st level – reviewing by the editor (main editor peer review);

2nd level – an open peer review (the author and the reviewer know each other) – a review is submitted to the editor by the author;

3rd level - one-sided i.e. „blind” peer review (single-blind - the reviewer knows the author, but the author - doesn't know the reviewer);

4th level – double-blind peer review (neither reviewer nor author know about each other).

2. Each scientific article must be accompanied by a review:

– Open: 1st level – a review (conclusion) of the editor; 2nd level – a review of official reviewer, specialist of appropriate scientific profile (doctorate or PhD);

– Closed (blind): 3rd level – a review done by a scientific editor or a member of the editorial board; 4th level - a review done by the decision of the editorial board and only external.

3. All scientific articles, received by the Editorial Board of our journal are subject to mandatory review by bilateral double-blind („double-blind” - the reviewer does not know who the author of the article is, the author does not know who the reviewer is). This review is carried out by external experts from the expert database of experts (reviewers), at the request of the Editorial Board.

4. An editorial board, making the evaluation of reviews, draws attention to the relevance of the scientific problem to be solved by the author. The Review should clearly describe the theoretical or applied significance of the study; correlate the author's conclusions to existing scientific concepts. An essential element of the review should be the assessment a personal contribution to the solution of the issue by the reviewer. Correspondence to the style, logics and the availability of the narration to the scientific nature of the material and obtaining of the conclusions about the reliability and validity of the findings – are key aspects that must be noted in the review.

5. The issue about the received articles is considered after the obtaining of reviews, and then the final decision, based on the evaluation of reviews about the publication or refusal to publish articles, is made. On the basis of the decision the author (s) is sent a letter by e-mail or mail, which provides a general assessment of the article and the decision. In the case of failure in the publication, the reviewers remain anonymous.

6. The Editorial Board has the right to direct the article for additional external anonymous peer review. Editor in Chief directs the reviewer a letter asking for peer review. The letter includes an article and a recommended form of review.

7. The presence of positive reviews is not sufficient grounds for the publication of the article. The final decision on advisability of publication is taken by the editorial board.

8. In cases when the article is composed by a significant proportion of criticisms that have been made by the reviewer, as well as the overall positive recommendation, the Editorial Board can attribute the material to the category of polemical material and print it in the manner of scientific debate.

9. The Review originals are stored in „Moldavian Journal of International Law and International Relations”.

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**ТРЕБОВАНИЯ
к оформлению статей для публикации в
«Молдавском журнале международного права и международных отношений»**

Научно-теоретический журнал «Молдавский журнал Международного права и международных отношений» принимает к публикации статьи на молдавском (румынском), русском, английском, испанском, французском, немецком (по выбору автора) языках, содержащие результаты оригинальных исследований, оформленные в соответствии с «Требованиями к оформлению статей».

Редакция «Молдавского журнала международного права и международных отношений» принимает к публикации рукописи, соответствующие профилям издания, не более 20 страниц, включая рисунки и таблицы. Рукопись должна содержать только оригинальный материал, выполненный на высоком научном уровне, отражая результаты исследований автора, завершаемых не более чем за год до публикации и содержать очевидный элемент создания нового знания. К печати принимаются материалы, ранее не издававшиеся и не предназначенные к одновременной публикации в других изданиях. Статьи подвергаются обязательному рецензированию, в соответствии с *Приложением 3*. Для аспирантов (соискателей) обязательна рецензия научного руководителя. Печатаются только статьи, получившие положительные рецензии. Гонорар за публикации не выплачивается.

Настоящие правила распространяются на все материалы, направляемые в редакцию журнала для публикации. Редакция вправе не принять материал к публикации в случае: а) несоблюдения автором правил оформления рукописи; б) выявления элементов плагиата; в) несоответствия материала тематике журнала.

В случае несоблюдения настоящих требований редакционная коллегия вправе не рассматривать рукопись. Редакция оставляет за собой право при необходимости сокращать статьи, подвергая их редакционной правке, вносить редакционные (не меняющие общего смысла) изменения в авторский оригинал. Редакция может опубликовать материалы, не разделяя точку зрения автора (в порядке обсуждения). Авторы несут ответственность за подбор и достоверность приведенных фактов, цитат и прочих сведений. В одном номере журнала может быть опубликована только одна статья одного автора.

Число авторов статьи не должно быть более двух человек. Автор (ы) присылают в редакцию 2 экземпляра статьи (подписанные автором) в печатном виде и направляют статью в электронном виде по электронной почте по адресу: alexandrururian@yahoo.com , alexandrururian@mail.ru

Объем статьи не должен превышать 1,5 п. л. машинописного текста формата А4 (60 тыс. знаков, или 16-20 страниц текста), включая таблицы, список литературы и рисунки (схемы). При оформлении библиографических ссылок на английском языке необходимо указывать официальные англоязычные названия журналов.

Для размещения статьи в журнале необходимо предоставить в редакцию заявку, информацию об авторе (ах), статью, фотографию автора (ов) в формате JPG, аннотацию (резюме), представленную на трех языках (румынском, русском, английском) объемом – до 100 слов, ключевые слова (5-7 слов). Аннотация не должна содержать ссылок на цитируемую литературу, рисунки, таблицы.

Информация об авторе (ах) содержит: ФИО авторов, место работы, должность, ученую степень, ученое звание, почтовый адрес, электронный адрес и контактный телефон. ФИО автора должно быть указано под названием статьи справа.

Технические требования к оформлению рукописи для публикации:

Название статьи не должно превышать трех строк. Название должно даваться только заглавными буквами (Times New Roman 16) и располагаться по центру. Литературные источники, использованные в статье, должны быть представлены общим списком в ее конце (Библиография). Библиографический список приводится после текста статьи в соответствии с *Приложением 2*. Сноски на упомянутую литературу в тексте обязательны и должны быть оформлены внизу страницы в соответствии с *Приложением 1*. Ссылки на иностранные источники даются на иностранном языке и сопровождаются в случае перевода на румынский и русский язык указанием на перевод. Нумерация источников идет в последовательности упоминания в тексте. Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Список литературы (библиография) дается в алфавитном порядке по фамилиям первых авторов. Сокращения и аббревиатуры должны расшифровываться по месту первого упоминания в тексте статьи. В тексте на румынском, английском, французском, испанском языке используется немецкие кавычки („лапки”), в тексте на русском языке используются французские кавычки («ёлочки»).

Параметры страницы:

Документ должен быть сохранён в формате MS Word. Формат страницы А 4; поля страницы: верхнее и нижнее – 2 см, правое - 1,5 см, левое - 3 см. Шрифт - Times New Roman; кегль - 12; межстрочный интервал - 1,5. Выравнивание по ширине, отступ слева - 1,5. Нумерация страниц – сквозная, внизу страницы, по центру.

Оформление текста:

Использование ручных переносов (manual hyphenation) неприемлемо. Рисунки и таблицы должны иметь нумерационный и тематический заголовки и должны быть представлены в тексте после абзацев, содержащих ссылку на них.

Авторские экземпляры:

Каждому автору полагается один авторский экземпляр номера журнала вне зависимости от количества авторов статьи.

Редакционный совет

Приложение 1

Пример оформления библиографических сносок:

В библиографических сносках расстановка знаков препинания и предписанной пунктуации должна подчиняться тем же правилам, что и расстановка их в библиографическом описании.

Если текст цитируется не по первоисточнику, а по другому документу, то в начале ссылки приводят слова: Цит. по: (цитируется по), Приводится по: , с указанием источника заимствования:

Пример оформления:	Цит. по: Крупянко М.И., Арешидзе Л.Г. США и Восточная Азия. Борьба за «новый порядок». М.: Международные отношения, 2010, с. 325.
--------------------	---

При последовательном расположении первичной и повторной ссылок используют слова «Там же» или «Ibid.» (ibidem) для документов на языках, применяющих латинскую графику:

<i>Первичная</i>	Гаджиев К.С. Геополитика. Учебник для бакалавров. М.: Издательство Юрайт, 2012, с. 27.
<i>Повторная</i>	Там же, с. 47. или Ibid., p. 47.

В повторных сносках, содержащих запись на один и тот же документ, не следующих за первичной ссылкой, приводят заголовков, а основное заглавие и следующие за ним

повторяющиеся элементы заменяют словами «Указ. соч.» (указанное сочинение), «Цит. соч.» (цитируемое сочинение), «Op. cit.» (opus citato):

<i>Первичная</i>	Жинкина Ю.В. Стратегия безопасности России: проблемы формирования понятийного аппарата. М.: Российский научный фонд, 1995, с. 87.
<i>Повторная</i>	Жинкина Ю.В. Указ. соч., с. 67. или Жинкина Ю.В. <i>Op. cit.</i> , p. 65.

Приложение 2

Примеры оформления списка библиографии:

Библиографический список приводится после текста статьи и следует после слова «Библиография». Все ссылки в списке последовательно нумеруются и располагаются в алфавитном порядке.

Описание книги одного автора:

Пример оформления	Гаджиев К.С. Геополитика. Учебник для бакалавров. М.: Издательство Юрайт, 2012. 479 с.
-------------------	--

Описание книги четырех и более авторов:

Пример оформления	David G. Victor ... [et al.]. Natural gas and geopolitics: from 1970 to 2040. Cambridge; New York: Cambridge University Press Cambridge University Press, 2006. xxv + 508 p.
-------------------	--

Описание статьи из журнала:

Для статьи из журнала нужно указать автора (ов) статьи, название статьи, название журнала, год, номер выпуска и страницы начала и окончания статьи.

Пример оформления	Конобеев В.Н. Геостратегия США в Евразии. В: Проблемы управления. 2008, №1 (26), с. 87 – 97.
-------------------	--

Описание диссертаций

Пример оформления	Ганюхина Т.Г. Модификация свойств ПВХ в процессе синтеза: дис. ... канд. хим. наук: 02.00.06. Н. Новгород, 1999. 109 с.
-------------------	---

Описание авторефератов диссертаций:

Пример оформления	Жуков Е.Н. Политический центризм в России: автореф. дис. ... канд. филос. наук. М., 2000. 24 с.
-------------------	---

Описание электронных научных изданий:

Для электронных источников нужно указать практически те же данные, что и для журналов: автор, название статьи, название сайта (или раздела сайта) и адрес URL. В записи обязательно должен присутствовать текст [On-line];, при ссылке на электронный ресурс после электронного адреса в круглых скобках приводят сведения о дате обращения к электронному сетевому ресурсу (после слов «дата обращения» указывают число, месяц и год): (Дата посещения: 02.03.2012)

Пример оформления	Китай встает на «правильную сторону истории» в Персидском заливе. В: Мировая политика и ресурсы. [On-line]: http://www.wpr.ru/?p=2591 . (Дата посещения: 07.01.2012).
-------------------	---

ПОЛОЖЕНИЕ

о рецензировании научных статей в журнале
«Молдавский журнал международного права и международных отношений»

1. Научные статьи, поступившие в редакцию журнала «Молдавский журнал международного права и международных отношений», проходят через институт рецензирования.

В журнале «Молдавский журнал международного права и международных отношений» принята четырехуровневая система рецензирования статей:

1^й уровень - рецензирование главным редактором (main editor peer review);

2^й уровень - открытое рецензирование (open peer review - автор и рецензент знают друг о друге) - рецензия, представленная в редакцию автором;

3^й уровень - одностороннее «слепое» рецензирование (single-blind - рецензент знает об авторе, автор – нет);

4^й уровень - двухстороннее «слепое» рецензирование (double-blind - оба не знают друг о друге).

2. Каждая научная статья должна иметь рецензии:

– открытые: *1^й уровень* – рецензия (заключение) главного редактора; *2^й уровень* официального рецензента – специалиста соответствующего научного профиля (доктора или кандидата наук);

– закрытые (слепые): *3^й уровень* – научным редактором или одним из членов редколлегии; *4^й уровень* – по решению редколлегии и только внешнее.

3. Все научные статьи, поступившие в редакцию нашего журнала, подлежат обязательному двустороннему слепому рецензированию (double-blind - рецензент не знает, кто автор статьи, автор статьи не знает, кто рецензент). Это рецензирование производится сторонними специалистами из базы экспертов-специалистов (рецензентов), по поручению редакции.

4. Редколлегия при оценке рецензий обращает внимание на наличие в материале актуальности решаемой автором научной проблемы. Рецензия должна однозначно характеризовать теоретическую или прикладную значимость исследования, соотносить выводы автора с существующими научными концепциями. Необходимым элементом рецензии должна служить оценка рецензентом личного вклада автора статьи в решение рассматриваемой проблемы. Целесообразно отметить в рецензии соответствие стиля, логики и доступности изложения научному характеру материала, а также получить заключение о достоверности и обоснованности выводов.

5. После получения рецензий рассматривается вопрос о поступивших статьях и принимается окончательное решение на основе оценки рецензий об опубликовании или отказе в опубликовании статей. На основе принятого решения автору (авторам) по e-mail или почте направляется письмо, в котором дается общая оценка статьи и принятое решение. При отказе в публикации рецензенты остаются анонимными.

6. Редколлегия вправе направлять статьи на дополнительное внешнее анонимное рецензирование. Главный редактор направляет рецензенту письмо с просьбой о рецензировании. К письму прилагаются статья и рекомендуемая форма рецензии.

7. Наличие положительных рецензий не является достаточным основанием для публикации статьи. Окончательное решение о целесообразности публикации принимает редакционная коллегия.

8. При наличии в статье существенной доли критических замечаний рецензента и при общей положительной рекомендации редколлегия может отнести материал к разряду полемичных и печатать его в порядке научной дискуссии.

9. Оригиналы рецензий хранятся в редакции журнала «Молдавский журнал международного права и международных отношений».

RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ

Declarație

**privind etica publicațiilor științifice și baza juridică a politicii editoriale a revistei
"Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale"**

Colegiul de redacție al publicației periodice științifico-teoretice și informațional-practice "Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale" aderă la principiile de etică a publicațiilor științifice acceptate la nivel internațional, reflectate, printre altele, în recomandările Comisiei pentru etică a publicațiilor științifice (Comisia pentru publicație etică (COPE) (<http://publicationethics.org/about/guide>), Ghid pentru etica publicațiilor științifice (editura etică Resource Kit) Elsevier editor (<https://www.elsevier.com/editors/publishing-ethics>), Codul de etică și deontologie profesională a cercetătorilor și a personalului universitar din Republica Moldova, aprobat de către Consiliul Național de Atestare și Acreditare la 23.05. 2012 (http://edu.asm.md/tc_userfiles/cod-etica.pdf).

Termeni-cheie:

Etica publicațiilor științifice - un sistem de reguli de conduită profesională în relațiile dintre autori, recenzenți, redactori, editori și cititori în crearea, diseminarea și utilizarea publicațiilor științifice.

Redactor - un reprezentant al revistei sau editurii științifice, responsabil pentru pregătirea materialelor pentru publicare, precum și menținerea contactului cu autorii și cititorii publicațiilor științifice.

Autor - o persoană sau un grup de persoane (grup de autori), care participă la crearea și publicarea rezultatelor cercetării științifice.

Recenzent - expert care acționează în numele unei reviste științifice sau editurii și realizează expertiza materialelor științifice prezentate de către autor pentru a determina posibilitatea publicării lor.

Editor - persoană juridică sau fizică care exercită editarea publică a unei publicații științifice.

Cititor - orice persoană care a făcut cunoștință cu materialul publicat.

Plagiat - atribuție intenționată a dreptului de autor a unei alte opere de artă sau știință, idei sau invenții ale altor oameni. Plagiatul poate fi o încălcare a legii drepturilor de autor și legii brevetelor și poate atrage după sine răspunderea juridică ca atare.

1. Principiile de etică profesională în activitatea redactorului și editorului

Membrii consiliului editorial au următoarele responsabilități:

1.1. Să ia în considerare toate materialele manuscrise furnizate de autor, și să ia o decizie obiectivă cu privire la posibilitatea publicării lor, pe baza relevanței și a fiabilității studiului, precum și profilul de specialitate al revistei.

1.2. Să aibă atitudine respectuoasă față de autor, indiferent de rasă, sex, orientare sexuală, religie, origine, naționalitate, statutul social, preferințele politice sau a altor calități subiective;

1.3. Să respecte dreptul autorului de proprietate intelectuală, să împiedice divulgarea rezultatelor cercetării utilizarea acestora în scopuri personale fără consimțământul autorului;

1.4. Să excludă din articol materialele care conțin falsificarea rezultatelor și a plagiatului, precum și copierea multiplă a informațiilor și atribuirea falsă a dreptului de autor;

1.5. Să asigure confidențialitatea și anonimatul rezențării materialelor manuscrise;

1.6. Să angajeze în calitate de recenzenți a articolelor doar specialiștii de înaltă clasificare.

2. Principiile etice în activitățile recenzentului

Recenzentul este responsabil pentru respectarea următoarelor principii:

2.1. Să efectueze expertiza științifică confidențială a materialelor științifice manuscrise prezentate spre publicare de către autor, care are ca scop îmbunătățirea calității acestora și ajutorarea consiliului editorial să ia o decizie cu privire la posibilitatea publicării rezultatelor studiului;

- 2.2. Autorul/coautorul manuscrisului nu poate acționa în calitate de referent al articolului său;
- 2.3. Să refuze să recenzeze articolul în cazul când dispune de o insuficientă competență pentru această abilitate sau incapacitatea de a furniza recenzia manuscrisului într-un timp specificat;
- 2.4. Să asigure o maximă obiectivitate a recenziei pe baza relevanței, meritelor științifice, originalitatea și autenticitatea rezultatelor cercetărilor efectuate de autor. Orice critică a naturii subiective, care decurg din relațiile personale ale recenzentului cu autorul sau orice alte motive, sunt inacceptabile și nu sunt permise;
- 2.5. Să raporteze toate cazurile de posibile conflicte de interese;
- 2.6. Să nu păstreze copii ale manuscrisului și nu-l transmită la alte persoane terțe. În plus, informațiile furnizate în manuscrisele peer-revizuite, nu pot fi folosite în propriile cercetări înainte de publicarea lor fără consimțământul autorului;
- 2.7. Să verifice claritatea prezentării materialului în curs de revizuire pentru ca acesta să conțină link-uri către toate datele utilizate din lucrările publicate anterior;
- 2.8. Să argumenteze concluziile sale cu privire la manuscrisele peer-revizuite, astfel încât autorului și membrilor consiliului editorial să le fie clar obiectivitatea și legitimitatea acestora;
- 2.9. Să informeze membrii consiliului editorial, în cazul în care manuscrisul în curs de revizuire are o asemănare semnificativă cu articole publicate anterior, adică, cazuri de *plagiat*.

3. Principiile pe care trebuie să le ghideze autorul publicațiilor

Autorul - este persoana care a avut o contribuție personală la formarea și interpretarea rezultatelor cercetării. Prin furnizarea manuscrisului în vederea editării și difuzării comunității științifice a conținutului acestuia, autorul trebuie:

- 3.1. Să se bazeze exclusiv pe date precise și reale, precum și interpretarea lor obiectivă, evitând declarații inițial false și frauduloase cu privire la rezultatele obținute;
- 3.2. Să nu prezinte materialele manuscrite pentru examinare spre publicare în mai mult de o revistă, și să nu participe multiple și duplicate publicații, care sunt considerate ca fiind *autoplăgiat*;
- 3.3. Să dezvăluie toate sursele de sprijin financiar sau de altă natură pentru studiu, în rezultatul cărora a fost pregătit manuscrisul, cu menționarea separată a rolului și contribuției fiecărei părți;
- 3.4. Informații de conversații personale sau corespondență pot fi folosite în cercetare numai cu acordul scris al persoanei căreia îi este furnizat;
- 3.5. Textele și informațiile grafice derivate din rezultatele publicate ale studiilor altor persoane, trebuie să fie prevăzute cu referire la activitatea relevantă. În plus, activitatea de același subiect, rezultatele care au influențat cursul studiului, ar trebui să fie anunțate în lista de referințe;
- 3.6. Atunci când a fost depistată o denaturare semnificativă sau constatări eronate în manuscrisul acceptat spre publicare sau articolul deja publicat este obligat să notifice consiliului editorial de a face corecții, negări sau revocarea lucrărilor;
- 3.7. În cazul luării deciziilor de către consiliul editorial privitor la publicarea manuscrisului, autorul este de acord cu transferul drepturilor la publicarea și difuzarea acestuia (în versiunile electronice și pe hârtie), inclusiv plasarea informațiilor bibliografice în bazele de date Science Citation, SCOPUS, Web of Science și versiunea full-text al Bibliotecii Electronice Științifice (elibrary.ru) în acces liber.

Consiliul Redacțional

RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ

Declaration
on the ethical and legal basis of the editorial policy
of the "Moldavian Journal of International Law and International Relations"

The Editorial Board of the scientific-theoretical and information-practical periodical publication “*Moldavian Journal of International Law and International Relations*” commits to the internationally accepted principles of publication ethics expressed in the recommendations of the Committee on Publication Ethics (COPE) (<http://publicationethics.org/about/guide>), Elsevier Publishing Ethics Resource Kit (<https://www.elsevier.com/editors/publishing-ethics>) and the Code of ethics and professional deontology of the researchers and academic staff in the Republic of Moldova, approved by the National Certification Board and Acreditatare at 23.05. 2012. (http://edu.asm.md/tc_userfiles/cod-etica.pdf).

Key terms

Publication ethics is a system of professional conduct standards in relations between authors, reviewers, editors, publishers and readers when creating, disseminating and using scientific publications.

The **Editor** is a representative of the research journal or the publisher responsible for selecting and preparing materials for publication and encouraging communication between authors and readers of scientific papers.

The **Author** is a person or a group of persons (group of authors) who produce a manuscript that contains the results of their scientific research.

The **Reviewer** is an expert acting on behalf of the research journal or the publisher and providing scientific evaluation of authors’ works in order to consider their publishing.

The **Publisher** is a legal entity or a natural person responsible for publication.

The **Reader** is any person who has familiarized themselves with the published materials.

Plagiarism is a wrongful appropriation of another author’s scientific or artistic work, ideas, discoveries or inventions. Plagiarism may be a violation of copyright law and patent law and, as such, can entail legal liability.

The Code of Conduct for Editors-in-Chief and Publishers

Editors have the following general responsibilities:

1.1. Editor is bound to consider all materials of the manuscript submitted by Author. The final responsibility for accepting or rejecting the manuscript (based on its relevance, integrity, and fitting into the journal profile) without any personal and ideological favoritism or malice rests with Editor;

1.2. Editor should treat Author respectfully, regardless of their race, ethnicity, gender, sexual orientation, religious beliefs, origin, citizenship, social status or political preferences of the author and other subjective qualities;

1.3. Editor is obligated to observe the intellectual property rights of Authors by keeping in confidentiality all data provided in the manuscript without using them for personal purposes or transferring to the third parties;

1.4. Editor should exclude from publishing all plagiarized or falsified materials, as well as take serious steps in case of redundancy and false attribution of authorship;

1.5. Editor ensures confidentiality and anonymity of the review process;

1.6. Editor should invite only highly professional specialists as Reviewers.

The Code of Conduct for Reviewers

Reviewing of the submitted manuscript should be based on the following major principles:

2.1. Reviewer maintains confidentiality concerning the scientific inquiry of the manuscript, which is intended to improve its quality and helps the editorial board to finalize their decision on publishing the results of research;

2.2. Author/Co-author of the manuscript cannot act as Reviewer;

2.3. If Reviewer recognizes that either the manuscript is not related to their scholarly background or the time allocated for review is not enough, it immediately sets the ground for refusal;

2.4. When reviewing the material submitted for publication, Reviewers are obligated to be objective in their evaluation of the manuscript. All suggestions and judgements should be based on the relevance, integrity, and originality of the results of research performed by Author. Any critical statements of a subjective nature arising from personal attitudes to Author or other reasons are not acceptable;

2.5. Reviewers should disclose all conflicts of interest that may arise;

2.6. Reviewer is not allowed to keep any copies of the manuscript or transfer the materials under review to any other side. The manuscript cannot be used for personal research purposes prior to its publication unless special permission is obtained from Author;

2.7. Reviewer ensures that the manuscript is coherently written and contains all references to the cited or used works;

2.8. Reviewer should support their conclusions about the manuscript, thus ensuring that Author and Editor understand the basis of all comments and judgements;

2.9. Reviewer should point out if the manuscript bears considerable similarities to the works published earlier, i.e., report on plagiarism.

The Code of Conduct for Authors

Author is a person who has made a worthy contribution to the process of research or interpretation of its results. Author submitting their manuscript for the purpose of publishing and distribution in the scientific community should strive to comply with the following rules:

3.1. Authors should rely upon exceptionally accurate and actual data, as well as their unbiased interpretation without permitting any false or fraudulent claims about the obtained results;

3.2. Authors are not allowed to submit the same manuscript to any other journal for publication, in whole or in part, when it is being considered by Journal. In addition, they should not participate in multiple and redundant publications, which is regarded as self-plagiarism;

3.3. All research funders, as well as other sources of support, should be clearly identified and listed in the manuscript, including indication of the role of each contributing party;

3.4. Data obtained in the private talk or correspondence can be used only subject to prior written approval from the person, who provided them;

3.5. Graphic or textual data from the works published by other authors should be indicated with reference to the source, from which they were taken. Besides, all works published elsewhere and covering similar issues, which influenced the research, should be given in the list of references;

3.6. If Authors discover significant errors and incorrect conclusions in their manuscripts, either accepted for publishing or already published by Journal they should immediately inform Editor about it in order to take appropriate steps, such as correction, disclamation, or retraction;

3.7. As Editor makes the final decision to publish the manuscript, Authors agree with the transfer of the right to publish and distribute their published work (in print and electronic versions), as well as with that the bibliographic data will be included in the science citation databases SCOPUS, Web of Science and the full text will be freely available in the Scientific Electronic Library (elibrary.ru).

The Editorial Board

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

Декларация

**об этических и правовых основах редакционной политики журнала
«Молдавский журнал международного права и международных отношений»**

Редакционная коллегия научно-теоретического и информационно-практического периодического журнала «Молдавский журнал международного права и международных отношений» придерживается принятых международным сообществом принципов публикационной этики, отраженных, в частности, в рекомендациях Комитета по этике научных публикаций (Committee on Publication Ethics (COPE) (<http://publicationethics.org/about/guide>), Руководстве по этике научных публикаций (Publishing Ethics Resource Kit) издательства Elsevier (<https://www.elsevier.com/editors/publishing-ethics>), Кодексе этики и профессиональной деонтологии исследователей и университетских кадров Республики Молдова от 23.05. 2012 г. (http://edu.asm.md/tc_userfiles/cod-etica.pdf).

Основные термины:

Этика научных публикаций – это система норм профессионального поведения во взаимоотношениях авторов, рецензентов, редакторов, издателей и читателей в процессе создания, распространения и использования научных публикаций.

Редактор – представитель научного журнала или издательства, осуществляющий подготовку материалов для публикации, а также поддерживающий общение с авторами и читателями научных публикаций.

Автор – это лицо или группа лиц (коллектив авторов), участвующих в создании публикации результатов научного исследования.

Рецензент – эксперт, действующий от имени научного журнала или издательства и проводящий научную экспертизу авторских материалов с целью определения возможности их публикации.

Издатель – юридическое или физическое лицо, осуществляющие выпуск в свет научной публикации.

Читатель – любое лицо, ознакомившееся с опубликованными материалами.

Плагиат – умышленное присвоение авторства чужого произведения науки или искусства, чужих идей или изобретений. Плагиат может быть нарушением авторско-правового законодательства и патентного законодательства и в качестве такового может повлечь за собой юридическую ответственность.

1. Принципы профессиональной этики в деятельности редактора и издателя

На членов редакционной коллегии возлагаются следующие обязанности:

1.1. Рассматривать все материалы рукописи, предоставляемые автором, и принимать объективное решение о возможности их публикации, исходя из актуальности и достоверности проведенного исследования, а также соответствия профилю Журнала.

1.2. Уважительно относиться к автору вне зависимости от его расы, пола, сексуальной ориентации, религиозных взглядов, происхождения, гражданства, социального положения, политических предпочтений авторов или иных субъективных качеств;

1.3. Соблюдать право автора на интеллектуальную собственность, не допуская раскрытия данных исследования или использования их в личных целях без согласования с автором;

1.4. Исключать из публикации материалы, содержащие фальсификацию результатов и плагиат, а также многократное копирование информации и ложное приписывание авторства;

1.5. Обеспечивать конфиденциальность и анонимность рецензирования материалов рукописи;

1.6. Привлекать к рецензированию статей исключительно профильных специалистов высокого класса.

2. Этические принципы в деятельности рецензента

Рецензент несет ответственность за соблюдение следующих основных принципов:

- 2.1. Осуществлять конфиденциальную научную экспертизу авторских материалов рукописи, которая призвана улучшить ее качество и помочь редакционной коллегии принять решение о возможности публикации результатов проведенного исследования;
- 2.2. Автор/соавтор рукописи не может выступать в роли ее рецензента;
- 2.3. Отказываться от рецензирования в случае недостаточной для этого квалификации или невозможности предоставить рецензию рукописи в указанные сроки;
- 2.4. Гарантировать максимальную объективность рецензии на основе актуальности, научной значимости, достоверности и новизны результатов исследования, проведенного автором. Любые критические замечания субъективного характера, проистекающие из личного отношения к автору или каких-либо иных причин, неприемлемы и не допускаются;
- 2.5. Сообщать о всех случаях возможного конфликта интересов;
- 2.6. Не хранить у себя копии рукописи и не передавать ее материалы иным лицам. Кроме того, сведения, приводимые в рецензируемой рукописи, не могут быть использованы в собственных исследованиях до опубликования без согласия автора;
- 2.7. Проверять ясность изложения рецензируемого материала и наличие в нем ссылок на все используемые сведения из ранее опубликованных работ;
- 2.8. Аргументировать свои выводы о рецензируемой рукописи так, чтобы автору и членам редакционной коллегии была понятна их объективность и правомерность;
- 2.9. Информировать членов редакционной коллегии, если рецензируемая рукопись имеет значительное сходство с ранее опубликованными статьями, то есть о случаях плагиата.

3. Принципы, которыми должен руководствоваться автор научных публикаций

Автор – лицо, которое внесло свой индивидуальный вклад в формирование и интерпретацию результатов исследования. Автор, предоставляющий рукопись с целью опубликования и распространения в научном сообществе содержащихся в ней сведений, должен:

- 3.1. Опирается исключительно на точные и реальные данные, а также их объективную интерпретацию, не допуская изначально ложных и мошеннических заявлений о достигнутых результатах;
- 3.2. Не подавать материалы рукописи на рассмотрение к публикации в более чем один журнал, а также не принимать участие в многократных и дублирующих публикациях, что расценивается как самоплагиат;
- 3.3. Раскрывать все источники финансовой или иной поддержки исследования, по результатам которого подготовлена рукопись, с отдельным указанием роли и вклада каждой стороны;
- 3.4. Информация из личной беседы или переписки может быть использована в исследовании только с письменного согласия лица, которое ее предоставило;
- 3.5. Текстовая и графическая информация, заимствованная из опубликованных результатов исследований иных лиц, должна быть приведена с указанием ссылки на соответствующую работу. Кроме того, работы в рамках схожей тематики, результаты которых повлияли на ход исследования, должны быть оглашены в списке литературы;
- 3.6. При обнаружении существенных неточностей или ошибочных выводов в принятой к публикации или уже опубликованной рукописи требуется уведомить об этом редакционную коллегию Журнала для внесения корректировки, опровержения или отзыва работы;
- 3.7. При принятии редакционной коллегией решения о публикации рукописи автор соглашается с передачей права на ее издание и распространение (в электронной и бумажной версиях), в том числе на размещение библиографической информации в базах научного цитирования SCOPUS, Web of Science и полнотекстовой версии в Научной электронной библиотеке (elibrary.ru) в свободном доступе.

Редакционный совет

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

**MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS**

**МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**

Nr. 4 (Volumul 11), 2016

**ISSN 1857-1999
E-ISSN 2345-1963**

www.rmdiri.md/

Bun de tipar 19.11.2016.
Format A4
Coli de tipar 17,65. Coli editoriale 17,70.
Tipar *Digital*. Hârtie ofset. Garnitura *Times New Roman*
Comanda 04/7B/2016 Tirajul 300 ex.

**Centrul Editorial Poligrafic al USM
(CEP USM)**

Str. Alexei Mateevici, 60
MD-2009, mun. Chișinău, Republica Moldova
Tel: (373) 22 57 76 41
E-mail: usmcep@mail.ru

TIPOGRAFIA CENTRALA I.S.

Firma editorial-poligrafica.
Str. Florilor 1
MD-2068, mun. Chișinău, Republica Moldova
Tel: (373-22) 440091; 442315, 4921
Fax: (+373-22) 440091

©„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, 2016.